

STATS VETENSKAPLIG TIDSKRIFT

INNEHÅLL

UPPSATSER

Jan-Erik Lane: Some theoretical notes on institutional autonomy
Mogens N. Pedersen: Om voteringsanalysens muligheder og begrænsninger

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDE

Valen i Indien. Av *Karl Reinhold Hællquist* och *Inger Sondén-Hællquist*
Japanska val. Av *Kazuki Iwanaga*
Sovjetunionens nya författning. Av *Lena Jonson*
Analysen av socialdemokratiska partier. Av *Gunnar Olofsson*
Fremveksten av politiske partier. Av *Lars Svåsand*

LITTERATURGRANSKNINGAR

Dag Anckar: Eastons politiska teori. Anm. Av *Tom Bryder*
Tom Bryder: Systems Theory and Political Behavior. Anm. av *Dag Anckar*
Axel Hadenius: Facklig organisationsutveckling. Anm. av *Lennart J. Lundqvist*
Kai Hammerich: Kompromissernas koalition. Anm. av *Anders Borg*
Paavo Kestari: Suomen valtiosääntö. Anm. av *Tore Modeen*
Curt Sørensen: Marxismen og den sociale orden. Anm. av *Henning Bregnsbo*
Carl-Johan Westholm: Ratio och universalitet. Anm. av *Jens A. Christophersen*

SAKKUNNIGUTLÅTANDEN

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

REDAKTIONSSEKRETERARE OCH ANSVARIG UTGIVARE

Torbjörn Vallinder, Lund

Redaktionsutskott: Redaktionssekreteraren samt professorerna Nils Stjernquist och Håkan Strömberg, Lund

Biträdande redaktionssekreterare
Lennart Lundquist, Lund

Tidskriftens ombud vid de statsvetenskapliga institutionerna
Pär-Erik Back, Umeå Leif Lewin, Uppsala Sören Holmberg, Göteborg Gunnar Wallin, Stockholm

Tidskriften utkommer med fyra häften om året
och tryckes med bidrag från Statens råd för samhällsforskning

Prenumeration sker hos Statsvetenskaplig Tidskrifts expedition, Lund
(postgiro nr 27 95 65-6)

Prenumerationspriset för 1977 är 58,80 kr inkl. moms. Pris för enstaka häfte 17,65 inkl. moms.

Universitetsstudierande erhåller abonnemang till nedsatt pris
efter hänvändelse till vederbörande lärare

Expeditionens och redaktionens adress: Fack, 220 05 Lund 5,
tel. (046) 12 41 00 ankn. 616

Eftertryck av tidskriftens artiklar och övriga innehåll utan angivande av källan förbjudes.

Lund i juni 1977

FAHLBECKSKA STIFTELSEN

INNEHÅLL

UPPSATSER

<i>Jan-Erik Lane: Some theoretical notes on institutional autonomy</i>	247
<i>Mogens N. Pedersen: Om voteringsanalysens muligheter og begrænsninger</i>	259

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDEN

Valen i Indien. Av <i>Karl Reinhold Hællquist</i> och <i>Inger Sondén-Hællquist</i>	265
Japanska val. Av <i>Kazuki Iwanaga</i>	272
Sovjetunionens nya författning. Av <i>Lena Jonson</i>	279
Analysen av socialdemokratiska partier. Av <i>Gunnar Olofsson</i>	284
Fremveksten av politiske partier. Av <i>Lars Svåsand</i>	293

LITTERATURGRANSKNINGAR

<i>Dag Anckar: Eastons politiska teori. Anm. Av Tom Bryder</i>	302
<i>Tom Bryder: Systems Theory and Political Behavior. Anm. av Dag Anckar</i>	305
<i>Axel Hadenius: Facklig organisationsutveckling. Anm. av Lennart J. Lundqvist</i>	307
<i>Kai Hammerich: Kompromissernas koalition. Anm. av Anders Borg</i>	314
<i>Paavo Kastari: Suomen valtiosääntö. Anm. av Tore Modeen</i>	316
<i>Curt Sørensen: Marxismen og den sociale orden. Anm. av Henning Bregnsbo</i>	318
<i>Carl-Johan Westholm: Ratio och universalitet. Anm. av Jens A. Christophersen</i>	320

SAKKUNNIGUTLÅTANDEN.....	325
--------------------------	-----

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

NY FÖLJD

UTGIVEN AV

FAHLBECKSKA STIFTELSEN

ÅTTIONDE ÅRGÅNGEN

(NY FÖLJD: ÅRG 59)

1977

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION, LUND

<i>Sørensen, Curt</i> , Marxismen og den sociale orden I-II. Anm. av Henning Bregnsbo	318
<i>Westholm, Carl-Johan</i> , Ratio och universalitet. John Stuart Mill och dagens demokratidebatt. Anm. av Jens A. Christophersen.....	320
<i>Wiberg, Håkan</i> , Konfliktteori och fredsforskning. Anm. av Kjell Goldmann	161
<i>Wiiø, Osmo</i> , Kommunikation – vad är det? Anm. av Rutger Lindahl.....	243

SAKKUNNIGUTLÅTANDEN

Sakkunnigutlåtanden rörande den biträdande professuren i Stockholm.....	325
---	-----

LITTERATURNOTISER

<i>Flick, Marjan</i> , Brev till redaktionen.....	245
<i>Furhoff, Lars</i> , Replik om objektivitet och samhällsuppfattning.....	245
International Social Science Journal XXVIII No. 2 (1976). Anm. av Håkan Wiberg	165
<i>Tolf, Robert</i> , The Russian Rockefellers. Anm. av Paul Reichberg.....	165
<i>Vallinder, Torbjörn</i> , Finländsk statskunskap.....	76
<i>Vallinder, Torbjörn</i> , Finsk Tidskrift 100 år.....	77

Some theoretical notes on institutional autonomy

By Jan-Erik Lane

§ A1

Autonomy is a fundamental political property. A theoretical understanding of autonomy is conducive to the explanation of those aspects of an organization that are related to control and power.

§ A2

Institutional autonomy is a pervasive property of all kinds of organizations.

§ A3

Autonomy is spoken of in connection with several different types of units. There seems to be no restriction on the use of the word limiting it to the micro or macro level. Individuals, as well as organizations have more or less autonomy and societies could be characterized by the amount of autonomy its various subunits have. Basically, "autonomy" stands for a property of action. It is possible to speak of autonomy with regard to the actions of individuals and the actions of organizations just as it is possible to classify societies on the basis of the amount of autonomy they accord their individuals and their organizations. These notes deal with institutional autonomy.

§ A4

There are various types of autonomy in the world. Individual autonomy is another name for freedom. Organizational autonomy or institutional autonomy deals with the ability of organized collectivities to control their own behavior.

§ A5

The nation state is a type of organization, it is capable of action and it aims at control over its activity. The autonomy of the nation state is its *sovereignty*. It may be threatened from the environment or from within. Much of what goes on in international politics is aimed at maximizing autonomy. Loss of autonomy versus environmental forces means loss of territorial independence,

which may go as far as the complete absorption of one state into another. However, there are steps in between complete autonomy and complete absence of autonomy. Few states manage to uphold total autonomy, even fewer regard it as a goal. The growing international interdependencies can only be accommodated if complete autonomy is abandoned. It would cost too much to cling firmly to the ideal of complete autonomy. It used to be a dogma that sovereignty was a minimum property of the nation state: if a state did not command sovereignty it perished. Modern nation states face the increasing challenge of separating those areas of decision-making where autonomy is a realistic goal from those where autonomy is not attainable at acceptable costs.

§ A6

To international political systems just as to local political systems autonomy is a basic property. Both types of systems face the difficult task of maintaining stable relations to the nation state securing a degree of autonomy to the nation state while retaining some autonomy for themselves. Several political systems face the demand for autonomy. This is true of democratic systems like the United Kingdom and France as well as of non democratic ones like the Soviet Union and Yugoslavia. The demand for independence or semi-independence for various regions within nation states has been a dominant theme in the politics of the sixties and the seventies. The urge for autonomy has not been restricted to the national level. It has been a recurrent issue in the organization of supranational units like the European Community. International political systems present a threat to the traditional autonomy of the nation state (sovereignty) while at the same time they may provide mechanisms by means of which other sources of infringement on autonomy may be controlled, e.g. the market, multinational companies and external threats.

§ A7

The autonomy of institutions and individuals are highly valued in some political systems. Today many organizations recognize the demand for decentralization for the various subunits. Some universities try to protect the autonomy they used to have and some try to obtain increased autonomy versus the state. Maybe local governing bodies have been particularly sensitive to changes in their autonomy in relation to central authorities.

§ B1

An action of an institution is *autonomous* when the performance of the action is decided by the institution; or an action is autonomous to the extent that the institution decides about the performance of the action.

§ B2

The definition relates the concept of autonomy to that of decision. To make decisions with regard to the performance of actions means to set the directives governing the actions. In every situation there are at least two alternatives, to do something or to omit to do something. With regard to positive action the number of alternatives depends on the situation. If action is not to be random or traditional there must be a choice between the alternatives. The outcome of that choice is a decision as to the directives that govern the action. Fundamental to the idea of institutional autonomy is that the institution decides the directives which the action follows.

§ B3

The performer of an action is an individual person. He may act solitary or his action may be attributed to an organization. What organizations do is the outcome of the actions of the actors in the organization. When organizations are spoken of as performers of actions it should be understood in a fictional sense. Sometimes the actions of an organization are the result of the actions of its leaders, whose actions are attributed to the organization, the leaders acting as representatives.

§ B4

An action that is not autonomous is *heteronomous*. That an action is heteronomous means that the performance of the action is decided by some other unit than the organization. An action is heteronomous to the extent that the organi-

zation does not decide on the performance of the action.

§ B5

An action is heteronomous when the institution does not decide the directives governing the action; what the organization is to do is decided by some other unit. There are actions that are neither autonomous nor heteronomous. Actions that are traditional or emotional do not result from decisions.

§ C1

An autonomous action is always a *voluntary* action. In an autonomous action the institution sets its own will. The institution determines what it is to do and the action follows its will.

§ C2

The more autonomy an organization commands the more *self-control* it has. One of the ways open to an organization to control its own actions is to secure the autonomy of its actions. If an institution has self-control it also has power, the power to follow its own directives against the wishes of other units. A significant aspect of power relations is the ability of an institution to resist the will of other units. An institution may not be able to carry through its will against the will of another unit with regard to actions performed by that unit. But it may be able to command its own actions at the expense of the wishes of other units. The power to control its own actions may be just as essential to an institution as the ability to command the actions of other units.

§ C3

A heteronomous action may be either voluntary or involuntary. An involuntary heteronomous action is the result of a social relation where a unit enforces its will upon the performer of the action. Such a relation is power. In fact, heteronomous action that is involuntary implies power since fundamental to the notion of power is: "jede Chance, innerhalb einer sozialen Beziehung der eigenen Willen auch gegen Widerstreben durchzusetzen."¹

§ C4

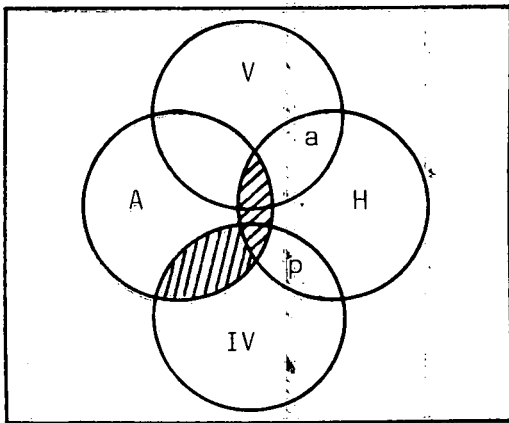
An action that is heteronomous and voluntary implies that the institution does out of its own will what another unit wants. The party that sets

the directives governing the action of the performer does not enforce its will upon the performer. Such a relation is authority, since fundamental to the notion of authority is: "für einen Befehl Fügsamkeit zu finden."²

§ C5

In this universe there are these sets of actions:

Diagram 1.

U=the universe of actions
 A=the set of autonomous actions
 H=the set of heteronomous actions
 IV=the set of involuntary actions
 V=the set of voluntary actions
 a=authority
 p=power

§ D1

An institution making decisions as to its actions faces two problems. To make a decision concerning the performance of actions implies two things, on the one hand a decision *that* the action is to be performed and on the other hand a decision *how* the action is to be performed. A *directive* governing an action contains two norms, one stating what should be done, the other stating how what should be done should be done.

§ D2

Primary autonomy occurs when an organization decides that an action it performs is to be performed. Primary autonomy occurs when an institution itself decides what it should do. The opposite of this concept is primary heteronomy, i.e.

when a unit gives an institution a directive as to what it should do and its action follows that directive.

§ D3

Secondary autonomy occurs when an organization decides how an action it performs should be performed. An action can be performed in a number of different ways. These constitute alternatives between which there must be a choice or decision. Secondary autonomy occurs when the institution decides on the alternative ways in which what should be done should be done. The opposite of secondary autonomy is secondary heteronomy, which occurs when another unit determines the way the action of the institution is to be performed.

§ D4

The basic typology on autonomy is as follows:

Diagram 2.

Decision that	Primary Autonomy	Primary Heteronomy
Decision how		
Secondary Autonomy	Full Autonomy	Limited Heteronomy
Secondary Heteronomy	Limited Autonomy	Full Heteronomy

§ D5

An organization performing an action may be able to decide both that the action is to be performed and how it is to be performed. A local government may decide that its waste water is to be cleaned and it may also decide how this is to be done. Such a case is an example of *full autonomy*. The opposite, *full heteronomy* would be the case where the government decides that the local government shall clean its waste water and also how the cleaning operation should take place. There are two types that are combinations of autonomy and heteronomy. A local government may decide to build a bridge but it may have to accept that the government decides how it is built by means of its appropriation for the construction. This case exemplifies *limited autonomy*. The organization decides that something is to be done but it cannot choose between the alternatives. The opposite occurs when a local government is obliged by the government to clean its water but the government leaves the choice between alternative cleaning procedures to the local government.

When some other unit than the organization decides that an action is to be performed and the organization is left with the choice between alternatives there is *limited heteronomy*.

§ D6

The concept of autonomy has two basic dimensions, primary and secondary autonomy. The concept of primary autonomy is a classificatory concept. An institution performing an action either has or has not primary autonomy. It is the organization that decides that something is to be done or it is some other unit that makes that decision. The concept of secondary autonomy seems to be comparative. With regard to the question how an action should be performed it seems to be reasonable to talk of various amounts of autonomy in proportion to the degree of freedom the institution commands when making its choice between the alternatives.

§ D7

An action can be performed in a number of different ways. Theoretically there are N alternatives. Every directive prohibiting an alternative decreases the amount of autonomy. If an action is to be performed in one and only one way all the other alternatives are ruled out. It is possible to decrease the amount of autonomy in two ways. On the one hand some alternatives may be ruled out. On the other hand one or a few alternatives may be the only ones permitted. Let M be the actual number of alternatives open to the performance of an action. And let x and y be variables for actions. Then it holds that:

1. x and y coincide with regard to secondary autonomy, if and only if x and y have the same number of alternatives ($M(x)=M(y)$)
2. x precedes y with regard to secondary autonomy if and only if the number of alternatives of x is greater than the number of alternatives of y ($M(x)>M(y)$)

On the basis of these two conditions it is possible to introduce two ordinal scales which will order actions with regard to autonomy. The scales may have the following measures:

1. High $M/N > 2/3$
2. Medium $1/3 \leq M/N \leq 2/3$
3. Low $M/N < 1/3$

In one of the scales is measured to how high a degree an action that is primarily autonomous is also secondarily autonomous. If M is less than N when an action is to be performed it means that there are restrictions on the way the action can be performed. In the other scale is measured

to how high a degree an action that is primarily heteronomous is secondarily autonomous.

§ D8

Suppose a local government decides to clean its water and the number of possible alternatives are 5 depending on the percentage of effective cleaning (0–20, 20–40, 40–60, 60–80, 80–100). The number of actual alternatives M is not identical with N . The national government has prescribed that only two alternatives may be used, (20–40 or 80–100). The local government thus has primary autonomy and medium degree of secondary autonomy. Had the local government been obliged to clean its water it would have been primarily heteronomous and had the national government prescribed no alternatives the local government would have had a high degree of secondary autonomy.

§ D9

Organizational actions may be aggregated into areas of activities. The classification of actions into areas of activity may use functional criteria. Local governments may be compared on the basis of their actions in fields like housing, social welfare, physical environment and so on.

§ D10

The aggregation of institutional actions into areas of activity may be based on some distinction between different types of handling problems in various functional fields. One such distinction is the one between administrative and regulative action.

§ D11

Organizations act in various areas. Not only will the number and types of areas that are the target for organizational action vary over time. The organization also makes a choice between alternative ways for organizational activity in various areas. Two basic types may be identified. On the one hand the organization may carry out activities on its own, *administrative action*. On the other hand the organization may restrict itself to the regulation of activities, *regulative action*. The organization may set the rules according to which activities are to take place when and if people want to engage in such activities. The institution does not carry out these actions through its own people; it decides how these actions are to be performed once people decide to perform them.

§ D12

Organizations may decide upon the regulative directives in two ways, either solitary or through various forms of cooperation with other organizations.

§ D13

The state is an organization. All modern states regard warfare as a proper field for administrative action. Some states organize part of their transportation system as administrative action, i.e. nationalized railroad systems. Some states restrict themselves to regulative action with in fields like transportation and business, favouring private transportation systems and a system of private enterprises.

§ D14

States differ in the distribution of their activities between administrative action and regulative action. In some countries some areas are considered fields for administrative action, whereas in other countries these areas become the target of regulative action. In effect, the problem of the separation of state and society concerns the division between these two types. In western democracies areas like property, economic management, the formation and persistence of associations, the upbringing of children are classified as primarily fields for regulative action. The state creates institutions for these areas by systems of norms, but the state is very restricted in the way of handling such areas itself. In Communist states the opposite is true, as the state finds such areas proper fields for administrative action. In reality, if

- (1) administrative action is low
regulative action

the state is a *Liberal state*. The smaller the ratio the more Liberal. If

- (2) administrative action is high
regulative action

the state is a *Socialist state*. The higher the more Socialist. If the amount of regulation is high within the Liberal state, then it is a *welfare state*; if the amount of regulation is low, then it is a *laissez-faire state*. If the amount of regulation is high within the Socialist state, then it is a *totalitarian state*.

§ E1

The autonomy of an organization has two basic dimensions, the *external autonomy* and the *internal autonomy* respectively. The external autonomy is a function of the relations to other organizations and the total environment. The internal autonomy is a function of how the external autonomy is distributed within the organization among its different units (the *degree of decentralization*).

§ E2

An organization like the nation state may command a large amount of autonomy versus its environment at the same time as it is highly centralized. Or a state may be highly decentralized but command little autonomy versus its environment. Napoleon's France would be an example of the first type, and the Holy German Empire is an example of the second type.

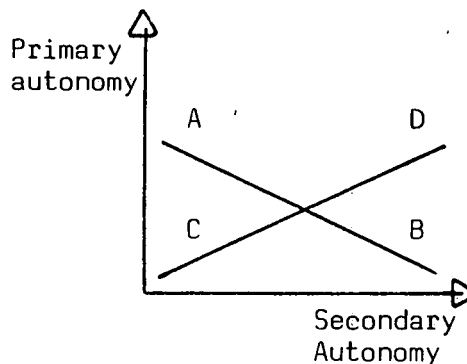
§ E3

The external autonomy of an organization is the sum of the autonomy of the organization in relation to the environment.

§ E4

An organization O may command different degrees of primary and secondary autonomy in various areas of activity a_1, a_2, \dots, a_N in different relations R_1, R_2, \dots, R_N to its environment. By aggregating the primary and secondary autonomy for each area a measure of the degree of primary and secondary autonomy for a relation R is arrived at. If a measure of the degree of primary and secondary autonomy for a relation R can be arrived at then it is possible to give an overall measure of the primary and the secondary autonomy of the set of relations (R_1, R_2, \dots, R_N) that make up the relation of O to its environment. The external autonomy of an organization can thus be analyzed with two variables, primary and secondary autonomy:

Diagram 3.

§ E5

Relations of domination or subordination are examples of type C. Not only will the dominating state tell the subordinate state what to do, it will also interfere in the way the subordinate state tries to accomplish what it is to do. The relation between the Soviet Union and Czecho-Slovakia is a case of C. The territorial occupation of one state of another is usually accompanied by drastic changes in autonomy, e.g. the expansion of the Nazi state subordinated Austria, Czecho-Slovakia and Poland. There are various amounts of domination depending on how far an organization is from C. Finland has always stubbornly resisted Russian attempts to domination. Over the last hundred years there have been substantial changes in the autonomy of the Finnish state. The development since the Second World War has been characterized by a movement from type C towards

type A. The Soviet Union has been less interested in deciding on the national objectives of Finland and more interested in controlling the choice between the means for achieving the objectives. The development of Swedish local government since the Second World War is an example of reductions in both types of autonomy, a movement from D towards C.

§ E6

Organizations consist of parts, which may be of various types. An organization may be divided into suborganizations or into persons or into roles. The measurement of internal autonomy or *degree of decentralization* depends on the unit that is chosen as part. Each part may have various degrees of primary and secondary autonomy depending on the degree of primary and secondary autonomy of the areas of activity the parts engage in.

§ E7

Swedish universities are part of the nation state. They used to have a low degree of primary and secondary autonomy. The 1977 reform, however, will increase their secondary autonomy significantly. Internal autonomy may be analysed by means of the same positions A, B, C and D. Swedish universities are moving away from C towards B.

§ F1

An organization is *autokephalous* to the extent that it decides who should be the leaders of the institution.

§ F2

An organization is *heterokephalous* to the extent that some other unit decides who should be the leaders of the institution.

§ F3

Autokephaly is a type of autonomy, the autonomy of an institution with regard to the recruitment of its leaders. Autokephaly is thus autonomy within a functional area, recruitment. If a distinction between autokephaly and autonomy in other functional areas besides recruitment is introduced a typology on *organizational dependency* may be introduced:

Diagram 4.

	Auto- -kephaly	Hetero- -kephaly
Autonomy	Inde- -pendence	Semi- -dependence
Hetero- -nomy	Semi- -independence	Subordi- -nation

§ F4

One way to rule another state S_2 is to pick the leaders of S_2 so as to make sure that these people will follow directives set by S_1 or that they will rule the country to the best of S_1 's interests. This may be called *indirect rule*. It may be enough for a state S_1 to appoint the leaders of another state S_2 ; further involvement in the operations of S_2 may be unnecessary or too costly. S_1 might be satisfied with allowing S_2 a high degree of autonomy as long as S_2 is heterokephalous. Sweden and Norway in the 19th century would be an example of this situation.

§ F5

A state S_1 may rule another state S_2 by making S_2 heteronomous to a considerable extent. It may reduce the autonomy of S_2 by decreasing the primary and the secondary autonomy of S_2 . The activities S_2 engages in are decided by S_1 . Taxation in the US may be decided from London or cultural policy in Finland may be determined in Petersburg. The less primary and/or secondary autonomy the more *direct rule*. The British victory over the Scots was followed by the introduction of direct rule from Westminster.

§ F6

A state S_1 may be able to determine some basic frame within which S_2 has to act. Further encroachments upon autonomy may be too costly. The USSR seems to be satisfied with having achieved some basic control over Finnish policy alternatives. Decisions are made in Helsinki but the choice between alternatives is severely restricted in some important areas, such as foreign policy, economic cooperation, economic policy and energy policy. The USSR exercises its control over the Finnish state by means of restrictions on the amount of secondary autonomy. Sometimes the Soviet Union tells the Finnish leaders that certain alternatives within policies are strictly prohibited, like economic cooperation within the EEC. Sometimes the USSR directly tells Finland what alternative to choose. Another method for S_1 to maintain some control over S_2 is to force S_2 into a situation where S_1 may reserve to itself final approval of important policies. Decisions concerning the Czechoslovakian state seems to be made in Prag today. But certainly no important policy will be implemented until there is approval in Moscow. A state may govern another state by *active heteronomy* or *passive heteronomy*. In the first type S_1 tells S_2 what to do and how to do it. In the second type S_2 cannot do anything until S_1 gives its consent.

§ F7

A state S_1 may rule another state S_2 both indirectly, i.e. by means of heterokephaly, and directly, i.e. by reducing primary and secondary autonomy. The USSR dominates Czechoslovakia by means of a double grip, it picks the leaders and it decides the important policies of the country. Finland at the end of the 19th and the beginning of the 20th century is an example of heterokephaly-heteronomy rule. It may be seriously questioned whether the USSR does not keep Finland under both direct and indirect rule to day. It is not obvious that the Finnish state is autokephalous. In the nineteenfifties the USSR managed to prevent some prominent leaders of the Social Democratic Party from access to cabinet positions. Maybe it is not out of place to assume

that the growing autonomy of the Finnish state during the last ten years depends on the fact that the USSR has trust in the president. Once Kekkonen is gone there may be new encroachments, on autocephaly or autonomy from the USSR.

§ G1

Every organization maximizes the control over its actions

§ G2

Control = Autonomy + Influence.

The proposition states that there are basically two ways for an organization to control the activity it engages in: either the action is autonomous or if the action is heteronomous the organization may control it indirectly by means of influence over the person or the group that decides the directives governing the action. To control the performance of actions means to decide the directives governing the action - what is to be done and how what is to be done. If an action is autonomous, then the organization controls it. If an action is heteronomous, then the organization controls it as far as its influence on the decisions governing the action goes.

§ G3

Every organization maximizes its autonomy and its influence. The proposition follows from § G1 and § G2. It states that an organization will allocate its resources R in such a way as to achieve as much autonomy as possible and to secure as much influence as possible.

§ G4

Every organization compensates for decreased autonomy by increased influence and for decreased influence by increased autonomy. The proposition states something fundamental about organizational motivation. If an organization finds that its activity in an area is no longer autonomous or at least has no longer the same degree of autonomy it will try to influence the unit that sets directives governing its actions. Or if it finds it cannot exercise enough influence on the units making decisions concerning its life it will try to make more of its life autonomous.

§ G5

Every organization is indifferent to certain combinations of autonomy and influence from the point of view of control. A decrease in autonomy may be compensated for by an increase in influence and vice versa.

§ G6

§ G5 follows from § G4 and it states the simple fact that an organization may be just as well off even if it cannot decide itself what to do as long as what others decide is influenced by the organization.

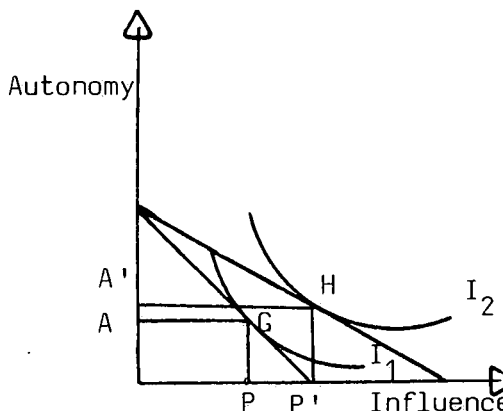
§ G7

The organization allocates its resources between autonomy and influence in an optimum way, i.e. there will be an equilibrium (from § G1, § G2 and G4).

§ G8

The organization responds to a change in one of the variables with a reallocation to a new equilibrium (from § G1 and § G7).

Diagram 5.

§ G9

An organization has a certain amount of resources, R at its disposal. It can allocate R between combinations of autonomy and influence in the following way (diagram 5). The organization considers I_2 better than I_1 . It divides its amount of resources between autonomy and influence in an optimum way depending on the cost for autonomy and the cost for influence respectively. The organization can choose $\frac{R}{C_i}$ units of influence and $\frac{R}{C_a}$ units of autonomy. It chooses influence OP and autonomy OA respectively, i.e. equilibrium G. Suppose that cost of influence decreases owing to the fact that the organization obtains a central position in a decision-making group from which it can control the decisions of the group to a much higher degree than before. The organization's resource R can then be said to have increased. At the same time as the organization increases its influence to OP' it also increases its autonomy to OA'. The organization is better off than earlier, i.e. it is in a new equilibrium H.

§ G10

If there are restrictions on autonomy set by other units, the organization will demand compensation in influence.

§ G11

If there are restrictions on influence, the organization will demand compensation in autonomy.

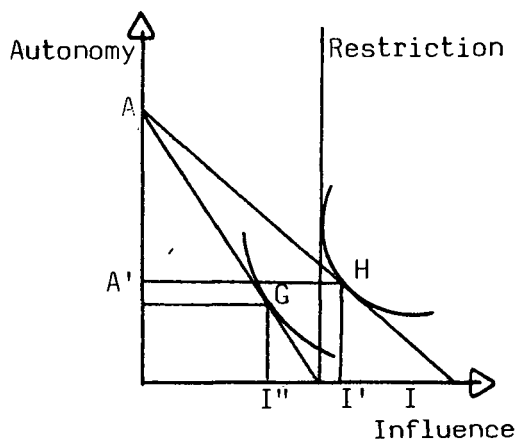
§ G12

Suppose that some of the actions of an organization O_1 are decided by another organization O_2 . O_1 can increase the control over its actions either by allocating more resources to the autonomy side, thus decreasing O_2 's

share in deciding what O_1 is to do. Or O_1 can secure influence over O_2 . O_1 may have no chance of exchanging the heteronomous behaviour vis-a-vis O_2 for autonomous behaviour. O_2 may forbid such an exchange, or even if O_2 should permit it, O_1 may find that it does not pay compared with other alternatives. Instead O_1 can assign resources to obtain influence over those decisions by O_2 that determine the actions of O_1 . O_1 can participate in the making of decisions in various ways, e.g. through memoranda, appeals and so on. Or O_1 can be represented in bodies within O_2 that make the decisions concerning O_1 .

Suppose now that O_2 finds that there is too much representation for O_1 in O_2 and that there are legitimate interests of other groups that ought to have a voice in the decision-making of O_2 . If O_2 cuts down on the representation of O_1 then O_1 will face an inferior situation if there is no compensation in influence by means of participation or if there is no increase in autonomy.

Diagram 6.

If O_1 is at point I' and A' and if O_1 is not able to compensate a reduction in representation with an increase in participation O_1 will suffer a loss in influence (I'-I''). If there is no increase in autonomy O_1 will find itself in a worse situation, H-G.

§ G13

An organization may influence the decisions of another organization by means of *participation* or *representation*.

§ G14

The reform of the Swedish university system in 1977 will decrease the amount of representation of the universities in government bodies. At the same time the

autonomy of the universities will be increased. Maybe the universities will manage to retain the same level of control over their activities even though they will use other techniques. Should the reduction in representation turn out to be too drastic the universities will certainly increase their participation in various ways.

§ G15

The system of local self-government in Sweden has suffered substantial losses in autonomy since the fifties. Particularly the government has given the communes more and detailed directives. They have reacted to this development by trying to build up influence at government level. Every commune has increased its participation in national decision-making and they have built up big national organizations to protect their interest in the government decision-making. These organizations are also represented in various government bodies. The communes have looked for compensation for decreased autonomy in increased influence.

§ G16

When the nation states in the free world began to experience decreased autonomy in the post-war period because of the development of the world economy they also started to build up new organizations and bodies through which mechanisms could be devised by means of which what they could not control themselves could be controllable. When Great Britain suffered losses in autonomy it became imperative for that nation to enter the Common Market. The opponents of such membership talked about jeopardizing sovereignty. Of course, people who were in favour of entry pointed out that a nation cannot lose what it has already lost. Sweden could not take the same course by reason of the orientation of its foreign policy. However, it secured influence by means of special trade agreements. While Great Britain relied on the representation solution, Sweden chose the participation solution.

§ G17

If two or more organizations suffer decrease in autonomy and the probability of a compensation in influence is small, then they will amalgamate in order to restore the autonomy.

§ G18

Example: Owing to the economic development the local self-governing units in Sweden were unable to maintain their traditional autonomy. They simply lacked financial resources because they were too small. The reform of the system of local self-government reduced the number of units by amalgamation. By increasing their size the communes are able to command resources that give them more autonomy.

§ H1

The demand for influence is a function of the supply of autonomy.

§ H2

The demand for autonomy is a function of the supply of influence.

§ H3

In a society organizations demand autonomy and influence in certain combinations. A decrease in the supply of autonomy or influence is followed by a demand for an increase in influence or autonomy respectively. If the demand for autonomy and influence in a society is added, a demand curve for society can be drawn.

§ H4

The less autonomy the more demand for influence.

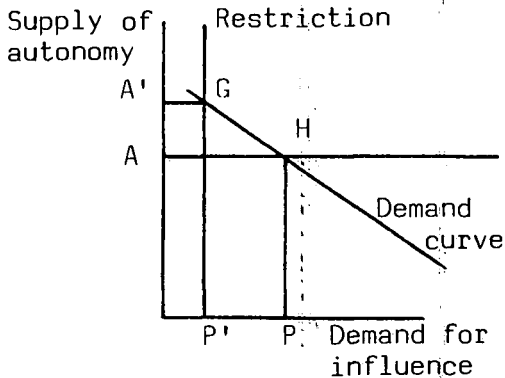
§ H5

The less influence the more demand for autonomy.

§ H6

If the supply of autonomy and the demand for influence are allowed to interact with each other, equilibrium arises.

Diagram 7.

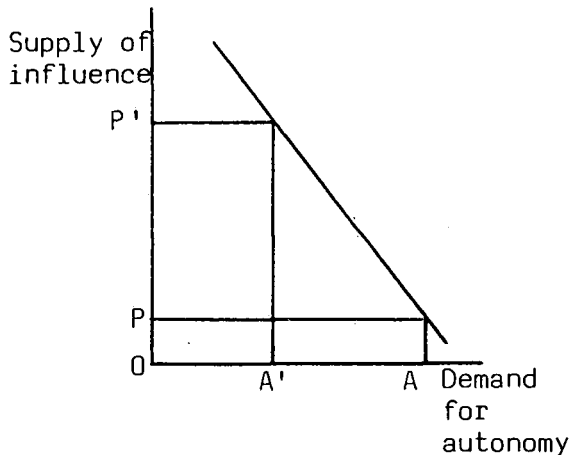
Suppose that in 1900 citizens in Sweden had A units of autonomy. Then they demanded P units of influence. Suppose that only P' units were available. There would then be no equilibrium as neither H or G would be possible. This social situation would be unstable with accompanying demands for changes, either so that P' shifts to P or so that A shifts to A'. The demands for franchise reforms and the demands for labour controlled organizations like cooperatives can be explained with the aid of diagram 7.

§ H7

If the supply of influence and the demand for autonomy are allowed to interact with each other, an equilibrium arises.

Suppose that the Basque provinces in Spain during the sixties were able to exert the influence OP through participation and representation in legitimate ways (diagram 8). They would then demand a certain amount of autonomy, OA. However, the Spanish government will not allow this amount of autonomy. Only OA' is available and the provinces now face the choice of demanding more influence or more autonomy. Since the provinces are only a minority in the Spanish society the Basques cannot hope for more influence. Consequently, the choice is autonomy.

Diagram 8.

§ H8

Societies that lack equilibrium between supply of autonomy and demand for influence are unstable. The further away they are from equilibrium, the more unstable they are.

§ H9

Societies that lack equilibrium between supply of influence and demand for autonomy are unstable. The further away they are from equilibrium, the more unstable they are.

§ H10

In societies lacking equilibrium organizations will demand increased autonomy or increased influence or both.

§ H11

Societies that prevent equilibrium by violence are more unstable than societies that do not meet demands for autonomy or influence with violence.

§ I1

In the contemporary debate the relationship between democracy and autonomy has been discussed.

§ I2

In their book *Size and Democracy* (1973) Robert Dahl and Edward Tufte analyse the relation between size and democracy. They distinguish several dimensions of these concepts and they provide the following analysis of the concept of democracy:

"In both traditions (classic and modern), the ideal polity could be described as one that satisfied at least two criteria: the criterion of citizen effectiveness (citizens acting responsibly and competently fully control the decisions of the polity); and the criterion of *system capacity* (the polity has the capacity to respond fully to the collective preferences of its citizens)"³

Dahl and Tufte construct a 2x2 table by crossing the distinctions.

Diagram 9.

	System capacity	Low	High
Citizen effectiveness			
Low		1A	1B
High		2A	2B

§ I3

About this 2x2 table Dahl and Tufte state: "This shift in perspective has come about, at least in part, because the two basic criteria come into conflict with one another. In these circumstances, a reasonable person who wishes his polity to measure up to both criteria might, and indeed surely would have to consider the trade-offs"⁴

And thus they introduce indifference curves into the 2x2 table, which have a slope and curvilinearity that is based on the following assumption: (A) A person is indifferent to certain increases in citizen effectiveness that are accompanied by certain decreases in system capacity.

§ I4

Dahl and Tufte commit a fallacy. The construction of the 2x2 table and the assumption (A) rests on the idea that the two dimensions, citizen effectiveness and system capacity, are conceptually

independent. To assume this is a mistake. On the basis of the Dahl-Tufte criteria it is true that (1) If the citizen effectiveness is high, then the system capacity is high

(2) If the system capacity is low, then the citizen effectiveness is low

Only in a system that has the capacity to respond fully to the collective preferences of its citizens is it meaningful to inquire into the amount of citizen effectiveness. In the Dahl-Tufte construction (diagram 9) 2 A is impossible and 1 A is self-evident. Only in 1 B are the two dimensions independent of each other.

§ I5

It is erroneous to maintain that system capacity and citizen effectiveness come into conflict with one another. If "citizens acting responsibly and competently fully control the decisions of the polity" then "the polity has the capacity to respond fully to the collective preferences of its citizens". System capacity or some degree of system capacity is a necessary condition for democratic rule.

§ J1

The problem of stability in democratic political systems has received attention in the debate during the last decade.

§ J2

One hypothesis focuses on the relation between stability and fragmentation or heterogeneity. One of the leading proponents of such theories, Arendt Lijphart, states:

"Consociational democracy means government by elite cartel designed to turn a democracy with a fragmented political culture into a stable democracy."⁵

§ J3

The theory of consociational democracy implies that (a) If a democracy is fragmented, it is stable only if it is consociational, and (b) If a democracy is homogeneous, it is stable

§ J4

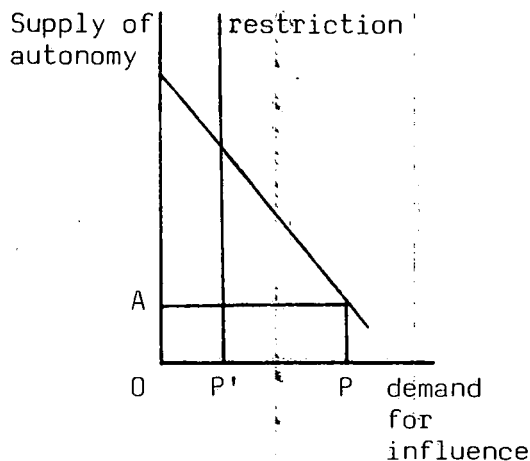
There is one flaw in the Lijphart argument. It confuses the analysis of the various expressions of stability with the causes of stability. The use of consociational devices is one effective tool to bring about stability – when they are effective. The model begs the question: when are consociational devices effective? If stability means effective government and consociational devices is one way to run a government effectively, then surely Lijphart's proposition (a) is true. Consociational democracies are stable, but they are not stable because they are consociational. The stability of consociational democracies depends on the extent to which the consociational devices

are effective in reducing conflict between groups and organizations. The stability of non-consociational democracies depends on the same condition. Societies may be run the majority-minority pattern, the minority pattern or the grand coalition pattern. Whether they are stable or not depends on the political situation, the distribution of control and power among its groups and organizations. In this respect there is no difference between different governmental elite patterns nor any difference between homogeneous and heterogeneous societies.

§ J5

Is there unrest in Northern Ireland because the contending parties are ethnic groups and such groups have particular difficulties to accommodate? But maybe these groups fight out of the same causes that Finland suffered a civil war in 1918? Maybe they fight because they are in conflict. But why are they in conflict?

Diagram 10.

§ J6

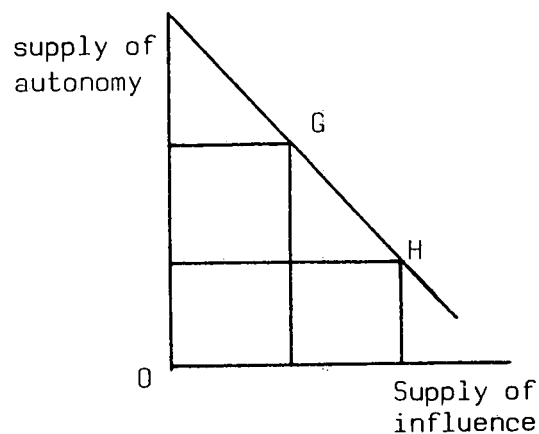
Northern Ireland is a centralized state. It does not give its various units much autonomy (A). However, the protestant group has a much larger amount of influence on governmental decisions than the Catholic group which implies that the Catholic group is in a non equilibrium point. It does not command enough autonomy to match the small amount of influence (P') and it lacks the influence necessary (P) to compensate for the small amount of autonomy. If a system of government based on consociational devices is implemented stability will not result until the influence and autonomy of the Catholic group are increased! (diagram 10).

§ J7

Both Sweden and the Netherlands are stable political systems. An explanation of this fact according to the Lijphart theory would look something like this. The Low Countries are a fragmented system which overcomes its inherent tendencies towards instability by means of

their elites' adherence to consociational devices. Sweden is a homogenous country and thus the probability that it is stable is high. There are thus two different cases or two different sets of conditions for stability. However, it might be more fertile to look for similarities between these two countries that might explain why both are stable. Maybe there are similarities in the distribution of political variables for the various groups that participate in the power play and maybe these similarities account for the stability. If the groups are satisfied why try to upset the equilibrium?

Diagram 11.

§ J8

Let the straight line in diagram 11 denote equilibrium points where the supply of autonomy is matched by the supply of influence in such a way that there is equilibrium. The Swedish society may be placed at point H, giving a small amount of autonomy to its groups but on the other hand full compensation in influence. The Dutch society may be placed at the point G, on the one hand admitting some autonomy and on the other hand establishing some influence to its various groups. These societies are stable for the same reasons: because the important groups control their own activities, though in different ways.

Notes

- 1 Weber, M., *Wirtschaft und Gesellschaft*. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1976, p. 28.
- 2 *ibid.*, p. 29.
- 3 Dahl, R. & Tufte, E., *Size and Democracy*. Stanford: Stanford University Press, 1973, p. 20.
- 4 *ibid.*, p. 23.
- 5 Lijphart, A., "Consociational Democracy" in McRae, K., (ed) *Consociational Democracy. Political Accommodation in Segmented Societies*. Toronto: McClelland, 1974, p. 70.

Om voteringsanalysens muligheder og begrænsninger – bemærkninger til en anakronistisk debat om brugen af kvantitative metoder

Af Mogens N. Pedersen

C. Wright Mills pegede for snart mange år siden i et essay om "Two Styles of Social Science Research" på spændingsforholdet mellem på den ene side den spekulerende, teoretiserende forskning og på den anden side den mere teknisk og empirisk orienterede, den mere forsigtige, forskning. Alle kender det store svælg mellem dristige, ofte grandiose, spekulationer om væsentlige samfundsfænomener og de omhyggelige, ofte lidt kedsommelige, analyser af detailproblemer.

Der er blandt samfundsforskere udbredt enighed om, at begge former for forskning har deres legitime plads i enhver samfundsvidenskabelig disciplin, men at et grundproblem er, at "we ought to get the two together" – for at bruge Wright Mills' ord.¹⁾ De fleste ved af egen erfaring, at det er lettere sagt end gjort at leve op til dette krav. Mangfoldige faglige diskussioner drejer sig netop om den mangelfulde sammenkædning af empirisk undersøgelse og teoretisk overvejelse.

Et typisk eksempel på en sådan debat kan man finde i de seneste numre af *Statsvetenskaplig Tidsskrift*, nærmere betegnet i Bo Bjurulf og Ingemar Glans' undersøgelse af afstemningsmønstre i det norske Storting og i Sten Sparre Nilson's replik til denne og lignende undersøgelser.²⁾ Ordvekslingen repræsenterer et møde mellem vidt forskellige forskningstraditioner; et møde mellem empiri og spekulation, fristes man til at sige. Eller mellem kvantitativ orientering og en heroverfor forbeholden traditionel opfattelse af statskundskabens muligheder.

At kalde debatten typisk er dog nok en tilsmigelse. Den er næppe typisk for politologisk metodedebat af i dag. I kraft af de to svenske forfatters måde at behandle de norske afstemningsdata på, og den norske debattørs måde at fremføre sin kritik på, må man snarere sige, at debatten er en anakronisme. Man skal nok helt tilbage til behavioralismens første år for at finde en lignende struktureret diskussion.

Dette er ikke en elegant indledning til en kom-

mentar til de to artikler. Men det er en indledning, der bringer os hurtigt frem til, hvad jeg må betragte som fundamentale svagheder ved de to indlæg. Jeg skal i det følgende prøve at skitsere nogle af disse svagheder, for så senere at vende tilbage til nogle generelle betragtninger.

I begge afhandlinger beskæftiger forfatterne sig med et af statskundskabens klassiske emner: samarbejds- og konflikttendenser i et lands politik. Der er tale om et emne, som ikke mindst norske politologer har ydet vigtige bidrag til. Ydermere repræsenterer den ene afhandling et første forsøg på et mere systematisk studium af samarbejds- og konfliktmønstre i det norske Storting, hvor tidligere norske undersøgelser har bevæget sig på vælgerplanet.

De konklusioner, der forsigtigt drages af Bjurulf & Glans, anfægtes af Sten Sparre Nilson, som mener at konfliktmønstret i norsk politik ser noget anderledes ud. Sparre Nilson er af den opfattelse, at de to forfatters delvis fejlagtige beskrivelse hidrører fra anvendelsen af nogle analyseteknikker, der i bedste fald kun kan give et partielt billede af virkeligheden. Kernen i diskussionen bliver således nok et spørgsmål om, hvem der giver det mest sandfærdige billede af samarbejds- og konfliktmønstre i norsk politik, men ind i denne debat væver sig en anden diskussion, der drejer sig om den generelle anvendelighed af visse kvantitative analyseteknikker.

En beskrivelse af samarbejds- og konfliktmønstre kan baseres på politiske adfærdsdata med relation til ét eller flere niveauer i det politiske system. På ethvert niveau kan man som regel benytte forskellige former for data. Disse data kan igen studeres med forskellige grad af fuldstændighed og under anvendelse af forskellige former for analyseteknik. Vejen fra de mere generelle overvejelser om konfliktmønstrene til disses beskrivelse ved hjælp af en datamasse går således gennem en række valgsituationer, der er med

til at bestemme undersøgelsens validitet og teoretiske frugtbarhed. Gennem en kombination af uhensigtsmæssig dataudvælgelse, inadækvat analysestrategi og mangelfuld teoretisk integration kan man som bekendt formindske værdien af enhver undersøgelse. Det er min opfattelse, at Bjurulf & Glans har forsyndet sig på disse tre områder, og at de derved kun i mindre grad kan bidrage til at øge forståelsen af konflikt- og samarbejds-mønstre i norsk og skandinavisk politik.

Når en forsker gennemfører en beskrivelse på et givet empirisk grundlag, søger han gennem anvendelse af en egnet teknik at skabe en *afbildning* af adfærdsmønstret. Mange teknikker står i dag til rådighed, spændende fra multidimensional skalering og faktoranalytisk teknik til mere simple fremgangsmåder. I alle tilfælde består kernen i teknikken i, at man sammenfatter et stort antal enkeltoplysninger i en form for billede, en graf eller en oversigtstabel.

I Bjurulf & Glans' artikel bruges nogle ganske enkle målestokke for intra- og interparti samvotering. Teknikkerne, der kan bruges til mange andre formål end parlamentariske voteringsanalyser, kan føres tilbage til den amerikanske sociolog Stuart A. Rice, der i 1920'erne udviklede en række metoder til behandling af roll calls i amerikanske legislaturer, og som derved kom til at lægge en væsentlig del af fundamentet for den behavioralistiske parlamentsforskning.³⁾ Rice's forskellige former for indeks blev udviklet med henblik på karakteristik af individuel adfærd. I europæisk sammenhang har man imidlertid anvendt analoge fremgangsmåder til karakteristik af forholdet mellem partier, idet man herved har forudsat at partierne kan betragtes som kollektive enheder.⁴⁾ Mens den tidlige og den amerikanske voteringsforskning mest har interesseret sig for at afdække graden af samvotering mellem individuelle parlamentsmedlemmer, har man altså i en europæisk sammenhæng været interesseret i at studere graden af samvotering mellem partier, der hver for sig kan opfattes som mere eller mindre samvoterende flerheder af individuelle parlamentsmedlemmer.

Bjurulf & Glans sætter sig her mellem to stole. De er primært interesseret i at studere det samarbejds- og konfliktmønstre, der karakteriserer de norske partier, men deres analyser er fortrinsvis henlagt til det individuelle plan, i og med at de benytter de traditionelle typer af sammenholdsindex. Man kan konstatere, at de gennem anvendelse af flere sådanne teknikker får afdækket forskellige aspekter af det eksisterende adfærdsmønstre.

Men som følge af, at objektenheden, – den enhed hvis adfærd ønskes forstået – og subjektenheden – den enhed, der iagttages og underkastes måling – er forskellige, bliver fremstillingen let uigennemsigtig.⁵⁾ Flere af teknikkerne frembringer afbildninger, som er vanskelige at tolke på éntydig vis.⁶⁾ Endvidere forekommer det, at grænsenyttens af brugen af de mange forskellige index er stærkt dalende. At nogle af tabellerne indeholder den samme informationsmængde gentaget to gange gør ikke fremstillingen lettere læst.⁷⁾

Når alt dette er sagt bliver dog tilbage en påvisning af, at konfliktmønstret i det norske Storting, således som det fremtræder, *når* det studeres på grundlag af et udvalg af afstemninger, ændres noget over tid, fra én regeringsperiode til en anden. Det bliver ligeledes påpeget, at konflikt og samarbejde mellem partierne varierer med sagområder, *når* man ved sagområder forstår klynger af beslægtede afstemninger. Der findes i afhandlingen også belæg for en påstand om, at adfærdsmønstret har relation til den til enhver tid eksisterende parlamentariske styrkefordeling mere end til aktuelle stridsspørgsmål, – *når* dette adfærdsmønster studeres på grundlag af et bestemt udvalg af afstemninger i Stortinget. For en ordens skyld bør det også nævnes, at alle de i afhandlingen fremsførte udsagn om konflikt- og samarbejds-mønstre kun har mening, *når* man betragter afstemninger som en vigtig indikator for partiholdninger, og *når* man abstraherer fra det forhold, at de enkelte afstemningstemaer objektivt såvel som subjektivt ikke er lige væsentlige.

Når man læser ovenstående linier, bør man hæfte sig ved kursiveringerne. Det er nemlig klart, at forfatternes konklusioner er draget under en række forudsætninger, der i hvert fald for en dels vedkommende er forbundet med de anvendte dataindsamlings- og analyseteknikker. Heri er der intet odiøst. Forfatterne gør selv opmærksom på nogle af de begrænsninger af generel karakter, der knytter sig til anvendelsen af afstemningsdata. Desværre indeholder afhandlingen ikke nogen diskussion af validiteten af konklusionerne. I betragtning af den meget uigennemsigtige udvælgelse af afstemninger, der er foretaget, er dette en fundamental mangel. Som følge af den manglende validitetsdiskussion kan undersøgelsens resultater ikke på forsvarlig vis sammenlignes med resultaterne fra andre undersøgelser, ligesom tolkningen af de mange tabeller og figurer bliver ganske vanskelig.

Når forfatterne ikke har gennemført den diskussion af validitet og reliabilitet, der ellers bør

betragtes som en selvfølge, hænger det nok sammen med deres forbavsende lave aspirationsniveau med undersøgelsen. "Vårt syfte är . . . deskriptivt", hedder det (p. 233), og der fortsættes med en vanskeligt forståelig betragtning: "Att i en förstagångsundersökning som denna arbeta med mer formaliserad hypotesprövning har vi varken ansett vara nödvändigt eller lämpligt". Det må være den samme fejlagtige opfattelse af at man kan tale om en særlig form for deskriptive undersøgelser, der får forfatterne til primært at begrunde den tidsmæssige afgrænsning af deres materiale med indførelse af et fotografisk registreringssystem ved det norske Stortingsafstemninger.

I betragtning af de partielle forbehold, der gøres af Bjurulf & Glans, deres almindelige forsigtighed med at drage konklusioner af videregående karakter, og det lave ambitionsniveau, der karakteriserer deres undersøgelse, skulle man tro, at Sten Sparre Nilson ville koncentrere sin kritiske drøftelse af afhandlingen om forfatternes *konkrete* brug af velkendte analyseteknikker. I stedet tager reaktionen i betydelig grad form af en generel afstandtagen fra eller mistænkeliggørelse af disse teknikker. I lyset af det hidtil sagte turde det være klart, at jeg finder, at Sten Sparre Nilson bruger alt for svært skyts. Hvad jeg derfor i det følgende vil koncentrere mig om, er, at skitsere hvorledes han bærer sig ad med overikøbet at ramme ved siden af.

Har jeg forstået Sten Sparre Nilson ret, mener han at have et dækkende og korrekt svar på spørgsmålet om karakteren af konfliktmønsteret i norsk politik i 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne. Svaret sættes ind i en spekulativ sammenhæng, der er nok så kompliceret, men "hovedpunktene er i og for sig klare" (p. 95). Det korrekte svar synes at være, at den traditionelle, økonomisk-strukturelt bestemte konfliktdimension ("venstre-højre-dimensionen") nok er den vigtigste i Norge, men at den i begyndelsen af 1970'erne blev krydset af en såkaldt "EF-dimension".

Henry Valen har som bekendt formuleret dette synspunkt på vælgerplanet ud fra survey-data. Sparre Nilson hævder uden videre, at samme konfliktmønster eksisterer på stortingsplan, og han mere end antyder, at en analyseteknik, der ikke på dette plan kan afdække denne dimension, må lide af mangler. Ved lige så stille at forudsætte det, der rettelig bør påvises gennem en systematisk forskningsindsats, når han frem til den

kritiske konklusion, at Bjurulf & Glans' undersøgelse giver "inntryk av en kontrast mellom vælgerplan og stortingsplan som ikke forelå i virkeligheden" (p. 95). Det fremgår af flere passager i kritikken, at den iagttagne kontrast nærmest må betegnes som et optisk bedrag: voteringerne i et parlament fortæller ikke altid sandheden, - de "kan skjule ganske væsentlige ting som foregår bak fasaden" (P. 95, jvf. også p. 97).

Samme argumentationsform benyttes flere gange. Hvis Sten Sparre Nilson ved læsning af forskellige stortingsdebatter får indtryk af et konfliktmønster som er i overensstemmelse med hans ovenfor bekrævede forventninger, da er han tilbøjelig til at hævde, at debatterne "derfor gir et bedre billede av motsetningene enn de voteringer som fant sted" (p. 96, min understregning).

En stor del af Sparre Nilsons indlæg består netop i en søgen efter spor af de af den norske EF-debat skabte skillelinier, som altså *må* være der. Ikke overraskende kan der findes spredte indicier for en sådan konfliktdimension. Men den anvendte metode til at påvise disse spor er om muligt endnu mere angræbelig end den af Bjurulf & Glans anvendte. Usystematisk indsamlede illustrationer kan aldrig give noget tungtvejende bidrag til vurderingen af eksistensen og styrken af en EF-dimension på parlamentsniveauet, lige så lidt som man kan mane de svenske forfatters iagttagelser i jorden ved gentagne gange at udtale, at voteringerne udgør en facade, der skjuler det virkelige konfliktmønster.

Det fremgår vist med tydelighed af ovenstående, at jeg ikke synes, at Bjurulf & Glans har fremmet vor systematiske viden om norsk politik væsentligt. Men endnu tydeligere må det da siges, at den af Sten Sparre Nilson fremførte kritik ikke er adækvat. Efter læsningen af de to afhandlinger er man derfor i vildrede som aldrig før m.h.t. det norske politiske systems konfliktdimensioner.

Diskussionen, som Sten Sparre Nilson har åbnet, er alligevel interessant, fordi den cirkler omkring et væsentligt repræsentationsteoretisk problem, som netop de omstridte kvantitative teknikker tillader at behandle på en ny måde.

Sålænge der har eksisteret folkerepræsentationer, har man kunnet rejse spørgsmålet om ligheder og forskelle mellem de politiske holdninger, der er repræsenteret i parlamentet og de politiske holdninger, der karakteriserer vælgermassen. Den klassiske debat om forholdet mellem det enkelte parlamentsmedlem og hans vælgere er den individorienterede variant af dette problem. Det er

i mange henseender væsentligt at vide, om der i et givet politisk system på et givet tidspunkt hersker identitet mellem vælgerholdninger og holdningerne på parlamentsplanet. Det er dernæst vigtigt at kunne forklare identitet eller forskelle. Og der knytter sig stor interesse til de dynamiske relationer mellem de to holdningssæt. Bestemmes f.eks. ændringer i partiernes og dermed parlamentets holdningsmønster af ændringer på vælgerplan, eller er den kausale sammenhæng den omvendte? Eller forholder det sig måske således, at de to holdningssæt udvikler sig relativt autonomt?

I de seneste år er sådanne problemer blevet åbnet op på ny for den politologiske forskning i kraft af, at man har haft mulighed for at indsamle nye former for data og behandle disse på en ny måde.⁸⁾ For det første er man nu begyndt at udnytte det forhold at holdningsmønstre lader sig identificere og beskrive på flere forskellige planer. Man kan afdække holdningerne på vælgerplan, på forskellige hierarkiske planer i de enkelte partier, på parlamentsplan og på parlamentsledelsesplan. På hvert givet plan kan man ofte benytte flere forskellige former for data som grundlag for beskrivelsen. På parlamentsplanet kan man således ikke alene benytte afstemningsdata fra lovgivningsprocessen; der er også mulighed for at bruge andre former for afstemningsdata. Ligeledes kan man analysere programatiske udtalelser, oplysninger om regeringsdannelse, taler i parlamentet, interviews med medlemmer og forskellige andre former for data.⁹⁾ Ligesom der ikke nødvendigvis eksisterer en identitet mellem holdningsmønstre på parlaments- og vælgerplan, kan man heller ikke uden videre forudsætte eksistensen af en identitet mellem de holdningsmønstre, der kan beskrives ved hjælp af data med relation til forskellige aspekter af parlamentets samlede aktivitet; – erkendelsen af mulige diskrepanser åbner op for en række spændende politologiske problemstillinger.

For det andet har udviklingen af forskellige multidimensionale skaleringsmetoder og dertil knyttede EDB-programmer gjort det muligt at analysere de forskellige former for data på en mere effektiv måde. Selv om teknikker som f.eks. Smallest Space Analysis er blevet udviklet ud fra surveydata, har det vist sig muligt at bruge dem også på andre dataformer, herunder afstemningsdata. I alle de tilfælde, hvor man kan generere mål for adfærdsmæssige eller holdningsmæssige "afstande" mellem individer eller kollektiver, er det også muligt at transformere disse mål til korrelationsmatricer, der kan fungere som grundlag for mul-

tidimensional analyse.

Det her sagte er ikke nyt for den, der har fulgt de sidste 10–15 års udvikling inden for parlamentsforskning og vælgeradfærdsforskning. Der eksisterer i dag et betydeligt antal analyser af "politiske skillelinier", "partiafstande", "partisystem-dimensionalitet" o.lign., – undersøgelser der udnytter forskellige former for data, og som analyserer disse data ved hjælp af forskellige varianter af multidimensional skaleringsmetode.

Denne udvikling har som nævnt åbnet mulighed for at analysere en række spændende teoretiske problemer, men disse muligheder er kun i beskedent omfang udnyttet. Når valgmulighederne m.h.t. data og m.h.t. analyseteknikker forøges så stærkt som tilfældet er, opstår der en fare for, at forskningsudviklingen bliver mindre kumulativ, end når kun et mindre antal forskningsstrategier står til rådighed.

Forudsætningen for at kunne studere de ovenfor opridsede teoretiske problemer er jo netop, at de empiriske holdningsmønstre måles og beskrives på en sådan måde, at mønstrene lader sig sammenligne. Hvis nogle forskere isoleret fra hinanden f.eks. studerer partisystemets dimensionalitet på hhv. vælger- og parlamentsplanet ved hjælp af analyseteknikker, der er logisk ækvivalente, så får de, som nogle nyere danske undersøgelser viser, mulighed for at diskutere teoretisk væsentlige problemer.¹⁰⁾ Af denne grund forekommer det mig, uden at jeg iøvrigt skal forholde mig til afhandlingen, at Sigmund Grønmo's undersøgelse af de politiske skillelinier i norske partiprogrammer er et værdifuldt bidrag.¹¹⁾ Grønmo's konklusioner lader sig nemlig sammenholde med de analyser af det norske partisystems dimensionalitet, som er foretaget af Henry Valen ud fra vælgeradfærdssdata. Af præcis samme grund er Bjurulf & Glans' mindre givende: Ved at bruge en angribelig udvælgelse af data, men først og fremmest ved at bruge uhensigtsmæssige analyseteknikker, fraskriver de sig muligheden for systematisk at sammenligne deres iagttagelser med andres, det være sig Henry Valens eller andre nordiske politologers tilsvarende arbejder. Bjurulf & Glans' undersøgelse kommer derved ikke til at bidrage til en kumulering af viden og indsigt. Hvad værre er, deres måde at studere det norske politiske system på gør det muligt for Sten Sparre Nilson at genoplive en gammel og næsten glemt debat om anvendeligheden af kvantitative teknikker i statskundskaben.

Det er nok selvforskyldt, men alligevel lidt synd for Statsvetenskaplig Tidskrift, at det skal danne rammen om denne reprise.

Noter:

- ¹ C. Wright Mills, *Power, Politics and People – The Collected Essays of C. Wright Mills*, ed. Irving Louis Horowitz, (New York: Ballantine Books, u.å.), p. 554.
- ² Bo Bjurulf och Ingemar Glans, "Från tvåblockssystem till fraktionalisering: Partigrupper och ledamöters röstning i norska stortinget 1969–1974", *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 1976, hefte 3, pp. 231–53; Sten Sparre Nilson, "Kryssende konfliktlinier i norsk politikk", *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 1977, hefte 2, pp. 93–103.
- ³ Stuart A. Rice, *Quantitative Methods in Politics*, (New York: Alfred A. Knopf, 1928). Et centralt afsnit findes optrykt i J.C. Wahlke & H. Eulau, eds. *Legislative Behavior*, (Glencoe, Ill. The Free Press, 1959), pp. 372–77. Standardhåndbøgerne er idag Lee F. Anderson, Meredith W. Watts, Jr. & Allen R. Wilcox, *Legislative Roll: Call Analysis*, (Evanston: Northwestern University Press, 1966) og Duncan MacRae, Jr., *Issues and Parties in Legislative Voting: Methods of Statistical Analysis*, (New York: Harper & Row, Publishers, 1970).
- ⁴ Se f.eks. Mogens N. Pedersen, "Consensus and Conflict in the Danish Folketing 1945–65", *Scandinavian Political Studies*, 2/1967, pp. 143–66; Pertti Pesonen, "Dimensions of Political Cleavage in Multi-Party Systems", *European Journal of Political Research*, 1 (1973), pp. 109–32; og senest Hans Daalder & J.P. v.d. Geer, "Partijafstanden in de Tweede Kamer", *Acta Politica*, XII (1977), pp. 289–345.
- ⁵ Om denne sondring og dens mange forskningsstrategiske implikationer henvises til Heinz Eulau, *Micro-Macro Political Analysis-Accents of Inquiry*, (Chicago: Aldine Publishing Company, 1969), pp. 1–19.
- ⁶ Dette gælder især fig. 1–5 i afhandlingen, hvor afbildningen af den "totale samvoteringskarakter" er bestemt af mange andre faktorer end et eksisterende konfliktmønster.
- ⁷ Se tabellerne 2 og 3 i afhandlingen.
- ⁸ Ian Budge, Dennis Farlie, and Iwor Crewe, eds., *Party Identification and Beyond: Representations of Voting and Party Competition*, (London: Wiley, 1976) indeholder en samling af væsentlige nye arbejder. For en drøftelse af nogle af de skitserede forskningsmuligheder, se Mogens N. Pedersen, "Om den rette brug af historiske materialer i statskunsken: Nogle didaktiske overvejelser", *Festskrift til Erik Rasmussen*, (Aarhus: Politica, 1977), pp. 235–71, se især pp. 260–63.
- ⁹ En drøftelse af forskellige datatyper kan findes i Mogens N. Pedersen, Erik Damgaard & P. Nannestad Olsen, "Party Distances in the Danish Folketing, 1945–68", *Scandinavian Political Studies* 6/1971, pp. 87–106, se især pp. 89–92.
- ¹⁰ Se især Erik Damgaard & Jerrold G. Rusk, "Cleavage Structures and Representational Linkages: A longitudinal Analysis of Danish Legislative Behavior" i Ian Budge et al. (eds.), *op. cit.*, pp. 163–88, jvf. Budge's introduktion sammesteds pp. 133–34.
- ¹¹ Sigmund Grønmo, "Skillelinier i partipolitikken 1969–73: Noen virkninger af EF-striden", *Tidskrift for Samfunnsforskning*, 1975, pp. 119–53.

Översikter och meddelanden

Valen i Indien – seger för demokratin?

1977 – valår i Sydasiens

De allmänna val som 1977 hållits i tre av Sydasiens länder har medfört uppmärksammade regeringskiften: Indiens premiärminister Indira Gandhi, Sri Lankas Sirimavo Bandaranaike och Pakistans Z.A. Bhutto har alla lämnat makten, de båda förstnämnda som en följd av valnederlag, Bhutto trots valseger. I Bangladesh avlyste regeringen de val som planerats äga rum i februari i år; december 1978 har angivits som nytt valdatum.

Militärvaldet i *Pakistan*, som rätt nästan halva landets historia, upphörde efter Bangladeshs utbrytning och nederlaget mot Indien i slutet av 1971. Under Bhuttos ledning skapades i det halverade landet åter en fungerande styrelse och ekonomi, och det av honom ledda *Pakistan People's Party* vann en stor valseger i mars 1977. Allt för stor, menade oppositionsalliansen, som beskyllde regeringen för valfusk, krävde premiärministerns avgång och nyval samt bojkottade de efterföljande valen till provinsförsamlingarna. Omfattande demonstrationer och oroligheter i landet och avbrutna förhandlingar mellan regering och opposition ledde i juli till att militären tog makten. Val utlovades inom 90 dagar; senare fastställdes i stället 18 oktober som valdatum. Kort före valet uppsköts det på obestämd tid.

I *Sri Lanka* och Indien har militären inte, som i *Pakistan*, spelat någon politisk roll. I *Sri Lanka* har två partier växlat vid makten sedan frigörelsen. Många förutspådde ett nederlag för *Bandaranaike*-regeringen, men att valnederlaget blev så förkrossande stort väckte förvåning. Utgången av valet i *Indien*, som hållits några månader tidigare, bidrog till oppositionens seger även i *Sri Lanka*.

Val i Indien

Den indiska valmapnskåren i årets val uppgick till ca 320 miljoner, som skulle rösta i 373 000 vallokaler. Nära 200 miljoner väljare gick till valurnorna, fick vänster pekfinger märkt med svårutplånligt bläck – för att undvika

att samme väljare röstade mer än en gång – och satte med gummistämpel ett märke i någon av valsegelns rutor för kandidaten. I årets val deltog ca 2 400 kandidater. Varje kandidat äger rätt att genom egna representanter övervaka vad som händer i vallokaler och sammanräkningslokaler, att signera oanvända valseglar, se dan dessa förseglats och att sätta sitt sigill på valurnorna, när dessa tillslutits och packats i flera förseglade höljen.

Valsystemet med enmansvalkretsar har i tidigare val gynnat *kongresspartiet*, det i särklass största och enda landsomfattande partiet, som grundats redan 1885. En minoritet av de avgivna rösterna – från lägst 41% (1967) till högst 48% (1957) – har i de tidigare fem valen till unionsparlamentets underhus givit partiet en majoritet av mandaten – från 54% (1967) till 74,5% (1952). Till och med de 33% av rösterna som partiet fick i delstatsvalet i *Uttar Pradesh* 1974 hade, på grund av partisplittringen inom oppositionen, givit majoritet i delstatens lagstiftande församling. I valet till underhuset i mars 1977 gick kongresspartiet tillbaka med ca 9% jämfört med föregående val (1971) och fick 34,5% av rösterna. Mandatsiffran sjönk från 350 till 153 (av totalt 542). Valfiaskot var särskilt stort i norra Indien, som tidigare varit kongresspartiets främsta fäste. I *Uttar Pradesh*, den största av delstaterna med 85 av platserna i underhuset, vann kongresspartiet inte något mandat; till dem som slogs ut i sina valkretsar hörde både *Indira Gandhi* och hennes son *Sanjay*. Det var främst i södra Indien som kongresspartiet vann sina mandat.

Oppositionsalliansen *Janata* erövrade tillsammans med det valsamverkande partiet *Congress for Democracy, CFD*, 298 mandat. *Janata* kunde därtill påräkna stöd av det marxistiska kommunistpartiets, *CPI-M*, 21 mandat och sikhpartiets, *Akali Dal*, 8 mandat samt av några oberoende kandidater. *Janata* kom därigenom att förfoga över ca 350 mandat, dvs lika många som kongresspartiet haft efter 1971 års val. Kongresspartiet hade därtill haft stöd av kommunistpartiet, *CPI*, och uppnått 3/4 majoritet, som krävs för grundlagsändringar. Valets jämte kongresspartiet store förlorare var *CPI*, vars mandattal sjönk från 23 i valen 1967 och 1971 till 7, samtliga i två av de sydindiska delstaterna. *CPI-M* erhöll däremot

21 mandat, endast två färre än i 1971 års val.

När valresultatet förelåg upphävde regeringen undantagstillståndet av 25 juni 1975, bl a för att undgå att själv drabbas av undantagslagarna. (En vecka senare upphävde den nya regeringen undantagstillståndet av 3 december 1971, som utfärdats i samband med kriget mot Pakistan). Efter något mera än elva år vid makten efterträdde Indira Gandhi som premiärminister av Janata-alliansens ledare, den 81-årige Morarji Desai. Hur förvånande var oppositionens valseger som ändrade kongresspartiets 30-åriga maktinnehav? Vilka var valutgångens orsaker?

Jämför man med kongresspartiets stora valframgångar i underhusvalet 1971 och delstatsvalet 1972 kan bakslaget 1977 te sig förbluffande. Detta gäller också Indira Gandhis egen valkrets, där hennes överväldigande valseger i föregående val förbyttes i kraftigt nederlag – mot samma motkandidat (nuvarande hälsovårdsministern Raj Narain). 1971–72 var emellertid exceptionella år i Indien. Det var då Bangladeshkriget kulminerade i indisk seger över Pakistan och det tidigare Östpakiastans självständighet. Men upprepade felslagna skördeår, dyr livsmedelsimport, tio miljoner flyktingar att försörja, oljekrisen och globala prisstegringar bidrog till att förhindra genomförandet av vallöftenas reformpolitik och ekonomisk upphämtning. Därmed blev den ekonomiska situationen lik den som rådde vid mitten av 1960-talet, då katastrofalt dåliga skördeår föregick 1967 års val.

Det var valet 1967 som bröt serien av för kongresspartiet segerrika val. Oppositionspartier segrade och bildade regering i hälften av delstaterna, och det var med kraftigt reducerad majoritet i unionsparlamentets underhus som Indira Gandhi regerade vidare. I procent av avgivna röster räknat hade partiet bara förlorat 4%, men tendensen var otvetydig. 1971 fick Indira Gandhis kongressparti 44% av rösterna, en ökning med 3%, men det bör uppmärksammas att det endast var 55% av de röstberättigade som deltog i valet. Trots den stora övervikten i mandat räknat var det en minoritet som röstat på partiet. (1971 ca 23% av de röstberättigade, 1967 nära 24%. EPW/Economic and Political Weekly/ 26/2 1977).

Den verkställande makten stärks

Den radikalare politik och det löfte om avskaffande av fattigdomen som Indira Gandhi och hennes kongressparti gått till val på 1971 hade genomförts endast på några få punkter, t ex nationaliseringen av de största indiskägda bankerna. Hon gjorde ett nytt försök i kraft av det undantagstillstånd som infördes i juni 1975, då landet fått en god skörd. Anledningarna till undantagstillståndet var främst ekonomiskt och politiskt kaos föranlett av prisstegringar, strejker, låg produktion, splittning inom partiet och utomparlamentariskt bedrivna op-

position mot korruption, höga priser och mot Indira Gandhi personligen. Allt detta bidrog dessutom till att skapa ett ogünstigt utgångsläge för regeringspartiet inför de beramade valen 1976. Det efter undantagstillståndets införande av Indira Gandhi framlagda "20-punktsprogrammet", supplerat av Sanjay Gandhis "5-punktsprogram" framlagt för Youth Congress, avsåg förbättringar för de fattigaste skikten av landsbygdsbefolkningen, för städernas lägre medelklass och studenterna samt utbyggnad av infrastrukturen och ökning av produktionen. Dessutom skulle prisstegringarna, de "svarta pengarna" och korruptionen bekämpas. För att hejda oppositionens varslade "totala revolution", lydnds- och skattevägran, arresterades ledande oppositionspolitiker och infördes censur.

Formellt inom grundlagens ramar, men i strid mot dess anda, vidtogs författningsändringar för att stärka centralregeringens och särskilt premiärministerns befogenheter. Det sedan länge bristfälliga samarbetet mellan partitopp och regering å ena sidan, delstaternas partiorganisationer och regeringar å den andra urartade genom allt flera viktiga beslut dikterades från New Delhi och genom att allt oftare innehavare av nyckelpositioner i delstaterna nominerades av premiärministern. Den strängare partidisciplinen under undantagstillståndet, som medförde uteslutningar ur partiet, och de hårdhänta åtgärderna mot oppositionen kom motståndet att växa.

Indira Gandhi tillskansade sig gradvis stor makt. Motspänstiga ministrar och politiker avpollerades. Den starke inrikesministern flyttades till finansministerposten. Underrättelsetjänsten, RAW, Research and Analysis Wing, lades under premiärministerns sekretariat och blev, liksom DRI, Department of Revenue Intelligence, som bl a utförde skatterazzior, ett mäktigt vapen i Indira Gandhis händer. De dittills oberoende nyhetsbyråerna sammanslogs till en statlig och centraldirigerad nyhetsbyrå, Samachar. Genom censuren och hot mot samarbetsovilliga pressmän och tidningar förkvävdes öppen kritik från massmedia; All India Radio kallades av många ironiskt för All Indira Radio. Domstolarna fortsatte för en tid att kritisera eller upphäva regeringsåtgärder som de uppfattade som grundlagsstridiga.

Redan före undantagstillståndet hade debatter förekommit om huruvida parlamentet eller konstitutionen skulle dominera, om parlamentet med 3/4 majoritet efter behag kunde ändra grundlagen eller om denna satte gränser för parlamentets och regeringens maktutövning. I avsikt att värna om de medborgerliga rättigheterna och skydda minoriteterna hade grundlagsfäderna fastställt att unionens högsta domstol var landets högsta rättsliga instans. 1973, i ett utslag i ett mål som gällde äganderätten, fastslog högsta domstolen att parlamentet inte hade rätt att förändra grundlagens "basic structure and framework".

Under undantagstillståndet argumenterade därför regeringen, att vidtagna grundlagsändringar endast gällde procedur-, inte strukturförändringar. "How to be a dictator, legally", kallade en indisk journalist en artikel här om (Dilip Hiro, Sunday Times, 31/10 1976). Partiföranden (Barooah) förefaller dock ha lagt in mera än endast procedurändringar i grundlagsrevideringarna; han förklarade att domstolarna inte skulle tillåtas verka som "parlamentets tredje kammare". Oppositionen hävdade att de grundläggande rättigheterna och domstolarnas rätt att pröva parlamentsbeslut var hörnstenarna i författningsstrukturen.

Den allt starkare centralmakten förstärktes ytterligare av den traditionella respekten för överheten, som i Indien ofta får en religiös övertön – mahatma Gandhi, Nehru, S.C. Bose och även Indira Gandhi har av osofistikerade landsmän ofta fått guda-/gudinne-/nimbus. Till premiärministerns maktställning bidrog också en invidlydnad inom partiet för partitoppens beslut. "Denna konformism har ofta förväxlats med concensus", påpekar Girilal Jain (Times of India 24/3 1977). Det rör sig inte om samförståndslösningar, eftersom debatter i principfrågor knappast fördes inom kongresspartiet; partibesluten dikterades av en liten grupp i New Delhi. Denna traditionella respekt har dock inte uteslutit motsättningar, speciellt på delstatsnivå, där kashhänsyn och regionala intressen varit mäktiga drivkrafter. Partiprogrammen har verbalt anammats men realiter saboterats eller förhalats i delstaterna – t ex beträffande jordreformer.

Särskilt fram till valet 1967 och partisplittringen 1969 var den lokala administrationen och den lokala kongresspartiapparaten nära förknippade med varandra, och detsamma har gällt distriktsadministrationen och distriktens välorganiserade partiorganisationer. Den statliga sektorns gradvisa tillväxt, planekonomin och centraliseringen har därigenom också förstärkt kongresspartiet. Partiet har, åtminstone fram till årets val, haft god kommunikation från parti högkvarteret till delstaternas och distriktens partiorgan, dessutom från de förra till de senare, och från de senare till lokala partiorganisationer. Kommunikationen nerifrån och uppåt har däremot fungerat sämre och framför allt kanaliseras genom distriktsorganisationerna och avdelningar av Youth Congress, Women's Congress och den del av fackföreningsorganisationerna som är förknippad med kongresspartiet.

Till den allt starkare centraliseringen av makten och beslutsfattandet har den ekonomiska politiken bidragit. Denna process började genom Nehrus satsning på den offentliga sektorn, speciellt den tunga industrin, och på planhushållning. Härigenom samlades allt mera makt i händerna på partiledningen och byråkratin. Dess makt stärktes under undantagstillståndet, och en av Indira

Gandhis rådgivare myntade uttrycket "committed bureaucracy". "Byråkratin har levt alltför länge i tron att dess uppgift enbart var att befalla", har en politisk kommentator skrivit (efter valet 1977). "Den måste omskolas, hjärntvättas och disciplineras att tjäna" (Ramesh Thapar, EPW 18/6 1977).

Polariseringen mellan regering och opposition och de repressalier oppositionen utsattes för under undantagstillståndet banade väg för den valallians, Janata, de största oppositionspartierna ingick då de allmänna valen utlystes i januari 1977 och fängslade politiker frigavs. En liknande oppositions-"folkfront" hade etablerats redan före undantagstillståndets införande och vunnit det delstatsval i Gujarat, som Morarji Desai framtvungat genom hungerstrejk. Med tanke på oppositionens notoriska splittring i Indien är det dock uppseendeväckande att valsamverkan kunde upprättas och på kort tid bringas att fungera i stora delar av Indien.

Kongresspartiets nederlag – några orsaker

Det var inte många som kalkylerade med att Janata skulle kunna besegra kongresspartiet (EPW 24/9 1977, Election Studies in India, s. 1677). Under de nitton månader som föregått utlysningen av allmänna val hade oppositionen nära nog lamslagits. Dess ledarkadrer och funktionärer hade varit fängslade, dess tidskrifter upphört eller reducerats till underjordiska stencilerade blad och dess anhängare hade tigit av fruktan för säkerhetstjänsten. Vad emellertid både Indira Gandhi och flertalet iakttagare bortsåg ifrån var effekterna av den upphausade reformpolitiken och av de tvångsmässiga former steriliserings- och slumsaneringskampanjerna tagit i vissa delar av norra Indien. Ja-sägare som Indira Gandhi omgivit sig med hade isolerat henne från folkopinionen; hon blev ett offer för sin egen propaganda och censur.

En vink om det kommande valnederlaget gavs halvvannan månad före valet, då jordbruksministern Jagjivan Ram, en av Indira Gandhis få medtävlare om makten, tillsammans med några andra framträdande kongresspartister bildade ett eget parti, CDF (Congress for Democracy). Deras avsikt torde ha varit att uppmuntra till en mängd avhopp från kongresspartiet och bli en tredje kraft, som skulle kunna bli ett vågmästarparti eller välja att ingå i en kommande, försvagad, kongresspartiregering utan Indira Gandhi eller i en Janata-regering.

Kongresspartiets valnederlag blev emellertid alltför stort och Janatas seger blev av sådan storleksordning att det inte var beroende av CFD. Rams maktställning berodde dels på att han som oberörbar ("kastlös") kunde påräkna stöd från landets ca 85 miljoner oberörbara, dels på att han efter nära trettio år i regeringsställning var den jämte Indira Gandhi mest kände kongresspartipo-

litikern i landet. Han hade stött Indira Gandhi både vid valet av premiärminister 1966 och vid partisprängningen 1969 – vid båda tillfällena mot Morarji Desai. Till oppositionen anslöt sig också Nehrus syster Vijayalakshmi Pandit. Efter fasterns avhopp kunde Indira Gandhi inte som tidigare göra anspråk på att ha monopol på arvet från fadern. Eftersom Janatas främste inspiratör och kongresspartiets främste kritiker Jayaprakash Narayan, "JP" kallad, väl så mycket som Nehru representerade mahatma Gandhis moraliska ideal och idévärld kunde Janata göra kongresspartiet rangen stridig som Gandhi-idealens banérförare.

Den under undantagstillståndet allt starkare ungdomssektionen av partiet, Youth Congress, hade under Sanjay Gandhis ledning attackerat gubbväldet i kongresspartiet – Ram var ett av de underförstådda målen för attackerna – och krävt att få nominera mer än en tredjedel av kandidaterna. För att undvika att många av partiets stöttepelare skulle ansluta sig till Rams CFD-parti satsade kongresspartiet i stället på de etablerade, äldre politikerna, och därmed kunde partiet inte längre ståta med att företräda ungdomens och förnyringen.

Även en del av den radikala glansen föll av när det länge goda samarbetet med CPI avbröts kort före valet. CPI hade starkt motsatt sig Sanjay Gandhis, som man med fog påstod, luddigt kapitalistiska och storföretagarvänliga sympatier. Det strejkförbund som rådde under undantagstillståndet var i längden omöjligt för CPI att försvara. Endast i Kerala, den enda delstat som höll val till den lagstiftande församlingen samtidigt med valen till unionsparlamentets underhus, samarbetade kongresspartiet med CPI, och denna koalition behöll makten i delstatsförsamlingen.

Kort före valet miste alltså kongresspartiet sitt tidigare stöd från de oberörbara, från många av dem som slog vakt om arvet från mahatma Gandhi, från industriarbetarna som mist sin strejkrätt och från många av de ca 70 miljoner muslimer, som fruktade att steriliseringskampanjerna speciellt avsåg att för framtiden decimera deras antal. Städernas medelklass visade entusiasm över den i valkampanjens början delvis frisläppta yttrande-, press- och mötesfriheten och valkampanjens demokratidiktaturtema.

Sedan sin tillkomst i början av 1950-talet hade *Jan Sangh* – ett av Janatakoalitionens partier – haft stöd i den lägre medelklassen, men under undantagstillståndet hade denna pendlat mellan uppskattning av "lag-och-ordning"-aktionerna, prissänkningarna och produktionsökningen å ena sidan, oviljan mot presscensuren, arresteringarna, strejkförbudet och steriliseringshysterin å den andra. Överhuvudtaget slog oppositionens huvudtema i valrörelsen, demokrati contra (Indira Gandhis) "diktatur" väl an i större befolkningslager än åtminstone regeringen väntar sig. Oppositionspolitiker som fängs-

lats – Desai, Narayan och tusentals andra – framställde sig och uppfattades som folkhjältar. En av de mest färgstarka, socialisten och förre fackföreningsledaren George Fernandes valdes – med mer än 334 000 rösters övervikt – trots att han stod inför rätta för konspiration; ett foto av honom i bojor mellan fångvaktare var ett slagkraftigt inslag i hans anhängares valkampanj för honom. Efter valet lades åtalet mot honom ned och han inträdde i den nya regeringen.

Av stor betydelse för utgången i indiska val är "landsbygdselitens" ställningstagande. Landsbygdens ekonomiskt och politiskt mäktiga godsägare hade i de fem tidigare valen stött kongresspartiet. Landsbygdselitens tilltagande politiska makt kan avläsas i det ökande antalet storbönder i underhuset: 72 efter det första valet, 176 efter det femte, en ökning från 15% till 34% av antalet ledamöter. I detta val såg de emellertid inte längre i kongresspartiet ett pålitligt verktyg mot radikal reformverksamhet; de fruktade att deras privilegier hotades av "20-punktsprogrammet" och dessutom av att centralmakten alltmera blandade sig i delstaternas politik. Deras makt att påverka den av dem beroende landsbygdsbefolkningens röstning har alltid varit stor och har spelat in även i detta val, om än kanske mindre än tidigare (Seminar nr 216, Aug. 1977, s. 43–45). Ett kraftigt rösttillskott för Janata blev följderna av landsbygdselitens partitype i detta val.

Valresultatet speglar både de besuttnas protest mot en hotande reformpolitik och en de fattigas protest. Även godsägarinflytandet förutan var det många av landsbygdens fattiga som för första gången bestämde sig för att lägga sin röst på oppositionen. Härtill bidrog skräckpropagandan med anledning av många faktiska maktövertagelser i steriliseringskampanjerna. I sin strävan att tillmäta dessa kampanjer en avgörande betydelse för valutgången har många valkommentatorer framhållit att kongresspartiet inte råkat i samma vanrykte i Sydindien, där steriliseringskampanjerna skett med mindre påtryckningar än Nordindien, och därför lyckades bättre i valet där. Till detta bidrog dock också att oppositionspartierna var mera oeniga i södra Indien och ofta uppställde egna kandidater, mot Janatas officiella, och dessutom förknippades Janata med den nordindiska "hindi-imperialismen". I Tamilnadu allierade sig Janata med ett förlorende parti, *DMK* (Dravida Munnetra Kazhagam), som kommit till makten 1967 men avpollerats av unionsregeringen med påvisbar korruption som förevändning. Kongresspartiet samarbetade med det ur *DMK* utbrutna *A-DMK*, som var framgångsrik (– och efter valet slutit upp kring Janata).

Valutgången i mars 1977 var inte så förvånande som den först kan förefalla. Indira Gandhi hade själv räknat med att få sitt införande av en stark regeringsmakt sanktionerad av folkmajoriteten. Men undantagstillståndets

censur och hennes rådgivares och regeringskollegers insikt om det riskabla i att motsäga henne kom vidden av oppositionen att bli fördömd för Indira Gandhi, som det förefaller ända fram till röstsammanräkningen.

Valets innebörd

Valet i mars 1977 är minnesvärt framförallt genom att det demonstrerade att den indiska väljarkåren i val kunde få regeringsskifte till stånd. Indiska och andra tidningar och tidskrifter har hävdade att valet innebar "a second liberation struggle" (ledare i Times of India 22/3 1977; Far Eastern Economic Review, Hongkong 1/4 1977) och "a new phase in history" (Hindustan Times 23/3 1977). "The March 1977 general elections resulted in the return of power from an individual to the people" (Commerce 26/3 i ledare betitlad "Mandate for a break with the past"). Ingen indisk politiker kommer på lång tid framöver att ta risken att upprepa fru Gandhis typ av diktaturvälde, hävdade både indiska (The Indian Express 22/3 i ledare "Finest hour") och andra tidningar (Financial Times, London 22/3 1977, D. Housego). "Never again will anyone be able to claim that democracy is unsuited to any developing country, or that the poor and hungry do not value their rights" (The Economist, London 26/3 1977).

Detta tema har många indiska kommentatorer uppehållit sig vid. "It has been demonstrated beyond dispute that democracy has struck firm roots in the minds of the people" (Amrita Bazar Patrika 22/3 1977, ledaren "People's verdict"). Valet var "a great vindication of the Indian people's faith in democracy" (The Statesman 22/3 1977). Inte minst i USA har denna synpunkt framförts. Förra Indienambassadören, senator Moynihan hävdade att "political democracy has reasserted its claim on the future of the world" (Time 4/4 1977) och Wall Street Journal (22/3 1977) kommenterade: "India has shown itself to the world as a place where democratic traditions resisted the false claim that poor countries need not concern themselves with freedom. In a world full of bad news for democracy, that is very good news indeed." Time (4/4 1977) hävdade t o m att det indiska valet mycket väl kan visa sig vara "världens viktigaste val sedan andra världskriget".

Visst är det sant att "India's peasants have won the admiration of the democratic world" (The Economist 26/3 1977), och det är möjligt att de i fortsättningen inte fullt så fatalistiskt som tidigare kommer att acceptera sittande regeringar i union och delstater. Men det måste också observeras att det är samma befolkningsgrupper som tidigare som fortsätter att styra landet, delvis t o m samma politiker – dock under ny partiflagga. Utan landsbygdselitens partibyte hade massan av lands-

bygdsbor knappast i den utsträckning som skedde avgjort valet med sina röstsedlar. Utan systemet med enmansvalkretsar och oppositionens hittills unika enighet i kandidatnomineringen hade inte heller Janatas valseger blivit sådan som den blev.

Ny regering, ny opposition

Den nya unionsregeringen är, som alltid i Indien, sammansatt av företrädare för olika religioner, kaster, regioner, men denna gång dessutom för fem tidigare separata partier. Den har en starkt nordindisk prägel; i kongresspartiregeringarna var Sydindien bättre representerat. Det var en t o m för indiska förhållanden äldstigen regering; Le Monde kallade sin förstasidesartikel om regeringsbildandet "Gérontocratie en Inde" (29/3 1977).

De fyra partier som utgjorde Janata – senare anslöt sig också CFD – upplöstes formellt (1/5) och sammanslöt sig i ett parti, Janatapartiet. Den radikale, av Indira Gandhi (1975) ur kongresspartiet uteslutne Chandra Shekar valdes till partiordförande. Partisammanslagningen skedde dagen efter det att inrikesministern låtit upplösa de lagstiftande församlingarna i tio kongresspartileda delstater. Bildandet av ett enda parti bilade dock inte person- och gruppomsättningar. Indian Express och andra regeringsvänliga tidningar har flera gånger på ledarplats beklagat makthungern, maktstriderna och "paltry ambitions" inom regeringspartiet och påpekat att inte ens under kongresspartiets regeringsinnehav hade gruppomsättningar varit mera omfattande (Times of India 25/5 1977). "Factionalism, regionalism and casteism grew to gargantuan proportions. For a Ministry to remain stable all kinds of groups had to be satisfied and some of the State Cabinets became anthropological museums" (R. Gopal Krishna, Illustrated Weekly of India 3/7 1977).

Av de partier som uppgick i Janata var *Jan Sangh* det parti som under undantagstillståndet bäst lyckades bevara sin organisation och bedriva underjordisk opposition. Partiet företräder främst städernas lägre medelklass, speciellt köpmän, och på landsbygden storbönder. Det har alltid varit sektaristiskt, ultrahinduiskt, nationalistiskt och förknippat med den militanta högerorganisationen RSS (Rashtriya Swayamsevak Sangh). Det har därmed för muslimerna framstått som en motståndare. Jan Sangh försöker nu framträda som en sekulariserad grupp.

BLD (Bharatiya Lok Dal), som bildades 1974 genom en sammanslagning av flera konservativa partier, bl a Swatantra, domineras av nordindiska godsägare som motsätter sig jordreformer och eftergifter till de oberörbara. Både härigenom och genom maktkampen om vem som i sinom tid skall efterträda Morarji Desai som

premiärminister råder starka motsättningar mellan BLD:s ledare, inrikesminister Charan Singh och CFD:s Jagjivan Ram, som är försvarsminister. Även Jan Sanghs främste företrädare, utrikesminister A.B. Vajpayee, nämns i samband med premiärministerposten. Desai tillhör *gamla kongresspartiet* (Congress /Organisation/), som inrymmer de konservativa kongresspartister, som kvarstod i partiet när Indira Gandhi 1969 uteslutits och bildat sitt "nya kongressparti".

Socialistpartiet är litet och regionalt begränsat, men innehåller dynamiska personligheter som Fernandes och Raj Narain, industri- respektive hälsovårdsminister. CFD, som också ingått i Janatapartiet och regeringen, har en liberal framtoning med inslag av Nehrus socialism. Det är med tanke på sammansättningen av regeringspartiet och -regeringen inte förvånande att Janata haft det lättare att i valrörelsen värva röster än att enhälligt utforma och verka för ett gemensamt regeringsprogram.

Även det besegrade kongresspartiet sönderslits av motsättningar, speciellt mellan högerflygeln, centergruppen, i vilken Reddy och Chavan ingår, och vänsterflygeln, som vill att partiet ska ta ledningen för de socialistiska krafterna i landet. Motsättningarna mellan en höger- och en vänsterflygel är av gammalt datum inom kongresspartiet. Vid och åren närmast efter oberoendet stod Nehru mot den starke inrikesministern Patel, tjugo år senare Indira Gandhi mot Morarji Desai och andra konservativa kongresspolitiker. Vänsterflygeln har i regel svarat för ideologin och valpropagandan, medan högern genomfört besluten. Beslut fattade inom partiapparaten har avsevärt skilt sig från ideologin.

I indisk politik är gruppbildningarna inom partierna ofta starkare och mera beständiga än partierna själva. Gruppbildningen och motsättningarna finns både på unions- och delstatsplanet. Liksom Janata har kongresspartiet efter valet huvudsakligen ägnat sig åt maktkamp och manipulationer. Uteslutningar och bestraffningar har diskuterats och verkställas; oenighet har dock rått om Indira Gandhi skulle gå fri från kritik. Rykten är i svang att hon ämnar bilda ett eget parti; arresteringen och frisläppandet av henne i oktober har ökat hennes ryktbarhet. Försök att få henne vald till partiordförande har dock misslyckats.

Delstatsval

Valsegern i mars gav Janata en kraftig majoritet men inte en för grundlagsändringar nödvändig 3/4-majoritet. Dessutom löpte Janataregeringen risk att behöva samarbeta med en president ur kongresspartioppositionen. Indiens president hade avlidit kort före valet och en efterträdare måste enligt grundlagen väljas inom sex månader. Kongresspartiet dominerade två av de tre elek-

torsförsamlingarna, unionsparlamentets överhus och delstaternas lagstiftande församlingar, Janata bara en, underhuset. För Janata var det dessutom angeläget att i – sedan 1971/72-valen – kongresspartidominerade delstater anordna val medan ännu "Janatavinden" blåste. Detta skäl torde ha varit det starkaste; presidentmakten har aldrig varit betydande. B.R. Ambedkar, grundlagens främste upphovsman, hade kallat presidenten "ett sigill som bekantgör nationens beslut" och påpekat att "presidenten kan inte göra något mot regeringens råd, och ingenting utan dess samtycke". Genom grundlagsändringar vidtagna under undantagstillståndet hade dessutom presidentens makt minskat ytterligare. Vid bl a regeringsskifte kan han dock fortfarande spela en roll.

En konstitutionell debatt utspann sig mellan Janataregeringen och kongressoppositionen; den senare var inte trakterad av snabba delstatsval. Unionsregeringen kan upplösa delstaternas lagstiftande församlingar om den konstitutionella regeringen brutit samman. Finns det andra möjligheter/förevändningar? I sin argumentation för delstatsval åberopade inrikesminister Charan Singh att de sittande kongresspartiregeringarna i delstaterna satt i kraft av valet fem år tidigare; han fäste ingen större vikt vid att valperioden utsträckts genom beslut under undantagstillståndet till sex år. Han åberopade också brittiska 1800-talsauktoriteter som Dicey. Unionsregeringen skulle, hävdade inrikesministern, kunna upplösa delstatsförsamlingar om den ansåg att väljarna önskade en förändring. För en sådan önskan åberopades valresultatet i mars, som ju gått kongresspartiet emot i många av de delstater partiet fortfarande dominerade. Ironiskt undrade kritiker om detta argument inte innebar att Janata regeringen saknade mandat att företräda Sydindien, eftersom den misslyckats att vinna väljarnas stöd där (Link 8/5 1977).

Regeringen framförde även ett annat argument, som saknar varje stöd i grundlagen: önskan om harmoni mellan union och delstater, dvs samma parti vid makten. Förgäves anklagade kongresspartiet Janataregeringen för att göra våld på Indiens grundlag, och kongresspartiregeringar i fyra nordindiska delstater drog spörsmålet inför unionens högsta domstol. Denna avslag klagomålen. T.f. presidentens vägran att skriva under Janataregeringens beslut att upplösa de lagstiftande församlingarna i tio delstater fick inte någon effekt. Regeringen kunde anföra att presidenten sedan en av undantagstillståndets grundlagsändringar var skyldig att följa regeringens råd.

I juni anordnades val i hälften av delstaterna samt i två av unionsterritorierna, bl a huvudstaden. Motiveringen var, enligt regeringen, att delstatsregeringarna "inte längre åtnjöt väljarkårens förtroende". Delstatsvalen gällde ca 2 300 mandat; valmanskåren uppgick till

211 miljoner. I valet förbättrade kongresspartiet obetydligt sin ställning jämfört med marsvalet, men nederlaget blev större än de flesta väntat. Janata övertog regeringsmakten i flertalet delstater. I två av delstaterna segrade regionala partier, i en tredje marxistkommunisterna. Detta visar att det fanns många väljare som önskade alternativ till Janata och kongresspartiet. Önskemål om ett tvåpartisystem har ofta framförts i Indien (t.ex. i *The Hindu*-ledare 22/3 1977), men vänsterns och de regionala partiernas framgångar i juni valet gör det tveivelaktigt att tala om ett gryende tvåpartisystem. Sonderingar om sammanslagning av kommunistpartierna pågår dessutom. Kommer en sådan till stånd uppstår ett tredje stort parti vid sidan av Janata och kongresspartiet. Där emot är det rimligt att tala om en ökad polarisering mellan ett Janatadominerat Nordindien och ett övervägande kongresspartidominerat Sydindien. I södra Indien uppfattas Janata, liksom tidigare Jan Sangh och BLD, som främmande och dessutom reaktionära. Janatas ledare är obekanta storheter i Sydindien. Janata gör nu ansträngningar att i Sydindien bygga upp en partiapparat för att kunna framträda som ett all-indiskt parti.

De segerrika regionala partierna var Akali Dal i Punjab och A-DMK i det sydindiska Tamilnadu. Det senare partiet är en utbrytning ur DMK, som satt i regeringsställning i delstaten 1967-75. I Västbengalen vann CPI-M en stor seger. Partiet, som efter valet 1967 lett en koalitionsregering, fick 178 av de 293 mandaten, vilket tillsammans med de allierade vänsterpartiernas 45 mandat gav en 3/4-majoritet. Marsvalets samverkan mellan CPI-M och Janata upprepades inte, eftersom Janata krävde att få nominera 66% av kandidaterna och CPI-M höll fast vid sitt förslag om 52%. CPI-M befäste i detta val sin ställning som det främsta kommunistpartiet i Indien. Både CPI-M och A-DMK har förklarat sig redo att stödja Janataregeringen i unionsparlamentet.

Före juni-valet styrdes tjugo av delstaterna av kongressparti- eller kongresspartileda koalitionsregeringar. Junivalet resulterade i att Janata ensamt bildade regering i sju delstater. I några av dessa fick Janata större majoritet än någonsin kongresspartiet vunnit. I Uttar Pradesh t.ex. fick partiet 82% av rösterna. Totalt fick Janata mer än 55% av mandaten. Mandattalet hade kunnat bli större om inte motsättningar inom partiet medfört att en del partimedlemmar ställt upp mot partiets officiella kandidat och därigenom splittrat rösterna.

Genom junivalet förbättrade Janata sitt utgångsläge inför presidentvalet. Något val behövde emellertid inte hållas, eftersom de största partierna enades om att nominera N. Sanjiva Reddy, underhusets talman och kongresspartiets presidentkandidat även 1969, då emellertid Indira Gandhi bröt mot partidisciplinen och lanserade en egen kandidat, Giri, som blev vald. Reddy är sydindier, och kongresspartiet hade insisterat på att någon

från Sydindien skulle bli president, som en motvikt till den nordindiskt förankrade unionsregeringen.

Indien – åter "soft state"

En indisk tidskrift jämförde den politiska situationen efter marsvalet med läget – och sinnesstämningarna – på femtiotalet: "en republikansk grundlag, en parlamentarisk majoritet, femårsplaner och socialistiska ambitioner, runtom i världen regeringar villiga att bistå, en erkänd demokrat i spetsen för landet – det fria Indiens gyllene dagar" (*Democratic World*, ledare, 27/3 1977). Men, påpekar tidskriften, Nehrus maktsställning bröts ner under hans strävanden att överbrygga motsättningarna i partiet. Varje parti behöver ett grundläggande ideologiskt samförstånd. Indira Gandhis regeringsparti saknade en sådan, vilket bidrog till dess sönderfall. Desai, fortsätter tidskriften, möter problem liknande Nehrus. Janatapartiet inrymmer mångskiftande intressen och grupper. Många skickliga individer ingår i partiet och regeringen; dennas svårighet blir att få till stånd ett samarbete. Den nya regeringens utfästelse i valsegens yra att avskaffa fattigdom och arbetslöshet inom tio år förefaller med tanke på landsbygdselitens fortsatta dominans vara förhastad.

Regeringen har förklarat att den inte skall försämma storindustrins villkor, men den deklarationen kolliderar med satsningen på småindustri, hantverk och små jordbruk på landsbygden. Denna utvecklingsmodell, som också avser att minska inflyttningen till städerna och arbetslösheten, ansluter avsiktligt till mahatma Gandhis förordande av självförsörjande och självstyrande byar, fjärran från Nehrus industrialiserings- och storindustri-idéer.

Efter regeringsskiftet har premiärministerns makt och den verkställande makten överhuvud avsevärt reducerats. Premiärministerns sekretariat har fått färre befogenheter, RAW har skurits ned, byråkratins makt minskats. Ett lagförslag om införande av en Lok Pal, "Swedish Ombudsman", med uppgift att övervaka stadsråds och parlamentsledmoters handlingar, föreligger. Byråkratins tilltagande politiska engagemang och starka centralisering har börjat stävjas men regeringens ineffektivitet försvårar denna process. Finansministeriets försök att lägga den ekonomiska planeringen helt under sig hindrades och planeringskommissionen återupprättades – beslutet om rullande ettårsplaner i stället för femårsplaner strider dock mot dennas önskemål (EPW 24/9 1977, s. 1666f). Regeringen har emellertid – trots vallöften – inte återkallat 42nd Amendment, för att inte ytterligare reducera den verkställande makten. Det är framförallt Jan Sangh-flygeln inom Janata som förspråkar en bibehållen stark centralmakt, medan öv-

riga grupperingar vill hålla fast vid vallöftena om decentralisering och ökat regionalt inflytande.

"Indiens parlamentariska system har avslöjat sig som anmärkningsvärt stabilt, men det är en stabilitet som skapats av, och själv underbygger, stagnation", skrev Gunnar Myrdal i *Asiatiskt drama* (I, s. 291). Eftersom Indien är ett utvecklingsland med en dominerande, besutten och privilegierad minoritet och en ytterligt fattig och maktlös befolkningsmajoritet är det ovisst om en fördelnings- och utvecklingspolitik kan föras inom ramen för en "soft state". Goda skördar kan ge regeringen ett andrum, men dåliga kan stjälpa både regering, reformer och de demokratiska landvinningar som valen 1977 dock representerar.

Karl Reinhold Hællquist och Inger Sondén-Hællquist

Japans underhusval 1976

Det politiskt så betydelsefulla japanska underhusvalet 1976 hölls efter en omskakande 4-årsperiod då Japan upplevde oljekrisen med galopperande inflation, en av efterkrigstidens värsta ekonomiska kriser samt Lockheedskandalen. Denna affär, i vilken förre premiärministern Kakuei Tanaka var inblandad, skadade det liberaldemokratiska partiets (LDP) image inför valet. Sex parlamentsledamöter lämnade partiet, som skakades av bittra inre strider. Detta, parat med ett sedan länge minskande stöd hos väljarkåren, gjorde att det nu tycktes finnas en reell möjlighet att LDP, under ledning av premiärminister Takeo Miki, skulle förlora sin majoritetsställning i underhuset och därmed regeringsmakten. Ett sådant resultat skulle onekligen ha fått betydande återverkningar både internationellt och inom landet. Det blev faktiskt så, att liberaldemokraterna för första gången sedan sammanslagningen av de konservativa partierna 1955 inte lyckades få egen majoritet. Även om de nätt och jämt lyckades uppnå majoritet genom att värva ett 10-tal nyinvalda oberoende konservativa kandidater, är det uppenbart att systemet med en enpartiregering under LDP, vilket utgjort stommen i japansk politik sedan den konservativa sammanslagningen, till slut börjat knaka i fogarna.

Ett nytillskott till japansk politik inför valet var den nya liberala klubben (NLK) som bildades i juni 1976. Den uppstod ur de hårda striderna inom det liberaldemokratiska partiet, som skakats av mutskandalen i samband med Lockheedaffären. Premiärminister Takeo Miki var fast besluten att driva igenom undersökningen av Lockheedaffären. De krafter som var emot Miki, vilka inkluderade de mäktiga fraktionsledarna Takeo Fukuda och Masayoshi Ohira och Tanakas anhängare i partiet,

försökte att avlägsna honom från hans post. När konflikten blossade upp bröt Yohei Kono, som var initiativtagaren till bildandet av den nya liberala klubben och dess ledare, med partiet, tillsammans med ytterligare fyra av LDP:s underhusmedlemmar och en överhusmedlem, då de ansåg LDP oförmöget att reformera partiet inifrån. I valkampanjen ägnade NLK sig huvudsakligen åt att försöka skapa en image av "ny konservatism". De har samma ideologiska inriktning som LDP men eftersträvar förnyelse inom politiken. De förespråkade, liksom LDP, en fortsättning av det japansk-amerikanska säkerhetssystemet, fri företagsamhet etc.

När valkampanjen började, var väljarintresset koncentrerat på Lockheedskandalen, stigande priser, den ekonomiska tillbakagången och social välfärd. Oppositionen drev en intensiv kampanj och kritiserade hårt det regerande LDP i dessa frågor. Nyhetsmedia döpte valet till ett "Lockheedval". Försvars- och utrikespolitiska frågor fick mycket ringa uppmärksamhet, både från väljare och kandidater. Det japansk-amerikanska säkerhetssystemet förbigicks nästan helt med tystnad, ända till valkampanjens elfte timme, då det japanska socialistpartiets (JSP) och det japanska kommunistpartiets (JKP) ledare uttalade sig i denna fråga och mildrade tonen i sin tidigare hårda linje, där man krävt att säkerhetspakten skyndsamt skulle skrotas. Detta resulterade i en debatt om huruvida deras nya ställning bara var ett sätt att vinna röster eller en verklig attitydförändring. I tidigare valkampanjer har försvars- och utrikespolitiska frågor varit föremål för kraftiga debatter mellan de konservativa å ena sidan och oppositionen å den andra, som t ex 1969 när det gällde återlämnandet av Okinawa och 1972 i frågan om de japansk-kinesiska förbindelserna. Överhuvudtaget förekom i denna valkampanj mycket litet av den tidigare så markanta ideologiska polariseringen mellan höger och vänster.

Undersökningar, som gjordes i efterdyningarna av Lockheedaffären och innan 1976 års allmänna val, avslöjade ett allmänt missnöje med den existerande politiska situationen. En stor del av missnöjet riktades mot politikerna och de politiska partierna, särskilt det styrande LDP. Detta sviktande stöd för LDP var fortsättningen på en trend som pågått under en längre tid. I en opinionsundersökning, utförd av Asahi Shimbun, Japans största tidning, rörande väljarnas partiidentifikation, strax innan valet t ex, uttryckte 31,7% en preferens för LDP. Detta är den längsta siffran sedan 1958. De yrkeskategorier, hos vilka LDP traditionellt hämtar sitt starkaste stöd, är lantbrukare och egna företagare. En stor del av dess sympatisörer är bosatta på landsbygden och i mindre städer, är över 50 år och lågutbildade. Allt eftersom den japanska väljarkårens sammansättning förändrats – fler väljare bor i städer, är bättre utbildade,

har fått det ekonomiskt bättre – har partiets stöd minskat. Den nya inhopparen i valet, den nya liberala klubben fick 2,5% i samma undersökning. I motsats till LDP:s sympatisörer, kom en betydligt större del av NLK:s stöd från högutbildade, manschettarbetare, storsladsbor och väljare i 20- 30-årsåldern.

LDP:s minskade stöd hos väljarna ökade inte i någon nämnvärd grad stödet för oppositionspartierna. Socialistpartiet, det största oppositionspartiet, hade också tappat ca 3 procentenheter sedan det föregående underhusvalet och hamnat på omkring 15%. Medan Komeito och kommunistpartiet hade gått något framåt jämfört med 1972, noterade DSP en tillbakagång. Det minskade stödet för LDP i denna och andra undersökningar har inte i första hand tillfallit oppositionen som helhet. Istället tycktes antalet "floating voters" – dvs de som inte har några speciella partipreferenser – alltmer öka. Före valet, utgjorde de japaner som svarade "ingen partipreferens" eller "vet ej" på frågor om partitillhörighet, 38,2% av de potentiella väljarna enligt en opinionsundersökning gjord av Asahi Shimbun. Denna siffra låg ca 4% högre än för föregående val. De flesta flytande väljare stod att finna bland yngre människor och i storsladsområden. Det tycks som om Japan nu kommit in i era där de politiska lojaliteterna inte kommer att vara så fasta som tidigare. Minskande partilojalitet och en växande skara flytande väljare ställde partistrategerna inför kärnproblemet att öka sin andel av de flytande väljarna samtidigt som de måste behålla sina traditionella väljare.

Japans 34:e allmänna val gällde 511 mandat – en ökning med 20 jämfört med föregående val – från 130 distrikt, som alla utom ett sände 3, 4 eller 5 ledamöter beroende på folkmängd. Detta system med flermansvalkretsar har varit föremål för ändlösa debatter. Dess kritiker hävdar att det råder en oproportionerligt stor skillnad mellan valdistriktens storlek mätt i antalet invånare. Om man utgår från antalet röster per mandat var värdet av en röst i den folkrikaste valkretsen vid tiden för 1976 års underhusval 3,71 gånger mindre än i den valkrets, där folkmängden var minst. Denna siffra är dock betydligt lägre än för föregående val. Detta har sin huvudsakliga förklaring i den snabba urbaniseringsprocess, som ägt rum. Grundvalarna för de nuvarande valkretsarna skapades vid en tidpunkt då städerna förlorat en stor del av sin befolkning genom krigets härjningar. Åtgärder har vidtagits för att få till stånd en mer rättvis fördelning av mandat. Man har mellan 1963 och 1967 års underhusval utökat antalet mandat i storstäderna med 19. Inför 1976 års val bildades 6 nya valdistrikt genom en uppsplittring av de folkrikaste områdena. Trots att man på så vis åstadkommit en ökning av antalet mandat från 491 till 511, har ingen fundamental förändring skett.

Valsystemet har i allmänhet gynnat LDP, som hämtar en oproportionerligt stor del av sitt stöd från landsbygdsområdena och är svagt i storstads- och stadsområdena. Inom LDP har flera gånger framlagts förslag om införande av enmansvalkretsar. I slutet av 1960-talet, t ex när uppkomsten av Komeito tycktes kunna hota LDP, ökade intresset för en revidering av valsystemet. Framgångarna för JKP i 1972 års allmänna val väckte åter intresset på denna punkt. I april 1973 föreslog den dåvarande premiärministern Kakuei Tanaka en radikal förändring av valsystemet när det gällde underhuset. Flermansvalkretsarna föreslogs ersättas med enmansvalkretsar där en viss del av kandidaterna även skulle väljas genom proportionell representation. Tankegången bakom Tanakas förslag var, att vid en eventuell förlust i 1974 års överhusval, en valreform skulle göra det möjligt för LDP att uppnå 2/3 majoritet i underhuset, vilket är nödvändigt för att upphäva beslut fattade i överhuset. Förslaget orsakade stor splittring i underhuset, och då regeringen för ovanlighetens skull hade en enad opposition emot sig drog man tillbaka förslaget. I 1974 års överhusval gjorde Tanaka detta till en av huvudfrågorna. Resultatet av 1976 års val har åter givit upphov till en intensiv debatt om valsystemet.

73,5%, eller 57,237,000, av de röstberättigade väljarna deltog i valet den 5 dec. 1976, vilket är en hög siffra när det gäller Japan (Valdeltagandet i de två senaste allmänna valen var 68,1% 1969 och 71,8% 1972). Som jämförelse ska påpekas att siffrorna för överhusval vanligen ligger ca 10% högre än för val till överhuset, utom i 1974 års val till överhuset då valdeltagandet uppgick till 73%, det dittills högsta. Traditionenligt är valdeltagandet störst i landsbygdsvalkretsarna och lägst i storstadsdistrikten – en återspeglning av att den traditionella gruppsolidariteten ännu inte förlorat sitt grepp om väljarna i de förra. Dessutom hade befolkningen och antalet röstberättigade sedan 1972 års överhusval blivit mer koncentrerade till de tätbefolkade storstads- och stadsområdena. Det fanns ett betydligt större antal röstberättigade kvinnor än män, och om man ser på mäns och kvinnors röstningsbeteende visar det sig, att det kvinnliga deltagandet har varit högre i de tre senaste allmänna valen och detta har också varit fallet för val till överhuset alltsedan 1968. Fler kvinnliga kandidater (25) ställde upp än i något överhusval sedan 1949. Av dessa blev dock endast 6 valda.

Data rörande urbaniseringsvariabeln är särskilt betydelsefulla när det gäller att uppskatta de olika partiernas valframgångar och valets innebörd på längre sikt. Som grund för den följande diskussionen indelas valdistrikten efter grad av urbanisering och efter andelen befolkning sysselsatt inom primärsektorn, i fyra typer: A – metropolitiskt område, dvs storstäder med deras omgivning. B – urbant område. C – rurbant område, dvs

en mellanform med drag både från urbana och rurala samhällsbildningar. D – ruralt område.² Tabell in här! Man kan ur tabellen utläsa att antalet röster avgivna för LDP tenderar att bli färre allteftersom urbaniseringsgraden ökar. Ju mer urbaniserat ett valdistrikt är desto större är stödet för oppositionspartierna. Ett anmärkningsvärt drag i 1976 års underhusval är den Nya Liberala Klubbens framgångar. Samtliga de fem underhusmedlemmarna som bildade klubben vann i sina valdistrikt. Även de som ställde upp i valet för första gången delade första eller andra platsen i sina distrikt. Om man betraktar deras framgångar med hänsyn till typ av distrikt, hade NLK:s kandidater förvånande nog 100%-iga framgångar i storstadsområdena, där andelen "flytande" väljare är stor, och i de urbana områdena var siffran 75%. De blygsammaste framgångarna rapporterades i landsbygdsdistrikten, där andelen flytande väljare är liten. På grundval av undersökningar gjorda före valet, och data rörande valresultaten, uppskattade Asahi Shimbun att de 25 kandidaterna från NLK fick en större del av sina röster från de flytande väljarna än något annat parti, 31,1%. De fick 32,4% av sina röster från anhängare till andra partier och 36,5% från de egna leden. Detta betyder en ny inbrytning i LDP:s svaga ställning i storstads- och stadsområdena men även i oppositionens folkrika fästen.

Valresultaten tydde på att storstadsdistrikten, typ A, som tillsammans skickar 100 medlemmar till underhuset, klarast återspeglar det flerpartisystem som Japan nu är på väg mot. Inget parti dominerar i dessa områden. LDP gick inte bara tillbaka i de redan svaga storstads- och stadsområdena, det lyckades inte locka till sig merparten av de "flytande" väljarna och var inte ens kapabla att behålla sin traditionellt starka ställning i landsbygds- och de rurala distrikten. I storstadsområdena sjönk LDP:s andel av rösterna med ca 5% jämfört med det närmast föregående valet. En orsak till denna minskning är naturligtvis det faktum, att partiet reducerade antalet kandidater för att förhindra en alltför stor spridning av rösterna. Om man ser till antalet mandat, lyckades LDP nätt och jämt behålla nivån från föregående val. Om man emellertid betänker att antalet platser från distrikt av typ A, genom justeringen ökats från 91 till 100, var partiets resultat i dessa kretsar en klar tillbakagång. De nytillkomna platserna tycks ha tillfallit den nya liberala klubben eller Komeito.

Mer fatalt för LDP var nedgången både när det gäller antalet röster och platser från vad som ansågs som säkra distrikt av typ C, vilka huvudsakligen består av medelstora och små städer på landsbygden och D, rena landsbygdsområden. Dessa distrikt skickar tillsammans 275 ledamöter till underhuset. Att förlora mark i storstäderna är utan tvivel något som oroar LDP-ledarna, men när det gäller representation i parlamentet, är det

mindre allvarligt än en liknande röstförlust i de tungt vägande landsbygdsvalkretsarna. I själva verket tycks valresultaten ge vid handen, att förlusten av 18 platser i C- och D-distrikt var en av huvudorsakerna till LDP:s tillbakagång i 1976 års val. Det är emellertid otvivelaktigt så, att landsbygdsområdena fortfarande är de konservativas starkaste fästen.

I likhet med LDP har socialistpartiet fått kännas vid ett minskande stöd under en längre tid. Fastän oppositionspartierna som helhet gradvis blivit starkare, har JSP:s del i denna framgång blivit mindre. I områden av typ A och B, där oppositionens mest betydande framgångar har skett, har JSP kommit kraftigt på efterkälken. Detta har berott på framgångar, först för det demokratiska socialistpartiet (DSP) och Komeito, sedan för JKP och helt nyligen för den nya liberala klubben, i storstäderna, som en gång varit socialisternas starkaste fästen. Man kan se i tabellen, att dessa partier i stor utsträckning drog till sig storstads- och stadsväljare, vilka visat ökande rörlighet i fråga om partitillhörighet. Medan dessa distrikt alltså är det mest uppenbara tillväxtområdet för oppositionspartierna har det skett en förskjutning åt landsbygden när det gäller JSP:s styrka. Med hänsyn till att JSP fortfarande är starkt beroende av fackföreningar för sitt väljarstöd, är förlusten av väljare i A- och B-distrikten speciellt slående. JSP:s bas när det gäller organisation och väljarrekrytering är Sohyo, den största fackföreningsorganisationen, som omfattar alla fackföreningar för anställda inom den offentliga sektorn. Med sina blott 50000 medlemmar (2/3 av dessa är fackföreningsanslutna) är JSP starkt beroende av Sohyo och dess medlemsföreningar för ekonomiska bidrag och valarbete. Dessutom förser Sohyo partiet med kandidater. Till följd av detta kommer majoriteten av JSP:s medlemmar i parlamentet från Sohyo och dess medlemsföreningar. I 1976 års allmänna val kom 90 av de 162 JSP-kandidaterna från fackföreningar. Motsvarande siffror för antalet valda var 70 av 123. JSP:s försök att bredda sin bas när det gäller väljare utanför Sohyo misslyckades i storstads- och stadsområdena, där det finns ett växande antal icke organiserade arbetare som inte kan identifiera sig med "Sohyopartiet". Detta är ett av skälen till JSP:s stagnation och även tillbakagång i A- och B-distrikt. Dessutom skakas partiet av inre stridigheter mellan fraktionerna om partiets ideologiska karaktär, vilka ledde till att Saburo Eda, ledaren för högerfraktionen lämnade partiet efter valet.

Komeitos andel av röster och mandat ökade i alla typer av distrikt – från A till D. Det gick fram och blev det näst största oppositionspartiet genom att gå förbi JKP. Trots att Komeito hade försökt bredda sin bas och nå utanför Soka Gakkai, hade man föga framgång. Bara en kandidat som inte är medlem av Soka Gakkai blev vald. Å andra sidan är den kärna, som stöder partiet,

solidare än i något annat politiskt parti. Undersökningar visar att de som stöder Komeito i mycket stor utsträckning röstar på partiet och att de "flytande" väljarna svarade för en mindre andel av partiets totala antal röster än i något annat parti. Undersökningar antyder också att huvuddelen av Komeito's anhängare är arbetare, kontorsanställda, småföretagare och att utbildningsnivån är lägre än hos dem som stöder andra partier.

Den stora överraskningen i 1976 års val var kommunisternas bristande framgångar. Fram till mitten av 1960-talet var JKP en faktor utan betydelse i japansk politik. Sedan har dess röstetal och antal platser i underhuset ökat snabbt och nådde sin kulmen i 1972 års allmänna val, då det erövrade 38 mandat. Kommunisternas uppsving skedde under en period av snabb expansion och urbanisering. Det var under denna period som JKP:s försök att bredda sitt väljarstöd var framgångsrikt, och man lyckades erövra nya väljarskargar bland dem som var missnöjda med de existerande förhållandena. De på varandra följande konservativa regeringarnas politik, som främjade hög ekonomisk tillväxt, medförde ett flertal negativa biverkningar, som t ex miljöförstöring, försummande av den sociala välfärden, stigande priser och problem med de överbefolkade storstadsområdena. Det var också under denna period som JKP mildrade tonen i sin doktrinära position och försökte framtona som ett demokratiskt parti inriktat på konkreta, vardagsnära frågor. Det lyckades också göra inbrytningar i fackföreningsrörelsen.

1976 utgjorde emellertid slutet på den uppåtgående trenden för JKP:s valframgångar. Medan andelen röster, som tillföll partiet inte minskade, sjönk dess representation i underhuset till 17 platser. Denna obalans mellan andelen röster och antalet mandat orsakades av att det var hela 36 kommunistiska kandidater, som hamnade precis under gränsen för att bli valda. Partiets koncen-

tration på att bygga upp en väljarbas utanför städerna, kan ha skadat dess kandidater i stadsområdena. I storstadsområdena mer än halverades JKP:s representation – från 22 1972 till 10 1976. Inte heller ökade partiet sin andel av rösterna från de allt fler flytande väljarna, vilka tycktes tillfalla oberoende kandidater och den nya liberala klubben. Medan det fortfarande finns utrymme för kommunisterna att expandera i landsbygdsområdena, vilket valresultaten antyder, är det möjligt att de redan nått sin höjdpunkt i städerna.

Det tycks finnas ett flertal hinder för en vidgning av JKP:s bas. Det finns fortfarande hos allmänheten starka antikommunistiska känslor. Detta framkommer tydligt i flera undersökningar. Dessutom finns en antikommunistisk inställning hos de övriga partierna, särskilt DSP och Komeito. Deras omedgörliga attityd gentemot JKP kan visa sig utgöra ett hinder för gemensamma valkampanjer och sålunda för en vidgning av JKP:s bas i framtiden.

I de närmast föregående valen hade de demokratiska socialisterna lidit förluster både när det gällde över- och underhuset. 1976 års val innebar i viss mån en ljusning för partiet. Trots att det förlorade mark i fråga om andel av rösterna, lyckades det öka antalet mandat med 10 till 29, men är fortfarande ett litet parti. Sedan grundandet, 1960, har DSP med sina 30000 medlemmar för organisation och väljarrekrytering varit beroende av Domei, den näst största fackföreningsorganisationen, baserad på fackföreningar inom den privata industrin. Fastän det nära beroendet mellan de två, givet ömsesidiga fördelar, har dess image av "Domeiparti" medfört begränsningar för DSP när det gäller att utöka sin väljarkår. 1976 försökte DSP:s ledare dessutom ytterligare stärka partiets stöd hos fackföreningarna inom Domei och samtidigt vinna anhängare utanför fackföreningarna. DSP ställde upp med 51 kandidater, varav 13 hade facklig anknytning. Av de senare blev 10 valda.

Antal röster i mandat i val till underhuset

	dec 1972 röster (%)	mandat	dec 1976 röster (%)	mandat
LDP	46,9	271	41,8	249
NLK	–	–	4,2	17
JSP	21,9	118	20,7	123
JKP	10,5	38	10,4	17
Komeito	8,4	29	10,9	55
DSP	7,0	19	6,3	29
Övriga	5,3	16	5,7	21

Källa: Asahi Shimbun 1976–12–07

*Andel av rösterna i % uppdelade efter typ av valdistrikt**

	LDP	NLK	JSP	Komeito	DSP	JKP	Övriga
Metropolitiskt	25,7 (30,2)	7,0	17,8 (19,4)	18,4 (17,0)	8,9 (10,8)	15,8 (20,4)	5,8 (2,3)
Urbant	40,0 (45,8)	5,2	19,9 (22,2)	12,3 (9,4)	7,8 (8,0)	11,1 (11,5)	1,1 (2,5)
Rurbant	48,7 (55,4)	2,3	22,5 (22,8)	7,7 (5,2)	5,2 (5,6)	8,1 (6,9)	5,5 (4,2)
Ruralt	55,7 (64,0)	1,8	22,7 (22,6)	3,2 (1,6)	0,7 (2,5)	5,4 (4,4)	10,5 (4,9)

*Siffrorna inom parentes gäller 1972 års val
Källa: Asahi Shimbun 1976-12-07

*Överhusval 1977**

	<i>Nationell valkrets</i>		<i>Lokala valkretsar</i>		Mandat ej be- rörda av valet	Totalt antal mandat
	Mandat	Röster (%)	Mandat	Röster (%)		
LDP	18 (19)	35,8 (44,3)	45 (43)	39,5 (39,5)	61	124
JSP	10 (10)	17,4 (15,2)	17 (18)	25,9 (26,0)	27	56
Komeito	9 (9)	14,2 (12,1)	5 (5)	6,2 (12,1)	14	28
JKP	3 (8)	8,4 (9,4)	2 (5)	9,9 (12,0)	11	16
DSP	4 (4)	6,7 (5,9)	2 (1)	4,5 (4,4)	5	11
NLK	1	3,9	2	5,7	1	4
Övriga	5 (4)	13,6 (13,1)	3 (4)	8,3 (5,5)	4	12
Total	50	100,0	76	100,0	125	251
Vakant					1	1

Valdeltagandet var 68,48%.

*Siffrorna inom parentes gäller 1974 års val

Ett intressant drag i 1976 års val var valsamarbetet mellan oppositionspartierna. Flera försök har gjorts i de senaste valen att åstadkomma någon form av samarbete. Särskilt i guvernörs- och borgmästarval har man vunnit imponerande segrar. I 1972 års allmänna val försökte Komeito och DSP å ena sidan och JSP och JKP å den andra, att gemensamt stödja en kandidat i ett antal distrikt, men utan större framgång. 1976 nådde samarbetet mellan oppositionspartierna sin höjdpunkt. Komeito och DSP ställde sig gemensamt bakom DSP i fem distrikt och bakom Komeito i 5 distrikt. Partierna vann i tre distrikt vardera. Komeito stödde också JSP-kandidater i 3 distrikt. Två av dessa valdes. Dessutom fick man till stånd trepartisamverkan – mellan JSP, Komeito och DSP – i ett distrikt. På detta sätt försökte oppositionspartierna bryta LDP:s dominans.

Framgångarna med valsamarbetet i 1976 års allmänna val måste betraktas med viss reservation. Antalet distrikt där oppositionens samarbete fungerade, utgjorde bara en liten del av det totala antalet distrikt. I flera valkretsar, där gemensamt stöd för en kandidat skulle kunna ha resulterat i utslagning av LDP-kandidater, kom ett samarbete aldrig till stånd. I stället innebar en vinst för ett oppositionsparti en förlust för ett annat. Dessutom slog sig partierna samman endast i ett distrikt där ett av dem hade mycket dåligt stöd. Under nuvarande omständigheter finns det gränser för hur mycket samarbetet mellan oppositionspartierna kan utökas utöver den aktuella nivån.

Ett annat drag i valet var, att det resulterade i personskifte i många valkretsar. Jämfört med det föregående underhusvalet, var det fler av de vinnande kandidaterna som ställde upp för första gången. Var fjärde kandidat som valdes var ny på sin post. Detta är betydligt fler än 1967 då Komeito deltog för första gången och fick 25 kandidater valda. I ett normalt underhusval brukar siffrorna vara 1 av 8-10. Bland de kandidater som inte lyckades bli valda fanns tre regeringsmedlemmar, som anses som självskrivna segrare. Socialisterna var ett annat parti som kände av trenden att gamla krafter utbyttes mot nya. Ledarna för de tre största fraktionerna i partiet blev utslagna, bland dem vice ordföranden Saburo Eda, som efter valet lämnade partiet och bildade ett eget. Denna tendens att ersätta gamla ansikten med nya hindrade inte att alla utom en av de sex parlamentsledamöterna som misstänktes för att vara inblandade i Lockheedskandalen blev omvalda, däribland den förre premiärministern Kakuei Tanaka, som ställde upp som oberoende kandidat.

Besvikelsen över LDP:s katastrofala valresultat aktualiserade frågan om en reform av partiet. Kritikerna krävde att partifraktionerna skulle upplösas, eftersom man ansåg att fraktionsstriderna hade skadat partiets image och hindrat LDP från att uppnå det antal mandat man

satt upp som mål. Påpekas bör att fraktioner, grundade på personliga kontakter, har tjänat som kanaler för kampanjbidrag från näringslivet. Kabinettsposter har i stort sett utdelats i proportion till fraktionernas numerära styrka. Det har tidigare framförts liknande reformkrav utan något resultat, men denna gång upplöste premiärminister Takeo Fukuda sin egen fraktion i mars 1977, vilket manade till efterföljd. Partisekreteraren och Fukudas trolige efterträdare, Masayoshi Ohira, och andra fraktionsledare följde snart hans exempel. Ytligt sett tycktes fraktionerna vara på väg att avskaffas. Inom kort bildades emellertid "studiegrupper" med avsikt att diskutera policyfrågor. Medlemmarna i dessa nya "studiegrupper" visade sig vara identiska med de gamla fraktionernas. Huruvida LDP-ledarnas desperata försök att visa upp en ny partiimage, kommer att ge utdelning, sättes på sitt första betydande prov i överhusvalet, som enligt planerna skall äga rum i juli 1977.

Det mest omedelbara resultatet av LDP:s valförlust var den förändrade situationen när det gäller maktbalansen i underhuset. Den nya fördelningen av ordförande och ledamöter i utskotten liknar situationen i det nuvarande överhuset, där skillnaden mellan de konservativa och oppositionen är mycket liten. LDP fick tidigare oftast igenom sina beslut i underhuset i kraft av sin överväldigande majoritet. LDP är nu i minoritet i åtta utskott, bl a budgetutskottet och ett utskott som undersöker Lockheedaffären. Det blir inte möjligt för regeringen att få budgeten och andra förslag godkända utan oppositionens medverkan. Det blir tvunget att söka samarbete med andra partier för att anpassa sig till den nya situationen i parlamentet.

Maj 1977

Kazuki Iwanaga

Noter

¹ Japanska forskare har länge hävdat att politisk participation i Japan, inte bara när det gäller valdeltagande, utan även ifråga om andra indikatorer, är högre i rurala än i urbana områden och att den höga politiska participationen är resultatet av socialt tryck och normer, som betonar vikten av deltagande i de politiska processerna, snarare än ett tecken på politisk medvetenhet eller stort politiskt intresse. En av dem som undersökt politisk participation i Japan är Joji Watanuki, deltagare i "Cross-National Research Program in Social and Political Change" (CPSPC) – ett projekt för att samla och analysera jämförbara data från 4 länder: Indien, Japan, Nigeria och USA. Genom att analysera japanska data från CPSPC prövade Watanuki det ovannämnda påståendet om politisk participation i Japan. Se Joji Watanuki, Social Structure and Political Participation in Japan, (Research Papers, Series A – 9, Institute of International Relations, Sophia University, Tokyo 1972).

² Metropolitisk område (– 5%): 25 distrikt; urbana (6–15%): 34 distrikt; rurbana (16–30%): 46 distrikt; rurala (31 –): 24 distrikt.

Japans överhusval 1977

Många var övertygade om att LDP, efter tillbakagången i 1976 års allmänna val, skulle förlora sin redan hårfina majoritet i överhuset den 10 juli 1977, då hälften av de 252 ledamöterna väljs – 50 ledamöter från den nationella valkretsen och 76 i de 47 prefektursvalkretsarna, som omfattar mellan 1 och 4 mandat. De flesta opinionsundersökningar pekade mot ett nederlag för LDP. Trots dessa dystra profetior lyckades LDP i valet tillkämpa sig 63 mandat vilket precis räckte till för att uppnå en knapp majoritet. Detta skedde med hjälp av 3 oberoende konservativa kandidater, som anslöt sig till partiet omedelbart efter valet.

Bland de övriga partier gjorde den Nya Liberala Klubben (NLK) förvånansvärt dåligt ifrån sig om man beaktar de stora framgångarna i underhusvalet 1976. Den fick endast 3 mandat. Mittenpartierna Komeito och Demokratiska Socialistpartiet ökade sin röstandel, medan partierna på vänsterkanten däremot fick kännas vid ett svidande nederlag. Socialisterna förlorade 5 av de 32 mandat som stod på spel och kommunisterna 5 av 9. De tre nybildade partierna Socialistiska Medborgarförbundet som bröt sig ur JSP i mars 1977, de Förenade Progressiva Liberalerna och Chupiren, ett kvinnoparti, fick inte mycket stöd hos väljarna.

I följande avsnitt behandlas valkampanjen inför 1977 års överhusval samt valresultat, dels i den nationella valkretsen, dels i de tre typerna av lokala valkretsar: flermans-, tvåmans-, och enmansdistrikt.

I den nationella valkretsen krävs ett stort antal röster – 1977 minst 580 000 – för en kandidat att bli vald. Systemet gynnar partier som har effektiva partiorganisationer eller kunnat ställa upp nationellt kända personer, "tarento" (av eng. talent) som de brukar benämnas i Japan dvs TV-persönligheter, filmstjärnor, författare som p g a sin popularitet kan locka väljare i hela landet, eller kandidater som kan räkna med stöd från de stora intresseorganisationerna. Med tanke på kandidaternas begränsade tillgång till massmedia i valkampanjer har "tarento" varit i en fördelaktig position eftersom de träder in i valkampanjen med sin popularitet redan väl etablerad.

Under 60- och 70-talet använde sig LDP, i större utsträckning än övriga partier av "tarento" för att hejda urholkningen av partiets stöd hos väljarna. Ett flertal opinionsundersökningar tyder på att dessa kandidater framför allt lockar de väljare som anser sig oberoende eller utan partiidentifikation. 1971 belades de tre främsta platserna i den nationella valkretsen av "tarento", och 1974 tillhörde 3 av de 5 kandidater, som placerade sig främst, denna kategori (överst placerade sig en LDP-kandidat, en populär TV-stjärna som fick 2,6 miljoner röster). I 1977 års val ställde allt som allt 19 "tarento"

upp. Av dessa blev 9 valda: 3 representerade LDP, en JSP och resten var antingen oberoende eller tillhörde nybildade småpartier. Till skillnad från tidigare val lyckades LDP 1977 inte locka till sig några berömdheter med sådan dragningskraft, att de kunde nå röstetal över miljonen. Detta faktum, parat med reduceringen av antalet kandidater från 35 1974 till 22 1977, förklarar den kraftiga minskningen av partiets röster i den nationella valkretsen.

Förutom "tarento" kandiderade för LDP, liksom tidigare, ett stort antal f d byråkrater från ministerierna med olika intresseorganisationer bakom sig, och representanter för stora organisationer. Av LDP:s 22 kandidater i den nationella valkretsen, var 11 f d byråkrater från bl a jordbruks- och skogs-, finans-, byggnads-, och postdepartementen vilka ställde upp med stöd av en rad organisationer – från jordbrukskooperativ till religiösa grupper. Ytterligare andra ställde upp som representanter för sådana organisationer som det japanska läkarförbundet, farmaceutförbundet och dyl.

Komeito och JKP har i tidigare val noterat stora framgångar i den nationella valkretsen. Fram till 1977 fick de alla sina kandidater valda i 5 på varandra följande val. Komeito ställde 1977 upp 9 kandidater som samtliga blev valda. Kommunisternas har stadigt ökat sina mandat i den nationella valkretsen – från 2 1965 till 8 1974. Resultatet 1977 blev emellertid en katastrof för partiet, som endast fick 3 av sina 7 kandidater valda. Partierna, som båda har en effektiv partiorganisatorisk struktur, använde samma valstrategi, den s k horisontella strategin, som tidigare. Denna innebär att när det gäller kampanjaktiviteter landet indelas i regioner, som var och en omfattar flera prefekturer. Varje kandidat tilldelas en region och hans eller hennes kampanjarbete och valpropaganda är strängt begränsad till denna. Detta för att försäkra sig om att en kandidats kampanj inte sprids till ett område, som ligger utanför den region han fått sig tilldelad.

JSP och DSP använder en strategi, som är en kombination av den ovannämnda, i något lösare form, och en vertikal strategi, som baseras på stödet från fackföreningar anslutna till Sohyo, då det gäller socialisterna och fackföreningar anslutna till Domei då det gäller DSP. I 1977 års överhusval ställde socialisterna upp 12 kandidater (samma antal som i föregående val) och fick 10 av dem valda. Trots framgångarna i 1976 års underhusval förde DSP en defensiv kampanj och försökte endast behålla sina platser. Det ställde upp 4 kandidater, en mindre än 1974, och samtliga blev valda.

De lokala flermansvalkretsarna återspeglar tydligt det flerpartisystem som håller på att utvecklas i Japans urbana områden. Metropolen Tokyo och Hokkaido sänder, tillsammans med fyra tätbefolkade urbana prefekturer,

20 ledamöter till överhuset. Inget enstaka parti dominerar i flermansdistrikten. Samtliga kandidater som ställde upp för Komeito och DSP i de lokala flermansvalkretsarna blev valda både i detta och föregående överhusval. Här ska påpekas att skälet till Komeitos minskade andel av rösterna i de lokala valdistrikten från 14,2% 1974 till 6,2% 1977 var reduceringen av antalet kandidater 1977 till 6 jämfört med 1974, då det ställde upp 36. Kommunister tog bara 1 mandat i flermansdistrikten, en förlust av 3 jämfört med föregående val. Den Nya Liberala Klubben, som fick starkt stöd av stadsvaljarna i 1976 års allmänna val, ställde upp 5 kandidater i 5 av dessa distrikt och fick en kandidat vald i Tokyo och kämpade väl i Osaka och Hokkaido i konkurrens med de etablerade partierna.

LDP ställde upp två kandidater endast i tre av flermansdistrikten och tog det säkra för det osäkra genom att i resten ställa upp en kandidat hellre än att riskera förlust. LDP-ledarna var fast beslutna att återta de två mandat i Hokkaido, som partiet förlorat i föregående överhusval p g a ett taktiskt misstag. De ställde då upp två kandidater samtidigt som en oberoende konservativ kandidat med stöd av LDP:s högerflygel också kämpade om rösterna. Denna gång försäkrade man sig om att inget sådant misstag skulle begås. Båda LDP-kandidaterna blev valda, och de två återstående mandaten gick, liksom 1974, till socialisterna. Liberaldemokraterna var också framgångsrika i de distrikt där de ställde upp endast en kandidat, men i två distrikt där de ställde upp två kandidater förlorade den ene.

Tvåmansvalkretsarna dominerar fortfarande av LDP och JSP. Av de 30 kandidater som valdes i de 15 tvåmansvalkretsarna 1977 kom 15 från LDP och 11 från JSP (Motsvarande siffror för 1974: 14 från LDP och 13 från JSP). 1974 koncentrerade dåvarande premiärministern Kakuei Tanaka och övriga LDP-ledare sina ansträngningar i valet på dessa tvåmansvalkretsar, genom att ställa upp två kandidater i alla utom två av dessa distrikt. Partiet tog emellertid båda mandaten endast i ett distrikt och i flera fall ersatte de nya LDP-kandidaterna sina partikamrater på posten. Inför utsikten att förlora ytterligare stöd hos väljarna, skar LDP 1977 ned antalet kandidater till en i flera distrikt. I tidigare överhusval har LDP tagit båda mandaten endast under vissa förutsättningar, nämligen att dess andel av rösterna uppgått till mer än 60% eller varit mer än två gånger större än motståndarens och att rösterna för LDP fördelats lika mellan de två LDP-kandidaterna. När liberaldemokraterna sålunda tog båda mandaten i Kumamoto 1974 t ex uppnådde de mer än 60% av rösterna och de två kandidaterna fick 30,8% resp. 30,6%. I 1977 års överhusval var Kumamoto den enda prefekturen där LDP tog båda mandaten.

I de 26 enmansdistrikten, som huvudsakligen utgörs

av landsbygdsområden, dominerar fortfarande LDP. Dessa landsbygdsprefekturer ansågs vara nyckeln till fortsatt kontroll av överhuset. I 1977 års överhusval vann liberaldemokraterna i 23 av dessa distrikt mot 24 1974. De fick majoriteten av rösterna i 17 av distrikten jämfört med 14 1974. Socialisterna erövrade endast två distrikt. En förklaring till den fortsatta liberaldemokratiska dominansen i dessa landsbygdsdistrikt är den dragningskraft som f d byråkrater, framstående lokala politiker, såsom guvernörer och ledamöter i prefekturstyrelsen, utövar. Om man ser på yrkesbakgrunden hos de överhusmedlemmar som väljs i de lokala valkretsarna, finner man att många av dem är tidigare byråkrater och lokala politiker.

Premiärminister Takeo Fukuda får genom valresultatet en tids andrum att ta itu med en mängd svåra problem, som Japan nu står inför. På hemmafronten är det främst fråga om att stimulera den japanska ekonomin, som drabbats av långvarig lågkonjunktur. Utrikespolitiskt gäller det att ta ställning till de försök från USA och EG att begränsa den japanska exporten, förnyade påtryckningar från Kina att sluta ett vänskapsavtal, vilket man från japansk sida varit tveksam till p g a en hegemoniklausul i avtalet som Tokyo fruktar kan försämra relationerna till Sovjetunionen. Dessutom måste man slutföra förhandlingarna om japanskt fiske innanför Sovjetunionens nyligen inrättade 200-mils fiskegräns (en provisorisk överenskommelse nåddes i maj 1977). Fukudakabinetets framtid kommer att vara beroende av huruvida man lyckas nå en tillfredsställande lösning på dessa frågor.

Kazuki Iwanaga

Sovjetunionens nya författning

Den 5 juni offentliggjordes förslaget till Sovjetunionens nya författning. Det blir den fjärde konstitutionen i sovjetstatens historia, och den ersätter den Stalin införde år 1936. Det nya förslaget diskuteras runt om i landet fram till oktober då det kommer att antas av Högsta Sovjet med smärre ändringar.

Vad skiljer då den nya konstitutionen från den gamla? Vi kommer att diskutera några av grundlagens viktigaste områden såsom statens karaktär, partiets ställning, federationen, de högsta statsorganen, sovjeterna och valsystemet och slutligen medborgerliga fri- och rättigheter.

I stort kan man säga att den nya författningen inte på något avgörande sätt skiljer sig från den tidigare. Det har gjorts vissa ändringar men framförallt rör det sig om en precisering. Den nya författningen är utvidgad

från 146 artiklar till 173 i 1977 års version. Ett avsnitt om utrikespolitik har tillkommit.

Arbetet med att få fram en ny författning har pågått under en rad år. Chrusjtjov inledde detta arbete i början av 1960-talet men det kom att dröja drygt femton år innan ett förslag presenterades.¹⁾

Brezjnev, som varit ordförande i författningskommissionen, motiverar den nya författningen med de stora samhällsförändringarna som ägt rum i Sovjet sedan mitten av 30-talet. 1936 års författning avspeglade förändringarna i den ekonomiska och sociala strukturen alldeles efter det att näringslivet förstärktes och kollektiverats. Dagens sovjetiska samhälle, menar Brezjnev, är ett "moget, utvecklat socialistiskt samhälle".²⁾

Samhällsförändringar och statens karaktär

Idag, fortsätter Brezjnev, existerar en mäktig folkhushållningsorganism byggd på socialistiska egendomsformer, vilken utvecklas i förbindelse med den vetenskapligt-teknologiska revolutionen. Den sociala strukturen har förändrats. Arbetarklassen har vuxit kvantitativt och dess arbete närmar sig i komplexitetshänseende den ingenjörstekniska personalens arbete. Arbetarnas samhällsaktivitet och deltagande i statens ledning har ökat. Bondeklassen har också förändrats; den behärskar den nya tekniken; dess bildningsnivå och levnadssätt skiljer sig föga från stadsbefolkningens. Intelligentsians antal växer. De olika nationaliteterna närmar sig varandra och republikerna kännetecknas idag av en hög utvecklingsnivå. Det sovjetiska samhället har blivit alltmer homogent. Skillnader mellan olika sociala grupper och mellan olika nationaliteter försvinner. Ett nytt historiskt begrepp har skapats – det sovjetiska folket.

Det är utmärkande för den officiella sovjetiska teorin att harmonin och homogeniteten i samhället understrykes. Enligt sovjetisk teori existerar sociala klasser i det sovjetiska samhället.³⁾ Dessa klasser utgörs av arbetarklassen, vilken i sin verksamhet är förbunden med den statliga egendomsformen och bondeklassen, vilken är förbunden med den kollektiva egendomsformen. Dessa två klasser står i ett vänskapligt förhållande till varandra. Några andra klasser existerar inte, och varje försök från västforskare eller oppositionella inom det egna landet att skapa nya kriterier på klass, vilka skulle göra det möjligt att urskilja någon tredje, härskande klass, avvisas. Det sovjetiska klassbegreppet utgår från Lenins definition i artikeln "Det stora initiativet" men med överbetoning av de juridiska egendomsförhållandena.⁴⁾ Den tredje stora samhällsgruppen är intelligentsian, vilken inte räknas som en klass utan som ett skikt och rekryteras från de två klasserna. Det finns en omfattande sociologisk forskning i Sovjet kring klasstrukturen och

den sociala strukturen. Denna forskning studerar också grupper inom de två klasserna och skiktet intelligentsian för att utröna pågående samhällsprocesser. Det finns sovjetiska forskare som hävdar att den sociala differentieringen inom klasserna växer och t o m är betydelsefullare än själva klassskillnaderna.⁵⁾ Den dominerande uppfattningen utgår dock från att olika sociala grupper i det sovjetiska samhället närmar sig varandra och att de grundläggande skillnaderna i samhället (dvs 1) skillnaderna mellan klasserna, 2) inom klasserna, 3) mellan intellektuellt och manuellt arbete, mellan ledande och underordnat arbete, 4) mellan stad och landsbygd) håller på att försvinna.

Denna bild av klasstrukturen i det sovjetiska samhället är inte unik för den samtida sovjetledningen. Den grundlades redan av Stalin, vilket framgår i hans tal om författningen 1936.⁶⁾ Men Stalins författning skiljer sig från det nya förslaget därigenom att Stalin betonade att statens karaktär fortfarande var klassmässig – proletariats diktatur. Chrusjtjov lanserade det nya begreppet "hela folkets stat" och förnekade att staten längre var ett klassorgan. Den politiska makten tillhörde istället alla sociala skikt. Dessa idéer blev de helt dominerande i den sovjetiska debatten under början av 60-talet.⁷⁾ Begreppet "hela folkets stat" var dock kontroversiellt, inte bara därför att det kinesiska kommunistpartiet häftigt angrep det i den stora polemiken mellan partierna 1963.⁸⁾ När Chrusjtjov avsattes höll de nya ledarna, Brezjnev och Kosygin, fast vid Chrusjtjovs uppfattning, men de uttryckte sig försiktigare och vagare i frågan.

I den nya författningen från 1977 står det uttryckligen att Sovjetunionen nu är en "hela folkets stat". I väst anses ofta begreppen "proletariats diktatur" och "hela folkets stat" vara en strid om ord och renlärighet utan någon större betydelse för praktiken. Naturligtvis är det oväsentligt att det i författningen inte stått inskrivet "hela folkets stat" under de senaste 15-20 åren, då det officiellt likväl förespråkats. Jag menar dock att vilket begrepp som används är betydelsefullt genom att det uttrycker den politiska ledningens grundsyn på samhällssystemet, och denna grundsyn får konsekvenser för en rad teoretiska formuleringar om samhället och ställer bestämda krav på praktiskt politiskt handlande från ledningens sida.

Begreppet "hela folkets stat" understryker ytterligare harmonin och avsaknaden av verkliga intressekonflikter i det sovjetiska samhället. Det ger också sken av att den politik som förs är i alla samhällsgruppers intresse.

De västeuropeiska kommunistpartier som tagit avstånd från "proletariats diktatur" får dock inget stöd genom det nya begreppet. Det sovjetiska begreppet anses gälla ett socialistiskt samhälle som redan passerat stadiet "proletariats diktatur".

Partiets ställning

I författningen från 1936 ges kommunistpartiet en mycket undanskymd plats. Först i det tionde kapitlet om medborgarnas grundläggande rättigheter och skyldigheter nämns partiet. Den betydelse det tilldelas är dock avsevärd, och i detta avseende skiljer den sig föga från den nya. I 1936 års författning står det "... de mest aktiva och politiskt medvetna medborgarna inom arbetarklassens, de arbetande böndernas och den arbetande intelligentsians led, förenar sig frivilligt i Sovjetunionens Kommunistiska Parti, vilket är det arbetande folkets förtrupp i dess kamp för att bygga det kommunistiska samhället och utgör den ledande kärnan i alla det arbetande folkets organisationer, både regerings- och icke-regeringsorganisationer."

I den nya författningen har partiets roll preciseras och förflyttats fram till det första kapitlets sjätte artikel. Där sägs att partiet är "det sovjetiska samhällets ledande och riktninggivande kraft och kärnan i dess politiska system, i alla statliga och samhällseliga organisationer". Partiet ska vidare "bestämmande allmänna perspektiven för samhällets utveckling och dra upp riktlinjer för Sovjetunionens inrikes- och utrikespolitik, ge ledning åt det sovjetiska folkets stora skapande strävan och ställa dess kamp för kommunismens seger på en planmässig, vetenskaplig grund".

Partiets roll kommer ytterligare att stärkas, säger Breznev i sin rapport om den nya författningen. I praktiken har det sovjetiska kommunistpartiet ett mycket stort inflytande över sovjetiskt samhällsliv, vilket sovjetiska författare själva alltid understryker. Partiet formulerar den övergripande ideologin; de lång- och kort-siktiga målen; utgör den viktigaste politiske aktören och är den i sista hand avgörande beslutsfattaren. Någon förändring av partiets roll utifrån den debatt som förs bland västeuropeiska kommunistpartier finns inga som helst tecken på. Snarare fruktar det sovjetiska partiet den mångfald av tolkningar av marxismen som sprider sig bland broderpartier i väst. En dylik "pluralism" undergräver partiets ställning som högsta auktoritet i politiska och ideologiska frågor och anspråket på att dess politik är den enda riktiga.

Federationen

Sovjetunionen är en union av femton republiker. Därtill kommer autonoma republiker, autonoma områden och nationella kretsar. De sovjetiska republikerna ges anmärkningsvärt stora rättigheter i författningen. Trots detta har Sovjet av forskare i väst karaktäriserats som en centraliserad stat i den mening att den avgörande maktutövningen sker genom federala organ. Formellt har de sovjetiska republikerna rätt att utträda ur unio-

nen, vilket skiljer dem från delstater i andra federationer. Denna rättighet behåller de i det nya förslaget (art. 71), däremot förlorar de rätten till egna arméer. Det har heller aldrig existerat några nationella arméer under enskilda republikers kontroll utan sovjetarmén har alltid stått under federal kontroll.⁹⁾ Republikerna ges vidare rätt att uppta kontakter med främmande stater, utbyta diplomatiska och konsulära representanter och delta i internationella organisationers arbete (art. 79). Så sker vanligtvis inte utan denna rätt tillkom 1944 för att ge Ukraina och Vitryssland representation i FN.¹⁰⁾

De enskilda republikerna har egna konstitutioner, egna lagstiftande församlingar och högsta statsorgan. I vilken mån de kan utöva sin lagstiftande makt inom det egna territoriet förblir oklart, då samtidigt de federala organen ska se till att en enhetlig lagstiftning upprättas i hela unionen (art. 72). Republikernas kulturella särart garanteras, men samtidigt betonas den nationella enhetligheten uttryckt i begreppet "sovjetfolket". Artiklar i Centralkommitténs teoretiska organ *Kommunist* har talat om det ryska folkets ledande roll bland sovjetfolket. Det nationella motstånd som finns i texterna de baltiska staterna, Ukraina och de kaukasiska republikerna visar att den nationella frågan inte är löst och att republikerna inte innehar en jämlik ställning.

De högsta statsorganen

I Sovjet finns en kollektiv statschef i den mening att det är Högsta Sovjets *Presidium* som fyller de funktioner, vilka traditionellt tillkommer statschefer. Men Presidiet är samtidigt folkförsamlingens permanenta utskott och fullföljer Högsta Sovjets uppgifter då denna inte är sammankallad. Enligt sovjetisk teori existerar ingen maktindelning mellan de högsta statsorganen i Sovjet utifrån lagstiftande och verkställande funktioner.¹¹⁾ Högsta Sovjet är statsmaktens högsta organ och den lagstiftande makten (antar "zakony"). Men Presidiet har också legislativ makt som det utövar genom dekret ("ukazy") och beslut ("postanovleniia"). Dessa beslut ska vanligtvis godkännas i efterhand av Högsta Sovjet, men denna ratificering kan dröja till långt efter det att beslutet trätt i kraft.¹²⁾ Presidiet har också rätt att mellan Högsta Sovjets sessioner göra tillägg till gällande lagstiftning (art. 120:1) och utnämna och avsätta ministrar.

Vissa uppgifter är exklusiva för Presidiet. Hit hör enligt förslaget bl a att ratificera och annullera internationella avtal, förklara krig, beordra mobilisering och proklamera undantagstillstånd, tilldela utnämningar och titlar. Presidiets uppgift som grundlagsgranskare preciseras i den nya författningen. Presidiet ska kontrollera att författningen tillämpas och att republikernas författningar överensstämmer med unionens (art. 119:3). Presidiet tol-

kar lagarna och har rätt att återkalla beslut av unionens Ministerråd och ministerråden i de enskilda republikerna (art. 119:4 och 6).

Däremot återfinns inte i det nya författningsförslaget Presidiets rätt att låta upplösa Högsta Sovjets två kamrar vid ett dödläge i Högsta Sovjet. En sådan situation verkar i dagens läge helt hypotetisk, men grundlagsfäder bör ju också utgå från de hypotetiska fallen. Det finns för övrigt noggranna anvisningar hur man ska förfara då oenighet uppstår mellan folkförsamlingens två kamrar (art. 113).

När det gäller de högsta statsorganens organisation är det framförallt inrättandet av en speciell vice-presidentpost som väckt uppmärksamhet. Högsta Sovjets Presidium har hittills bestått av en president, femton vice-presidenter (en från varje unionsrepublik), en sekreterare och 16 medlemmar (i praktiken 20 under senare år). I den nya författningen har antalet medlemmar nu ökats till 21 och en post som förste vice-president inrättats (art. 118). Denna post anses ha tillkommit för att ge nödvändiga befogenheter till den person som får bära den tunga arbetsbördan av Brezjnevs utnämning till president.

Vid *Ministerrådet*, dvs regeringen, har ett Ministerrådets Presidium inrättats. Detta presidium utgör endast en mindre del av Ministerrådet och består av ordföranden i rådet (dvs regeringschefen), förste vice-ordförandena och viceordförandena. Det ska vara ett permanent organ som sysslar med administration av ekonomin och andra statsadministrativa frågor. Dess befogenheter anges inte. Ett ministerrådets presidium lär ha existerat till och från sedan mars 1953.¹³⁾ Detta organ bör nu få större betydelse och fungera effektivare än Ministerrådet som vuxit till en församling på omkring hundra medlemmar (i juli 1970 bestod det av 95 medlemmar).¹⁴⁾

Också Ministerrådet kan fatta beslut med karaktär av lag. Dessa förordningar tas i form av "postanovlenii", vilka inte är mindre effektiva än Presidiets. Viktiga beslut antas och undertecknas ibland av Ministerrådet tillsammans med partiets Centralkommitté. Högsta Sovjet är formellt den lagstiftande församlingen. Men en stor del av vad som i t ex Storbritannien skulle räknas till parlamentets lagstiftning utgörs i Sovjet av dekret och beslut från Presidiet och Ministerrådet.¹⁵⁾

Ministerrådet är högsta verkställande och administrativa organ, men är inte skilt från folkförsamlingen. Högsta Sovjet väljer Presidium och Ministerråd, och dessa organ skall vara ansvariga inför Högsta Sovjet. Ministrar utses och avsätts av Högsta Sovjet och mellan dess sessioner av Presidiet. Statsorganen står dock inte självständiga i förhållande till partiet. Partiet har ett avgörande inflytande vid utnämning till höga statliga poster liksom det har inflytande i de flesta andra frågor. Partiets ställning framhävs ytterligare med Brezjnevs ut-

nämning till president. Breznev har med sin utnämning brutit mot den princip om det kollektiva ledarskapet som han tidigare bekänt sig till. Breznev har dock under lång tid framstått som den oomtvistat starkaste i trojkan (partisekreterare Breznev – president Podgornyj – regeringschef Kosygin). De gånger tidigare då en sovjetisk partichef tagit över ledningen också av statsapparaten har det rört sig om regeringschefsposten och inte presidentposten. Stalin tog så över posten som regeringschef vid det nazistiska Tysklands anfall 1941. Chrusjtjov tog över den 1958 då han desarmerat den s k "anti-partigruppen". Posten som regeringschef har alltid ansetts tyngre än presidentposten. Men det finns observatörer som menar att Podgornyj förmått stärka sin ställning innan han i år tvingades avgå.¹⁶⁾

Trots att Högsta Sovjet enligt konstitutionen är folk-maktens högsta organ finns en rad faktorer som minskar dess reella betydelse. Högsta Sovjet är ett mycket stort organ (ca 1500 delegater). Det har ordinarie sessioner endast två gånger per år och sammanträder då endast tre till fem dagar. Enhälligheten i Högsta Sovjet är stor, och det förekommer inte någon egentlig diskussion. Invändningar görs endast i mindre detaljfrågor. Enligt Roy Medvedev, en oppositionell historiker, har det inte någon gång förekommit att ett lagförslag verkligen kritiserats.¹⁷⁾ Högsta Sovjet har aldrig röstat ned ett lagförslag eller skickat det tillbaka för omarbetning.¹⁸⁾ Högsta Sovjets beslut är, menar Medvedev, endast ett formellt godkännande av något som redan är beslutat.

Rätten att initiera lagförslag innehas av de två kamrarna, Presidiet, Ministerrådet, unionsrepublikernas högsta statsorgan, Högsta Sovjets kommittéer, deputerade i Högsta Sovjet, Högsta Domstolen och Högste Åklagaren (art. 111). Men inte ett enda lagförslag har introducerats av en enskild deputerad eller grupp av deputerade som agerat på eget initiativ.¹⁹⁾

Kommunistpartiets uppgifter och befogenheter preciserar inte i författningen, men partiet ger de allmänna riktlinjerna för statsorganens arbete genom beslut på partikongresser och Centralkommittens möten. Partiet verkar också mera direkt vid lagstiftning. Medvedev anger att de högsta partiorganen diskuterar viktiga kommande lagförslag utifrån material som förbereds i partiapparaten.²⁰⁾ Efter godkännande av Sekretariatet, Politbyrån eller Centralkommittens plenum går de vidare till statsorganen för att detaljutformas och introduceras som lagförslag i Högsta Sovjet. Det blir otänkbart att under sådana förhållanden rösta mot ett förslag i Högsta Sovjet då det skulle innebära en brist på förtroende för de ledande organen. På detta sätt fråntar partiorganen i praktiken folkrepresentationen dess viktigaste funktioner. Som tidigare nämnts kan viktiga beslut tas enbart av Ministerrådet och Centralkommittén. Det har också hänt att beslut som rört rena statsangelägenheter, beslutats enbart av Centralkommittén.

Sovjeterna och valsystemet

Den nya författningen avser att stärka sovjeterna och systemet för val till dessa. Den är också mer preciserad i dessa frågor än den tidigare. Trots detta innehåller det nya förslaget inga större nyheter. Mandattiden förlängs med ett år till fem år för unionens Högsta Sovjet, i unionsrepublikerna och de autonoma republikerna. För sovjeterna på regional, distrikts- och lokal nivå blir perioden två och ett halvt år, dvs förlängd med ett halvt år.

När det gäller valsystemet som helhet är det detsamma som tidigare. Antalet kandidater vid val till sovjeterna anges inte närmare. Formellt finns inga hinder för fler kandidater att i konkurrens ställa upp. På valsedlarna står tryckt att namnen på alla kandidater ska strykas utom den man röstar på.²¹⁾ Därmed antyds möjligheten av flera kandidater. I praktiken existerar dock bara en kandidat i varje valkrets. De få gånger det hänt att två eller tre kandidater ställts upp i samma valkrets har det rört sig om ledande personer, i parti eller stat, vilka har dragit tillbaka sin kandidatur då de nominerats också i andra valkretsar.²²⁾

För att bli vald krävs absolut majoritet av de avgivna rösterna. Uppställda kandidater blir i princip alltid valda. Det har hänt att kandidater inte blivit valda till lokala sovjeterna.²²⁾ I sådant fall görs valet om. Detta har aldrig hänt vid val till sovjeterna på övriga nivåer.

Hur kan man förklara att en så överväldigande del av befolkningen lägger sina röster på den ende kandidaten, förutom att ett kompakt stöd till kandidaten naturligtvis kan vara en tänkbar förklaring? Valmöjligheterna för väljarna är så gott som obefintliga. Väljaren har ingen möjlighet att skriva in ett nytt namn på valsedeln. Han kan endast lämna valsedeln som den är med kandidatens namn eller stryka detta namn. Valen är hemliga och för att garantera valhemligheten finns ett valbås i varje vallokal. För den vanlige väljaren finns dock ingen anledning att utnyttja valbåset. Den som använder båset gör det således för att stryka det enda namnet. Det finns helt naturligt ett socialt tryck som hindrar personer från att på detta sätt utmärka sig inför valnämndens representanter i lokalen.²⁴⁾

De kandidater som ställer upp är formellt inte representanter för kommunistpartiet utan för en valallians av "Kommunisternas och de partilösa block". Detta har ingen betydelse för den politik de för, men det innebär att sovjetdeputerade på intet sätt behöver vara medlemmar i partiet. På lägre nivå är en större del av sovjetdelegerarna icke-partimedlemmar.

Rätten att nominera kandidater innehas av breda grupper. I den nya författningen sägs det att kommunistpartiets organisationer, fackföreningarna, Komsomol, kooperativ och andra samhälleliga organisationer lik-

som arbetskollektiv innehar denna rätt (art. 99). Men trots denna rättighet har partiet avgörande inflytande vid nominering.²⁵⁾ Det är otänkbart utom eventuellt på lägsta nivå att en person nomineras utan att ha partiets godkännande. Partiets kontroll utövas vid nomineringsmöten och genom den kontroll det har över de organisationer som har rätt att nominera. Utgallringen till endast ett namn sker således innan detta registreras hos valnämnden som består av representanter för samhälleliga organisationer och arbetskollektiv och vilken har som uppgift att kontrollera och övervaka nominering och val (art. 100).

De diskussioner, som skulle äga rum vid nomineringsmöten och kunna resultera i förslag på personer som verkligen är förankrade i den lokala opinionen, är således starkt beskurna. Medvedev anger också att kandidater bekräftas av högre nivå innan de sätts upp på vallistan.²⁶⁾

Medborgerliga fri- och rättigheter

I hela 30 artiklar redogörs för medborgarnas rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten. I en omfattande rättighetskatalog ges rätt till arbete, vila, hälsovård, garantier vid ålderdom, sjukdom och annan indisponibilitet, rätt till bostad, utbildning, kultur, frihet för vetenskapligt, tekniskt och konstnärligt skapande, rätt att delta i administrationen av staten och offentliga angelägenheter, rätt att kritisera brister i statsorganens och de samhälleliga organisationernas arbete. Medborgarna garanteras yttrandefrihet, press-, mötes-, demonstrations- och organisationsfrihet, rätt till religiös tro och rätt att utöva religion, rätt att inte tro och rätt att bedriva ateistisk propaganda. Ingen ska kunna arresteras utan beslut av domstol eller åklagares tillstånd, hemmet ska ej kunna kränkas och skydd av individens privatliv, korrespondens, telefon- och telegrafisk kommunikation garanteras.

Det är just i dessa frågor som de sovjetiska myndigheterna hårdast kritiserats av sina inhemska oppositionella. Det finns en artikel i författningen som ger myndigheterna laglig grund att allvarligt inskränka fri- och rättigheterna. I en första artikel i avsnittet om medborgarnas friheter, rättigheter och skyldigheter sägs: "Utövandet av medborgarnas rättigheter och friheter får inte skada samhällets, statens och andra medborgares intressen" (art. 39). Denna artikel ger stort utrymme för godtyckliga bedömningar. Vad som skadar statens och samhällets intressen kan tolkas lika vittomfattande som tolkningen av begreppet "anti-sovjetisk" givit prov på.

Det finns ytterligare några områden där den nya författningen innebär förändringar. Det gäller t. ex de olika

formerna av socialistiskt ägande. Den gamla konstitutionen anger endast statligt ägande och kollektivt ägande (egendom som tillhör kollektivfarmar och kooperativa föreningar). Nu grundlagsfästs ytterligare en egenomsform – fackföreningars och samhällsliga organisationers ägande. Tillägg till redan grundlagsfästa egenomsformer har tidigare angivits som skäl att ändra konstitutionen.²⁷⁾ De ekonomiska reformer som genomförts sedan mitten av 60-talet kommer också till uttryck i det nya förslaget. Ekonomin ska baseras på centraliserat ledarskap och företagens ekonomiska oberoende och initiativ. Kostnadsberäkning, profit och produktionskostnader ska på ett aktivt sätt komma till användning inom det ekonomiska livet (art. 15).

Som vi ovan sett innebär den nya författningen inga större förändringar. Men den ska bekräfta att Sovjet idag är en "utvecklad socialistisk stat" och vid vars sida ett flertal andra socialistiska stater utvecklas. Den nya författningen kommer lagom till 60-års-jubileet av Oktoberrevolutionen. Den sovjetiske ledare som förutom att vara partisekreterare lyckats vinna posten som president och erövrade marskalks titel kan också glädja sig åt att den nya författningen för framtiden kommer att förknippas med hans namn.

Lena Jonson

NOTER

- 1 Chrusjtjov tog upp nödvändigheten av att utarbeta en ny författning redan i sin rapport på den 21:a partikongressen 1959. I april 1962 valde Högsta Sovjet en författningskommission på 97 medlemmar under ordförandeskap av Chrusjtjov. Kommissionen hämmades i sitt arbete av motsättningar inom den högsta ledningen. I december 1964 ersattes Chrusjtjov av Brezjnevs som kommissionens ordförande. Churchward, L.G.: *Contemporary Soviet Government* (fully revised second edition). London 1975. s. 85–86.
- 2 Leonid Breshnev über den Entwurf der neuen Verfassung der UdSSR. Rede des Generalsekretärs des ZK der KPdSU und Vorsitzenden der Verfassungskommission der UdSSR auf dem Plenum des ZK der Kommunistischen Partei der Sowjetunion am 24. Mai 1977. *Neues Deutschland*.
- 3 Se t ex Jonson, L.: Debatten om klasser och sociala skikt i Sovjetunionen bland sovjetiska samhällsvetare under 1960-talet. Uppsats för statsvetenskapliga proseminariet vid Göteborgs universitet. 1972.
- 4 *Lenin*: Det stora initiativet. Valda Verk. Band II. Andra delen. Moskva 1956.
- 5 *Jonson*: A.a. s. 54–58
- 6 *Stalin, J.*: Om förslaget till Sovjetunionens författning (1936). Leninismens problem. Moskva 1951.
- 7 Se t ex Jonson, L.: Den teoretiska utvecklingen från proletariats diktatur till hela folkets stat i Sovjetunionen. Uppsats för statsvetenskapliga proseminariet vid Göteborgs universitet. 1970.

- 8 *Den stora polemiken*. Polemiken om generallinjen i den internationella kommunistiska rörelsen. Stockholm. 1977.
- 9 *Schapiro, L.*: *The Government and Politics of the Soviet Union*. London 1970. s. 83
- 10 *Schapiro*: A.a. s. 83. Tillägg till författningen 1944.
- 11 A.a. s. 109
- 12 A.s. s. 110–112
- 13 *Churchward*: A.a. s. 141–143
- 14 A.a. s. 138
- 15 A.a. s. 124
- 16 A.a. s. 135. Sedan 24:e partikongressen i april 1971 skaffade sig Podgornyj en starkare position än Kosygin.
- 17 *Medvedev, Roy A.*: *On Socialist Democracy*. New York 1975. s. 132.
- 18 A.a. s. 132. *Schapiro*: A.a. s. 110
- 19 *Medvedev*: A.a. s. 132
- 20 A.a. s. 116–117
- 21 A.a. s. 142. *Schapiro*: A.a. s. 103
- 22 *Medvedev*: A.a. s. 142–143
- 23 *Churchward*: A.a. s. 107. *Medvedev*: A.a. s. 142–143
- 24 *Schapiro*: A.a. s. 107. *Medvedev*: A.a. s. 146–147
- 25 *Schapiro*: A.a. s. 28
- 26 *Medvedev*: A.A. s. 146
- 27 *Churchward*: A.a. s. 86

Analysen av socialdemokratiska partier hos Neumann, Duverger och Epstein – en kritisk diskussion

Min avsikt med denna uppsats är att gå igenom några viktiga statsvetenskapliga arbeten om socialdemokratiska partier. Jag vill få fram vari de menar att socialdemokratis egenart ligger, vilka särdrag dessa partier har i förhållande till andra partier.

Det finns en rad arbeten om enskilda socialdemokratiska partier. Däremot finns det rätt få försök till en diskussion av dessa på en mera generell nivå – t ex arbeten som jämför de socialdemokratiska partierna med andra typer av partier.¹⁾ Jag har valt att koncentrera mig till tre arbeten, nämligen Sigmund Neumanns *Die deutschen Parteien*, Maurice Duvergers *Les Partis Politiques* och Leon D. Epsteins *Political Parties in Western Democracies*.²⁾ Dessa författare representerar olika inriktningar i teoretiskt avseende. Arbetena speglar i många avseenden också sin tillkomstsituation – Neumanns teser färgas av Weimarrepublikens sönderfall, Epsteins av den amerikanska synen på partier. De har emellertid det gemensamt att deras analys av den västeuropeiska socialdemokratiska/socialistiska partitypen sker i form av en jämförelse med andra partityper.

Vad är ett "parti"?

I modern statsvetenskap definieras "parti" i förhållande

till den elektoral processen. Det är delvis ett formellt kriterium för att kunna skilja partier från andra typer av organisationer. Men de gängse definitionerna syftar också till ett bestämt innehåll i begreppet. "Parti" definieras av Downs, Epstein och Sjöblom på följande vis:

"... a party is a team of men seeking to control the governing apparatus by gaining office in a duly constituted election... in our model, political parties... are autonomous teams seeking office *per se*."³⁾
 "Almost everything that is called a party in any Western democratic nation can be so regarded for the present purpose. This means any group, however loosely organized, seeking to elect governmental office-holders under a given label. Having a label... rather than an organization is the crucial defining element."⁴⁾
 "Party is simply defined as an organization that appoints candidates at general elections to the systems' representative assembly and also to other positions."⁵⁾

Den elektoral processen är ingen fritt svävande storhet. Den är ett precist avgränsat led i den politiska processen, i det politiska systemet.⁶⁾ En vanlig framställning av "det politiska systemet" är Almonds uppdelning av dess funktioner på en inflödes- och utflödessida: politisk socialisering, artikulering av intressen, aggregering av intressen, politisk kunskaps- och åsiktsförmedling, regelbildning, regeltillämpning, ingripande mot regelbrott.⁷⁾

Tar man utgångspunkt i resonemangen om det politiska systemet blir partierna bärare av vissa funktioner, vissa strömmar i systemet. På inflödessidan blir rekryteringen och aggregering av intressen viktiga. På så vis kan definitionen av "parti" i förhållande till den elektoral processen bli meningsfull – det bestäms utifrån sin funktion och plats i det politiska systemet.

Definitionerna av Downs, Epstein och Sjöblom tar fasta på det politiska systemets inflödessida. Det leder till att partierna konkret formas av val- och representationssystemen. Partier kan således ses som "... responses to the way states structure the opportunities for elective office."⁸⁾

Partier fungerar som politiska uppfostrare; de förmedlar och förstärker det givna samhällets värderingar. Partierna är vidare en viktig del i den mekanism som skapar politisk samstämmighet i ett samhälle (t ex genom kompromisser i det parlamentariska maskineriet). Genom sin roll som bärare av funktioner i det politiska systemet kommer partier normalt att vara en form för att skapa lojalitet och värdegemenskap på en bred samhälls bas.⁹⁾ Denna senare aspekt på partier framhålls av t ex Palombara och Weiner som menar att ett parti "... must articulate to its followers the concept and meaning of the broader community."¹⁰⁾

Partier kan då karakteriseras som valapparater och lojalitetsskapare. De utför dessa bägge funktioner på en och samma gång. Det avgörande är att de utför sin lojalitetsskapande funktion genom sin roll som valapparater.

"Essentially the party is a group of people acting together for political purposes. /Här tänker författaren på dess roll i valprocessen/, with objectives defined in terms of the relations between different sections of society and the appropriate role of government. /Innehållet i dessa "objectives" och "relations" bestäms av /... the central role of party in interest aggregation: the bringing about of sufficient consensus in society on political questions for stable government by consent to be possible."¹¹⁾

Parti som intresserepresentation – parti som social organisation

Partier analyseras dock inte bara i förhållande till teserna om det politiska systemet, även om det är dominerande i modern statsvetenskap. Den politiska sociologin behandlar partiernas sociala bas, sammansättningen av valmanskår, medlemmar, ledarskikt etc. Grundtanken är att partier i olika avseenden företräder samhällsklasser och intressegrupper. Att fråga sig varför olika intressen "representeras" innebär att man också ställer sig frågan om grundvalen för de olika intressernas "artikulering" – vad är det för processer i samhället som alstrar grupper med skiljaktiga (för att inte säga motstridande) intressen? Utifrån de olika intressekonstellationerna, klyvnaderna, i samhället analyserar man sedan partierna, deras förhållande till varandra etc.¹²⁾

En tredje aspekt på partier är deras karaktär av "social organizations", med tyngdpunkt på de organisations-interna problemen: inre organisatorisk struktur, kompetensfördelning mellan olika nivåer etc. Denna inriktning kan nog sägas vara teoretiskt passerad av de två andra, även om den fortfarande används som ett naturligt inslag i mera konkreta partistudier.

Analys och kritik av Neumanns, Duvergers och Epsteins arbeten

Jag skall för de tre författarna försöka visa på vilket sätt de konstruerar sitt partibegrepp, efter vilka dimensioner de jämför partier och vilka effekter detta får för deras analys av de europeiska socialdemokratiska partierna.

Sigmund Neumann: Socialdemokratin som det "demokratiska integrationspartiet"

Neumanns utgångspunkt är den rent bokstavliga tolkningen av "parti" som del. Partier definieras allmänt genom sina avgränsningar till andra delar och till helheten.¹³⁾ "Mit... Erkennung der Freund-Feind-Beziehung beginnt jede Politik. Darum bedeutet jede Partei ihrem Wesen nach Absonderung und Teil der Gesamtheit."¹⁴⁾ Innehållet i begreppet parti bestäms positivt "... durch die *Teilhaftigkeit*, die innere Verbundenheit und Zusammengehörigkeit einer Gruppe. Sie findet sich zusammen in der Übereinstimmung bestimmter Zwecke und Ziele."¹⁵⁾ Från delens avgränsning över

dess konstitution till grupp kommer vi till karaktären av de *mål* som man går in för: "... für die Politik ... gewinnen Gruppierungen erst Sinn und Bedeutung, wenn sie in den Kampf um die bewusste Beeinflussung der politischen Spitze eintreten."¹⁶ Partier uppstår inte i ett tomrum. Det krävs vissa historiska förutsättningar: möjlighet för breda folklager att delta i den politiska ledningen av landet, riksomfattande intresseförbindelser, en borgerlig offentlighet.¹⁷

Sammanfattningsvis definierar Neumann partier som: "bestimmte Gruppen mit bestimmter Zielsetzung – und dadurch von anderen Gruppen unterschieden – versuchen entscheidende Bestimmung über den politischen Gesamtkörper zu gewinnen. Es bedeutet nur eine Ausgliederung dieser Definition, wenn als wesentliche Bestimmungselemente der modernen kontinental-europäischen Partei Programm, Organisation und Kampfcharakter erkannt werden."¹⁸

Talar man om "del" så förutsätter man "helhet". Neumanns partibegrepp utvecklas i spänningen mellan del och helhet. Det är själva den förmedlande funktionen mellan "delen", särintresset, å ena sidan, och den samhälleliga helheten å den andra som definierar partiernas roll:

"Diese angedeutete Spannung von Repräsentanz eines Besonderen und gleichzeitiger Ganzheitserfassung gibt dem Begriff der Partei seine eigentümliche Dialektik."¹⁹

Neumann skrev sin bok i Weimarrepublikens slutfas och det är under intryck av dess sönderfallande partisystem som han utarbetar sina centrala begrepp.²⁰ Det är av särskild vikt för hans bestämning av den "helhet" som är grundläggande för parti-definitionen ovan. Det enskilda partiets existensvillkor sammanflätas med partisystemet (och i dess förlängning, hela det politiska systemet). Ty partier "... können sinnvoll nur agieren, wenn ihre Auseinandersetzungen in einen *gemeinsamen Wirkungsraum* eingebettet sind."²¹

Partiernas främsta politiska funktion är deras roll som integratörer, som sammanhållare och förmedlare:

"Sie beruht nicht nur auf der Willenskonzentration der chaotisch differenzierten Einzelwillen, sondern auf der Durchpolitisierung solcher privater Interessenstrebungen und ihrer Einbettung in die Gesamtinteressen. Das bedeutet aber nichts anderes, als eine Verwandlung des Einzelnen und seiner Interessen selbst, ... ihn in die Gesamtheit hineinintegrieren."²²

Representationsparti och integrationsparti

Neumann menar att den viktiga skiljelinjen mellan olika typer av partier går mellan de klassiska borgerliga klick- och notabilitetspartierna och de nya massorganiserade partierna, främst de som vilar på arbetarklassen.²³ Socialdemokratin var det första av dessa integrationspar-

tier. Ett sådant karakteriseras av att det "... fordert im Grunde die Einbeziehung der ganzen Person in die politische Organisation, nicht nur durch eine konstante Mitgliedschaft (die auch bei den reinen Repräsentationsparteien häufig ist), sondern vor allem durch ihr Eingreifen in alle Lebensbezirke".²⁴

Integrationspartierna kan vara av två slag – demokratiska och absolutistiska. I de senare får argumentation och diskussion ge vika för mobilisering och mönstring av styrkorna. Integrationspartiet "integrerar" sina medlemmar och får dem att fungera som enhet. Går denna "integration" av medlemmarna i partiet tillräckligt långt, och partiet förkastar den rådande samhällsordningen, så har vi enligt Neumann ett "absolutistiskt integrationsparti". Exempel härpå är såväl kommunister som nationalsocialister.

Sammanfattning

För Neumann fungerar partier integrerande i två betydelse. För det första är partier ett nödvändigt mellanled mellan den enskilde och den samhälleliga helheten – partierna länkar samman individerna eller olika grupper i samhället med staten. För det andra "integrerar" partier sina medlemmar i och till sig själva, vilket kan leda till en avsondring från den givna samhälleliga helheten för såväl medlemmarnas som partiets del. I och med detta finns risken för partisystemets sönderfall, att partierna (och dess medlemsmassor) går sina egna vägar utan tanke på den givna helheten.

Neumanns "demokratiska integrationsparti" är integrativt i bägge dessa betydelse. Jämför vi dem med de liberala representationspartierna och de absolutistiska integrationspartierna så både kan och vill de förhandla och kompromissa, men inom snävare ramar än representationspartierna. De absolutistiska partiernas förhållande till andra partier är av ett helt annat slag – kompromissen t ex blir endast till ett medel för att främja de egna intressena. I kristider med stark politisk och social polarisering förlorar ett demokratiskt integrationsparti mark – det är å ena sidan bundet av sina medlemsmassors krav, å andra sidan kan det inte utslutande företräda dessa på bekostnad av andra grupper. Socialdemokratin, som det klaraste exemplet på det demokratiskt integrationsparti, företräder på en gång såväl arbetarklassens krav som den rådande samhällsordningens.

Maurice Duverger: analysen av partiorganisationernas struktur

En auktoritativ och mycket spridd analys av politiska partier som sociala organisationer är den franske statsvetaren Maurice Duvergers arbete *Les Partis Politiques* från 1951.²⁵ Däri finns inga reflexioner om parti som

förmedlare mellan del och helhet, mellan individ och stat som hos Neumann. Partier tas som något empiriskt givet, och uppgiften blir att förstå hur de har uppkommit, vilka delar de består av, vilka huvudtyper vi kan skilja mellan. Det innebär att Duverger inte behandlar socialdemokratiska partier i förhållande till någon abstrakt princip – eller för den delen i relation till en teori om det politiska systemet. Deras framväxt, och organisatoriska struktur undersöks, och de jämförs med andra typer av partier för att på så sätt få fram deras karakteristiska drag.

Duverger ägnar stort intresse och utrymme åt de europeiska socialdemokratiska och socialistiska partierna. En kritiker har t o m hävdad att han "... regarded the European party, especially the socialist party as a norm for the modern world."²⁶⁾

Partier kan bildas inom parlamentet eller utanför detta. Det förra gäller för de klassiska borgerliga klickpartierna, medan det andra gäller för partier som uttryckligen baserar sig på klasser eller intresseorganisationer (t ex arbetar- och bondepartier). Socialdemokratiska partier hör till de senare. De har ofta bildats av *fackföreningar*.²⁷⁾ Partier skiljer sig också vad det gäller den epok då de bildats eller fick sin karakteristiska form. För socialdemokratins del infaller denna under 1890-talet.²⁸⁾

Massorganiseringen är för Duverger karakteristisk för socialdemokratin. De europeiska socialistpartierna byggdes upp på de mångas enskilda anslutning.²⁹⁾ De finansierades med medlemsavgifter. Resultatet av detta blev en omfattande administrativ apparat, och en kår av funktionärer skapades. Massorganiseringen skapar en komplicerad organisation och detta leder enligt Duverger till att partiets politik inriktas på ideologiska frågor (som allmänt sammanhållande element). Politiken avpersonaliseras.

Medlemskap fås genom anslutning – det är vare sig frågan om kooptation eller inval efter stränga kriterier. Den organisatoriska grundenheten är *avdelningen*.³⁰⁾ Varför blev den det?

"The choice of the branch by Socialist Parties was perfectly natural. . . . They were first to try and organize the masses, to give them a political education, and to recruit from them the working-class elites. The branch corresponded to this triple requirement."³¹⁾

De socialistiska partierna är enligt Duverger utpräglade *Gemeinschaft-partier* – och det kommer till uttryck i förhållandena mellan medlemmarna och i partiets hela karaktär.³²⁾ Avdelningen bygger på geografisk närhet som organiserande princip. Fackföreningen bygger i sin tur att medlemmarna har samma yrke, eller är i samma bransch, har gemensam arbetsgivare etc. Den mest utpräglade socialdemokratiska miljön borde vi då få när

fackföreningens och partiets organiseringsprinciper i praktiken sammanfaller – som för bruksorter, mindre industristäder etc.³³⁾

Direkt och indirekt organisationsform

De socialistiska partier som Duverger i första hand behandlar bygger på enskild anslutning. Det gäller partier som det tyska, franska, italienska, österrikiska etc. Nu finns också andra former av socialdemokratiska partier, vilka har en indirekt organisationsstruktur. Man ansluts till partiet genom sitt medlemskap i en annan organisation, då "... the raw material of the party is made up of workers' Unions, Co-operatives, and Friendly Societies." Denna organisationsform betonar ytterligare draget av *Gemeinschaftsparti*: "... the party is a community based on a single social class."³⁴⁾

En organisations artikulering är det sätt varpå de olika enheterna i det binds samman och blir till en helhet. Denna sammanlänkning är såväl vertikal som horisontell. Socialdemokratiska partier är starkt artikulera i bägge avseenden, vilket ger dem dess enhetliga prägel och ledningen dess inflytande. De är vidare centralistiska, dvs makten koncentreras på organisationens övre nivåer.

Klassorganisation och parlamentsparti

De socialdemokratiska partierna bildades *utanför* parlamenten. Avsikten var att de skulle fungera som språkrör och påtryckningsgrupp för fackföreningarna (och arbetarklassen mera allmänt) inom dessa. Men det visar sig att förhållandet mellan partiorganisationens ledning och parlamentsgruppens, så snart denna finns, blir problematiskt i socialdemokratiska partier. Många partier har haft regler för att säkra parlamentsgruppens underordning under partiledningen.³⁵⁾ Exempel är röstdisciplin, regler som begränsar parlamentariskernas roll i partiet (partistyreelse, kongressnärvaro t ex), beskattning av arvoden m fl. Utvecklingen har gått mot ett större inflytande för riksdagsmännen i partierna. I många fall har man fått identitet mellan partiledning och riksdagsgrupp, eller regeringen, i stället för kompetensstrider. Partiernas målsättning, och förskjutningar i denna, inverkar på den organisatoriska formen. En ökad inriktning på konkret reformpolitik – som t ex blir möjlig efter stora valframgångar – stegrar riksdagsgruppens betydelse i förhållande till den övriga partiorganisationen, och förstärker därigenom också riksdagsmännens inflytande.

Sammanfattning: jämförelsen mellan socialdemokratiska, kommunistiska och klassiska borgerliga partier.

Duverger framställer de socialdemokratiska partierna dels genom en diskussion av deras tillkomsthistoria, och dels genom en kontrastering mot två andra partityper – den kommunistiska och det borgerliga klick-partiet. Vad gäller kommunistpartierna så utgår han från den form de fick under Komintern-tiden. Urtypen för det borgerliga klick-partiet är det radikala partiet i Frankrike.

De tre partitypernas karakteristiska, som Duverger framställt dem, har jag sammanställt i schemat nedan.³⁶⁾

Schema 1. Översikt över tre partitypers karakteristiska drag (syntes av Duverger)

Drag/aspekt	Borgerliga klickpartier	Socialdemokratiska partier	Kommunistiska partier
Form för bildande (i förhållande till parlamentet)	Intern (av parlamentsledamöter)	Extern (av fackföreningar)	Extern (genom sprängning av socialdemokratiska partier)
Formativ period	1800-talet	1890-talet	1925–30
Partikaraktär	klick-parti	massparti	kaderparti (massambitioner)
Form för medlemsanslutning	ej egentliga medlemmar: kooptation. Över tiden utveckling mot medlemsavgift	A) Individuell anslutning B) Indirekt anslutning via medlemskap i annan organisation	individuell anslutning genom inval.
Organisatorisk grundenhets	"caucus" (klicken)	avdelningen ("branch")	cellen
Organisatorisk artikulering (och centralisering)	svag	stark	mycket stark
Form av "anda" och "moral" i partiet	"association"	"community"	"order"
Medlemsstabilitet	medlemsavgränsning oklar	Hög	Låg (Snabb omsättning)
Parlamentsgruppens förhållande till den organisatoriska ledningen (partiets)	Dominant	Från början underordnad. Utveckling till antingen a) dominans b) sammansmältning	Underordnad
Typ av konfliktförhållande till rådande samhällsstruktur (inkl. politiskt system)	Ej principiell	Berör underordnade principer	Rör grundläggande principer
Aktivitetens form	Oregelbunden (valtillfällena)	Regelbunden	Permanent
Social bas	Borgerlighet/småborgerlighet	Primärt arbetarklassen, men också delar av småborgerlighet, lägre tjänstemän ("småfolket")	Arbetarklassen

Leon. D. Epstein: Socialdemokratiska partier som passerade undantag

Epsteins arbete *Political Parties in Western Democracies* är i viss utsträckning utformat som ett svar på Duvergers. Hans invändningar riktar sig främst mot den roll som Duverger tilldelat arbetarpartierna. Utgångspunkten är för Epstein dels den moderna statsvetenskapliga teorin kring det politiska systemet, dels synen på de amerikanska partierna som det normala. "Parti" definieras utifrån den elektoral processen: "Having a label . . . rather than an organization"³⁷⁾ är det väsentliga. Epsteins målsättning med arbetet är en jämförelse mellan partier i olika länder. Detta innebär " . . . an emphasis on parties as responses to their environments rather than as makers of those environments."³⁸⁾ Partier ses bäst som "intervening variables". Epstein kan nu ge en innehållslig bestämning av partier:

"Modern parties are characterised . . . by a relatively durable or regularized relation between leaders and followers, by continuing procedures for performing the key functions of selecting candidates and managing public business; by the range, density and stability of their support, and by a distinguishable set of perspectives with emotional overtones."³⁹⁾

Det är partiets roll i valprocessen som skiljer det från dels intresseorganisationerna, dels från "folkrörelser". Intressegrupper försöker givetvis att påverka politiska partier. Ibland kan de utgöra ett parti – det gäller t ex vissa bondepartier. Men partiernas och intresseorganisationernas olika funktioner går att hålla isär, menar Epstein. Avgränsningen i förhållande till folkrörelserna är emellertid viktigare. En folkrörelse kan bli ett parti, skapa ett, eller använda ett som instrument för sina syften. Den präglar i så fall partiet med sin ideologi, sin målsättning. Det europeiska socialistiska masspartiet är just ett sådant parti.⁴⁰⁾

Det socialistiska masspartiets uppkomst⁴¹⁾

Förutsättningarna sammanfattas av Epstein till fyra villkor:

- en tämligen stor industriarbetarklass måste föreligga
- denna klass måste känna behov av att organisera sig politiskt för bevaka sina intressen
- partiet uppstår i ett tidigt skede av industrialiseringen
- det gäller för en industrialisering under europeiska sociala och historiska förhållanden.

Det första villkoret är en del av de två sista. Epstein för också samman det andra, och det fjärde villkoret.

- a) Den tidiga industrialiseringen och arbetarklassens uppkomst.

Den första fasen i en industriell utveckling präglas av att den är " . . . especially rapid and bewildering in its location."⁴²⁾ Ett nytt stadsbaserat proletariat formas. Den "nya ekonomiska ordningen" (dvs kapitalismen) skapar till en början snarare mera umbäranden än hög levnadsstandard. För Europa har vi att göra med en form för industrialisering som sedan inte återkommer i andra delar av världen. Det kan då förklara varför de socialistiska masspartierna är ett europeiskt fenomen.

b) Det europeiska argumentet

Den tidiga industrialiseringen och dess effekter är inget tillräckligt villkor för att förklara uppkomsten av socialistiska masspartier. De uppstod inte i USA men väl i Skandinavien, trots att den amerikanska industrialiseringen var tidigare. Han tar, som förklaring till detta i likhet med många amerikanska statsvetare, utgångspunkt i Europas *feodala förflutna*.⁴³⁾ Det får en speciell betydelse när vi ser på den klasskiktning som industrialiseringen alstrar. I Europa var nämligen "industrial workers . . . a new class in an old class society."⁴⁴⁾

EXKURS OM EPSTEINS KLASSBEGREPP

Innan vi går vidare måste vi klargöra vad Epstein menar med "klass", då det är avgörande för hans resonemang. Han värjer sig mot tanken att "klasser" skulle betingas av ställningen i produktionsprocessen. Han talar om "economically based classes" men då avser han uppenbarligen skillnader i levnadsstandard. Det är inte underordningen i produktionsprocessen som formar arbetarnas klassmedvetande, det är levnadsstandardens nivå. De amerikanska arbetarna har haft en högre standard än de europeiska och det fick konsekvenser för deras organisering: " . . . the European working class differed from the American because it was considerably less prosperous . . . they also seemed poorer relative to their richer fellow-countrymen than American workers seemed relative to their capitalist employers . . . Into our own time . . . the European worker's standard of living remained sufficiently below the American so as alone to account for a different kind of working-class politics."⁴⁵⁾

Det förindustriella klasstrukturen innebar att industriarbetarklassen redan från början inte bara var ekonomiskt utan också socialt och politiskt satt åt sidan i Europa. Som bönder och lantarbetare var de underordnade godsherrarna. När de kom till städerna blev organiseringen en möjlighet – "because of the nature of the new employment and the new urban life."⁴⁶⁾ Denna möjlighet underströks av klassens uteslutning från det sociala erkännandet och det politiska livet, vilket kom till uttryck i dess " . . . alienated subculture".⁴⁷⁾ Dessa sociologiska

mekanismer går Epstein inte närmare in på – de tas som självklara.

Till dem lägger han frågan om rösträtten. I Europa tog arbetarklassen form, också organisatoriskt, innan den hade rösträtt. Det förstärkte dess klasspolitiska orientering. Frånvaron av rösträtt är för Epstein en viktig förklaring till varför den europeiska arbetarklassen inte tog plats i de redan givna politiska organisationerna, utan gick in för en självständig organisering. Som argument anförs USA – med tidig allmän rösträtt, och England, med sin gradvist utökade rösträtt. I USA bildade arbetarklassen inget eget, stort parti; i England dröjde det tämligen länge.⁴⁸⁾

Socialistiska partier och andra

Ett huvudtema för Epstein är skillnaden mellan det socialistiska masspartiet och andra partier. Han tänker främst på de amerikanska partierna,⁴⁹⁾ men också de europeiska borgerliga partier som liknar dessa. Denna typ av parti "... involves a generally non-programmatic character, a leadership capable of responding to diverse electoral considerations, and a transactional or brokerage view of political activity ... and ... it preserves, in theory as in practice, a loose and accommodating character."⁵⁰⁾ Denna historiskt segrande partimodell är den bakgrund mot vilken de socialistiska masspartierna sär- egenheter och anomalier framträder. De består först och främst i att dessa är bundna av sina ideologier och långsiktiga program. Epstein understryker "... the difficulty of reconciling programmatic parties with the underlying realities of competitive democratic politics."⁵¹⁾ Det kommer bli till uttryck i propagandatekniken, där massorganisationen ersätts med de nya medierna.⁵²⁾ Ett enligt Epstein otidsenligt drag är vidare de socialistiska partiernas stadgar och traditioner som tillåter "... extra-parliamentary organizational representatives to claim policy-making supremacy."⁵³⁾

Avviker ett parti från det normala mönstret, dvs en renodling av dess roll i den elektoral processen, följer därur för Epstein också att dess organisation får onormala drag. Det är fallet med de kommunistiska partierna, vilka "... ought to be recognized as exceptional. Because many of their functions are aberrant in relation to the usual objectives in competitive democracies, their organization are also aberrant."⁵⁴⁾ Epsteins prognos för de socialistiska masspartierna blir motsatt Duvergers. Massorganiseringen var förr en nödvändighet – numer är det närmast en belastning, som förhindrar partiledningens smidiga kryssande bland opinioner och politiska problem.

De socialdemokratiska partiernas mellanställning.

Neumann, Duverger och Epstein har vitt skilda utgångspunkter för att analysera politiska partier, vilket jag försökt visa genom att dra fram deras definitioner av "parti". Deras framställning av de europeiska socialdemokratiska partierna har emellertid vissa gemensamma drag. De placeras i någon form mellan å ena sidan de borgerliga partierna (klickpartier av europeiskt eller amerikanskt slag) och de kommunistiska.

För Neumann är de "demokratiska integrationspartier" placerade mellan de borgerliga representationspartierna och kommunisterna som exempel på ett "absolutistiskt integrationsparti".

För Duverger är de ett massorganiserat klassparti med en relativt stark organisation och kåranda – men som partityp placerat mellan den borgerliga och kommunistiska varianten.

För Epstein ligger de socialistiska partierna inom de normala partiernas område, men dock rätt nära gränsen till de onormala och atypiska. På samma sätt som kommunistpartierna nu för tiden är avvikande partier genom att de inte i första hand är präglade av sin parlamentariska närvaro, så var de socialistiska masspartierna i sitt första skede också onormala. De var nämligen "... electoral machines only secondarily, or they subsequently became electoral in response to a delayed popular franchise."⁵⁵⁾ Först genom en helhjärtad inriktning på det elektoral och parlamentariska fältet blir de fullt normala partier.

Det grundläggande kriteriet för att framhäva att de klassiska kommunistiska partierna inte är "normala" partier är att de helt enkelt genom sin målsättning inte faller inom ramen för vad statsvetenskapen förstår med partier: dvs det är i grunden genom sin revolutionära, systemomvältande ambition som de utdefinieras från partifamiljens breda skara. Utgångspunkten är den rådande politiska ordningen, den givna statstypen och dennas kontinuerliga gång. Denna medvetna teoretiska utgångspunkt, formulerad i teorin om den politiska systemet, är i många stycken ett framsteg för analysen de normala partierna, jämfört med en inriktning på idéutveckling och organisation. Från "politiska partier" förskjuts intresset till en samlad analys av det politiska systemet, med dess in- och utflöden. Partierna blir den organisatoriska formen för vissa av det politiska systemets funktioner.

Men denna teori kommer också att, genom sin konsekventa inriktning på de "normala", rent elektoral partier att få en alltför renodlad och enkel uppfattning om de socialdemokratiska partierna. Resultatet kan, som Epstein visar bli att man helt enkelt delar deras historia i två delar – först är de avvikande partier, sedan normala. Eventuella radikala återfall i socialdemokratiska partier

framstår som anakronismer, en vänsterflygels existens likaså.

Jag menar dock att de här tre författarna har fångat något väsentligt hos de socialdemokratiska partierna genom den *mellanställning* de ger dem. Det är emellertid inte i grunden frågan om en mellanställning mellan andra partityper, eller mellan normala och atypiska partier, – det är bara en beskrivning, en lokalisering av problemet.

*Klass och stat – socialdemokratins två bestämningar*⁵⁶⁾

Den "mellanställning" som jag här skall ta fasta på är den som politiska partier är inplacerade i, mellan å ena sidan samhällsklasserna och å den andra statsinstitutionerna, i första hand parlament och statsapparat. Ser vi till förhållandet mellan *klass*, *parti* och *stat* så kan analysen av partier inriktas på

1) Förhållandet mellan samhällsklass och parti. I statsvetenskapen sker detta genom begrepp som intresse-representation, förhållandet mellan ett partis politik och dess sociala kärngrupp etc; i den historiska materialismen är det förhållandet mellan en klass och dess klassorganisationer (varav partiet är en).

2) Förhållandet mellan parti och statsinstitutioner. Staten förkroppsligas i de parlamentariska institutionerna, de givna förvaltningsformerna och valsystemen. Partierna framstår här som bärare av det politiska systemets funktioner.

3) Partiets inre organisatoriska form och utveckling, eventuellt i kontrast med andra partityper. Partiet är en formell organisation, och begrepp som centralisering och byråkratisering kommer här till användning.

En förnuftig partianalys bör rimligen innefatta de tre nämnda perspektiven. Ett parti kan då betraktas som en instans mellan samhällsklassen (eller intressegruppen) och staten, som påverkar och påverkas av dem bägge.

Mellanställning och dubbelkaraktär

Denna placering mellan samhällsklass/intressegrupp och stat kommer då att gälla för alla slags partier. Avgörande för partiets ställning blir förhållandet mellan de klasser och intressegrupper som utgör partiernas bas och staten – är klassens intressen och statens förenliga eller oförenliga? För de "normala" borgerliga, konservativa som liberala och radikala, partierna är det fråga om förenlighet. Det kommer bli till uttryck i att dessa partier inte har en revolutionär och systemomvältande ambition. Det innebär att det råder en principiell överensstämmelse mellan intressena hos de klasser och in-

tessegrupper som bär upp dessa partier och den rådande statsordningen. De klassiska kommunistiska partierna däremot strävar efter en omvältning av den förhärskande ordningen. Innebär det då att den klass på vilken kommunisterna baserar sig, arbetarklassen, har intressen som är oförenliga med statsmaktens kapitalistiska stater? Ja – men enligt marxismen har arbetarklassen *också* intressen som är förenliga med en sådan statsmakts intressen. Denna arbetarklassens dubbla karaktär kommer inte bara enkelt och rätlinjigt till uttryck i en uppdelning mellan t ex kommunistiska och socialdemokratiska partier som företräder var sin del av dess intressen. Denna arbetarklassens dubbelkaraktär återspeglas också i de olika arbetarpartierna.⁵⁷⁾

Den marxistiska traditionen har försökt åskådliggöra denna dubbelhet i socialdemokratiska partier genom att karakterisera dem som "borgerliga arbetarpartier". Vad rymms i det begreppet?

Arbetarparti – därför att de i sitt klassiska utbredningsområde, Nordväst- och Mellaneuropa, Australien och Nya Zeeland, varit ett parti av, för och genom arbetarklassen (vad avser väljare, medlemmar, ledning, ideologi och organisationsformer).

"*Borgerliga*" – för att dess funktion i den politiska verkligheten varit att säkra reproduktionen av kapitalismen, av kapital-lönarbeförhållandet.

Socialdemokratins dubbelkaraktär har enligt detta synsätt sin rot i att partiet baserar sig på *arbetarklassen*, med dess sammansatta förhållande till statsmakten i kapitalistiska länder, samtidigt som de arbetar inom, och som regeringsparti bidrar till att vidmakthålla, *borgerliga* stater, vilkas funktion bl a är att säkra villkoren för kapitalförhållandets reproduktion. Socialdemokratiska partier kommer därigenom att inom sig rymma *tendentiellt* motstridiga intressen. Ett sätt att balansera intressen är att föra en politik som strävar att tillvarataga arbetarklassens intressen inom den givna ordningens ram, genom den utvidgade reproduktionen av de bestående produktions- och samhällsförhållandena – dvs en framgångsrik reformistisk politik.

En sådan, av den historiska materialismen inspirerad tolkningsram kan åtminstone ansatsvis göra reda för den av olika statsvetare påvisade mellanställning som socialdemokratiska partier uppvisar i förhållande till borgerliga och kommunistiska. Den kan också göra reda för de olika faserna i socialdemokratiska partiets historia, liksom deras tendens att utveckla flyglar som i olika grad förkroppsligar relationen till klassen och till staten.⁵⁸⁾

Gunnar Olofsson

Noter

- ¹ Dvs om man begränsar sig till statsvetenskapliga arbeten. Här utesluter jag såväl sociologer av olika slag (Weber, Michels, Lipset m fl) som marxister (Pannekoek, Lenin, Poulantzas m fl) och andra (Schumpeter m fl).
- ² Sigmund Neumann, *Die deutsche Parteien* (Berlin, 1932); Maurice Duverger – här använd upplaga: *Political Parties* (London, 1965); Leon D. Epstein, *Political Parties in Western Democracies* (London, 1967). En rad andra komparativa arbeten från senare år har genomgåts, men Epsteins förefaller vara det arbete som mest systematiskt behandlar de europeiska socialistpartierna.
- ³ Anthony Downs, *An Economic Theory of Democracy* (New York, 1957) s. 25 och 97.
- ⁴ Epstein, *a.a.*, s. 9.
- ⁵ Gunnar Sjöblom, *Party Strategies in a Multiparty System* (Lund, 1968) s. 28.
- ⁶ Teorin om det politiska systemet är ett centralt begrepp i modern statsvetenskaplig teori. Såväl systemkaraktären som innehållet i begreppet har till stor del hämtats från Talcott Parsons teori. Jmf diskussionen i Sune Sunesson, *Politik och organisation* (Kristianstad, 1974) ss. 28 ff och William C. Mitchell, *Sociological Analysis and Politics* (Englewood Cliffs, 1967). Parsons-texter om politik finns samlade i *Politics and Social Structure* (New York, 1969).
- ⁷ Almonds funktionsuppräknig, här tagen efter Lars Rudebecks översättning i "Det politiska systemet i Sverige", E. Dahlström (red.) *Svensk samhällsstruktur i sociologisk belysning* (Stockholm, 1965), s. 422.
- ⁸ Joseph A. Schlesinger, "Political Parties", i *International Encyclopedia of the Social Sciences* (New York, 1968), vol. 11, s. 430.
- ⁹ Jmf t ex Macridis definition: "... an association that activates and mobilizes the people, provides for compromise among competing points of view, and becomes the proving ground for political leadership". I Roy C. Macridis (ed.) *Political Parties. Contemporary Trends and Ideas* (New York, 1967), s. 9.
- ¹⁰ Det är en av de tre funktioner som framhävs av LaPalombara-Weiner: (a) "... the party is expected to organize public opinion and to communicate demands to the center of governmental power and decision" ...
(b) "... the party must articulate to its followers the concept and meaning of the broader community" ...
(c) "... the party is likely to be intimately involved in political recruitment" ...
J. LaPalombara – M. Weiner, "The Origin and Development of Political Parties" i den av dem redigerade *Political Parties and Political Development* (Princeton, 1966), s. 3.
- ¹¹ S. Henig – J. Pinder, *European Political Parties* (London, 1969), s. 11, resp. 17.
- ¹² Den parsonianska utgångspunkten ges av S.M. Lipset och S. Rokkans artikel "Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments: An Introduction", i deras *Party Systems and Voter Alignments* (New York, 1967). S. Rokkan har i *Citizens, Elections Parties* (Oslo, 1970), kap. 3, gett en historiskt utarbetad framställning av klyvnadsstrukturen och de europeiska samhällens politik. En tidig, något idealistiskt färgad version ges i Duverger, *a.a.*, ss. 231 ff. Björn Molin, *Tjänstepensionsfrågan* (Göteborg, 1965), del II är ett exempel på analys i intressetermer.
- ¹³ Se S. Neumann, *a.a.*, och inledning plus artiklar i den av honom redigerade *Modern Political Parties* (Chicago, 1956). Hans övriga distinktioner är t ex uppdelningen mellan "ins" och "outs": denna anknyter till tvåpartisystemet och betonar makten över regeringen som huvudkriterium (och, underförstått, som partiernas centrala målsättning); program- respektive plattformspartier: häri markeras skillnaden mellan partier i förhållande till den roll som ideologin spelar; världsåskådnings- resp intressepartier: Här kan det i bästa fall bli fråga om tyngdpunktens förläggning, ty "in Wirklichkeit zeigen alle echte Parteien ... eine Mischung von Idee und Interesse", s. 107.
- ¹⁴ *Ibid.*, s. 9.
- ¹⁵ *Ibid.*
- ¹⁶ *Ibid.*
- ¹⁷ *Ibid.*
- ¹⁸ Av dessa moment är kampkaraktären det avgörande: "Ohne Willen zur politischen Aktion, zur Macht-ergreifung und Herrschaftsbehauptung ist sie ihres eigentliches Lebensnervs beraubt", *ibid.*, s. 10.
- ¹⁹ *Ibid.*, s. 13.
- ²⁰ Det är, menar Neumann, dock inte en analys av enbart Tyskland: "Die politischen Parteien sind in ihren Grundelementen in Deutschland am schärfsten ausgebildet. Darum ist auch für andere Länder die deutsche Entwicklung besonders charakteristisch. Hier treten die entscheidenden Momente eindeutig hervor, hier sind auch die kritischen Ansatzpunkte am klarsten zu bestimmen. Das gibt einer Untersuchung über deutschen Parteien ihre allgemeinere Bedeutung". *Ibid.*, s. 14
- ²¹ *Ibid.*, s. 12.
- ²² *Ibid.*
- ²³ *Ibid.*, ss. 108 ff.
- ²⁴ *Ibid.*, s. 109.
- ²⁵ Här citerad efter engelsk översättning, 2:a upplagan, *a.a.*
- ²⁶ Epstein, *a.a.*, s. 6.
- ²⁷ "... many Socialist parties have been directly created by them and have moreover retained for varying periods the character of "Secular arm" of the Trade Unions in electoral and parliamentary matters". Duverger, *a.a.*, s. xxx
- ²⁸ Vikten av att beakta den tidsperiod när en organisation får sin karakteristiska form har understruktis av A. Stinchcombe, "Social Structure and Organization", i James G. March, *Handbook of organizations* (Chicago, 1965), särskilt ss. 169–71.
- ²⁹ Det innebär att "The structure of the Socialist parties of continental Europe is ... directed to organizing as large a proportion of the masses as possible"; Duverger, *a.a.*, s. 1.
- ³⁰ Avdelningens huvudbestämningar är att "... the branch is extensive and tries to enrol members, to multiply their number, and to increase its total strength", *ibid.*, s. 23.
- ³¹ *Ibid.*, s. 25
- ³² "... from the very beginning Socialist parties did indeed take the form of Community parties, depending on a social class and they proclaimed this loudly", *ibid.*, s. 131.

- ³³ Jmf J. Lindhagen – M. Nilsson, *Hotet mot arbetarrörelsen* (Stockholm 1970).
- ³⁴ Duverger, *a.a.*, s. 6.
Exemplet svarar mot den belgiska arbetarrörelsens organisationsform men resonemanget är i princip giltigt för t ex den norska och svenska socialdemokratiens organisationsstruktur.
- ³⁵ För den svenska socialdemokratiens vidkommande, se Ragnar Edenman, *Socialdemokratiska riksdagsgruppen 1903–20* (Uppsala, 1946) och Agne Gustafsson, "Partikongresser och medlemsinflytande", i P.E. Back *Modern Demokrati* (Lund, 1965), ss. 156–60 som visar hur förhållandena mellan partistyrrelse och riksdagsgrupp utvecklats på ett formellt plan.
- ³⁶ Jmf även översikten hos Wildawsky, "A Methodological Critique of Duverger's *Political Parties*". *Journal of Politics*, vol. 21 (1959) ss. 303–18, och i Jean Charlot (ed.) *Les Partis politiques* (Paris, 1971), s. 205. Man kan här notera att numera utbredda och segerrika former för borgerliga partier i Europa – kristligt-demokratiska resp. de på bondepartier byggande formeringar – ej ges samma systematiska behandling som den äldre typ som klick-partier utgör.
- ³⁷ Epstein, *a.a.*, s. 9.
- ³⁸ *Ibid.*, s. 8.
- ³⁹ *Ibid.*, s. 10.
- ⁴⁰ Epstein inskräper att ett sådant parti "... is no more or less legitimate party because it is also a social movement. It is thereby a special kind of party ...", *ibid.*, s. 13.
- ⁴¹ Framställningen baserar sig på kap. 6.
- ⁴² *Ibid.*, s. 133.
- ⁴³ "Generally, what can be said of Europe is that its premodern, feudal past made for a pervasive consciousness of class before the development of industrial society", *ibid.*, s. 134 ff.
- ⁴⁴ *Ibid.*, s. 134.
- ⁴⁵ *Ibid.*, s. 28.
- ⁴⁶ *Ibid.*, s. 134.
- ⁴⁷ *Ibid.*, ss. 134–35. Jmf även framställningen i Guenther Roth *The Social Democrats in Imperial Germany* (Totowa, N.J., 1963).
- ⁴⁸ Ett problematiskt fall för Epsteins teori är Australien och Nya Zeeland. Dessa länder har mycket gemensamt med USA som skulle kunna förklara varför man inte fått några arbetarpartier: nybyggarsamhället, förhållandevis rika länder, möjlighet att komma från sin arbetarstatus etc. Men man har arbetarpartier, t o m starka. Det förklarar Epsteins helt enkelt med att dessa länder, i motsats till USA, är "... transplanted European societies in which old class consciousness remained in the new physical environment". (s. 137) (!)
- ⁴⁹ Dvs när de inte är organiserade som "politiska maskiner".
- ⁵⁰ Epstein, *a.a.*, s. 357.
- ⁵¹ *Ibid.*, s. 263.
- ⁵² Epstein ser "... business-oriented middle-class parties as the pioneers of the new style of campaigning via the mass media", *ibid.*, s. 257.
- ⁵³ *Ibid.*, s. 321.
- ⁵⁴ *Ibid.*, ss. 98–99.
- ⁵⁵ *Ibid.*, s. 99.

- ⁵⁶ Slutavsnittet utgår från en del av de begrepp och teser som har utvecklats i den historiska materialismen. Se t ex Nicos Poulantzas arbeten: *Politisk makt och sociala klasser* (Mölnådal, 1970); *Fascisme et Dictature* (Paris, 1970); *Les classes sociales dans le capitalisme d'aujourd'hui* (Paris, 1974). Marx arbeten kring den franska politiken (*Louis Bonapartes ader-tonde Brumaire, Klasstriderna i Frankrike, Pariskommunen*) bildar grundval för Poulantzas begreppsmässiga preciseringar. Se också Lennart Berntson, *Politiska partier och samhällsklasser* (Staffanstorps, 1974), speciellt för diskussionen av förhållandet mellan klass och parti, och Sune Sunesson, *a.a.*, för diskussion av förhållandet mellan statsmakterna och arbetarklassens organisationer.
- ⁵⁷ Jmf framställningen i Ingvar Johansson, E. Tommy Nilsson, Gunnar Olofsson "Socialdemokratin och arbetarklassen. Om reformismens grundvalar". *Zenit* 40 (1975), ss. 4–16; Tom Nairn, "Labourpartiets natur" i (red. G. Olofsson) *Engelsk vänsterdebatt*, (Halmstad, 1969), ss. 123–180; R. Miliband, *Parliamentary Socialism* (London, 1961).
- ⁵⁸ Jmf not 57.

Fremveksten av politiske partier: en bibliografisk oversikt

Innledning

Bibliografien som publiseres her, er en del av et forskningsprosjekt om fremveksten av organiserte politiske partier, hovedsakelig i Norge, men også med et komparativt perspektiv. Det er hovedsakelig tre problemområder i studiet av partifremvekst når det er organisasjonsaspektet som er fokus for analysen:

- teoretisk perspektiv på organsasjonsdannelse,
- substansiell informasjon om partidannelser,
- metodiske problem i studiet av organisasjonsspredning.

Disse tre problemområdene understreker temaets tverrfaglige karakter. Teoretiske synspunkter kan en hente fra organisasjonsteori, politisk utviklingsteori og fra sosiologien om sosiale bevegelser. Innenfor organisasjonsteori har det vært relativt liten interesse for å studere hvorledes organisasjoner vokser opp, (Wilson, 1973) men det som finnes kan selvsagt anvendes også for dette formålet. (Stinchcombe, 1965). Et annet problem er at organisasjonsteorien har vært lite optatt av å studere politiske partier (Schlesinger, 1965). Dette kan føre til en del begrepsmessige vanskeligheter når organisasjonsteoretiske synspunkter skal anvendes på politiske partier.

Innenfor politisk utviklingsteori kommer partiframvekst inn som en del av den politiske mobiliseringsprosess såvel som en del av demokratiseringsprosessen (Rokkan, 1970). Men også her, som i den "stasiologiske"

litteraturen (Duverger, 1967) er selve organisasjonsaspektet ved partiene relativt lite diskutert.

Den sosiologiske litteraturen om sosiale bevegelser inneholder interessante synspunkter på overgangsbevegelsene fra løse definerte massebevegelser til spesifikt målrettede organisasjoner, og er således av direkte relevans for dette forskningsområde, f.eks. Smelser, 1962.

Den substansielle informasjonen om partidannelsesprosesser finnes selvsagt i partienes egne arkiver, hvor disse er bevart. Imidlertid inngår atskillig verdifull informasjon i historiske monografier om de enkelte partiers utvikling. En del av denne litteraturen har også implisitt interessante teoretiske synspunkter på denne prosessen.

Metodisk må dette forskningsområde hente informasjon fra flere samfunnsvitenskapelige disipliner, blant annet fra geografi. Denne litteraturen er imidlertid såvidt forskjellig fra den øvrige bibliografien at den ikke er tatt med her.

Til slutt skal nevnes hva denne bibliografien *ikke* dekker. Det er naturligvis en høyst begrenset bibliografisk oversikt over dette temaet, og jeg er taknemlig for å få opplysninger om ytterlige titler som fortjener å bli tatt med. Min interesse for partienes oppkomst har også en tidsmessig slagside. Jeg har vært spesielt opptatt av overgangen fra løst organiserte politiske bevegelser til fasttømrede organisasjoner. Dette har ført til en konsentrasjon om de *første* partiene som ble organisert. Det er videre en geografisk slagside i bibliografien til fordel for nåværende Vest-europeiske land. Den viktigste konsekvens av dette er at den overveldende litteraturen om amerikanske partier ikke dekkes her. Selv om betingelsene såvel som selve partibyggingsprosessen var vesentelig forskjellig i USA i forhold til Europa, finnes det en rekke teoretiske perspektiver i denne litteraturen som også kunne være av interesse her. For dette spesielle formålet har jeg imidlertid valgt å utelate USA.

En ytterligere begrensning ved den trykte bibliografien er at kun *trykte* titler tas med. Det finnes en meget verdifull litteratur i form av forskjellige avhandlinger ved universitetene om dette temaet, men verdien av å ta dette materialet med her er vel ikke så stor.

Politisk parti som begrep

Begrepet politisk parti er ofte unnlatt definert i en del av litteraturen som omhandler politiske partier. Dette kommer antagelig av at man i våre dager imidlertid forstår betydningen av begrepet og at det således er unødvendig å gi en analyse av begrepet. I analyser av fremveksten av partier er det imidlertid helt vesentlig

å komme fram til en begrepsmessig avklaring. Litteraturen avdekker da også en hel rekke forskjellige betydninger av ordet 'parti'. Den mest grundige oversikt hittil er vel Sartori, 1976, men også Ranney, 1969 gir en god oversikt. En del av litteraturen er preget av en 'amerikansk' slagside med skille mellom 'parti' og 'partiorganisasjon', som f.eks. Epstein, 1975.

Partiforskning generelt

Partiorganisasjoner representerer kun et lite felt innenfor den generelle forskningen omkring politiske partier. Anckar, 1976, Ebrighausen, 1969, Jäger, 1973, Lemieux, 1972 og Sartori, 1968 diskuterer bl a partiorganisasjonenes plass i denne forskningen.

Partiene og demokratiseringsprosessen

Partienes plass i demokratiseringsprosessen er naturligvis sentral, og litteraturen etter hvert overveldende. Bendix og Rokkan, 1969 og Rokkan, 1970 behandler dette temaet inngående. Når det gjelder *partiorganisasjonene* i moderniseringsprosessen mer generelt, er det mindre å velge mellom. Lapalombara og Weiner, 1969 er imidlertid et viktig oversiktverk, som også inneholder en større bibliografi. Partiene som organisasjoner ble ofte møtt med motstand fra konservative krefter og deres legalitet ofte trukket i tvil. Dette problemet er behandlet i en rekke arbeider om partienes fremvekst i de enkelte land, f.eks. Campbell, 1955 og Robbins, 1958. Widell 1939 og Rydin, 1892 gir begge mer generelle oversikter over forholdet mellom politiske systemer og de politiske partienes legitimitet.

Komparative analyser

Generelt er det naturligvis en etter hvert stor litteratur om politiske partier i et komparativt perspektiv, men det er mindre å velge i blant når det gjelder komparative organisasjonsanalyser. De mest kjente arbeidene her er utvilsomt Duverger, 1967 og også Epstein, 1967. Crotty, 1968, 1970 og Wright, 1971 inneholder dessuten flere teoretiske bidrag til sammenlignende studier av partiorganisasjoner. Under denne rubrikken bør også Rokkan, 1970, Sartori, 1976, Sacks, 1975 nevnes og en "klassiker" som Neumann, 1956.

Interne partiforhold

Den mest klassiske analyse av interne partirelasjoner er selvsagt Michels, 1969, og i denne forbindelse bør også Hand, 1971 nevnes. Eldersveld, 1964, som ana-

lyserer amerikanske partier; inneholder også viktige teoretiske perspektiver med generell anvendelse. Særlig i England finnes det etter hvert detaljerte analyser av interne partiforhold, hvorav McKenzie, 1955 er blitt en "must" for partianalytikere. Men også Pinto-Duchinsky, 1972 og Wilson, 1972, 1973, 1975 er bidrag til denne kategorien. Roth, 1963 er et viktig bidrag til tyske partiforhold, samt Mintzel, 1975 og Nipperdey, 1961.

Teorier om partiutvikling

Det finnes en rik litteratur som analyserer oppkomsten og utviklingen av enkelte partier, men som oftest mangler denne litteraturen et større teoretisk perspektiv. Denne mangelen er vel det som for øyeblikket er mest karakteristisk for forskningen omkring dette temaet. Duverger, 1967 lanserte teorien om de "eksternt" og de "internt" genererte partier. En betydelig forsterkning av teorier om organiseringen av partier finnes i Nedelmann, 1975. En oversikt over betingelser for partifremvekst finnes i Rokkan, 1970 og i Eliassen og Svåsand, 1975. Pinard, 1971 har ytt et verdifullt bidrag til forståelsen av fremveksten av tredje-partier. Wellhofer, 1972, 1973 inneholder interessante synspunkter på betydningen av vekselvirkningen mellom partiene og omgivelsene.

Organisasjonsutvikling og politiske partier

Selv om partiene stort sett er blitt "glemt" av organisasjonsteorien, er det likvel mulig å finne bidrag i denne litteraturen til en forståelse av partidannelsesprosessen. Det viktigste bidraget her er Stinchcombe, 1965, som er et av de få arbeider omkring organisasjonsdannelse. Andre bidrag av relevans på dette punktet er Boulding, 1953, Clark og Wilson, 1961, og Wilson, James Q., 1973. Selznick, 1957 er blitt en klassiker ved sin analyse av faser i organisasjonsoppbyggingen.

Sosiale bevegelser og politiske partier

Partier er ofte en av eksponentene for en bred sosial bevegelse, slik som tilfellet er med flere sosialdemokratiske partier. Det er derfor naturlig at et forskningsfelt som dette må ta i bruk en del av litteraturen omkring sosiale bevegelser. De teoretiske perspektivene vil ha direkte implikasjoner for forståelse av fremveksten av politiske partier. Heberle, 1959 er her en klassiker, men også Smelser, 1962, Olson, 1971, Oberschall, 1973 og Gamson, 1974 er viktige bidragsyttere. I tillegg til den teoretiske litteraturen vil analyser av forskjellige sosiale bevegelser i ulike land ha stor verdi for empiriske studier av partiutviklingen. For Sverige vil f.eks. Johansson,

1952 og Lindroth, 1975 inneholde viktig informasjon for analyser av partifremveksten.

Organiseringen av politiske partier i de enkelte land

Det er naturligvis ikke mulig i en biografi å gi et komplett bilde av litteraturen over hvert enkelt parti i hvert enkelt land – selv med de begrensningene som allerede er nevnt. Enkelte land er særdeles lite grundig dekket her, mens andre er "overrepresenterte", som tilfellet er med England og Tyskland. Her er tilgjengelig litteraturen enorm. Her skal bare kort nevnes de viktigste bidragene:

England: Den klassiske analyse av partienes oppkomst i England er Ostrogorski, 1902. Av nyere oversiktsverk er særlig McKenzie, 1955, Hanham, 1969, Bulmer-Thomas, 1965 og Jennings, 1961 verdifulle. Det konservative partiets fremvekst er grundig behandlet i Feuchtwanger, 1959, 1968, Blake, 1972 og Cornford, 1963, 1964. Tilsvarende analyser av det liberale partiet er Herrick, 1945, McGill, 1962 og Vincent, 1972. Litteraturen omkring Labour er også imponerende. Standardverket om Labour's dannelse er Pelling, 1954, men også Cole, 1948 og McKibbin, 1975 bør nevnes her.

Tyskland: Klassikeren her, Bergsträsser, 1952 gir en god oversikt over partisystemets fremvekst. Organisasjonsapparatet er imidlertid best behandlet i Nipperdey, 1961 og Ritter, 1973. Boldt, 1971 og Schreiner, 1974 tar for seg selve dannelsesfasen av partisystemet. Roth, 1963, Chalmers, 1964, Hunt, 1970, Schorske, 1955 og Michels, 1969 tar seg alle av ulike sider og perioder ved det tyske sosialdemokratiske partiet. Det liberale partiet er blitt analysert i Eisfeld, 1969 og Mintzel, 1972, 1974 er gode analyser av organisasjonsoppbyggingen i CSU etter krigen. Standardverket om det katolske sentrum i Tyskland er Bacheim, 1968.

Det har ikke vært mulig å samle sammen like detaljert bibliografisk oversikt for alle vest-europeiske land. Dels har dette sammenheng med at litteraturen er av høyst forskjellig omfang på dette punktet. I Sverige finnes det en relativ omfattende litteratur om organisasjonene i det tidlige svenske partisystemet, f.eks. Grundel, 1914, Wahlstrand, 1946, Rønblom, 1929, Thernænius, 1933 og Håstad, 1949. I Norge er det langt mindre å velge mellom. Særlig gjelder dette trykt materiale. Viktige bidrag er Kaartvedt, 1967, Mjeldheim, 1973, Lange, 1962, og Danielsen, 1964.

Det har liten hensikt i en innledning som denne å liste opp viktige verker for hvert eneste land – det må overlates til den enkelte å gå igjennom bibliografien.

Det er undertegnede håp at denne bibliografien kan spore til interesse for studiet av partifremvekst med et

bredt teoretisk siktemål. Kommentarer og forslag til ytterlige titler som bør være med mottas med takk.

Lars Svåsand

Forkortelser

AJS: American Journal of Sociology
 APSR: American Political Science Review
 ASR: American Sociological Review
 BIHR: Bulletin of the Institute of Historical Research
 BJPS: British Journal of Political Science
 BJS: British Journal of Sociology
 CJPS: Canadian Journal of Political Science
 CPS: Comparative Political Studies
 EHR: English Historical Review
 HJ: Historical Journal
 HJS: Historie Jyske Samlinger
 HT (D): Historisk Tidsskrift (Dansk)
 HT (N): Historisk Tidsskrift (Norsk)
 HT (S): Historisk Tidsskrift (Svensk)
 IHS: Irish Historical Studies
 IJP: International Journal of Politics
 IRSH: International Review of Social History
 JMH: Journal of Modern History
 KZSS: Kølmsche Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie
 PS: Political Studies
 PSQ: Political Science Quarterly
 PV: Politische Vierteljahresschrift
 RHPC: Revue Histoire Politique et Constitutionnelle
 RFSP: Revue Française de Science Politique
 SF: Social Forces
 SHR: Scottish Historical Review
 SPCP: Sage Professional Papers in Comparative Politics
 SPS: Scandinavian Political Studies
 SQ: Sociological Quarterly
 SS: Syn og Segn
 ST: Statsvetenskaplig Tidskrift
 SZG: Schweizerische Zeitschrift für Geschichte
 TFR: Tidsskrift for Rettsvitenskap
 TFS: Tidsskrift for Samfunnsforskning
 VS: Victorian Studies
 WHR: Western Humanities Review
 WPQ: Western Political Quarterly
 ZP: Zeitschrift für Politik

Aagard, Frode (1948): *Venstres historie*, København
 Alapuro, Risto (1976): "On the Political Mobilization of the Agrarian Population in Finland: Problems and Hypotheses", SPS, vol. 11, 1976, pp. 51–75.

Anckar, Dag (1976): *Partier, parapolitiska system och politiska system: Tillfrågan om partiforskningens relevans och objekt*. Meddelanden från Statsvetenskapliga Fakulteten vid Åbo Akademi, Ser. A:101, Åbo
 Anderson, Malcolm (1974): *Conservative Politics in France*, London, Allen & Unwin.
 Andrae, Carl Göran och Sven Lundkvist (1969): "Folk-rörelserna och den svenska demokratiseringsprocessen", HT, bd. 32, pp. 196–214.
 Andreani, P. (1952): "La Fondation du Parti Radical-Socialiste", *Revue Politique et Parlementaire*.
 Aspinall, A (1926): "English Party Organizations in the Early Nineteenth Century", EHR, Vol. XLI, pp. 389–411
 Aspinall (1949): *The Early English Trade Unions: Documents from the Home Office Papers in the Public Record Office*. London, Batchword Press
 Bacheim, Karl (1969): *Vorgeschichte, Geschichte und Politik der Deutschen Zentrumspartei*, Aalen, Scientia
 Bailey, Sidney Dawson ed. (1952): *Political Parties and the Party System in Britain*, N.Y., Praeger
 Bak, Jens Sass (1975): "Nationalliberale partipolitiske organisationer: Martsforeningen og den danske folkeforenings opbygning og virke, 1864–1866", HT (D), No. 2, pp. 273–320.
 Banks, J.A. (1972): *The Sociology of Social Movements*, London, Macmillan.
 Bardonnnet, Daniel (1960): *Evolution de la Structure du Parti Radical*, Paris, Editions Montchrestien.
 Beer, Samuel (1965): *British Politics in the Collectivist Age*, N.Y., Vintage Books.
 Bendix, Reinhard and Stein Rokkan (1969): "The Extension of Citizenship to the Lower Classes", in R. Bendix: *Nation-building and Citizenship*, N.Y., Anchor Books.
 Bengtsson, Lars et.al. (1972): *Svenska partiapparater. De politiska partiernas organisatoriska uppbyggnad*, Stockholm, Aldus/Bonniers.
 Berger, Suzanne (1972): *Peasants Against Politics*, Cambridge, Mass., Harvard University Press.
 Bergsträsser, Ludwig (1952): *Geschichte der Politischen Parteien in Deutschland*, München, Isar Verlag.
 Bertolt, Olus, Christiansen, Ernst og Hansen, Paul (1954): *En Bygning Vi Rejser. Den Politiske Arbejderbevægelses Historie i Danmark*, København, Forlaget Fremad.
 Blake, Robert (1972): *The Conservative Party from Peel to Churchill*, London, Fontana.
 Blondel, Jean (1958): "The Conservative Association and the Labour Party in Reading", PS, Vol. VI, No. 2, pp. 101–119.
 Boldt, Werner (1971): *Die Anfänge des deutschen Parteiwesens; Fraktionen, politische Vereine und Parteien in der Revolution 1848*, Paderborn, Schöningh Verlag.

- Booms, Hans (1954): *Die Deutschkonservative Partei: Preussischer Charakter, Reichauffassung, Nationalbe-griff*, Düsseldorf.
- Bornsdorff, Göran von (1956): *Svenska folkpartiet. Bakgrund, tillblivelse och utveckling till 1917*, Helsingfors.
- Boulding, Kenneth (1953): *The Organizational Revolution*, N.Y., Harper & Row.
- Briggs, Asa ed. (1959): *Chartist Studies*, London, Macmillan.
- Bulmer-Thomas, Ivor (1965): *The Growth of the British Party System*, London, John Baker.
- Campbell, Peter (1955): "An Early Defence of Party", *PS*, Vol. III, No. 2, pp. 166-167.
- Chalmers, Douglas (1964): *The Social Democratic Party of Germany*, New Haven, Conn., Yale University Press.
- Charlot, Jean (1971): *Les Partis Politiques*, Paris, Armand Colin.
- Clark, Peter B. and James Q. Wilson (1961): "Incentive Systems: A Theory of Organizations", *ASQ*, Vol. VI, pp. 129-166.
- Close, D (1972): "The Rise of Conservatism in the Age of Reform", *BIHR*, Vol. XLV, No. III, pp. 89-103.
- Cole, G.D.H. (1948): *History of the Labour party since 1914*, London.
- Conacher, J.B. (1973): *The Peelites and the Party System, 1846-1853*, Devon, David & Charles.
- Cornford, James (1963): "The Transformation of Conservatism in the late 19th Century", *VS*, Vol. 7, No. 1, pp. 35-66.
- Cornford, James (1964): "The Adoption of Mass Organization by the British Conservative Party", in E. Allardt and Y. Littunen (eds.): *Cleavages, Ideologies and Party Systems*, Helsinki, Westermarck Society.
- Crotty, William (1968a): "Conceptual Developments in Political Parties Research, Evanston, Ill., Northwestern University.
- Crotty, William (1968b): *Approaches to the Study of Party Organization*, Boston, Allyn & Beacon.
- Crotty, William (1970): "A Perspective for the Comparative Analysis of Political Parties", *CPS*, Vol. 3, pp. 267-296.
- Crapster, B. (1957): "Scotland and the Conservative Party in 1876", in *JMH*, Vol. XXIX, No. 4, pp. 255-160.
- Dahrendorf, Ralph (1959): *Class and Class Conflict in Industrial Society*, Stanford University Press.
- Danielsen, Rolf (1964a): "Grupper og partier i Stortinget", i *Det norske Storting Gjennom 150 År, Bd. 2*, Oslo, Gyldendal.
- Danielsen, Rolf (1964b): "Norge: Framveksten av politiske partier i de nordiske land på 1800-tallet", i *Problemer i nordisk historieforskning*, Bergen, Universitetsforlaget.
- Duffy, A.E.P. (1966): "Origins of the Independent Labour Party", *VS*, Vol. VI, pp. 43-65.
- Dunbabin, J.D.B. (1966): "Parliamentary Elections in Britain 1868-1900", *EHR*, Vol. 81, pp. 82-99.
- Duverger, Maurice (1967): *Political Parties*, London, Methuen.
- Ebrighausen, Rolf (1969): *Die Krise der Parteiendemokratie und die Parteiensoziologie*, Berlin, Duncker und Humboldt.
- Eisfeld, Gerhard (1969): *Die Entstehung der Liberalen Parteien in Deutschland 1858-1870*, Hannover.
- Eldersveld, S.J. (1964): *Political Parties. A Behavioral Analysis*, Chicago, Rand McNally.
- Eliassen, Kjell A. and Lars Svåsand (1975): "The Formation of Mass Political Organizations: An Analytical Framework", *SPS*, Vol. 10, pp. 95-121.
- Epstein, Leon D. (1967): *Political Parties in Western Democracies*, N.Y., Praeger.
- Epstein, Leon d. (1968): "The Comparison of Western Political Parties", in O. Garceau (ed.): *Political Research and Political Theory*, Cambridge, Mass, Harvard University press, pp. 163-189.
- Epstein, Leon D. (1975): "Political Parties", in F.I. Greenstein and N.W. Polsby (eds.): *Handbook of Political Science, Vol. 4*, London, Addison-Wellesley, pp. 229-277.
- Fawcett, Arthur (1969): *Conservative Agent: A study of the National Society of Conservative and Unionist Agents and its Members*, Driffield.
- Feller, R. (1958): "Die Entstehung der politischen Parteien in der Schweiz", *SZG*, pp. 433-449.
- Feuchtwanger, E.J. (1959a): "J.E. Gorst and the Central Organization of the Conservative Party 1870-1882", *BIHR*, Vol. XXXII, No. 86, pp. 192-208.
- Feuchtwanger, E.J. (1959b): "The Conservative Party under the Impact of the Second Reform Act", *VS*, Vol. II, pp. 289-304.
- Feuchtwanger, E.J. (1968): *Disraeli, Democracy and the Tory Party*, Oxford, Clarendon Press.
- Fogarty, M.P. (1957): *Christian Democracy in Western Europe, 1820-1953*, London, Routledge.
- Gamson, W.A. (1974): *The Strategy of Social Protest*, Homestead, Dorsey Press.
- Gash, Norman (1971): *Politics in the Age of Peel*, N.Y., Norton.
- Girod, R. (1964): "Le systeme des partis en Suisse", *RFSP*, pp. 1114-1133.
- Gjerløw, Olaf (1936): *Norges Politiske Historie*, Oslo, Tanum.
- Green, Scott and Peter Orleans (1962): "The Mass Society and the Para-political Structure", *ASR*, Vol. 27, pp. 634-646.
- Grüner, Erich (1969): *Die Parteien in der Schweiz*, Bern, Francke Verlag.

- Grundel, Arvid (1914): *Frisinnade Landsföreningen 1902-1912*, Stockholm.
- Gunn, J.A.W. (1971): *Factions No More*, London, Frank Cass.
- Hagerup, Francis (1910): "Grundlaget for partidannelsen", *Samtiden* bd. 22, pp. 14-24.
- Hagerup, Francis (1910): "Litt om partiorganisationernes fordele og farer", *Samtiden*, bd. 21, pp. 179-184.
- Hall, Alex (1974): "By other means: the legal struggle against the SPD", *HJ*, Vol. XVII, No. 2, pp. 365-386.
- Hand, Gordon (1971): "Roberto Michels and the Study of Political Parties", *BJPS*, Vol. 1, No. 2, pp. 155-172.
- Hanham, H.J. (1954): "British Party Finance, 1868-1880", *BIHR*, Vol. XXVII, pp. 69-90.
- Hanham, H.J. (1958): "Political Patronage at the Treasury, 1870-1912", *HJ*, Vol. III.
- Hanham, H.J. (1961): "The First Constituency Party", *PS*, Vol. IX, No. 2, pp. 188-189.
- Hanham, H.J. (1969): *Elections and Party Management. Politics in the time of Disraeli and Gladstone*, London, Lohmans.
- Hansen, Vilfred Friborg (1971): "Mellempartiet. Et studium i partihistorie og partiorganisation", *HJS*, Ny Række, IX, 3, pp. 365-385.
- Hearnshaw, John C.F. (1967): *Conservatism in England*, N.Y., Festig.
- Heberle, Rudolf (1969): *Social Movement*, N.Y., Appleton.
- Herrick, F.H. (1945): "Origins of the National Liberal Federation", *JMH*, Vol. XVII, No. 2, pp. 116-129.
- Hobsbawn, E.J. (1952): "Economic Fluctuations and Some Social Movements Since 1800", *EHR* 2 nd.ser., Vol. V, No. 1, pp. 1-25.
- Hultqvist, Per (1964): "Sverige: Fremveksten av de politiske partier i de nordiske land på 1800-tallet", i *Problemer i nordisk historieforskning*, Bergen, Universitetsforlaget.
- Hunt, R.N. (1970): *German Social Democracy 1918-1933*, Chicago, Quadrangle.
- Håstad, Elis (1949): *Det moderna partiväsensens organisation*, Stockholm, 1949.
- Israel, J (ed.): (1972): *Building the Organizational Society*, N.Y., Free Press.
- Jeffreys, J.B. (1948): *Labour's Formative Years*, London
- Jennings, Sir Ivor (1961): *Party Politics: The Growth of Parties*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Johansson, Hilding (1952): *Folkkrörelserna och det demokratiska statsskicket i Sverige*, Lund, Gleerups.
- Jones, R.B. (1972): "Balfour's Reforms of Party Organizations", *BIHR*, Vol. XLV, No. III.
- Jäderin, A. (1914): *Allmänna valmansförbundet, 1904-1914*, Stockholm.
- Jäger, Wolfgang (ed.): (1973): *Partei und System: Eine kritische Einführung in die Parteienforschung*, Stuttgart, Kohlhammer.
- Kaack, Heino (1972): *Geschichte und Struktur des deutschen Parteiensystems*, Opladen, Westdeutscher Verlag.
- Kaartvedt, Alf (1967): *Kampen mot parlamentarisme*, Oslo, Universitetsforlaget.
- Kellas, J.G. (1965): "The Liberal Party in Scotland, 1876-1895", *SHR*, Vol. XLIV, pp. 1-16.
- Kraemer, P.G. (1966): *The Societal State*, Meppel, J.A. Boom an Zoon.
- Lange, Halvard (1962): *Fra sekt til parti. DNA's organisasjonsmessige og politiske utvikling fra 1891-1902*, Oslo, Universitetsforlaget.
- Lange, Max Gustav (ed.), (1955): *Parteien in der Bundesrepublik*, Stuttgart, Ringverlag.
- Lapalombara, Joseph and Myron Weiner (eds.), (1969): *Political Parties and Political Development*, Princeton, Princeton University Press.
- Lavau, George (1958): "Definition de parti politique", *Espirit*, pp. 42-75.
- Lemieux, Vincent (1972): "Pour une science politique des parties", *CJPS*, vol 5, pp. 485-502.
- Lenk, Kurt und Frank Neumann (eds.) (1968): *Theori und Soziologie der politischen Parteien*, Berlin, Luchterhand.
- Lidtke, Vernon L. (1966): *The Outlawed Party. Social Democracy in Germany 1878-1890*, Princeton, Princeton University Press.
- Lindgren, John (1927): *Det socialdemokratiska arbetarpartiets uppkomst i Sverige 1881-1889*, Stockholm, 1927.
- Lindroth, Bengt (1975): *Bingo. En kritisk granskning av folkkrörelserna i Sverige 1850-1975*, Stockholm, Prisma.
- Lindsay, T.F. and Michael Harrington (1974): *The Conservative Party 1918-1970*, N.Y., St Martin's Press.
- Link, Werner (1964): "Der Nationalverein für das liberale Deutschland", *PV*, Heft 4, pp. 422-444.
- Lipset, S.M. (1967): *Agrarian Socialism*, N.Y., Anchor Books.
- Lipson, Leslie (1956): "Le systeme des partis politiques en Suisse", *RFSP*, pp. 813-832.
- Lipson, Leslie (1959): "Party Systems in the United Kingdom and the Older Commonwealth: Causes, Resemblances, and Variations", *PS*, Vol. VII, pp. 12-31
- Lloyd, Trevor (1965): "Uncontested Seats in British General Elections", 1852-1910", *HJ*, Vol. VIII, No. 2., pp. 260-265.
- Lowi, Theodor (1963): "Toward Functionalism in Political Science: The Case of Innovation in Party Systems", *APSR*, Vol. LVII, pp. 570-583.

- Macridis, R.C. (ed.) (1967): *Political Parties Contemporary Trends and Ideas*, N.Y., Harper & Row
- Magnusson, Gerhard (1920): *Social-Demokratin i Sverige*, Stockholm, P.A. Norstedt & sönners Förlag.
- Malterre, J. et P. Benoist (1956): *Les Partis politiques français*, Paris.
- Mansfield, Harvey C. (1965): "Whether Party Government is Inevitable", *PSQ*, Vol. 80, No. 4, pp. 517-542.
- May, John D. (1965): "Democracy, Organization, Michels", *APSR*, Vol. 59, pp. 417-429.
- May, John D. (1969): "Democracy, Party "Evolution", Duverger", *CPS*, Vol. 2, pp. 216-248.
- May, John D. (1973): "Opinion Structure of Political Parties: The Special Law of Curvilinear Disparity", *PS*, Vol. XXI, No. 2, pp. 135-151.
- McGill, Barry (1962): "Francis Schnadhorst and the Liberal Party Organization", *JMH*, Vol. XXXIV, No. 1, pp. 19-39.
- McKenzie, Robert (1955): *British Political Parties*, London, Heinemann.
- McKibbin, Ross (1975): *The Evolution of the Labour Party 1910-1924*, London, Oxford University Press.
- Melot, E. (1938): "Origin des partis politiques en Belgique", *RHPC*.
- Messinger, S. (1955): "Organizational Transformation: A Case Study of Declining Social Movements", *ASR*, Vol. 22.
- Michels, Robert (1969): *Political Parties*, N.Y., Free Press.
- Mintzel, Alf (1972): "Die CSU in Bayern: Phasen ihrer organisationsentwicklung". *PV*, Heft 2, pp. 205-243.
- Mintzel, Alf (1974): *CSU. Entwicklung einer konservativen Partei*, Opladen, Westdeutscher Verlag.
- Mjeldheim, Leiv (1973): *Organisasjon, nominasjon og interesse-aggregering. Ein studie av Venstre i landskrinsane, 1906-18*, Bergen, Historisk Institutt.
- Moorehouse, H.F. (1973): "The Political Incorporation of the British Working-class", *Sociology*, Vol. 7, No. 3, pp. 341-60.
- Müller, Friedrich (1965): *Korporation und Assoziation. Eine Problemgeschichte der Vereinigungsfreiheit im deutschen Vormärz*, Berlin, Duncker & Humblot.
- Munch, P.A. (1954): "The Peasant Movement in Norway: A study in Class and Culture", *BJS*, Vol. V, No. 1, pp. 63-77.
- Nedelmann, Birgitta (1975): "Handlungsraum politischer Organisationen", in R. Wildemann (ed.): *Sozialwissenschaftliches Jahrbuch für Politik*, München, Günther Olzog Verlag.
- Nelson, Harold A. (1974): "Social Movement Transformations and Pre-Movement Factor-effect: a Preliminary Inquiry", *SQ*, Vol. 15, No. 4, pp. 127-142.
- Neumann, Sigmund (ed.) (1956): *Modern Political Parties*, Chicago, Chicago University Press.
- Nipperdey, Thomas (1961): *Die Organisation der deutschen Parteien vor 1918*, Düsseldorf, Droste Verlag.
- Noland, Aaron (1965): *The Founding of the French Socialist Party, 1893-1905*, Cambridge, Mass., Harvard University Press.
- Nordström, G.H. (1938): *Sveriges Socialdemokratiska arbetarparti under genombrottsåren 1889-1894*, Stockholm.
- Nordström, G.H. och Tage Lindblom: *Sveriges Socialdemokratiska Arbetarparti, 1889-1939*, Stockholm.
- Nossiter, T.J. (1970): "Aspect of Electoral Behaviour in English Constituencies, 1832-1868", in E. Allardt and S. Rokkan (eds.): *Mass Politics*, N.Y., Free Press.
- Noyes, P.H. (1966): *Organization and Revolution. Working-Class Associations in the German Revolutions of 1848-49*, Princeton, Princeton University Press.
- Oberschall, Anthony (1973): *Social Conflicts and Social Movements*, Englewood Cliffs, N.J., Prentice Hall.
- Olson, Mancur (1971): *The Logic of Collective Action*, N.Y., Schocken Books.
- Ostrogorski, M. (1902): *Democracy and the Organization of Political Parties*, London, Macmillan.
- Pallock, Sames K. (1930): "British Party Organizations", *PSQ*, Vol. XLV.
- Pelling, Henry (1965): *Origins of the Labour Party*, Oxford, Clarendon Press.
- Pennock, J. and J. Chapman (eds.) (1969): *Voluntary Associations*, N.Y., Atherton.
- Pinard, M. (1971): *The Rise of a Third Party*, Englewood Cliffs, N.J., Prentice Hall.
- Pinard, M. (1968): "Mass Society and Political Movements: A New Formulation", *AJS*, Vol. 73, pp. 682-690.
- Pinto-Duchinsky, M. (1972): "Central office and the "Power" in the Conservative Party", *PS*, Vol. XX, No. 1, pp. 1-16.
- Potter, Alan (1956): "The English Conservative Constituency Association", *WPQ*, Vol. IX, No. , pp. 1-16.
- Ranney, Austin (1968): "The Concept of Party", i O. Garceau (ed.): *Political Research and Political Theory*, Cambridge, Mass., Harvard University Press, pp. 143-162.
- Rice, Charles (1962): *Freedom of Association*, N.Y., N.Y. University Press.
- Riggs, R.E. (1957): "Peel and Disraeli: Architects of a New Conservative Party", *WHR*, Vol. XI, pp. 183-187.
- Ritter, Gerhard (ed.) (1973): *Die deutschen Parteien vor 1918*, Köln, Kiepenheuer & Witsch.
- Robbins, Caroline (1958): "'Discordant Parties': A Study of the Acceptance of the Party by Englishmen", *PSQ*, Vol. LXXXIII, No. 4, pp. 505-529.
- Rogowski, Ronald and Lois Wasserspring (1971): *Does Political Development Exist? Corporatism in Old and*

- New, SPCP, Nr. 01-024, Vol. 2.
- Rommi, Pirkko (1964): "Finland: Framveksten av de politiske partier i de nordiske land på 1800-tallet", i *Problemer i nordisk historieforskning*, Bergen, Universitetsforlaget.
- Rokkan, Stein (1970): *Citizens, Elections, Parties*, Oslo, Universitetsforlaget.
- Roth, Guenther (1963): *The Social Democrats in Imperial Germany*, Totowa, Bedminster Press.
- Rydin, H.L. (1892): "Om föreningsrätt och församlingensfrihet med särskild hänsyn till svenska lagstiftningen", TFR, 1892, pp. 40-87, 257-316.
- Rönblom, H.K. (1929): *Frisinnade Landsföreningen 1902-1927*, Stockholm, Saxon och Lindströms Förlag.
- Sacks, Paul M. (ed.) (1975): *The Future of Political Parties*, Beverly Hills, Sage Publications.
- Sartori, Giovanni (1976): *Parties and Party Systems*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Savage, D.C. (1961): "The Origins of the Ulster Unionist Party, 1885-1886", IHS, Vol. XII, pp. 185-206.
- Schieder, Theodor (1958): *Staat und Gesellschaft im Wandel Unserer Zeit*, München, Oldenbourg Verlag.
- Schlesinger, Joseph (1965): "Political Party Organization", i J.G. March (ed.): *Handbook of Modern Organizations*, Chicago, Rand McNally.
- Schorske, Carl (1972): *German Social Democracy 1905-1917*, N.Y., Harper.
- Schoultz, Jarl von (1924): *Bidrag till Belysande av Finlands Socialdemokratiska Partis Historia*, Helsingfors, Söderström et Co.
- Schreiner, Kurt (1974): *Die Entstehung des deutschen Parteiensystems*, München, Ehrenwirth.
- Schulz, Gerhard (1956): "Die Organisationsstruktur der CDU", ZP, Vol. 3.
- Schulz, Gerhard (1961): "Über Entstehung und Formen von Interessengruppen in Deutschland", PV, Heft 2, pp. 124-154.
- Seidel, Bruno (1964): "Hundert Jahre sozialdemokratischer Parteitraktion", PV, Heft 4, pp. 410-421.
- Selznick, Philip (1957): *Leadership in Administration*, N.Y., Harper.
- Simon, Chanoine A. (1958): *Le Parti Catholique Belge 1830-1945*, Brüssel, La Renaissance du Livre.
- Sjöblom, Gunnar (1974): "Politiska Partier: Kommenterad bibliografi", ST, Heft 2, pp. 91-101.
- Slettan, Dagfinn (1974): *Sören Jaabæk og bondebevegelsen i Lister og Mandals Amt*, Oslo, Universitetsforlaget.
- Smelser, Neil J. (1962): *Theory of Collective Behaviour*, N.Y., Free Press.
- Soltau, Roger Henry (1922): *French Parties and Politics*, N.Y., Oxford University Press.
- Soutgate, Donald (1965): *The Passing of the Whigs, 1832-1886*, London, Macmillan.
- Stammer, Otto (1957): "Interessenverbände und Parteien", KZSS, Vol. 9, pp. 585-605.
- Stammer, Otto (ed.) (1968): *Parteiensysteme, Partielorganisationen und die neuen politischen Bewegung*, Berlin.
- Stearne, Peter N. (1971): *The European Labour Movement, the Working-Classes and the Origins of Social Democracy 1890-1914*, Ithaca, Cornell University Press.
- Steen, Sverre (1948): "De frivillige sammenslutningene og det norske demokrati", HT (N), bd. 34, pp. 581-600.
- Steen, Sverre (1958): "Partidannelsene i Norge", i Steen: *Tusen års norsk historie*, Oslo, J.W. Cappelen.
- Söderberg, E.N. (1929): *Allmänna Valmansförbundet 1904-1929*, Stockholm.
- Teigland, Gunnar (1973): "Erbetsmakt mot folkevilje", SS.
- Thermænius, Edvard (1928): *Lantmannapartiet. Dess oppkomst, organisation och tidigare utveckling*, Uppsala.
- Thermænius, Edvard (1933): *Sveriges Politiska Partier*, Stockholm, Hugo Gebers Förlag.
- Tholfsen, Trygve R. (1959): "The Origins of the Birmingham Caucus", HJ, Vol. II, No. 2, pp. 161-184.
- Tholfsen, Trygve R. (1961): "The Transition to Democracy in Victorian England", IRSH, Vol. V, pp. 226-248.
- Thomas, J.A. (1970): "The System of Registration and the Development of Party Organization 1832-1870", *History*, Vol. XXXV.
- Torgersen, Ulf (1961): "Sosiale klasser, politiske partier og politisk representasjon i norske bysamfunn, 1885-1897", TFS, bd. 2, pp. 162-181.
- Torgersen, Ulf (1964): "The Structure of Urban Parties in Norway During the First Period of Extended Suffrage, 1884-1898", i E. Allardt and Y. Littuen (eds.): *Cleavages, Ideologies and Party Systems*, Helsinki, Westermark.
- Torgersen, Ulf (1972): "The Formation of Parties in Norway: the problem of left, right differences", SPS, Vol. 2, pp. 43-68.
- Troclet, L.-E. (1931): *Les partis politiques en Belgique*, Bruxelles, L'Eglantine.
- Try, Hans (1957): "Thranerørsla og bondevenørsla", SS, pp. 322-335.
- Urwin, Derek W. (1965): "The Development of the Conservative Party Organization in Scotland until 1912", SHR, Vol. XLIV, pp. 89-111.
- Urwin, Derek W. (1966): "Scottish Conservatism: A Party Organization in Transition", PS, Vol. XIV, No. 2, pp. 145-162.

- Urwin, Derek W. (1973): *The Politics of Agrarian Defense*, Bergen, Institute of Sociology.
- Verhoef, Jan (1974): "The Rise of National Political Parties in the Netherlands", 1883-1913", IJP, Vol. IV, No. 1-2, pp. 207-221.
- Verkade, Willem (1965): *Democratic Parties in the Low Countries and Germany. Origins and Historical Development*, Leiden, Universitaire Press.
- Vincent, John (1972): *The Formation of the British Liberal Party 1857-1868*, Harmondsworth, Penguin Press.
- Wallin, Gunnar (1961): *Valrörelser och Valresultat. Andrakamrvalen i Sverige 1866-1884*, Stockholm.
- Weber, Max (1946): "Politics as Vocation", i H.H. Gerth and C.W. Mills (eds.): *From Max Weber. Essays in Sociology*, N.Y., Oxford University Press, pp. 77-128.
- Wellhofer, E.S. (1972): "Dimensions of Party Development: A Study in Organizational Dynamics", *Journal of Politics* Vol. 34, pp. 153-172.
- Wellhofer, E.S. and Timothy Hennesey (1973): "Models of Political Party Organization and Strategy: Some New Analytical Approaches", i Ivor Crewe (ed.): *Political Elites*, London, Croom Helm.
- Widell, C.G. (1939): *Staten och partiväsendet*, Lund, Sundqvist & Emond.
- Wieck, Hans G. (1953): *Die Entstehung der CDU und die Widergrundung des Zentrums im Jahre 1945*, Düsseldorf, Droste.
- Wiinblade, E. og A. Andersen (1921): *Det danske Socialdemokratis Historie fra 1871 til 1921*, København.
- Wilson, D.J. (1972): "Party Bureaucracy in Britain: Regional and Area Organization", BJPS, Vol. 2, pp. 373-381.
- Wilson, D.J. (1973): "Constituency Party Autonomy and Central Control", PS, Vol. XXI, No. 2, pp. 167-173.
- Wilson, D.J. (1975): *Power and Party Bureaucracy in Britain*, London, Saxon House.
- Wilson, James Q. (1973): *Political Organizations*, N.Y., Basic Books.
- Winding, Kjeld (1943): *Den Danske Arbejderbevægelse*, København, Det danske selskab.
- Winding, Kjeld (1949): *Konservatismen i Danmark. Et Rids af de konservative partigruppernes udvikling gennem de siste hundre år*, København.
- Winding, Kjeld (1964): "Danmark: Fremveksten av de politiske partier i de nordiske land på 1800-tallet", i *Problemer i nordisk historieforskning*, Bergen, Universitetsforlaget.
- Worm-Müller, J.S. et.al. (1933): *Venstre i Norge*, Oslo, Olaf Norlis.
- Wright, William (1971): *A Comparative Study of Party Organization*, Merrill.
- Wählin, Vagn (1971): "10. Oktoberforeningen 1865-1870", HJS, Ny Række, Vol. IX., No. 2, pp. 274-290.
- Wählstrand, Arne (1946): *Allmänna Valmansförbundets tillkomst*, Uppsala.
- Zald, Mayer and Roberta Ash (1964): "Social Movement Organizations: Growth, Decay and Change", SF, Vol. 44, pp. 327-340.
- Zender, E. (1920): *Die Entwicklung der politischen Parteien in der Schweiz im 19. Jahrhundert*, Zürich, 1920.
- Ziebur, Gilbert (1969): *Beiträge zur allgemeinen Parteienlehre, zur Theorie, Typologie und Vergleichung politischer Parteien*, Darmstadt, 1969.
- Aasland, Tertit (1974): *Fra Landmandsorganisasjon til Bondeparti*, Universitetsforlaget.

Litteraturgranskningar

Professor Dag Anckar, Åbo, och fil. dr Tom Bryder, Luleå, har publicerat var sitt arbete om David Easton. Som en variant på "prisoner's dilemma" har Statsvetenskaplig Tidskrift bett dem att utan inbördes kontakter anmäla varandras framställningar. Resultatet följer här nedanför.

DAG ANCKAR: *David Eastons politiska teori*. Acta Academiae Aboensis Vol. 50 Nr. 2. Åbo 1974.

Sextiotalets statskunskap kan sägas ha bidragit till ämnets utveckling först och främst genom de förslag till analysriktningar som kom från den behavioralistiska skolan. Analyskonstruktion som vetenskaplig aktivitet är emellertid inte oproblematiserad, även om Nathan Leites – en förgrundsgestalt inom den behavioralistiska traditionen i modern statskunskap – nog har rätt då han i ett psykologiskt arbete hävdar att "Creating constructs gives one a feeling of freedom and power; the battle among constructs is gratifying and riskless".¹

Det är i samma bok som Leites vidare framför följande tankegång: "If a producer of 'concepts' were seriously expected to 'apply' them in short order so as to prove an often asserted but rarely ascertained 'usefulness', they might be disposed to endow their preferred word with severely limited meanings, making them refer to classes of events about whose conditions, contexts, and consequences they are confident of providing new knowledge."²

En poäng i ett sådant resonemang torde vara att begreppsbyggnad inte alltid åtföljs av explicita definitioner, och att implicita definitioner för samma ord i begreppsbyggnadsprocessen kan skapa en reservoar av pseudo-problem som tillhandahåller möjligheter för såväl forskningspolitiska, som allmänpolitiska riskfria stridigheter. Innehållsmässigt skulle detta kunna leda till vad en amerikansk statsvetare kallat "the political silence of political science."³

Kanske är vi på väg att få ett slags statskunskap som kan behandlas med likgiltighet i det omkringliggande samhället. Detta varnade tex veteranen Joachim Morgenthau för, när han för mer än tio år sedan skrev:

"A political science that is neither hated nor respected, but treated with indifference as an innocuous pastime, is likely to have retreated into a sphere that is beyond the positive or negative interests of society. The retreat into the trivial, the formal, the methodological, the purely theoretical, the remotely historical – in short, the politically irrelevant – is the unmistakable sign of a 'non-controversial' political science which has neither friends nor enemies because it has no relevance for the great political issues in which society has a stake. History and methodology, in particular, become the protective armour which shield political science from contact with the political reality of the contemporary world. Political science, then, resembles what Tolstoj said modern history has become: 'a deaf man answering questions which no one has asked.'"⁴

David Eastons namn har ibland nämnts i samband med en sådan påstådd entropi i modern politisk analys. Omdömena har härvidlag varierat från Meehans påstående, att Eastons teori resulterar i "a highly abstract structure that is logically suspect, conceptually fuzzy, and empirically almost useless"⁵ till Eastons eget omdöme, att hans "conceptual frameworks" är empiriskt relevanta. (Man får väl åtminstone förmoda detta från påståendet att "The utility of a general theory for explaining the behavior of the empirical system to which it applies increases directly with the degree of logical coherence and consistency that obtains among its component concepts and generalizations"⁶, och en underförstådd premiss, att det är önskvärt att vara konsekvent och logiskt konsistent i vetenskapliga sammanhang.)

David Easton bör nog inte betraktas som en död hund – för att parafrasera Marx syn på Hegel – om man önskar vidareföra sextiotalets statsvetenskapliga landvinningar. Detta behöver dock inte vara liktydigt med en apologetisk attityd till alla de begreppsbyggnader och påstådda variabelsammanhang som man finner i exempelvis *A Systems Analysis of Political Life* och *The Political System*, tvärtom. Detta visar med all tydlighet Dag Anckar i sin väl genomarbetade lilla avhandling *David Eastons politiska teori*.

Jag skall här genast tillfoga, att jag på ett grund-

läggande plan är oenig med Anckar när han faller omdömet att "Eastons systemanalys inte besitter stora applikationsvärden."⁷ Försök att applicera systemanalysen, inom nordisk statskunskap, har ofta visat sig vällyckade, vilket t ex Erik Rasmussens *Komparativ Politik* och Lenart Lundquists *Means and Goals of Political Decentralization* klart vittnar om. När Anckar således påpekar att det inom nordisk statskunskap föreligger "ett aktningensvärt antal såväl empiriska som teoretiska undersökningar som inspirerats av hans (Eastons T.B.) tankegångar", men att detta "utnyttjande för det mesta varit av en tämligen flyktig och ökritisk karaktär" samt att det är "en svår uppgift att framleta arbeten där anknytningen till Easton verkligen varit empiriskt dirigerande och fruktbar", så förefaller mig dessa omdömen något förhastade.

Anckar utgår från att det både är önskvärt och möjligt att värdera David Eastons begreppsapparat, och att en sådan värdering skall innehålla både en genomgång av konstruktionens logiska konsistens och en diskussion av dess applikationsmöjligheter. Därvid framhålls behovet av logisk konsistens som en nödvändig, men inte nödvändigtvis tillräcklig, förutsättning för en applikation. Som en ytterligare nödvändig förutsättning kommer Anckar in på problemet med modellens korrespondens med statsvetenskapens forskningsobjekt, politik. Det är omkring dessa frågor som Anckar konstruerar idén om nödvändigheten av en extern och intern modellkritik, där den interna modellkritiken utgår från Eastons egna premisser, speciellt ambitionen om logisk begreppskonsistens, och där den externa modellkritiken är ett försök att värdera verklighetskorrespondens utifrån centrala kategorier som t ex persistens. Det är enligt mitt förmenande i den interna modellkritiken, som avhandlingen har sin största styrka, även om denna nog ibland får ett drag av Eastonexegetik⁸ över sig. På ett förtjänstfullt och välfunderat sätt förs de mest centrala bidragen med anknytning till den systemanalytiska approachen här samman i en självständig, välformulerad begreppskritik, vars konsekvenser på utfallet i systemanalytiska applikationer nog måste beaktas av envar som inte låter sig nöjas med *ceteris paribus* hänvisningar i genomförda undersökningar.

Dag Anckar finner en rad begreppsliga svagheter i David Eastons "conceptual frameworks". I ett sådant läge kan man förhålla sig på åtminstone tre sätt. För det första kan man betrakta t ex logiska och definitionsmässiga brister som tillfälliga missöden som låter sig repareras innanför de ramar som tankegången eller begreppskonstruktionen anger. För det andra kan man betrakta ett sådant reparationsarbete som oförenligt med de grundläggande premisserna i begreppsapparaten – i så fall återstår bara att förkasta den. För det tredje kan

man försöka att applicera begreppsapparaten, väl medveten om dess brister, för att se huruvida de rent logiska bristerna också är politologiska brister och vad dessa i så fall medför i substantiella resultat/brist på resultat.

På samma sätt som det kan föreligga en diskrepans mellan logiska och psykologiska motsättningar, som t ex i det sado-masochistiska syndromet,⁹ kan man tänka sig att det förligger en diskrepans mellan logiska och politologiska fenomen. Jag tror att detta är viktigt att påpeka, eftersom Easton har en viss oförmåga att hålla isär sina analytiska och konkreta system, vilket fö Anckar pekar på.¹⁰

Anckar förefaller mig dock överskrida gränserna för sin interna modellkritiks förutsättningar när han i en sammanfattning påstår att "Easton skapar begrepp... som antingen ter sig mer eller mindre meningslösa eller direkt felaktiga" (min kurs.), för enligt den av Easton själv proklamerade vetenskapsteoretiska ståndpunkten – som väl delas av de flesta statsvetare – är begrepp varken "sanna" eller "falsa" men mer eller mindre användbara.¹¹ Utifrån en intern modellkritik hade det varit mer korrekt att påpeka att de diskuterade begreppen inte alltid hänför sig till samma analysnivå, dvs att de inte alltid har samma generalitetsgrad, även om Easton diskuterade som om så vore fallet.

I en föga uppmärksammas artikel från början av femtitalet diskuterar Easton statskunskapens praktiska tillämpning och därmed åtföljande inomvetenskapliga och utomvetenskapliga problem.¹² Han ställer bl a frågan: "Given known goals as a datum, can the political scientist offer reliable advice concerning the means that ought to be used to achieve these ends?"¹³ Bakgrunden var likartad den vi möter idag då vi argumenterar för ökade anslag från "värdeallokerande" myndigheter till samhällsvetenskaplig forskning, och där dessa i allt större utsträckning kräver undersökningar med dagsaktuell relevans, dvs ett slags utredningspolitologiskt innehåll i samhällsbetalda undersökningar. Frågan är om inte Eastons ord att "many who are themselves social scientists and their patrons, the foundation upon whose largesse the social science to a considerable degree depend, have begun if not to doubt, at least to question, whether the social science can measure up to commonly held expectations",¹⁴ fortfarande har aktualitet.

I detta sammanhang kommenterar Easton Harold Lasswells statskunskap på följande sätt: "It is apparent in Lasswell's writings, almost from his initial work in the application of psychoanalysis to politics, that he is a scholar divided against himself. The traditional social scientist in him fights for the positivistic conception of values as objects of desire; the emerging social scientist of the future, in a sense, makes statements that lead in the direction of a scientific validation of values."¹⁵ Med vårt allmänna intryck av Eastons värdeteori

är det förvånansvärt att denne inte bryskt tillbakavisar den senare typen av aktivitet som filosofisk naiv, men i stället säger att: "The claim is broad and perhaps arrogant and premature, but it has a history in the last three centuries that cannot be ignored. It is a challenge to the social sciences that they cannot avoid or escape."¹⁶

Man kan nog våga sig till att påstå, att Easton här – i likhet med Lasswell före honom – förbådar den post-behavioralistiska revolution som skulle komma att inträffa tjugo år senare i statskunskapen. Det är därför inte fullt så förvånansvärt som Dag Ancker vill göra gällande, att Easton inte bara tillsluter sig de nya, något konturlösa, strömningarna i den moderna statskunskapen, men att han också anser sina tidigare arbeten vara förenliga med dessa tendenser. Nu skall det dock för rättvisans skull påpekas, att det inte fullt så uppenbart som Easton vill göra gällande, och att han *de facto* också har deklarerat att hans statskunskap ligger inom den behavioralistiska skolan.¹⁷ Därmed skall man dock inte dra förhastade slutsatser, som man lätt kan förledas till att göra om man utgår från en Kuhniansk teoribeskrivning, eller från en Althussermarxistisk uppfattning om epistemologiska brott i vetenskapsutvecklingen. Där emot tror jag, att Eastons egen kritik av Lasswell i hög grad vidlåder honom själv, speciellt när han påpekar att denne kunde "be charged with a failure to identify clearly the trends of this own thinking".¹⁸ Man skulle vidare kunna hävda, att Easton kanske i all för stor utsträckning tagit Whiteheads dictum "The science that hesitates to forget its founders is lost" allt för bokstavligt. Kanske kunde man rent av lite elakt säga, att Easton på många sätt kan hänföras till den kategori av samhällsvetare, som Pitirim Sorokin talar om i det kapitel av *Fads and Foibles in Modern Sociology*, vilket bär titeln *Amnesia and the New Columboes*.¹⁹

Easton hänvisar ofta till Talcott Parsons teoribildning som han framhåller som ett föredöme. I Parsons systemteori är det framför allt två inflytanden som gör sig gällande, nämligen den Freudianska psykoanalysen – genom teorin om över-jaget – och den Durkheimiska sociologin. Easton diskuterar sällan dessa inflytanden, och det är exempelvis bara det Durkheimiska utvecklingsbegreppet, definierat som optimal funktionell differentiering, som kommer till explicit behandling. I stället för ett psykoanalytiskt betraktelsesätt förskriver sig Easton till B.F. Skinners behaviorism och till Carl Rogers adaptiva pedagogik, vilka båda får stå modell för det välkända input-conversion-output-feedback diagrammet.²⁰ Easton går t o m så långt som till att anklaga psykoanalysen för att vara anti-demokratisk: "Like any infection (sic!) which in itself is not harmful but exposes the body to other malignant diseases, the psychoanalytic approach, in spite of its positive value for personal men-

tal health, nevertheless prepares the mind for accepting the elitist model in which the few dominate over the many".²¹ Att ett sådant påstående är ogrundat vittnar både neo-freudianska och mera ortodoxt freudianska statsvetares och sociologers arbeten om. Marcuse, Fromm, Leites, Lasswell och Adorno, för att nu nämna några få, kan knappast sägas vara talesmän för odemokratiska hållningar, och det gäller inte heller de konsekvenser som följer av deras analyser. Påståendet är lika absurt som att Easton skulle vara förespråkare för ett auktoritärt samhällssystem, när han definierar politik som auktoritativa värdefördelningar för ett samhälle i sin helhet.

I ett litet kompendium²² har jag försökt att påvisa, att den typ av statsvetenskaplig teoribildning som Easton företräder mycket väl kan förenas med ett psykoanalytiskt betraktelsesätt – teoretiskt såväl som empiriskt – och att ett sådant betraktelsesätt, med de modifieringar som är nödvändiga för en applicering på statsvetenskapligt källmaterial, kan underlätta operationaliseringsproblemens lösningar i systemanalysen. När man väljer en sådan utgångspunkt sysselsätter man sig med en speciell typ av aspekt i studiet av politik, nämligen studiet av politiskt beteende i dess socialpsykologiska sammanhang, där makt, inflytande och auktoritet betraktas som centrala kontexter och analysobjekt vid sidan om de politiska aktörernas handlingsdispositioner. Det önskvärda i detta val av analytisk aspekt torde framgå av, att man därigenom undviker reifikationsproblematiken och det organicistiska perspektivet, med dess antropomorfer och andra tvivelaktigheter. Det implicerar emellertid också att man måste acceptera den hermeneutiska infallsvinkel som teleologiska förklaringar inbjuder till, med påföljden att jakten på kausalsamband inte längre kan tilläggas den betydelse som många av oss ansåg vara självklar för bara några få år sedan. I en sådan re-orientering framträder nödvändigheten av att betrakta systemförändringar på bekostnad av systempersistens, samt vetenskapens sociala funktioner. Idén är ingalunda ny; den finns hos Merton i diskussionen av den självuppfyllande profetian, och har kanske på sitt mest pregnanta sätt vidareutvecklats av sociologen Robert W. Friedrichs,²³ i ett försök att med hjälp av Kuhns teori om vetenskapernas paradigmskiftet och Marx' dialektiska materialism (med tonvikten lagd på dialektik) konstruera en ny positiv epistemologi.

En allt för kritisk eller en allt för apologetisk läsning av Easton kan lätt få oss att associera till ordspråkselefanten som dansade bland kycklingarna under mottot "Envar för sig själv och Gud för oss alla". Den tid då detta var möjligt tillhör det förgångna, vilket Easton själv tycks vara medveten om när han påpekar att, "Even though some still nostalgically strive for it, the day of

the single grand design for the interpretation of political life is past."²⁴

Dag Anckars bidrag till kritiken av systemanalysen måste betraktas som ett särdeles värdefullt bidrag till förståelsen av värdet av metodisk pluralism innanför det relativt välavgränsade forskningsfält där statsvetare plöjer sina fåror, utan att för den skull upptäcka nya vetenskapliga kontinenter. Men ett bibehållande av den metodiska pluralismen kan, som jag inledningsvis påpekade, leda till pseudoverksamhet och semantisk förvirring. Metodisk pluralism motverkar också aktivt strävanden efter en medveten kumulation av såväl empiriska som teoretiska forskningsresultat, då den innebär en ständig återgång till "fundamentals".²⁵ Ur detta perspektiv vore det olyckligt om Anckars kritik av systemanalysen skulle kunna uppfattas som en spik i likkistan för den integrerande funktion som systemanalysen otvivelaktligen har, och har haft, i det senaste decenniet av modern statsvetenskaplig forskning.

Århus och København i april 1977

Tom Bryder

Noter:

- 1 N Leites: *The New Ego*. New York 1971 p. 42
- 2 ibid. pp. 120 f
- 3 J.P. Euben: *Political Science and Political Silence* i Green - Levinson, eds: *Power and Community*. New York 1970. Det talas i detta sammanhang också ibland om "Suppenlogik und Knödelargumente".
- 4 H.J. Morgenthau: *The Purpose of Political Science*, I Charlesworth, ed.: *A Design for Political Science*. Philadelphia 1966, pp. 73 f.
- 5 E Meehan: *Contemporary Political Thought*. Homewood 1967 pp. 173 f.
- 6 D Easton: *A Systems Analysis of Political Life*. New York 1965, p. 9
- 7 ibid p. 92
- 8 ibid p. 27
- 9 Se t ex H Gerth - C Wright Mills: *Character and Social Structure* London 1970 (1954) p. 187: "What is logically exclusive need not be psychologically exclusive."
- 10 Anckar op. cit. p. 57
- 11 Easton: *A Framework for Political Analysis*, Englewood Cliffs 1965, p. 33.
- 12 Easton: Harold Lasswell - Policy Scientist for a Democratic Society, i *The Journal of Politics* vol. 12, 1950 pp. 450 ff.
- 13 ibid. p. 451.
- 14 ibid. p. 450.
- 15 ibid. p. 453.
- 16 ibid. p. 477.
- 17 Se t ex D. Easton: *The current meaning of Behavioralism*, i Charlesworth, ed: *Contemporary Political Analysis* New York 1967.

¹⁸ Easton 1950 op. cit. p. 453

¹⁹ P. Sorokin: *Fads and Foibles in Modern Sociology*, Chicago 1956, av Robert K Merton klassificerat som ett utpräglat exempel på adumbrism.

²⁰ Se t ex Easton: *A Systems Analysis etc.* 1965 op. cit. p. 38, samt Easton 1950 op. cit., p. 465. För en kritik av behaviorismen se t ex Easton 1967 op. cit.

²¹ Easton 1950, op. cit. p. 466.

²² T. Bryder: *Systems analysis and political behaviour*. Ålborg 1976.

²³ Jfr t ex, R.W. Friedrichs: *A Sociology of Sociology*, New York 1970, och R.W. Friedrichs: *Dialectical Sociology*, i *British Journal of Sociology* 1972, pp. 263 ff. Jfr också G. Sjöblom: *The Cumulation Problem in Political Science*, i *European Journal of Political Research*, 1977 p. 9: "... there is a need for what Raymond Boudon has called 'une épistémologie positive', i.e. research into the actual types of theoretical constructs used in the social sciences, and to make them subject to a formal analysis."

²⁴ Easton 1965: *A Systems Analysis etc.* op. cit. p. 489.

²⁵ G. Sjöblom, op. cit. p. 3.

TOM BRYDER: *Systems Theory and Political Behaviour*. Institut for sociale forhold, administration og politiske institutioner, Ålborg Universitetscenter 1976.

Under senare tid har systemtänkandet kommit att spela en viktig roll i försök att avgränsa och studera politik. I mycket ter sig en sådan utveckling även naturlig - det är ju obestridligt att vissa rudimentära systematiska visioner måste vägleda varje försök att teckna en bild av politikens fält. Man måste sålunda ge *Herbert Spiro* rätt, när han framhåller att var och en som vetenskapligt studerar politik åtminstone implicit måste föreställa sig föremålet för sin forskning som ett system - "he must assume that more or less regular relationships can be discerned among various aspects of politics and between phenomena he describes as political and certain other phenomena not so described".¹

Systemtänkandet är dock som bekant inte en okontroversiell sak inom samhällsvetenskaperna. Inte bara har systemansatserna väckt kritik och invändningar; även inom dessa ansatser finner man olika riktningar som betonar olika saker - en mycket grov indelning kunde här skilja mellan dels den allmänna systemteorin, dels härledningar ur den allmänna systemteorin. För den mest kända av dessa härledningar svarar *David Easton*, vars tankevärld kommit att dominera meningsutbytet kring systemanalysens roll och funktion inom statskunskapen, detta inte minst därför att Eastons bidrag ger en av de få systemteoretiska referensramar som uppgjorts av en statsvetare för statsvetenskapligt bruk

(i övrigt har systemansatserna närmast utgjort tillämpningar av apparater som inlånats från andra discipliner).² Diskussionen kring Easton kan dock inte sägas ha varit bemängd med hyllningar, snarare tvärtom. Den väldiga internationella debatt han väckt har till sin grundton varit kritisk, ofta till och med starkt kritisk. På sätt och vis synes detta kanske litet orättvist. Det skall naturligtvis inte förnekas att Eastons begreppsapparat har logiska brister och att hans bidrag inte har blivit vad det var avsett att bli – en strategi för formulerandet av en generell teori om politik. Men det skall å andra sidan inte heller glömmas att Easton utövade ett mycket kännbart inflytande på den statsvetenskapliga disciplinen och att hans systemapparat ger idéer och distinktioner som är heuristiskt inspirerande och forskningsiniterande. Vad är t ex den sk policyanalysen sist och slutligen annat än ett uppmärksammande av den eastonska distinktionen mellan output och outcomes.

Icke minst mot denna bakgrund är det en stimulerande läsupplevelse att ta del av Tom Bryders lilla Eastonskrift (49 sid.), där författaren tillhandahåller en såväl kritisk som uppskattande genomgång av Eastons begreppsapparat. Genomgången bildar en bakgrund för en plädering för en strategi som inriktar sig på den politiska kulturen, särskilt på den del av denna kultur som kan tillhandahålla en relevant tolkningsram för personlighetsfaktorernas betydelse i politiken. Bryder menar att hans företag är motiverat därför att det kan ge en integrerad teoretisk och metodologisk förståelse av det politiska systemet, politiska processer och personlighetens roll i politiken – särskilt framhåller han att Eastons föreställning av det politiska systemet som ett öppet system möjliggör en "pluralistisk" referensram, och därför är oundgänglig för en psykoanalytiskt orienterad teori om politiskt beteende. – Jag måste medge att jag inte av Bryders framställning riktigt har fått klart för mig varför det är viktigt att diskutera just Easton i ett sådant sammanhang. Uppsatsen är inte tillräckligt explicit på denna punkt, och föreställningen att sociala system är öppna till sin karaktär är väl mer en självklarhet än en remarkabel tankekonstruktion av Easton. Att Eastons tankegång erbjuder anknytningspunkter och utpekar problemområden är visserligen sant (och samtidigt väl ett minimikrav på en "generell teori" om politik), men detta sker på en så generell nivå och med framförande av så breda kategorier att den empiriska relevans Bryder vill tillerkänna honom åtminstone inte sticker i ögonen. Det är även symptomatiskt att Bryder, när han i ett sista avsnitt på ett i och för sig mycket intressant sätt diskuterar beteendelänkar mellan politisk kultur och personlighet, låter Easton träda tillbaka för andra författare.

Alltnog, huvudparten av Bryders framställning utgörs av en diskussion av det politiska systemet i eastonsk tappning. Bryder gör många goda iakttagelser; t ex dis-

kussionen av "authorities" är enligt min mening förtjänstfull, likaså den utredning som föranstalts kring Eastons språkligt spännande withinputkonstruktion, där Bryder gör det viktiga påpekandet att gränsdragningen mellan "withinput" och "annan input" är så diffus att det blir svårt att upprätthålla distinktionens analytiska värde. Bryders motivering är värd att återges här: "This is probably so because a demand does not, in the real world, pass as a pill through an organism, but is a phenomenon, the specificity of which becomes more and more obvious through the process of politicization" (s. 27). Det tillägget kunde göras att distinktionen även är logiskt tvivelaktig. Med förbigående av flera andra goda iakttagelser av Bryder skulle jag ändå vilja göra det allmänna påpekandet att han tecknar en alltför ljus bild av den logiska koherensen i Eastons begreppsapparat – han säger sig ha funnit logiska brister, men betraktar dem inte "as grave" (s. 21). Jag tror för min del att man borde formulera sig skarpare än så – i själva verket tror jag att det är ganska få av de eastonska centralbegreppen som går fria från kritik i detta avseende.³

Det är naturligtvis inte här möjligt att systematiskt referera alla de synpunkter Bryder gör sig till tolk för – det vore inte heller alldeles lätt, eftersom framställningen nog enligt min mening är litet löslig: skriftens huvudpoäng kunde ha formulerats klarare. Förutom det nyssnämnda slutavsnittet vill jag till läsning och begrundan rekommendera särskilt de avsnitt där Bryder kommenterar Eastons uppfattningar om system som fenomen. Två påpekanden kan här göras. Det ena gäller Bryders framhållande av det meningslösa i att skilja mellan begreppssystem och den empiriska verklighet de åsyftar – Easton skiljer som bekant mellan empiriska system och teoretiska system. Emellertid anför Easton att hans teoretiska system har ett empiriskt system "as its point of reference",⁴ och om han alltså menar att hans teoretiska system består av en uppsättning teorier om empiriska fenomen, då menar vi i vår tur att denna uppsättning rimligtvis måste konstituera en empirisk teori. Eastons system är därför empiriska; att han kontrasterar empiriska fenomen i en konkret observerbar form mot empiriska fenomen i en abstrakt form – en uppsättning symboler – kan inte rubba riktigheten i detta påstående. Bryders uppfattning synes följaktligen helt korrekt. – Beträffande det andra påpekandet kräves kanske en något större utförlighet.

Bryder nämner – mer i förbigående – den eastonska distinktionen mellan intressanta och triviala system (den går som bekant tillbaka på Eastons underliga idé att varje uppsättning variabler man väljer utgör ett system); vidare skiljer han mellan tre olika meningar vilka Easton förefaller innelägga i begreppet system. I det förra avseendet anmäler Bryder missnöje med Eastons försummelse att konkret ange vad distinktionen innebär.

Jag är inte säker på att jag förstått Bryder rätt, men om han menar att Easton inte besvarat frågan när ett system är intressant (behjälpligt vid förståendet och förklarandet av politiskt beteende), så har ju Easton faktiskt angett kriterier: "Where the selected parts of political life are relevant, show some degree of interdependence and seem to have a common fate, we can say that we have an interesting and useful system from the point of view of understanding the way in which political systems are likely to operate".⁵ Easton ger även anvisningar för hur man konkret skall gå tillväga för att applicera dessa kriterier på fenomen och avgöra om de bildar intressanta eller triviala (politiska) system: "We are confronted with the task not of making a capricious choice of variables, but of selecting that combination which on the basis of experience, insight, and past research seems likely to give us the most economical and most valuable understanding of why people behave in politics in the way that they do".⁶ Vi skall alltså i stöd av vår erfarenhet, insikt och tidigare forskning avgöra om kriterierna relevans, interdependens och *common fate* är för handen, om så är fallet har vi ett intressant system, värt att studera.

Men även om Bryder har missat dessa kriterier och anvisningar har han ändå rätt i sak: det förblir oklart vad Easton egentligen avser med "system". Det är ju faktiskt meningslöst att i likhet med Easton hävda att varje aggregat av variabler bildar ett system, ty detta säger ännu ingenting om vad vi skall förstå med system. Ett svar som lyder "vad som helst" är naturligtvis inte tillfredsställande: vi måste få veta vad det är som är vad som helst. Betraktar vi mot bakgrunden av detta de kriterier Easton anför synes det mig att vi kommer till insikt om att hans distinktion mellan intressanta och triviala system är poänglös och felaktig. Det är nämligen tydligt att han gör sig skyldig till en sammanblandning, ett otillräckligt isärhållande av två saker: å ena sidan själva systemföreställningen, å andra sidan de kriterier som kommer i fråga när man söker empiriska objekt som formar ett system.⁷ Vad min anmärkning går ut på är helt enkelt att kriterier för val av systemelement måste härledas ur en föreställning om vad ett system är. Vi kan naturligtvis godtyckligt bestämma egenskaper hos det som "system" skall anspela på och sedan definiera system i termer av dessa egenskaper, men kriterier kan vi inte fastslå med mindre än att vi preciserar dem i termer av åtminstone en sådan systemegenskap. Om vi då håller t ex observerbara, konkreta ting som systemets referensobjekt kan vi definiera vårt system som ett komplex av observerbara konkreta ting och kriterier för val blir då "observerbar, konkret". För att kunna välja element måste vi helt enkelt veta vad de skall ingå i. Easton ger kriterierna relevans, interpendens och "common fate", men dessa har hos honom inte en kopp-

ling till egenskaper hos "system" som begrepp.

Bryder nämner på ett par ställen "the two books" av Easton där denne presenterat sina systemanalytiska tankegångar, nämligen *The Political System* (1953) och *A Systems Analysis of Political Life* (1965). Det finns ju även en tredje, *A Framework for Political Analysis* (1965). Den är värd att uppmärksamma inte minst därför att den ger en god bild av hur Easton uppfattat sitt metodologiska fundament och hur hans tanketrådar löpt vidare från detta.

Dag Anckar

Noter:

- 1 Herbert Spiro, An Evaluation of Systems Theory (ingår i: James C. Charlesworth, ed.: *Contemporary Political Analysis*), New York, 1967, s. 164.
- 2 Oran R. Young, *Systems of Political Science*, New York, 1968, s. 37.
- 3 Jag har försökt utveckla en sådan kritik i min skrift *David Eastons politiska teori: en intern och extern modellkritik*, Åbo (Acta Academiae Aboensis, Humaniora, Vol. 50:2), 1974.
- 4 David Easton, *A Framework for Political Analysis*, Englewood Cliffs, 1965, s. 26.
- 5 Easton, *op.cit.*, s. 30.
- 6 Easton, *op.cit.*, s. 32.
- 7 Se Mineo Goto, Various Meanings of "System" in Contemporary Political Analyses, *Kwansei Gakuin Law Review*, Vol. VIII, 1973, ss. 34-36.

AXEL HADENIUS: *Facklig organisationsutveckling. En studie av Landsorganisationen i Sverige*. Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, 75. Stockholm: Rabén och Sjögren 1976.

I.

När Axel Hadenius ställt sig uppgiften att genomföra den första vetenskapliga studien med anspråk på att "i möjligaste mån förklara" LO:s organisatoriska utveckling från begynnelsen 1898 fram till den senaste kongressen 1976, har han befunnit sig i en avundsvärd position. För det första har han haft den tidigare forskningens teser och påståenden som lockande skalper. För det andra har senare tidens metodutveckling skapat en arsenal av skarpslipade idéanalytiska instrument som skulle kunna användas för att slutgiltigt fästa dessa tro-

fäär vid bältet, dvs driva hem egna teser och påståenden.

Axel Hadenius har emellertid inte velat nöja sig med den i och för sig löjvärda ambitionen att riva i den tidigare fackföreningsforskningen för att få luft och ljus. Han har också strävat efter att bygga nytt genom att anknyta till centrala tankegångar och problem i den moderna organisationsteoretiska litteraturen. Utifrån den har han formulerat en föreställningsram, som varit vägledande för avhandlingens uppläggning.

Denna dubbla strävan – att på ett övergripande plan knyta an till centrala problemställningar inom organisationsteorin och i viktiga detaljfrågor utgå från och ompröva tidigare empiriska resultat – aktualiserar vetenskapliga frågor av stort principiellt intresse. Kan tidigare forskningsresultat inordnas i det stora teoretiska perspektivet? Är det möjligt att formulera frågeställningar som på en gång tillgodoser båda strävandena?

.II.

Till dessa principiella frågor blir det anledning återkomma. När jag nu går att granska författarens behandling av LO:s centralisering, är det främst förhållandet till tidigare forskares teser som uppmärksammas. Min fråga är ytterst enkel: *på vilka punkter har Hadenius verderlagt tidigare teser, och hur mycket mer vet vi nu med säkerhet om drivkrafterna bakom LO:s centralistiska utveckling?**

Två skeden i LO:s historia är av särskilt intresse i detta sammanhang. Genom stadgerevisionen 1941 förstärktes och utvidgades centrala LO:s kompetens särskilt ifråga om lönerörelsens uppläggning och former. Från 1956 och framåt permanentas det nuvarande systemet med centrala avtalsförhandlingar.

För båda dessa perioder driver Axel Hadenius teser mot tidigare forskning. I opposition mot Jörgen Ullenhag och flera LO-historiker (jfr sid. 63n, 64n) hävdas att det inte var den solidariska lönepolitiken som drev fram centraliseringen 1941. Nej, säger han (sid. 65), det var "saltiesöbadsöverenskommelsen som motiverade landsorganisationens centralisering". Men centraliseringen kan också (sid. 67) till "väsentlig del förklaras av den fackliga politikens omorientering. Accentueringen av den gamla produktionspolitiska ståndpunkten och det nypåtagna ansvaret inför samhället krävde ett enhetligt handlande från fackföreningsrörelsens sida".

I opposition mot Njls Elvander hävdar Hadenius att den solidariska lönepolitiken inte var huvudskalet till att den centrala förhandlingsformen permanentas från 1956 och framåt. Det som inledningsvis och ända fram till 1960-talets senare del motiverade den fackliga samordningen var hänsynen till samhällsekonomin i vid mening (sid. 116). Hadenius vill "med bestämdhet säga,

att den solidariska lönepolitiken blivit ett verkligt bärande motiv för att upprätthålla den centrala förhandlingsformen" först i och med 1969 års lönerörelse (sid. 121).

... Mitt försök att besvara den nyss ställda frågan inefattar tre steg. Först söker jag fastställa huruvida Hadenius har rätt i sin polemik mot tidigare forskning. För det andra söker jag fastställa huruvida författaren är mera framgångsrik i sin uttolkning av materialet än föregångarna. För det tredje söker jag på vissa punkter dels föra fram teser från annan tidigare forskning än den av Hadenius åberopade för att se om han givit oss ny och säkrare kunskap, dels driva analysen vidare genom att ange alternativa vägar att nå fram till hållbara slutsatser.

Ullenhag och andra betonar den solidariska lönepolitiken som centraliseringsmotiv. Många trodde att 1941 års centralisering skulle "möjliggöra den solidariska lönepolitikens idé".¹ Men den *lönesolidaristiska* skolan har – som Hadenius visar – ej träffat rätt i sin tolkning. Huvudskalet för centralisering var planlösheten i lönekampens former. 1936 års metallmotion övergår efter ett par allmänna fraser om lönepolitikens innehåll till en konkret nedsabing av de planlösa former i vilka lönerörelserna dittills bedrivits. Själva yrkandet talar för en stadgerevision främst "i syfte att uppnå större planmässighet i fråga om lönerörelser".² Och i landssekreterarietets utlåtande till 1941 års kongress framhålls "strävan att åstadkomma större enhetlighet i fråga om lönerörelser och konflikter". Det finns ett samfällt intresse av en "solidarisk och enhetlig facklig politik" som nödvändiggör "vidgat inflytande åt rörelsens centrala ledning".³ Här talas visserligen om en solidarisk facklig politik. Men som Hadenius så riktigt påpekar (sid. 64) var solidariteten här ett medel för rörelsens sammanhållning, och inte ett mål i sig. Källorna ger stöd för att den enhetliga formen snarare än det fördelningsmässiga innehållet var central i kretsen av fackligt politiska motiv.⁴

Men detta leder vidare till frågan varför det vid denna tid var så viktig för LO med ett enhetligt uppträdande. Som vi sett ansluter Axel Hadenius här till en *samhälssolidaristisk* tolkning. Den solidariska lönepolitiken spelade en underordnad roll i förhållande till andra motiv – saltsjöbadsavtalets centraliseringsbestämmelser, fackföreningsrörelsens ansvar för den demokratiska staten, och delansvaret för samhällsekonomin utveckling (sid. 65 ff). En genomgång av materialet styrker uppfattningen att Hadenius i dessa stycken genomför en väl underbyggd och belagd analys och tolkning. I det aktuella källmaterialet är hänvisningarna till fackföreningsrörelsens politiska och ekonomiska samhällsansvar ymnigt förekommande.⁵

Innebär då Hadenius' tillbakavisande av den "lönesolidariska" skolan att han med sin egen "samhälls-solidariska" tolkning gett oss nya och säkrare kunskap om drivkrafterna bakom 1941 års centraliseringsbeslut? För att besvara den frågan måste man gå till klassikern på området, Jörgen Westerståhl. Låt mig citera några av dennes påståenden. Om saltsjöbadsförhandlingarna sägs, att de visserligen fördes "under ett påtagligt yttre tryck, det aktuella lagstiftningsshotet" med det var också "signifikativt att huvudavtalsförhandlingarna påbörjades samma år som landsorganisationens kongress i princip uttalade sig för en stark centralism". När fackföreningsrörelsens samlade styrka växte under 1930-talet, trängde en ny positiv inställning till staten igenom. Omsvängningen betingades "av just vid denna tid arbetarrörelsen på det politiska området vann ett ojämförligt mycket större inflytande än tidigare. Ur de fackliga organisationernas synpunkt fick statsmakten härigenom en annan karaktär. En samarbetsvänlig hållning kunde ersätta det tidigare misstroendet". Enligt Westerståhl blev det till sist kanske just samarbetet med staten "som mer än något annat nödvändiggjorde, att ett större inflytande tilldelades landsorganisationen".⁶

Parallelliteten i de båda författarnas resonemang kan till en början tyckas slående. Men den tenderar att upplösas om man tar hänsyn till påståendenas bakgrund. Hos Westerståhl är det inte fråga om slutsatser på grundval av en sammanhållen granskning av drivkrafterna bakom centraliseringen, utan snarare hypoteser framkastade efter analyser av en rad olika delproblem rörande LO:s utveckling. Hadenius ger på så sätt en mera sammanhållen bild av drivkrafterna bakom centraliseringen 1941.

Det förefaller emellertid troligt att Hadenius hade kunnat driva hem ytterligare poäng genom att på grundval av Westerståhls påståenden, från 1945 formulera en samhällssolidarisk tes och pröva denna på samma sätt som nu skett på den lönesolidariska sidan. Stora intressanta frågor anmäler sig omgående. Var saltsjöbadsavtalet 1938 och centraliseringen 1941 praktiska uttryck för en genomgripande ideologisk omsvängning inom fackföreningsrörelsen besläktad, med den som några år tidigare ägt rum inom socialdemokratiska partiet? Man har här anledning påpeka, att fackföreningsrörelsens ideologiska hållning under 1930-talets planhushållningsdebatt blivit föga belyst. Westerståhl gör ingen sådan analys, och varken i Leif Lewins avhandling eller i Ernst Wigforss' memoarer ägnas LO något utrymme.⁷

Nu saknas inte antydningar till en sådan analys hos Hadenius. Men genom att inte formulera en utmejslad samhällssolidaristisk tes – vilket jag hävdar varit möjligt på grundval av Westerståhl – har författaren inte riktigt lyckats fastställa förhållandet mellan LO:s samhällsideologi och saltsjöbadsavtalet som motiv för centralisering-

en. Till detta bidrar också den kronologiska uppläggning författaren valt.

Själva den tankegång jag nyss skisserade tycks mig emellertid vara av sådant politiskt-historiskt intresse att ett fördjupat studium av nyckeltexterna varit väl värt en mässa. Vi har nyss konstaterat att LO:s ideologiska utveckling under 1930-talet ej tidigare underställts någon inträngande analys. Som ytterligare skäl att koppla samman en sådan analys med frågan om LO:s organisatoriska utveckling vill jag anföra uppgiften att 1936 års metallmotion om en stadgeändring föddes ur en rad fackliga informationskonferenser.⁸ I dessa konferenser deltog flera av de män, om vilka sagts att finge bara deras synsätt göra sig gällande, skulle LO bli den kraft i samhället den rätteligen borde vara.⁹

Kongressbeslutet 1941 är det viktigaste av alla som rör LO:s organisation. Författaren borde därför ha övervägt att just här lämna den rent kronologiska framställningsformen och i stället gå in i de centrala programtexterna och driva en systematisk innehållsanalys för att säkrare och mera slutgiltigt avgöra det inbördes förhållandet mellan de olika skäl och motiveringar som anfördes av LO-männen 1941.

Från 1956 och framåt permanentas den centrala förhandlingsordningen på LO-SAF-området. Nils Elvander tolkar detta som ett försök från LO:s sida att effektivisera ansträngningarna att nå målet "en solidarisk lönepolitik". Som stöd anför han LO:s erfarenheter av den s k "huggsexan" i slutskedet av 1955 års avtalsrörelse, som tycktes visa att förbundsvisa förhandlingar inte ledde till en löneutjämning.¹⁰

Enligt Hadenius' tolkning är det från 1956 och fram till 1967/68 hänsynen till den samhällsekonomiska balansen samt de traditionella produktionspolitiska målsättningarna som utgör huvudmotiven för fasthållandet vid den centrala förhandlingsordningen. Den solidariska lönepolitiken – i betydelsen av "det egalitärt grundade allmänna utjämningsperspektivet" – blir LO:s huvudskäl för centrala förhandlingar först från 1968/69 sid. 116 ff., 121).

På det hela taget är jag ense med författaren i hans tolkning av materialet. På vissa punkter hade framställningen kanske kunnat nyanseras. Men principiellt viktigare än nyanseringar på marginalen synes mig vara frågan om alternativa – eller snarare kompletterande – vägar att analysera problemet om LO:s avsikter med den centrala förhandlingsformen. Man kan nämligen gå fram på två olika vägar för att fastställa aktörernas syften. Då en uttrycklig målsättningsdiskussion föreligger kan man – som Hadenius gjort – studera denna och med hjälp av idéanalytiska verktyg söka bestämma vilket eller vilka motiv som varit avgörande för valet av medel. Men ofta finns inte en sådan diskussion om motiv och

avsikter, och forskaren måste då studera karaktären hos de medel aktören tillgriper. Under antagandet att aktören är rationell, och väljer de medel som maximerar sannolikheten att strategiskt viktiga mål uppnås, kan forskaren med hjälp av sin medelanalys sluta sig till huvudmotiven hos aktörerna. Detta tillvägagångssätt är ej ovanligt vid den empiriska tillämpningen av ett rationalistiskt perspektiv.¹¹

I föreliggande fall skulle man – såvitt jag kan finna – ha kunnat uttala sig med betydligt större säkerhet om eventuella förskjutningar i LO:s motiv genom att studera *hur* den centrala förhandlingsordningen utformats och utnyttjats i de olika lönerörelserna samt hur den utvecklats under den tjugooårsperiod den varit i bruk, t ex genom att ställa och söka besvara en rad frågor om förhandlingsorganisationens struktur, relationerna mellan dess olika ingående delar, samt fördelningen dem emellan av ansvar, initiativ och kontroll. Jag är medveten om att en analys av förhandlingsordningens reella uppbyggnad och arbetssätt skulle varit svår att inrymma inom ramen för denna avhandling. Den torde också vara svår att genomföra av praktiska skäl. Källmaterialet är bristfälligt och förmodligen ytterst svårtillgängligt för utomstående. Emellertid tycks mig temat väl värt fortsatt statsvetenskaplig forskning och debatt. Intressanta utgångspunkter kan man finna såväl i tidigare statsvetenskapliga arbeten som i mera journalistiskt anlagda framställningar.¹²

III.

När jag nu övergår till en granskning av de avsnitt, som behandlar integration och professionalisering, vill jag inledningsvis framhålla deras stora värde. De processer som behandlas äger i huvudsak rum under de senaste tjugoo åren, och har inte tidigare gjorts till föremål för en samlad framställning. Med stor säkerhet i det empiriska handlaget har Hadenius här gjort en självständig och banbrytande insats.

Varför inträffar då integration och professionalisering? Problemet har tidigare ej gjorts till föremål för empirisk prövning på fackföreningsområdet. Hadenius har alltså ej haft några tidigare teser att knyta an till. Utifrån sitt teoretiska perspektiv kunde han emellertid ha utmejslat en egen mera preciserad tes för empirisk prövning, eftersom det rör sig om centrala teoretiska problem. Här, liksom ifråga om annan organisationsutveckling, går skilljelinjen mellan rationalistiska och kausala förklaringar. Enligt de förra är integration, professionalisering och annan organisationsutveckling uttryck för ett medvetet val. Enligt de senare är de uttryck för historiska trender och/eller varandra betingande inomorganisatoriska pro-

cesser bortom aktörernas planer eller kontroll. En organisation är något mer än ett instrument för måluppnående. Den skall uppfylla vissa krav på integration och adaptation. Bl a systemteorin hävdar att det rationalistiska perspektivet är otillräckligt.¹³

Låt oss då pröva systemteorins påståenden! Sammanläggningen av förbund tycks enligt Hadenius i rätt många fall vara en anpassning till yttre tryck. Sammanläggningen av nio förbund till ett på den statliga sidan var en direkt följd av att staten i utbyte mot förhandlingsrätten ställde kravet om en enda avtalslutande LO-motpart (sid. 155). Andra sammanslagningar hade sin grund i ekonomiska och teknologiska förändringar. Det gäller t ex inom teko-industrin och den grafiska industrin (sid. 152 f.). Under samma period minskade antalet fackföreningar från nära 8 000 till ungefär 1 900. Antalet heltidsanställda förbundsfunctionärer ökade från 398 till 726 (sid. 161, 183).

Professionalisering och integration i storavdelningar tycks av Hadenius delvis tolkas som en inomorganisatorisk process, där de olika leden växelverkar med och betingar varandra. Komplexiteten i avtalsbestämmelserna ökar. Avtalen utvidgas till sociala trygghets- och försäkringsfrågor. Detta försvarar de traditionella förtroendemännens möjligheter att tillgodose medlemmarnas intressen vid tolkningen och tillämpningen av avtalen. Behovet av heltidsanställda funktionärer och avtalspecialister ökar. Men det kostar stora pengar att tillgodose behovet. Integrationen i storavdelningar blir följden. När storavdelningarna bildats, tycks ökningen i antalet heltidsanställda funktionärer avstanna (jfr sid. 161 ff., 184 ff.). Organisationssystemet tycks – genom integrations- och professionaliseringens ömsesidiga påverkan och betingning – ha klarat anpassningen och uppnått ett tillstånd av yttre och inre jämvikt, skulle en systemteoretiskt lagd utforskare konkludera.

Skulle alltså Hadenius' resultat kunna tas som bevis för att det rationalistiska perspektivet ej kan eller bör tillämpas i detta fall? Nej, systemteoretikerna gör sig enligt min mening skyldiga till ett teoretiskt fel då de hävdar, att integration och anpassning som fenomen skulle gå utöver de antaganden och påståenden, som ligger till grund för det rationalistiska perspektivet. I systemteoretikernas anpassningsbegrepp ligger ju antagandet om en kalkyl, nämligen att systemmedlemmarna eftersträvar en förmånlig utbytesbalans mot omgivningen.¹⁴

Organisationssystemets förändringar föregås alltså av organisationsmedlemmarnas vägning av de konsekvenser ett fasthållande vid eller en förändring av organisationsstrukturen kan tänkas få för möjligheterna att upprätthålla en positiv utbytesbalans. Några hållbara teoretiska skäl för påståendet att den rationalistiska ansatsen ej förslår för att analysera integration, professiona-

lisering och andra organisatoriska förändringar kan alltså systemteorin inte prestera.

Inte heller Hadenius' empiriska resultat ger stöd för systemteorins tes. Det har legat rationella kalkyler om organisatorisk effektivitet och individuell medlemsnytta bakom sammanslagningen till storavdelningar och uppbyggnaden på funktionsplanen. Förbundsintegrationen har *de facto* skett i de banor 1966 års organisationsplan utstakade. I de fall avvikelser skett – t ex beträffande målare och elektriker – har skälen varit att avvikelsen bedömts som mera förenlig med medlemmarnas intressen. Så länge ett förbund kan hålla nere medlemsavgifterna och samtidigt upprätthålla en med andra större förbund likvärdig service, saknas anledning överväga en sammanslagning (sid. 151 ff., 156.).

Även ifråga om storavdelningar och professionalisering har sådana kalkyler varit vägledande. Genom en sammanslagning av lokala enheter vanns förbättrad medlemservice och större slagkraft utåt (sid. 163). Professionaliseringen ökade kraftigt under början av 1960-talet, då de små avdelningarna inte kunde klara den fackliga servicen på ett effektivt sätt. Men då storavdelningarna bildats, skapades förutsättningar "att mer rationellt utnyttja de tjänster man inrättade, varför ökningstakten kunnat hållas tillbaka". Stordriftens fördelar bröt professionaliseringen. För hela LO är nu funktionsnäret lägre än 1943 (sid. 186 f).

Jag vill alltså hävda att Hadenius' resultat tillbakavisar påståendena om att integration och professionalisering utgör anpassningsprocesser, som inte skulle låta sig förklaras i det rationalistiska perspektivets termer. Bakom organisatoriska förändringar ligger alltid ett beslut, som föregås av överväganden om kostnaderna och fördelarna av olika handlingsalternativ.

IV.

Men därmed är inte problematiken kring fackföreningsrörelsens organisatoriska utveckling uttömd. Snarare kan man säga att termen *beslut* pekar på det stora problemet i alla demokratiska organisationer: var, hur, och av vem skall besluten fattas så att både participations- och prestationsvärdena tillgodoses?

Kring denna statsvetenskapliga kärnfråga finns som bekant en oerhört omfattande litteratur. Inom ramen för den stora fackföreningsundersökning, där Hadenius' avhandling utgör en del, har en stor surveyundersökning om den fackliga demokratin just avslutats.¹⁵ I min granskning kommer jag därför att stanna vid de aspekter av demokrati-effektivitet som Hadenius behandlat.

Inledningsvis antar Hadenius att med centralisering och integration följer en utveckling från direkt till re-

presentativ demokrati. Alldeles klar blir inte läsaren över den exakta innebörden av dessa relationer. Resonemangen (sid. 13 f.) har både kausala och rationalistiska undertoner. Närmast tycks dock författaren se förekomsten av direkt respektive indirekt demokrati som ett resultat av aktörernas överväganden om kostnader och fördelar från effektivitetssynpunkt av den ena eller andra participationsformen. Hadenius tycks inte mena att representativ demokrati är en *nödvändig* följd av centralisering och integration.

Mot detta synsätt har jag inget att invända. Däremot vill jag peka på en empirisk fråga, som författaren inte tar upp, men som i den allmänna debatten haft stor betydelse, närmare bestämt frågan om "pampväldet". Finns det något samband mellan professionalisering och demokrati? Kan det vara så, att ombudsmän och heltidsanställda funktionärer kommit att befolka avtalsråd och avtalskonferenser på de fackligt aktiva förtroendemännens bekostnad? Har i effektivitetens namn de heltidsanställda specialisterna också kommit att dominera den representativa demokratins kanaler?

Därom kan Hadenius inte ge besked. Källmaterialet torde, som han påpekade vid disputationen, vara svåråtkomligt, ibland t o m obefintligt. Men det faktum att beslutsfattandet numera "centerats till ett smalt skikt av ledande förtroendemän och förbunds- och LO-funktionärer" – (sid. 189) – aktualiserar ytterligare en frågeställning: hur har LO-medlemmarna reagerat på den centralisering som genomförts?

Hadenius pekar på det till synes paradoxala i att medlemsantalet fortsatt att stiga trots att medlemmarnas möjligheter till deltagande i de fackliga besluten minskat. Skall nu detta tolkas i konspirationsteorins termer? Nej, menar Hadenius, de förändringar som genomförts har kommit till efter en öppen och fri debatt, och vid flera tillfällen har LO-ledningen varit skeptisk till tanken att ges ökad makt (sid. 189 f). Förklaringen måste sökas utifrån "business union"-teorin. Den stipulerar att den enskilde medlemmen har en instrumentell syn på sin fackliga tillhörighet. Han ser mera till verksamhetens resultat än till dess former.¹⁶ En begränsad participation tolereras så länge ledningen förmår prestera avtal och leverera lönehöjningar som medlemmarna är nöjda med. Såväl de svenska som de holländska exemplen stöder enligt Hadenius tesen, att fackföreningsmedlemmarna betonar effektivitet mer än demokrati, prestation mer än participation (sid. 191).

Det ligger ett drag av följdriktighet i denna tolkning. Menar man att LO-ledningen genom rationella överväganden skapat en viss avvägning mellan deltagande och effektivitet, vore det inkonsekvent att frångå medlemmarnas förmågan att rationellt bedöma denna avvägning utifrån egna preferenser. I Sverige har centraliseringen av fackföreningsrörelsen sammanfallit med

den period, under vilken arbetarklassens levnadsstandard stigit till den relativt sett högsta i världen. Det är därför inte förvånande att de fackliga medlemmarna funnit ett mycket ledardominerat styre vara det mest rationella, däri har Hadenius förmodligen rätt (sid. 190 f.).

Jag säger förmodligen, ty man skulle längs den rationalistiska linjen kunna driva en helt annan argumentering än den Hadenius för fram. De kollektiva fördelar som facket kan bringa sina medlemmar är inte längre lika monopoliserade som förr. De sociala förmåner och trygghetsanordningar som skapats genom statens försorg gör att den enskilde medlemmen inte längre är lika beroende av fackföreningen. Avtal om sociala trygghetsanordningar gäller för alla inom avtalsområdet, såväl medlemmar som icke-medlemmar. För den renodlat rationalistiske individen uppstår här ett problem. Skall han frivilligt betala avgifter till en stor fackförening för att få en kollektiv fördel, som han faktiskt kan få vare sig han är med och stöder facket eller inte? Eller skall han vara fullt ut rationell och bli en "free rider", dvs åtnjuta fördelarna utan att betala för dem?

Några data som direkt belyser free-rider-problemet i svensk fackföreningsrörelse har jag inte lyckats få fram. Ett indicium på dess förekomst skulle vara att medlemsökningen inte hållit samma takt som ökningen av antalet sysselsatta inom LO:s rekryteringsområde. Emellertid tycks Hadenius data indikera, att medlemsökningen varit särskilt snabb under 1970-talet, samtidigt som vi vet att antalet sysselsatta inte ökat särskilt dramatiskt (sid. 200 f.).

Inte heller data från Leif Lewins stora intervjuundersökning tycks ge fullt stöd åt tesen att "business-unionistiska" motiv – dvs önskan att vinna ekonomiska fördelar – är huvudskälet för medlemskap i LO. 45% svarade att de var med för att de själva kunde ha nytta av det, medan 52% angav skäl, som antingen uttryckte en allmän systemsolidaritet eller att medlemskapet varit en respons på yttre socialt tryck.¹⁸

Hadenius' tes om LO:s medlemsutveckling tycks sålunda behöva kompletteras. De höga medlemssiffrorna måste också ses som ett resultat av gruppsyck och social kontroll. Medlemskapet är i många fall ett sätt att minimera gruppsycket snarare än ett försök att maximera ekonomiska fördelar eller demokratiska deltagandemöjligheter.

V.

Min granskning har främst dröjt vid några konkreta frågeställningar i avhandlingen. Jag anser de empiriska avsnitten vara synnerligen förtjänstfulla. Med snabba och breda penseldrag målar författaren upp en helhetsbild

av LO:s organisatoriska utveckling. Men han visar även stor skärpa i detaljerna, och övertygar därigenom åskådaren om den egna tolkningens slagkraft och förtjänster. Vad åskådaren stundtals frågar sig är emellertid efter vilka linjer författaren arbetat, då han sökt infoga polemiken mot de gamla mästarna i den föreställningsram han inledningsvis skisserar.

Låt mig därför återvända till de principiella forskningsproblem som antydde inledningsvis. Kan de tidigare forskningsresultat, mot vilka man vill polemisera, infogas i det större teoretiska perspektiv man anlägger på sitt studieobjekt? Kan frågeställningar formuleras som på en gång tillgodoser det teoretiska perspektivets krav och önskan att ompröva tidigare empiriska utsagor?

Den konkreta frågan i föreliggande fall gäller hur man skall tolka det inledande avsnittet i Hadenius' avhandling. Åtminstone ett par möjligheter kan anföras. För det första kunde författaren hävda att inledningens uppgift främst är dispositionsplanens. Centralisering, integration, professionalisering och demokrati är de fyra viktigaste organisationsproblemen, och kring dessa byggs avhandlingen upp. De faktorer som antas förknippade med organisationsutvecklingen bör tolkas som instrument för klassificering av aktörernas argument för eller emot åtgärder i organisationsförändrande syfte.

Men också en mera ambitiös tolkning är möjlig. Hadenius vill i möjligaste mån förklara LO:s organisatoriska utveckling, och inledningsavsnittet presenterar därför den förklaringsmodell författaren tänker använda. För en sådan tolkning talar inte minst de resonemang som förs beträffande förhållandet mellan å ena sidan centralisering och å andra sidan professionalisering och demokrati. Här ges intrycket av att det rör sig om direkta samband snarare än om klassificeringar av tänkbare argument.

Med denna ambitiösare tolkning inställer sig genast en rad frågor. Varför har författaren tagit just dessa begrepp och begreppsrelationer som utgångspunkt för avhandlingen? Var i organisationsteorin ges skälen och motiveringarna för att just dessa samband är mest värda att ställa i centrum för en analys av facklig organisationsutveckling? Och vilken är närmare bestämt dessa sambands karaktär?

Om vi för ett ögonblick fasthåller vid den ambitiösa tolkningen, vill jag framhålla att jag finner författarens val av begrepp och formulering av samband för empirisk prövning ligga väl i linje med centrala problem inom organisationsteorin. I sammanhanget vill jag särskilt nämna att Hadenius gör en begreppslik distinktion av stort värde då han bestämt skiljer mellan centralisering och integration. I den organisationsteoretiska litteraturen kan man stundom finna dessa två fenomen sammanförda under den inte alldeles klargörande beteckningen koncentration.¹⁹

Men på en punkt kvarstår frågetecknen. Vilken karaktär har de olika sambanden om författarens inledning tolkas som en förklaringsmodell? Är sambanden mellan å ena sidan yttre och inre faktorer samt facklig politik och å andra sidan centralisering och integration av samma slag som de stipuleras mellan centralisering och integration å ena sidan och demokratiform och professionalisering å den andra? Är de senare måhända av kausalt slag, medan de förra som vi tidigare antytt representerar någon annan form av samband?

Den tolkning jag haft som utgångspunkt för granskningen innebär, att inte några samband betraktas som kausala. Författaren har snarast anlagt ett rationalistiskt perspektiv. Faktorer och element i hans inledande modellresonemang utgör beståndsdelar i de kalkyler som de fackliga aktörerna ständigt gör och utnyttjar i sitt beslutsfattande. Det är resultatet av dessa kalkyler – i form av beslut och handlingar – som avgör hur relationerna mellan modellens olika delar utvecklar sig. På gammalt hederligt historikermanér har Hadenius ställt aktörerna och deras överväganden och handlingar i centrum för analysen. *Hade det inte då varit lämpligast att inledningsvis upplinjera den tidigare forskningens teser och passa in dem i inledningsavsnittet?* Då hade de egna inläggen mot dessa teser känts mera integrerade i avhandlingens perspektiv än nu.

Som försvar för det kortfattade sättet att presentera och diskutera de inledande teoretiska, begreppsliga och metodologiska utgångspunkterna ville författaren framhålla att sparsamhet ifråga om sådana resonemang framstår som en vetenskaplig dygd, inte minst efter de excesser i den vägen som ibland tenderar att tynga samhällsvetenskapliga framställningar. Men då man i dessa sammanhang talar om sparsamhet avser man vanligtvis strävan att använda få begrepp med så bred förklaringsförmåga som möjligt. Däremot menar man inte att sparsamheten skulle gälla motiveringarna och skälen för teori- och begreppsvalet, eller redovisningen av stödjepunkter för begreppens och sambandens centralitet och användbarhet för den aktuella undersökningen. Vare sig författaren använder få eller många begrepp och begreppsrelationer i sin framställning, måste man kräva att utgångspunkter och skäl för urvalet ges en fyllig presentation.

När Axel Hadenius valt att kort och koncist – och utan sidoblickar – presentera sin teoretiska föreställningsram, har han drivits av flera motiv. Likt alla goda skribenter har dragit sig för att skriva, läsarna allt på näsan. Han har inte velat beröva oss känslan av intelligens och förmåga att kunna dra våra egna slutsatser om begreppens och begreppsrelationernas centrala betydelse för de problem han analyserar. I samband med disputationen framhöll han också att han inte velat fastna i den "in-

ledningsskrivandets mystik", som blivit många avhandlingsförfattares provosten. Med all respekt för den strävan vill jag dock framhålla att någon sådan risk knappast förelegat i hans fall. I de empiriska avsnitten visar Hadenius gång på gång prov på utomordentligt vetenskapligt omdöme, och detta utgör enligt min mening garanti nog för att han inte skulle ha hamnat i något predikament om han ägnat sig åt att något mera utveckla skälen för sina teoretiska utgångspunkter och åt att koppla samman den tidigare forskningens teser med denna föreställningsram. Hadenius' starkaste motiv torde emellertid ha varit den strävan att ekonomisera och effektivisera, som så tydligt genomsyrar hela avhandlingen. Jag vill betona att den strävan har gjort det till ett nöje – inte minst från språklig synpunkt – att slå följe med Axel Hadenius på hans vandring genom LO:s historia. Efter den vandringen är man beredd att slå fast att Hadenius på det empiriska planet lyckats lämna ett fint självständigt bidrag till forskningen och kunskapen om den svenska fackföreningsrörelsens utveckling. Det blir hos Axel Hadenius som framtida fackföreningsforskare måste hämta de teser de önskar ompröva.

Uppsala i december 1976

Lennart J. Lundqvist

Noter

- ¹) Den fortsatta framställningen ansluter i allt väsentligt till min fakultetsopposition av den 3 december 1976.
- ¹ Jörgen Ullenhag, *Den solidariska lönepolitiken i Sverige. Debatt och verklighet* (Stockholm 1971), sid. 56.
- ² LO:s kongressprotokoll 1936, sid. 449 f. (Mot. 224); jfr. sid. 454 (Landssekreterariets utlåtande), samt sid. 457 (Knut Larsson, representantskapet).
- ³ LO:s kongressprotokoll 1941, sid. 118, 119 f. Man bör lägga märke till att landssekreterariatet omedelbart övergår till att resonera om det omöjliga i att med rent fackliga medel klara den solidariska lönepolitiken, samt att vissa löneskillnader måste finnas. "Det kan icke anses som en facklig uppgift att eftersträva en absolut likställighet i löneavseenden", sid. 120.
- ⁴ Detta är också den tolkning LO:s juridiske expert, Arnold Sölvén, ger centraliseringen. Se LO:s kongressprotokoll 1941, sid. 251 f.
- ⁵ LO:s kongressprotokoll 1941, sid. 107 ff. (Ragnar Casparsson; 117 (Landssekreterariatet); 178 f. (Casparsson); 214 f. (Torvald Karlbohm); 229 f. (Arnold Sölvén). Beträffande den solidariska lönepolitikens roll, se sid. 197 (August Lindberg) samt 225 (Albin Lind). Jag har här bara velat exemplifiera; en lång rad talare från såväl representantskapet som enskilda förbund ger i sina inlägg uttryck för den "samhällssolidariska" linjen. I detta sammanhang bör också nämnas Ragnar Casparsson, *Nya linjen – fackföreningsrörel-*

- ser, demokrati och näringslivet (Stockholm 1941), var ges en sammanfattning av 15-mannakommitténs betänkande. Se särskilt sid. 19 ff. om ett "fackligt aktionsprogram".
- 6 Jörgen Westerståhl, *Svensk fackföreningsrörelse. Organisationsproblem. Verksamhetsformer. Förhållande till staten* (Stockholm 1954), sid. 207, 423, 83.
 - 7 Leif Lewin, *Planhushållningsdebatten* (Uppsala 1967), har inga referenser till fackföreningsrörelsen vid behandlingen av 1930-talets planhushållningsdebatt. Ernst Wigforss, *Minnen III* (Stockholm 1954) omnämner fackföreningsrörelsen blott en enda gång under redogörelsen för 1930-talet.
 - 8 Ullenhag, a.a., sid. 33. Uppgiften grundar sig på ett tal av August Lindberg.
 - 9 Ragnar Casparsson, *Land du välsignade* (Stockholm 1962), sid. 243. Den samarbetskommitté mellan SAP och LO som enligt ett uttalande av August Lindberg 1941 "funnits i många år" bör också vara av intresse i detta forskningsssammanhang. Jfr. *LO:s kongressprotokoll 1941*, sid. 9.
 - 10 Nils Evander, *Intresseorganisationerna i dagens Sverige* (Lund 1966)
 - 11 Graham Allison, *Essence of Decision. Explaining the Cuban Missile Crisis* (Boston 1971), sid. 13, 33. Metodologiskt intressant genom kombinationen av element från båda forskningsstrategierna är Lars Nord, *Nonalignment and Socialism. Yugoslav Foreign Policy in Theory and Practice* (Uppsala 1974).
 - 12 Elvander, a.a., sid. 111 ff., Conny Johannesson, *De centrala avtalsförhandlingarna och den fackliga demokratin* (Lund 1975), kap. 5; Mats Fagerström, *Den stora lönematchen* (Stockholm 1969); Svante Nycander, *Kurs på kollision. Inblick i avtalsrörelsen 1970/71* (Helsingfors 1971).
 - 13 Bengt Abrahamsson, *Organisationsteori. Om byråkrati, administration och självstyre* (Stockholm 1975), sid. 119. Det bör framhållas, att Abrahamsson själv inte delar det systemteoretiska synsättet i detta avseende.
 - 14 Abrahamsson, a.a., sid. 143 f.
 - 15 Leif Lewin, *Hur styrs facket? Om demokratin i fackföreningsrörelsen* (Uppsala 1977).
 - 16 Att man på ledande håll inom fackföreningsrörelsen tidigt hade detta klart för sig framgår av följande citat: "Vilja vi se saken som den verkligen är, nödgas vi medge att flertalet fackföreningsmedlemmar förvärvat sitt medlemsskap av ganska egoistiska motiv." Sigfrid Hansson, *Arbetare Arbetsgivare Samhälle. Fackföreningspolitiska rön och reflexioner* (Stockholm 1935), sid. 153.
 - 17 Mancur Olson, *The Logic of Collective Action*, (Cambridge, Mass. 1971), sid. 75, 88.
 - 18 Leif Lewin, *Hur styrs facket?*, sid. 142
 - 19 Jfr Lennart Lundquist, *Means and Goals of Political Decentralization* (Lund 1972) sid. 12, 48.

KAI HAMMERICH: *Kompromissernas koalition*. Stockholm: Rabén & Sjögren 1977.

I april månad 1977, bara sex månader efter regerings-skiftet, utkom Kai Hammerich med sin bok *Kompromissernas koalition*. Boken är trots sin informationsrikedom lättläst; på de nästan 300 sidorna varvas ofentligt synliga händelseförlopp, politiska ståndpunkter, personbeskrivningar och förhandlingssituationer m m. Hammerichs avsikt har varit att ge en fotografisk skildring av händelseförloppet i samband med koalitionsförhandlingarna, och eftersom vi i Sverige inte haft för vana att byta regering på ett bra tag så representerar boken nästan per definition en ny genre i den svenska politiska litteraturen. Det är en viktig skrift, eftersom den på ett lättillgängligt sätt offentliggör mycket information som vanliga medborgare annars knappast skulle ha fått. Den är så mycket mer värdefull som pressen under tiden för regeringsförhandlingarna innehöll väl så mycket av ren spekulat.

Hammerich bygger sin redogörelse främst på intervjuer med personer på ansvarig nivå inom de berörda partierna. Han har intervjuat 52 personer vid 94 tillfällen i tre omgångar i sammanlagt 127 timmar. Under den första omgången vid själva förhandlingarna i september-oktober skedde intervjuerna för att fånga upp stolpar, stämningar och direkta reaktioner. Den andra och stora intervjuomgången skedde under november-december med hjälp av strukturerade intervjuer. Manuskriptets innehåll kontrollerades så under en tredje omgång i februari-mars. Vidare har Hammerich haft tillgång till vissa dagboks- och minnesanteckningar samt interna partipromemorior och annat material som utarbetades under förhandlingsperioden. De två bärande temana i Kai Hammerichs bok är kärnkraften och personfrågorna. Kärnkraften är den grundläggande "förklaringsvariabeln" från valutgången till den slutliga koalitionsöverenskommelsen. Personfrågorna ger ett viktigt tilläggs-perspektiv, inte bara så att ministerlistdiskussionerna upptar en stor plats utan de i regeringsförhandlingarna inblandades personligheter får också spela en betydande roll. Andra politiska sakområden än energifrågorna behandlas men tillåts egentligen inte påverka förloppet. Inte heller ser man många avsnitt med ideologiska eller politiskt strategiska diskussioner.

Vi får i boken reda på hur de tre partiernas inre cirklar ser ut och vilka i dessa som direkt har deltagit i förhandlingsarbetet och vilka som främst har fungerat som referensbas. Hammerich berättar om dessa personers politiska bakgrunder samt i några fall också om vissa utmärkande karaktärsegenskaper. Vad gäller partiledarna framträder vissa skillnader i arbetssätt. Bohman framtonar som en kraftfull människa som gör det han tycker

verkar riktig; han är omgiven av ett väl organiserat och fungerande partisekretariat. Ahlmark agerar i en relativt stor grupp på nio människor där idémässiga överläggningar nästan alltid förs in i diskussionerna, och han tycks också vara mycket beroende av att få pröva sina egna tankar på denna grupp innan han låter dem falla på plats. Fälldin, slutligen, får framstå som ensamvargen som går och grubblar på varje fråga och som när han väl når fram till att vilja pröva olika ståndpunktstagan- den använder sig av en liten grupp väl förtrogna med- arbetare.

Centerpartiet sägs ha gått in i förhandlingarna med en trepartiregering som mål. Även om centern och folkpartiet skulle ta fram ett i stort sett "mittenpolitiskt" underlag så ansåg centerpartisterna att de formella villkoren måste vara lika för alla de tre partierna. Denna motsägelse kom till stor del att försvinna i och med att c-fp-mötet (onsdagen den 22 september) på Bergsgatan, till vilket vi återkommer senare, upptäcktes av pressen. Vidare ville Fälldin att man först skulle behandla sakfrågorna, sedan departementsindelningen och till sist personfrågorna. Redan tidigt kom dock personfrågorna att tränga sig på så att i detta avseende sprack förhandlingsuppläggnings. Verkligheten blev inte heller i övrigt vad man hade tänkt sig, ty även om man började med förhandlingar i sakfrågor så sköt man hela tiden de "svåra" sakområdena framför sig troligtvis beroende på att man ville ha så fast mark som möjligt att stå på när sanningens minut skulle slå. Slutpunkten blev därför något diffus med kärnkraftskompromissen som den gordiska knuten. Centern upplevde givetvis Barsebäck som en motgång, men i övrigt var man nöjd med förhandlingsutgången. På ministersidan fick man en förmånlig utdelning, och på de flesta sakområdena tyckte man att det hade gått relativt lätt att nå fram till överenskommelser.

Den folkpartistiska ledningsgruppen ansåg från början att förhandlingarna borde skötas av centern och folkpartiet och att allt skulle utgå från en mittenpolitisk grund. Det gällde att hålla moderaterna kort. Man ville ha en så preciserad regeringsförklaring som möjligt för att undvika framtida tvister och krumbukter. Folkpartiet borde få en ministerpost mer än moderaterna; vilka dessutom skulle vägras få vissa specifika departement. Folkpartiet fick redan den första veckan se sitt hopp om tvåpartiförhandlingar, med efterföljande ultimatum till moderaterna, grusat. Fadäsen med det upptäckta "hemliga" mötet på Bergsgatan anses ha gjort allt annat än trepartiförhandlingar omöjligt i fortsättningen. Som vi nu vet fick folkpartiet stryka på foten vad gäller ministerplatserna och inte heller fick man sin detaljerade regeringsförklaring. Man ansåg sig dock vara nöjd med överenskommelserna i de flesta sakfrågorna, och man tillskrev sig äran av många liberala formuleringar i sluttexten.

Moderaterna, som tycktes vara de som var bäst förberedda för den uppkomna situationen, ville ha en mot valresultatet proportionell fördelning av ministerposter- na. De ville ha en regeringsförklaring som var skriven i generella termer för att gardera ett framtida manö- verutrymme. I båda dessa avseenden kom förhandling- arna att tillfredsställa önskemålen. Man hade dessutom etablerat sig som likvärdig förhandlingspart och de båda fläckarna i regeringsförklaringen, bostads- och skatte- politiken, var överkomliga.

"Kompromissernas koalition" handlar främst om kärnkraftens roll i regeringsförhandlingarna. Det tycks som om Fälldin har velat skjuta på att ta upp ener- gifrågan så länge som möjligt. Anledningen till detta kan ha varit antingen att han ansåg problemet så svårt att han ville undvika att det skulle få förhandlingarna att bryta samman på ett tidigt stadium innan man ens hade etablerat en gemensam grund att stå på eller att han genom att vänta med sitt utspel skulle kunna ha trängt de båda andra mot väggen i slutfasen av förhand- lingarna då brygdens sötma redan hade nått förhand- larnas olfaktorieorgan. När Fälldin väl tog upp frågan så gjorde han det i en ultimatumliknande och starkt emotionell form. Det gjorde problemet svärbemästrat och så ökade "förseningen" ytterligare. Oavsett anled- ningen till tid och form för utspelet från Fälldins sida så vann centern uppenbarligen inte på den använda tek- niken. Det är också möjligt att tidsnöden till och med bidrog till att göra sista nattens avsiktliga läcka till Af- tonbladet inte till en ökad press på folkpartiet och mo- deraterna, vilket de som läckte hade avsett att uppnå, utan till ett vapen i händerna på Bohman och Ahlmark.

Den slutliga uppgörelsen i kärnkraftsfrågan rörde valet mellan en sorteringslinje eller en generell villkorskon- struktion. Ahlmark ville att man skulle dela upp re- aktorerna i olika grupper för att tillåta drift på vissa och förbjuda andra. Fälldin och Bohman enades om och fick igenom en konstruktion där man skulle kräva appar- betnings- och deponeringsavtal för alla kärnkraftsaggre- gat "som f n är under byggnad" för att de skall få tas i drift. Carl Tham pekade då på det oheliga i c-m-al- liansen: Fälldin ville ha generella villkor för att kunna strypa så många kärnkraftverk som möjligt, och Bohman ville ha generella bestämmelser för att man inte, som i sorteringsmodellen, skulle behöva sätt ett tak på antalet aggregat som kunde komma att tas i bruk. Hammerich berättar så den underhållande historien om hur formu- leringen i preliminäröverenskommelsen leder till pro- blemet med att säga om Barsebäck skall beröras av vill- korsbestämmelserna eller ej och hur man till slut når en separatöverenskommelse om just Barsebäck.

Det finns i boken ett antal uppställningar över partiernas ståndpunkter på olika politiska områden. Man kan också se hur på vissa områden formuleringarna ut-

vecklas, men i stort sett finns ingen metod som visar hur de tre partiernas ståndpunkter smälte ihop till en regeringsförklaring. Det framgår dock klart att problemområdena var kärnkraften och familjepolitiken samt mark, bostäder och skatter. Och på de två första områdena gick skiljelinjen också mellan centern och folkpartiet.

Stort utrymme ges i boken åt personfrågorna. Även om personbeskrivningarna är intressanta och hjälper oss att få en överblick av de inblandades politiska bakgrunder så kan det ligga en fara i att ägna sig åt personbeskrivningar och speciellt då karaktärsskildringar. Detta angreppssätt gör att politiska egenskaper personifieras och det kan vara mindre lyckat i synnerhet om politikens ideologiska och strategiska sidor inte tas upp som motiv. Det finns också andra hänsyn som medvetet eller omedvetet måste tas i samband med en regeringsbildning. Ett yttligt men påtagligt exempel från Hammerichs framställning är moderatledarens konsultation i kärnkraftsfrågan med representanter för industrin. Det är alltid svårt att säga hur stor betydelse personer har och det kan mycket väl vara så att det är underliggande krafter som bestämmer och att politikerna åstadkommer krusningarna på ytan. Men man får ändå erkänna att det är fascinerande att läsa om hur Ahlmark från början bara föreslår "pojkar" som statsråd och om hur Astrid Kristensson försvinner ut i korridorerna.

Ett problem med "Kompromissernas koalition" är den tunga vikten som har lagts vid kärnkraftsfrågorna. Redan urvalet av citat från TV-intervjuerna under valnatten visar på att detta skall bli ledtråden. Oavsett om energifrågan avgjorde valet och styrde regeringsförhandlingarna eller ej så framskymtar här risken i att göra "snabb-arbeten" på detta område. Dels kan man få ett skevt perspektiv när man utför jobbet så att man väljer att lägga tyngdpunkterna på fel ställen. Dels kan man komma att bidra till att blockera opinionen och befästa en fördom om det centrala momentet i ett skeende. Nu är det väl helt klart att Kai Hammerich har rätt när han menar att energifrågan var en knutpunkt i regeringsförhandlingarna, men man skulle gärna ha sett en diskussion om varför han valde att låta detta tema dominera händelseförloppet och därigenom ställa så många andra viktiga politiska problem åt sidan. Det är ju inte omöjligt att man använde kärnkraften också till att klä andra motsättningar i finkläder eller att, som antyds i centerns fall, man håller flera bollar i luften för att kompensera utfallet på ett område med vad man får på andra. Om så var fallet blir det mer befogat att låta kärnkraften dominera. Men om detta får vi inget veta.

Är nu Kai Hammerich's bok främst en korrektion av vad pressen skrev under regeringsförhandlingarna eller

kan den komma att tjäna även andra syften av vetenskaplig karaktär? Den ger självklart ett gott skelett för att beskriva vad som hände, men eftersom den saknar såväl öppet redovisad teori som metod så är det svårt för en utomstående att avgöra hur pass god källa den är samt huruvida den ökar förståelsen av händelseförloppet eller enbart befäster en uppsättning förutfattade meningar. Anledningen till dessa brister hos boken är uppenbarligen de ganska speciella arbetsförhållandena. Hammerich har för att få tillgång till allt sitt material fått utlova en fullständig sekretess. Det har givit upphov till frågan om hur trovärdig den aktuella beskrivningen är. Lyckligtvis har vi genom uttalanden av offentlig karaktär från ansvarigt håll inom alla de tre borgerliga partierna fått omdömen om Hammerich's arbete. Och de är positiva omdömen. Man tycks vara imponerad av hur verklighetstrogen den slutliga framställningen är.

Det är givet att en produkt skall bedömas efter sina förutsättningar och Hammerich har klart deklarerat att hans mål har varit att ge en fotografisk redogörelse för ett händelseförlopp där politikerna skall betraktas som vilken yrkeskår som helst och där överdramatisering i form av maktteorier och överdrivet ideologiserande inte bör förekomma. Av vad som framgår av boken och av partiernas uttalanden om den har han lyckats synnerligen väl. Det är dock synd att ett så gediget material som författaren sitter på och som han genom sitt tysthetslöfte är den enda som kan utnyttja enbart används till en rak redogörelse utan några direkta inslag av analys. Det återstår säkert mycket att göra med och av materialet. och vi får hoppas att Kai Hammerich återkommer med ytterligare ett verk vid en senare tidpunkt.

Anders Borg
Statsvetenskapliga Institutionen
Stockholms Universitetet

PAAVO KASTARI: *Suomen valtiosääntö. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B:179*. Juridiska studentfakultetens förlagsexpedition. Helsingfors. Tryckt i Vammala 1977. XVI+439 s.

Grundlagen omges i vissa länder med en särskild vördnad. Den representerar ju det centrala regelsystemet för hela samhällslivet. Den ideologi grundlagen bygger på kan vara resultatet av en lång kamp mot ofrihet och förtryck.

Finlands författningshistoria är ovanlig. Under mer än hundra år (1809–1919) utgjorde en obsolet svensk grundlag (RF 1772, FSA 1789) vår viktigaste garanti för autonomi och självstyrelse, som med växlande framgång åberopades gentemot en maktfullkomlig rysk kejsare.

Statschefens kontinuerligt stora makt, senatens ställning mer av ämbetsverk och domstol än regering, en onaturligt lång period (1809–1862) utan fungerande folkrepresentation, har satt sina outplånliga spår i Finlands författningshistoria. Rädslan för ryska övergrepp mot konstitutionen framtvingade också en exceptionellt invecklad försvarsmekanism, som fortfarande tillämpas i lagstiftningsarbetet, mot rubbningar av de regler författningen ger uttryck för.

Under vår oroliga självständighetshistoria har regeringsformens i stort sett oförändrade innehåll bildat en viktig broms mot oöverlagda reformer. Det är därför felaktigt, såsom emellanåt göres, att efter franskt eller tyskt mönster försöka skilja mellan en första och en andra finländsk republik (med 1944 som skiljelinje). Regeringsformens bibehållande innebär att man blott är berättigad att tala om *en* republik. Två författningskommittéer har utan att nå enighet dryftat en totalreform av Finlands grundlag. Det synes därför som om vi ännu en tid framåt finge nöja oss med att leva kvar i den första finländska republiken.

Å andra sidan har grundlagarna smidigt kunnat följa de olika skeden Finland genomgått, när det gällt att anpassa samhället till krissituationer eller att här förverkliga en utbyggnad av välfärdsstaten efter nordiskt mönster. Samma smidighet har möjliggjort den säregna utveckling vårt presidentstyre och vår parlamentarism kan uppvisa. Dessa regler hade sålunda ej ställt hinder i vägen, ifall utvecklingen gått i en annan riktning, för en svag presidentmakt och starka regeringar kombinerade med parlamentarism enligt klassiskt mönster.

Det har skrivits många böcker om vår politiska historia liksom samhällsfrågor analyserats ur olika synvinklar. En stor brist har likväl varit att vi saknat en modern sammanfattande framställning av Finlands statsrätt. Det som Hermanson och Erich skrev på 1920-talet eller som Hakkila kompilerade i sin yligga grundlagskommentar 1939 har länge redan varit till stora delar inaktuellt. Pavo Kastari, som var professor i statsrätt vid Helsingfors Universitet 1956–1973, är särskilt väl skickad att fylla denna lucka genom sin vetenskapliga bakgrund men också på grund av aktiv medverkan såsom minister, JO, lagberedare m m.

Kastaris nya bok "Suomen valtiosääntö" (Finlands statsförfattning) ger en koncentrerad, men därför inte tungläst analys av alla centrala problem rörande vår författning. Dispositionen följer visserligen delvis kapitelrubrikerna i RF, men innehållet är någonting mycket mer än en lagkommentar. Författaren kommer med historiska och komparativa analyser som bakgrund till sin redogörelse för institutionerna i vår författning. Han jämför de olika statsmakterna: presidenten, regeringen, riksdagen, domstolarna sinsemellan i fråga om faktisk

maktställning och inflytande. Därtill kommer han med rent personliga åsikter om hur utvecklingen i fortsättningen borde gestaltas. Han försummar heller inte den viktiga frågan om personligheternas roll i finländskt statsliv. Ett studium t. ex av republikens presidents ställning i Finland kan göras fruktbart endast utgående från en analys av var och en presidents personlighet.

Kastari har sålunda lyckats att i denna hanterliga bok få med mycket material och många synpunkter som presenteras på ett populärt men samtidigt exakt sätt. Han har minsann inte sparat på sitt stoff som kunde ha räckt till för många volymer. I flera fall nöjer han sig sålunda med att peka på ett problem och därvid hänvisa till någon av sina talrika andra publikationer eller till arbeten av andra författare. Man finner i boken litteraturhänvisningar av det mest skiftande slag. Vad man likväl saknar är en bibliografisk översikt av det viktigaste som skrivits i de olika frågorna. Som det nu är så förefaller litteraturhänvisningarna något slumpmässiga. Vissa referenser saknas också helt.

Legalitetskravet sätter som känt sin starka prägel på statslivet i Finland. Säkert är att ett fasthållande vid vissa judiciella former, t ex i regeringsarbetet, i någon mån kan te sig överflödigt. Statsrådsmedlemmernas rättsliga kontrollbefogenheter i fråga om presidentens beslut synes också föga motiverade i dagens läge. Å andra sidan bildar legalitetstraditionen en värdefull beståndsdel i Finlands skiftande politiska liv. Rättsreglernas konsekventa iakttagande, som övervakas bl a av justitiekanslern i statsrådet på ett verksamt sätt (JK delar även i presidentföredragningarna), ger en nödig stadga och säkerhet åt ett beslutsfattande som stundom sker utan tillräcklig beredning och som resultat av kompromisser mellan stridiga politiska viljor. Det kan hända att det lyckas att på rättsliga grunder underkänna ett beslut som också i politiskt avseende är otillfredsställande.

Kastaris syn på förhållandet mellan presidentens och statsrådets befogenheter bygger på hans åsikt att en viss maktbalans härvid bör kunna förutsättas i vår RF, om också denna inte finns satt till pappers och utformad i paragrafer. De lege ferenda kunde man också rekommendera en utveckling i den av Kastari föreslagna riktningen nämligen att presidenten, då han fattar sina beslut, i viss utsträckning vore bunden av statsrådets mening. Hade våra regeringar till följd av partisplittningen och -motsättningarna inte över lag varit så svaga, så hade kanske verkligheten redan kommit att motsvara Kastaris teori. Som det nu är inträffat det visserligen endast ytterst sällan att presidenten formellt fattar beslut i strid med statsrådets förslag, men i praktiken dirigerar han många viktiga beslut helt självständigt.

Kastari understryker att domstolarna i Finland inte i

fråga om självständighet och auktoritet kan mäta sig med sina motsvarigheter i vissa andra (väst)stater. Våra domstolar yttrar sig sålunda inte om lagarnas grundlagsenlighet. Argumentet att högsta domstolens "svaghet" berodde på att medlemmarna i senatens justitiedepartement (HD:s föregångare) valdes blott på viss tid äger säkert i viss utsträckning sin riktighet. Fortfarande finns det e.o.medlemmar i våra högsta domstolar och på viss tid valda ledamöter i specialdomstolar (t ex arbetsdomstolen), vilket är ägnat att verka hämmande på domstolarnas oberoende. Om man undantar olaglighetsperioden under slutet av den ryska tiden framstår likväl domarnas ställning i övrigt såsom synnerligen tryggad. Domarna har nog i de allra flesta fallen haft alla möjligheter att utan fara för avsättning (eller försummat återval) göra sin stämna hörd. Orsakerna till att domarna inte i Finland framstår såsom så energiska värnare av medborgarnas fri- och rättigheter som fallet är i vissa andra länder ligger nog inte i en bristande vilja från domarnas sida att värna lagligheten utan i systemet som helhet, där domstolarna ställts på sidan om förfätningskontrollen. JO:s och JK:s benägenhet att i allt mindre utsträckning skrida till tjänsteåtsåtgärder har också lett till att domstolarna rätt sällan den vägen kommer att befatta sig med eventuella överträdelse av tjänstebefogenheter och makmissbruk som drabbar medborgarna.

Enligt anmälares åsikt är Kastaris kritik av de politiserade tjänstetillsättningarna alltför mild. Tjänstemannakårens partibundenhet kan sålunda uppfattas som ett hot mot parlamentarismens spelregler. Men framför allt strider den mot medborgarnas rätt att på lika villkor, oberoende av politisk färg, komma ifråga vid tillsättning av offentlig tjänst.

Anmälares ser också en fara i ett rubbande av äganderättsskyddet enligt grundlagen, som Kastari är beredd att pruta på. Visserligen skyddas medborgares "gods" inte i våra nordiska grannländers grundlagar genom krav på kvalificerad majoritet för lagstiftningsåtgärder innebärande inskränkningar av detta skydd. En uppenbar skillnad i attityd är likväl rådande mellan de socialistiska partierna i Finland å ena sidan och övriga nordiska länder å den andra. En tillfällig kantring i riksdagens majoritetsförhållanden kan sålunda leda till radikala omvälvningar, om kraven på kvalificerad majoritet hos oss rubbas, medan utvecklingen härvidlag leds med större försiktighet i grannländerna. Finlands ömtåliga inrikes- och utrikespolitiska situation kräver sålunda stor moderation i fråga om förändringar.

Det är inte möjligt att i en kort recension annat än snudda vid några av de många problem som dryftas i Kastaris bok. "Suomen valtiosääntö" har goda utsikter att bli

en klassiker på sitt område. Den borde översättas till svenska.

Tore Modeen

CURT SØRENSEN: *Marxismen og den sociale orden I-II*. Grenå GMT 1976.

Curt Sørensens omfangsrige to-bindsværk om marxismen og den sociale orden repræsenterer på mange måder ikke så lidt af en bedrift. Det er nok første gang en så omhyggelig og veldokumenteret gennemgang af en række væsentlige sider (*de væsentlige*, mener forfatteren selv) af marxismen lægges frem i samlet form på dansk. I bogens undertitel formuleres hovedtemaerne i afhandlingen, og disse må betegnes som helt centrale og helt aktuelle problemer i en standende videnskabsteoretisk og videnskabsfilosofisk debat, som enhver, der befatter sig med samfundsvidenskabelige problemstillinger (og naturvidenskabelige med, for den sags skyld) må føle på sin krop. Det, der er værkets hovedsigte, er dels at drøfte "forklaringen på og ændringen af den sociale orden" og i naturlig forbindelse hermed problemet med det, forfatteren kalder "det politisk-taktiske element" i den marxistiske teoriudvikling. I bogens andet bind eksemplificeres dette hovedtema gennem en analyse af II Internationale. Som andet hovedtema står forfatterens ønske om at levere, som det hedder, "(et) bidrag til diskussionen om marxismens specifikke egenart og afgrænsningen over for den borgerlige sociologi".

Dette tema må opfattes som det dominerende, idet det politisk-taktiske element i forbindelse med den af forfatteren så stærkt betonedede "handlingsdimension" indgår som et led i denne "specifikke egenart". Om denne siger forfatteren iøvrigt sammenfattende et sted (p. 249, bd. I), at den består af fem elementer. Disse hovedelementer eller *building-blocks*, må man kunne benævne dem, er 1) kritikken af den politiske økonomi og fremstillingen af den kapitalistiske produktions fundamentale antagonismer og bevægelseslove, 2) den historiske materialisme, 3) den dialektiske materialisme, 4) konkrete historisk-empiriske studier og 5) politisk-taktiske analyser, teser og anvisninger. Det er så disse elementer forfatteren analyser. I en række kapitler behandles spørgsmål som "Den sociale objektivitets problematik og handlingens mulighed" (kap. 1), "Den materialistiske historieopfattelse" (kap. 2) og "Den dialektisk materialistiske grundopfattelse" (kap. 4). I et afsluttende kapitel (kap. 5. bd. I) drøftes det spændende problem om marxismens videnskabelighed, herunder marxismens eventuelle falsificerbarhed. Andet bind er som nævnt viet II Internationale og omfatter bl a analyser af Kautskyanismen og spørgsmålet om arbejderbevægelse-

sens taktik. I et afsluttende kapitel drøftes det, der vist efter forfatterens mening er det helt centrale aspekt af marxismen, nemlig dens rolle i forbindelse med "transformationen af den sociale orden" og marxismen som en "kampteori".

Der er som indledningsvist nævnt tale om en kundskabsrig og dybtgående analyse, og de indvendinger, jeg har, er især af mere principiel og videnskabsfilosofisk art, og relaterer sig først og fremmest til værkets første bind. Jeg er iøvrigt tilbøjeligt til at tro, at værkets genesis så at sige er "modsat" præsentationsformen, at med andre ord forfatterens interesse først og fremmest har været rettet mod II Internationale, og kun sekundært mod det almene, som er første binds emne. Om det virkelige forhold sig således eller ej, ved jeg naturligvis ikke, men det ville i givet fald give en slags forklaring på nogle af de mangler, som, det må siges, svækker første, almene del.

En af disse er paradoksalt nok forfatterens tilbageholdenhed, forsigtighed eller beskedenhed, om man vil. Tag som eksempel kapitel 4, der handler om det dialektiske element i marxismen. Forfatteren referer en række forskellige opfattelser, drøfter kort naturdialektikproblemet og jævner udføreligt to divergerende marxistiske opfattelser, nemlig Joachim Bischoffs og Klaus Holtzkamps. Men en egentlig konkluderende afslutning på analysen leder man forgæves efter. Man fornemmer nok, hvor forfatterens sympati ligger, men mest gennem ikke-begrundede bemærkninger af typen: "Joachim Bischoffs stærke fremhævelse af den videnskabelige socialismes samfundsmæssige forudsætninger, dens refleksion over egne forudsætninger og funktion kan tiltrædes . . .". Idealkravet til analysen måtte iøvrigt være et definitivt svar på spørgsmålet om, hvad dialektik er. Og når dette ikke gives og nok ikke kan gives, må man som læser være berettiget til at drage den konklusion, at *building-block* nr. 3 (altså dialektikken) rummer et antal af mulige (marxistiske) varianter, strækkende sig fra Bernsteins, der, fremgår det, nærmest går ud på en fornægtelse, og til revolutionære marxister, der, siges det, vil gøre den til "marxismens sjæl". Når dernæst disse principielle betragtninger kan gøres gældende i forbindelse med forfatterens gennemgang af de andre *building-blocks*, står man i realiteten over for en marxistisk pluralisme af imponerende omfang, og dette endda blot i forbindelse med marxismens *specifikke* egenart.

Dette fører ind på et andet problem. Det forekommer mig nemlig, at forfatteren ikke for alvor har gjort sig klart, hvad en tilfredsstillende besvarelse af det filosofisk set intrigerende spændende spørgsmål om marxismens specifikke egenart i virkeligheden forudsætter. Meningen er jo at sammenligne den med såkaldt "borgerlig" samfundsvidenskab og altså bestemme den i relation til denne. For mig at se indebærer det helt selvfølgelig

nødvendigheden af at bortskrælle alle ikke-nødvendige dele af såvel marxismen som af ikke-marxistisk ("borgerlig") videnskab. Af alene at sammenligne det nødvendige (og tilstrækkelige) system af påstande etc. med et korresponderende ikke-marxistisk system af modpåstande etc. Og der er vel f.eks. ikke nødvendige bestanddele af ikke-marxistisk videnskab at være "psykologiserende", "individualiserende", idealistisk", "hyperfaktuel" – eller, når det gælder f.eks. den Durkheimiske sociologi, at være – som det hævdes om Durkheim – politisk konservativ (Durkheim "reificerer" den bestående sociale orden, betragter den som "kvasi-natur"). Forfatteren gør imidlertid ikke dette klart, hverken for sig selv eller læseren. Og hans analyse bliver derfor også uden pointe.

Som en pendant til denne uklarhed kan man også se forfatterens lidt diffuse problemformulering, når det gælder (vigtige) enkeltheder. I et afsluttende kapitel (bd. I) drøfter forfatteren som allerede nævnt bl. a. spørgsmålet om marxismens mulige falsificerbarhed, altså ret beset dens karakter af videnskab. En tilfredsstillende besvarelse måtte forudsætte dels en afgørelse med hensyn til hvilket kriterium, der skulle anvendes. Skal det være falsificerbarhedskriteriet, eller måske snare Wienerkolens meningskriterium eller noget tredje? Man savner en problematisering på dette punkt. Dernæst, hvis man vælger at bruge falsificerbarhedskriteriet som måleinstrument, hvilken særlig udformning skal man da vælge at benytte? Den Karl Popperske snævrere udformning, der vel snarest går på bestemmelsen af en logisk grænse mellem videnskab og ikke-videnskab, eller en "blødere" udformning? Klart er det, at man (når man ser på den forskningssociologiske situation) aldrig tester én enkelt hypotese, men et batteri af sådanne og at der som udgangspunkt altid foreligger en række ikke direkte falsificerbare antagelser, men alene om – med et af forfatterens yndlingsudtryk – "Leitfaden" etc. En sådan nødvendig diskussion gennemfører forfatteren imidlertid slet ikke, og har så vidt jeg kan dømme slet ingen forståelse for problematikken. Dernæst forfatterens svar. Er marxismen falsificerbar? Så vidt jeg kan læse forfatteren er svaret lidt i retning af både-og, omend jeg ikke er sikker på, hvad forfatteren mener, der mangler ganske enkelt en klar stillingstagen. Men er sådant både-og svar er i alle tilfælde utilfredsstillende, idet det samme kan siges om ikke-marxistisk videnskab, og altså ikke indicerer et specifikt element. Og endelig bliver jo også konklusionen, at såfremt visse dele af marxismen er ikkefalsificerbare, da beror en skarp sondring mellem to "videnskabssyn", det ene så foragtende benævnt "borgerlig", alene på et ikke falsificerbart, dvs. uvidenskabeligt valg af Leitfaden etc., der kan være mindre pretentiøse eller mere, og for marxisters vedkommende altså det sidste.

Jeg mener alt i alt, at bogen som helhed ikke leverer et tilfredsstillende svar på sit eget hovedspørsmål, idet forfatteren ikke gør sig de videnskabsteoretiske og logiske implikationer i det i sig selv klart formulerede hovedspørsmål om marxismens specifikke egenart vis-à-vis "borgerlig" sociologi og samfundsvidenskab klart. Trods denne fatale svaghed i det videnskabsfilosofiske grundlag står dog alligevel tilbage hovedindtrykket af én som allerede nævnt indledningsvist såre omhyggelig og grundig gennemgang af en række væsentlige sider af marxismen, der dokumenterer forfatterens store belæsthed indenfor området. I mange henseender må bogen kunne være en guldgrube, ikke mindst for samfundsvidenskabsmænd, der deler Curt Sørensens videnskabs-syn.

Henning Bregnsbo

CARL-JOHAN WESTHOLM: *Ratio och universalitet. John Stuart Mill och dagens demokratidebatt*. Rabén och Sjögren, 1976, 240 s.*

Min første impuls da jeg for forholdvis kort tid siden fikk denne boken i hånden, ar at det utvilsomt var litt av en modig handling å skrive en avhandling om John Stuart Mill. På dette område er det jo allerede skrevet adskillig, og forfatteren kan derfor ikke regne med den relative overbærenhet som man stort sett vil anvende når det dreier seg om et pionerarbeid innen et nytt område. Det gjelder her ikke bare å legge for dagen et inngående kjennskap til John Stuart Mill, men også, og det kan være et vel så krevende arbeide, til den meget omfattende litteratur som er skrevet i denne forbindelse. – Men allerede ved første gjennomlesning er det tydelig at forfatteren behersker sitt emne. Og da med hensyn til begge de nevnte områder. – Det kan forøvrig nevnes at forfatteren, eller forlaget, burde bevilget noen flere sider. Enkelte ganger, og det gjelder særlig behandling av andre forfattere, står kunskapene nærmest i kø, og hvor derfor selve fremstillingen enkelte ganger kan få et preg som vi ellers stort finner i fotnoter.

Ellers kan det inledningsvis bemerkes at boken vel helst burde være skrevet på engelsk. – Noe den kunne fortjent. Den ville da, i noe utvidet og noe endret form, gi et bidrag til den internasjonale litteratur om John Stuart Mill og den senere demokratidebatt.

Det må her fremheves som et særlig positivt moment at forfatteren tar med et avsnitt av denne art. Hvis studiet av politiske idéer skal ha en fremtid, en berettiget fremtid i statsvitenskap, er det uomgjengelig nødvendig

* Opposisjon ved Carl-Johan Westholms doktordisputas, Universitetet i Uppsala 20. november 1976.

at teorier og modeller fra klassisk politisk tenkning integreres med data og problemstillinger fra samtidens empiriske samfunnsforskning. Da, og bare da, kunne vi eliminere den tragiske tendens til å gjøre politiske tenkere utilnærmelige, til å henge dem opp på veggen i en slags gullramme i fornem opphøyethet. En metode som man vel har lånt fra litteraturforskere, hvor den muligens har sin berettigelse. Men som i alle fall i våre fag har ført til såpass beklaglige foreteelser som, på den ene side, en faglig isolasjon av teoriforskningen, av og til også kombinert med en klar nedvurdering av dette fag; og på den annen side, også til en viss idétomhet i visse deler av den empiriske samfunnsforskning. – Vi savner, på mer enn én måte, en forsker som Tingsten som i høy grad behersket, og også kunne integrere, begge disse forskningsgrener. – Når det gjelder denne avhandling kunne jeg forøvrig personlig tenke meg å gå et skritt videre enn forfatteren, hvor oppdeling med henblikk på personer, hadde vært ersattet av en disposisjon med henblikk på *emner*, noe jeg vil komme tilbake til senere.

II

Når det gjelder selve hoveddisposisjonen i denne avhandling, og også bokens tittel, har forfatteren uten tvil vist sitt gode grep på problemstillingen ved å gjøre Ratio og Universalitet til de to nøkkelbegreper i John Stuart Mills tenkning. Denne varige konfrontasjon mellom Ratio, i betydning Good Government, og Universalitet, i betydningen bred politisk deltakelse, utgjør, uten sammenligning, den mest særpregede karakteristikk ved hans teoretiske forfatterskap. Og hvor vi aldri finner lettvinde patentløsninger, eller overfladiske forsøk på å forene dem i en enkel syntese. Kanskje burde ordet "universalitet" vært ersattet med ordet "deltakelse" eller "partisipasjon", eller så burde en kanskje vært mer konsekvent og brukt latinskt benevnelse for begge begrep; men denne innvending veier dog temmelig lett.

Derimot savner jeg klart en behandling av disse to begreper slik de er behandlet hos tidligere representanter for utilitarismen. Jeg tenker da spesielt på Bentham og James Mill. – Jeg tror det i og for seg er riktig at rent biografiske opplysninger kommer i bakgrunnen. Som person var vel John Stuart Mill mer viktoriansk enn selve dronning Viktoria, med en helt eksepsjonell mangel på erotisk vitalitet. – Og når det gjelder forholdet til Harriet Taylor, kan man nok være enig med Tingsten i at "återhållsamheten i varje fall inte bara berodde på ett svalt temperament, utan också på en bestämd moralisk uppfattning". – Men slike opplysninger har jo bare sin berettigelse hvis man, med rimelighet, kan anta at dette har hatt betydning for hans politiske filosofi. Og

det er nokså tvilsomt om hans varige kjærlighet til frihet, på en slags kvasifreudiansk måte, kan bli betraktet som et substitutt for mer jordnær kjærlighet.

Men barndommen derimot, den kan ingen løpe fra. Og John Stuart Mill hadde ingen lykkelig barndom. Litt mer komparativt kan det innskytes at både Hegel, Marx eller Tocqueville nok hadde en langt mer harmonisk start her i livet. Ingen av dem ble indoktrinert fra tidlig barnsben av. Og det måtte være litt av en påkjenning å ha James Mill til far, og dessuten Bentham til husvenn. Og så bli oppdratt til å bli vidunderbarn. – Gresk, latin og utilitarisme. – En tenker uvilkårlig på Alexander Kielland når han i sin tid, i *Skipper Worse*, skildret de stakars elever på vei til latinskole, "med hjernen full av grammatik, den ene halvdel med reglene og den annen med unntagelsene". Skjønt når det gjaldt utilitarisme, var det vel i Mills tilfelle utelukkende pass for reglene, og ingen, absolutt ingen for unntagelsene.

Løsrivelse fra dette bastante barndoms miljø, – en kan nesten bruke ordet "miljøskadet" i denne sammenheng, – representerer en imponerende intellektuell prestasjon. Og det er vel å merke intet plutselig studentopprør, derimot en langvarig og gradvis, men også en grundig løsrivelse. Først som moden mann, vel femti år gammel, da han skrev *On Liberty* kan vi si at prosessen er fullført. Men selv i denne bok opptrer Mill diplomatisk når det dreier seg om opphavet. Han nevner ikke navn, han henviser bare diskret till "den tidligere generasjon av liberalere"; men vi vet likevel hvem han først og fremst hadde i tankene.

På dette område kunne man, etter min mening, med stort utbytte også anvendt begrepene Ratio og Universalitet. Det ville vært meget fruktbart når det gjelder nettopp forskjellen mellom John Stuart Mill og de tidligere utilitarister. – For Bentham sto alltid Ratio, eller *good government* helt sentralt i hans tenkning. Men deltakelse spilte lenge en helt minimal rolle i hans filosofi. Hans utrettelige reformiver kunne, i likhet med de franske fysiokratene, vel så godt tilpasses det opplyste enevælde, som noen form for demokrati. Det var først i 1809, på et tidspunkt da Bentham var vel seksti år gammel, i *Plan of Parliamentary Reform*, at han temmelig plutselig ble demokrat. Delvis på grunn av innflytelse fra James Mill.

Benthams demokratisme er i utpreget grad en form for gammelmannsradikalisme, som han også forfektet med typisk standhaftighet i vel tyve år. – Og det er vel å merke denne Bentham vi først og fremst kjenner fra idéhistorien. Bred deltagelse og *greatest happiness for the greatest number* har her en fullstendig problemfri og sorgløs sameksistens. Det ene forutsetter faktisk det annet. – Og denne sammenfiltring er muligens enda mer systematisk i *Essay on Government* av James Mill fra 1824. Hvor alminnelig stemmerett og årlige valg med

logisk nødvendighet vil lede til Det gode samfunn. (Noe som jo fem år senere ble gjenstand for en nærmest drepende kritikk av Macaulay). – Og det er spesielt på dette område at John Stuart Mill viser seg som en langt mer original, grundig og problemorientert tenker enn sine forløpere.

III

Vi skal nå gå over til å behandle frihet, og spesielt yttingsfrihet, litt mer systematisk. *On Liberty* blir jo, i tillegg til Miltons *Areopagitica*, med rette betraktet som det mest sentrale verk til fordel for yttingsfrihet som i det hele tatt er skrevet. Og det er, naturlig nok, retten til å dissentere, som her står i fokus. – Det som på et langt senere tidspunkt ble understreket av Rosa Luxemburg i hennes velkjente sats: "Freiheit ist immer Freiheit des anders denkenden".

Når det gjelder selve argumentasjonstypene, kan opponenten, langt på vei være enig med forfatteren. Men jeg synes dog han er litt for streng med Gertrude Hoffmann (s. 101). – Mill argumenterer her neppe på en måte som kan kalles absolutistisk. Men det lar seg samtidig ikke fornekte, at for Mill, er frihet ikke bare noe nyttig, men også en *rett*. Adskillige nyttefilosofiske argumenter blir fremmet for frihet, men det han sier om den enes rett, selv om resten av menneskeheten skulle være av en annen oppfatning, kan neppe utelukkende klassifiseres i denne kategori. – Her skimter vi også en naturrettlig begrunnelse. – Sammenlignet med tidligere utilitarister, har vi her, en form for differensiert tenkning som kan minne om David Hume, når han generelt bygger på *pain and pleasure*; men det var dog ikke enhver form for *pain and pleasure* som hadde etisk verdi. "The good qualities of an enemy are hurtful to us, but may still command our esteem and respect." – Hume tilføyet at denne distinksjon nok kunne være vanskelig for mange, men fremhevet også at "a person of fine ear, who has command of himself, can separate these feelings, and give praise to what deserves it". (*Treatise Book III, Sect. II*).

Forfatteren nevner, med rette, at for Mill kan friheten trues ikke bare av en enkelt despot, eller av et snevert oligarki, men også av det, som Ibsen, i en *Folkefiende*, kaller Den kompakte majoritet. Men jeg synes Amerika, og amerikansk politikk, kunne fortjene større oppmerksomhet. Det er jo fra Amerika at Mill først og fremst henter sin empiri. Forøvrig i likhet med Bentham. – Bentham var her, eller også her, fullstendig problemfri, og kunne nok uten vanskelighet ha sluttet seg til Tom Paine, "What Athens was in miniature, America will be in magnitude". – Og videre synes jeg også Tocqueville

hadde fortjent langt større oppmerksomhet i denne forbindelse. Mill sto i stor gjeld til Tocqueville på dette sentrale område. En fremragende tenker, som nettopp ved sin grundige konkrete behandling av det amerikanske demokrati vel tredve år tidligere, tydelig hadde vist at demokrati og ytringsfrihet ikke nødvendigvis alltid har en problemfri sameksistens.

Dette problemkompleks kunne, etter min mening, fortjene en større oppmerksomhet. Og da spesielt som et emne i dagens demokratidebatt. Vi er jo alle oppflasket, for ikke å si, hjernevasket til å betrakte demokrati og frihet som nærmest identiske fenomen, eller som et slags siamesiske tvillinger i politikken. Omtrent som *demokrati og fred*. – Og i begge tilfelle kan spørsmålsteget være berettiget; enkelte ganger.

Når det gjelder demokrati og frihet, kan muligens den nevnte forenkling være naturlig for en generasjon som til fulle har opplevd totalitære diktaturer. Men viktige distinksjoner er dog blitt borte på veien. – For bare å nevne et par eksempler. Amerika var i begynnelsen av femtiårene sterkt preget av en særdeles intolerant og illiberal bevegelse ved navn Mccarthyismen. Og det var på ingen måte en liten reaksjonær klikk, men snarere en bred folkelig bevegelse rettet mot det man mente var kommunistisk undergraving. En mistanke som etter hvert skulle rette seg mot temmelig store grupper, spesielt på universitetene og i massemedia. – Med hensyn til vår distinksjon, kommer man vel ikke saken nærmere ved å hevde at Amerika delvis opphørte å være et demokrati i disse år. Valgene foregikk på helt normal måte. McCarthy selv var både valgt og gjenvalgt fra Wisconsin, og solide landsomfattende meningsundersøkelser ga heller ikke særlig negative resultater for den beryktede senator. I 1954 var, for eksempel, 50% positivt innstilt til McCarthy, 29% negativt mens 21% ikke hadde noen mening. En mer fruktbar problemstilling ville det vel heller være å hevde at selve demokratiet var temmelig intolerant i dette tilfelle. Men dette krever utvilsomt en viss evne til differensiert tenkning; eller at man kjenner sin Stuart Mill; for å si det med andre ord.

Som en liten avstikker til vår nordiske del av verden, vil jeg nevne at toleranseproblemet i de siste år, rent generelt, særlig har vært knyttet til debatten om såkalt *Berufsverbot*. Men dette er dog på ingen måte noe nytt. Allerede i 1946, i boken *Hvorfor demokrati* tar Alf Ross utvetydig til orde for omfattende meningskontroll når det gjelder ansettelse av enhver offentlig tjenestemann. Og dreier seg her ikke om noen få nøkkelpersoner i det militære, eller diplomatiet, men *alle* i offentlig virksomhet. Og det var her ikke nok at man ikke tilhørte et såkalt udemokratisk parti; man trengte også kontroll av sinnelag ved hjelp av "indgaande Prøvelse af Ansøgere med Støtte i Udtalelser fra paalidelige Tjenestemands-organisationer". (s. 334).

Etter min mening er dette et klart tilfelle av mccarthyisme; endog flere år før McCarthy. – Dette syn er videre ikke nødvendigvis udemokratisk, i hvert fall ikke hvis det skulle deles av en majoritet i vedkommende land. Men det er, etter sin art særdeles illiberal. Jeg vil til og med hevde at det vil være vanskelig å finne en tilsvarende illiberal uttalelse i noe annet ansvarlig verk fra nordisk hånd i den siste mannsalder. – Også her ser vi tydelig at et forsvar for demokrati, ikke nødvendigvis, fører til forsvar for toleranse.

IV

Vi skal så gå over til å drøfte politisk representasjon, og forholdet mellom representant og velger litt mer generelt. Et område hvor Mill har gitt meget vesentlige bidrag. Og dessuten et område hvor vi neppe noensinne vil komme til noen entydige konklusjoner. Rent logisk vil jo alltid *re-presentare*, å gjøre nærværende det som ikke er nærværende, inneholde en latent motsigelse. Omtrent som brød og vin, i visse tilfelle, blir forvandlet til Herrens legeme og blod. Men mange mennesker tror utvilsomt på denne transformasjon. Og da blir det, på sin måte, en sosial realitet.

Opponenten kan underskrive adskillig av det forfatteren har sagt om Mill i denne forbindelse. Men jeg kan ikke være enig, når det innledningsvis hevdes at han var den første som forente demokratiet med den representative styreform (s. 8). Både Bentham og James Mill var i aller høyeste grad tilhengere av et styre av valgte representanter basert på almen stemmerett og hyp-pige valg. Men for dem var det dessuten noe selvsagt at det skulle være meningsidentitet mellom velgere og representanter. Og det er spesielt på dette område at John Stuart Mill, ved å fremheve representantenes uavhengighet, avviker vesentlig fra sine forgjengere. – Fra et litt videre perspektiv kan vi nok si at John Stuart Mill, på dette felt, viderefører en tradisjon fra Edmund Burke, og jeg tenker da spesielt på hans berømte tale til velgerne i Bristol, 1774, hvor han på det aller sterkeste fremhever representantenes egen samvittighet og overbevisning, og forkaster enhver form for bundet mandat. – "Parliament is not a congress of ambassadors".

Riktignok kunne Mill, i enkelte spesielle tilfelle, når det dreiet seg om religion eller økonomi, tenke seg at representanten burde være talsmann for sine velgere. Men hovedregelen var likevel helt klar; hvis velgerne generelt kunne binde representanten, ville "representation be converted into mere delegation".

Dette er problemer som vi kanskje aldri blir ferdige med å diskutere. I alle fall ikke så lenge vi har en eller annen form for parlament, eller styre av valgte repre-

sentanter. – Og det er i denne forbindelse jeg etterlyser enkelte henvisninger til senere empirisk forskning. Vi står i dag i den langt gunstigere situasjon, at vi kan henvise, også, til konkrete målbare resultater på dette felt. – Jeg tenker her særlig på en undersøkelse blandt amerikanske velgere av Wahlke, Eulau o.a. som tydelig viser at holdningen til fordel for den uavhengige representant, *Trustee*, (63%), var vesentlig høyere enn holdningen til bundne mandat, *Delegate*, (14%) eller både og, *Politico* (23%). ("The role of the representative", *Am. Pol. Sc. R.* 1959). Og vi kunne vel også, med utbytte, drøftet den snart klassiske undersøkelse til Miller & Stokes om "Constituency influence in Congress" (*Am. Pol. Sc. Review*, 1963). – Når det gjelder norsk politikk, har vi opplysende data om holdninger til politiske representanter i Valen og Katz, *Political Parties in Norway*, 1959. Og også her med sterk vekt på egen mening, 69%, i motsetning til bundethet til partiet, 29%. (s. 223). – Andre undersøkelser kunne selvsagt nevnes, og jeg tenker da særlig på det som i det siste er utført fra svensk hold av Sören Holmberg og Lars Strömberg. – Men bare de nevnte undersøkelser viser tydelig at de tanker John Stuart Mill i sin tid gjorde seg til talsmann for, i høyeste grad lever i nåtidens politikk.

Her står vi, etter min mening, ved litt av et kjernepunkt. Bare hvis idéanalysen kan integreres med data fra empirisk forskning, vil denne gren ha en fremtid i statsvitenskapen. Og den kan da, ikke på noen måte, reduseres til et stykke politisk arkeologi. Slik det av og til gjøres. Men det er tydeligvis teoriforskere som må ta de første skritt. – Valgsosiologer tar nok oftest John Stuart Mill pliktskyldigst med i litteraturlisten, men det er ikke alltid de har lest ham grundig, eller med utbytte.

Et meget vesentlig unntak har vi riktignok hos Herbert McClosky i "Consensus and ideology in American Politics", hvorfor han nettopp ved å anvende en modell fra John Stuart Mill, viser at politiske ledere var vesentelig mer tolerante enn vanlige mennesker (*Am. Pol. Sc. R.* 1964).

V

Vi skal så kort nevne Mills forhold til pluralismen. Forfatteren hevder flere ganger at Mill kan betraktes som en pluralist (s. 21, s. 43 og s. 183). Opponenten kan ikke være helt enig på dette punkt. Mill var riktignok en særdeles konsekvent tilhenger av en pluralitet når det gjaldt individuelle meninger. Men man blir ikke nødvendigvis pluralist av den grunn. Pluralisme er enten korporativ eller regional, og bygger nødvendigvis på en form for mellomkollektiver, eller noe utover den snevre modell stat – individ, det som Montesquieu meget be-

tegnede kalte *les corps intermédiaires*. – Og det er her man, etter min mening, finner hovedsvakheten i forrige århundres liberalisme.

Bentham, og likeledes John Austin, neglisjerte konsekvent mellomkollektivene. Og i følge klassisk liberalisme skulle det vel helst ikke være noen yrkesorganisasjoner eller fagforeninger som kunne hindre markedsmekanismen i å fungere. Men resultatet har da stort sett, ikke blitt uavhengige personligheter, men snarere rotløse, fremmedgjorte og isolerte enkeltindivider, et lett bytte for den første og beste demagog. – For å gå tilbake til den første utilitarist, Thomas Hobbes, tror jeg han tenkte helt logisk når han på sin side fremhevet den allmektige stat, eller Leviathan, som noe uungåelig. Og det er neppe så enkelt å komme med avgjørende motargumenter, hvis man vel å merke, i likhet med Hobbes, utelukkende holder seg til hans premisser, eller til modellen stat – individ. Hobbes tenkte her langt mer logisk enn Bentham. Og det er også et tydelig tegn at selv John Locke aldri vovet seg på noe frontalangrep mot Hobbes, men nøyet seg med enkelte kongelige hoff-filosofers av klart mindre kaliber.

Innen liberal tenkning er vel Tocqueville den eneste som peker på det farlige, både for frihet og for deltakelse, når menneskene mer og mer blir løst fra gruppesolidariteten. – I et samfunn hvor familieband, godt naboskap og yrkessolidaritet ikke eksisterer, ville menneskene tenke utelukkende på sin egen fordel, og de ville praktisere en snever individualisme uten tanke på fellesskap. Og det var nettopp en slik individualisme som tyranniet ønsket. – Disse tanker, fra innledningen til *L'ancien régime et la révolution*, kan lyde forbausende aktuelle, også i vår tid.

Med hensyn til John Stuart Mill, var han nok langt mindre rigorøs enn Bentham, eller Hobbes. Men jeg har samtidig vanskelig for å se at han, noe sted, viste en tilsvarende innsikt når det gjelder mellomkollektivens betydning som det vi finner hos Tocqueville.

VI

Når det gjelder de forfattere som er behandlet i debatten etter Mill, er det tidligere nevnt at jeg nok kunne foretrukket emner i stedet for personer. Men da må det samtidig også tilføyes, at det er en bred presentasjon, med adskillig kloke kommentarer, som her blir fremlagt. Forfatteren har, for eksempel, fullstendig rett når han kritiserer Schumpeter for hans fremstilling av Rousseau som en slags utilitarist. – Men enkelte forfattere synes jeg er litt overflødige. Bryce og Friedrich, for eksempel, har nok begge akkumulert adskillig viten, men har neppe bidratt med særlig original nytenkning på statsvitenska-

pens område. – Michels er også stort sett overflødig i dette selskap. Men når Michels først behandles, kunne man vært litt mer nærgående med hans argumentasjon. I den opprinnelige tyske utgave henviser Michels ikke til en eneste konkret avgjørelse når det dreier seg om den påståtte Oligarkiets Jernlov. – I den engelske utgaven fra 1915 derimot, har han en triumferende henvisning til de tyske sosialister, og deres støtte til krigen i 1914, som et avgjørende bevis for sine egne påstanders riktighet. Men denne henvisning er helt gal. – Vi vet forlengst at formannen i riksdagsgruppen, Hugo Haase, personlig var klar motstander; men han fremla lojalt flertallets standpunkt til de militære bevilgninger. Og det er heller ikke særlig tvilsomt at dette flertall, i høy grad, var i overensstemmelse med velgerne; et meget krigsbegeistret elektorat. Men dette er i alle fall *ikke* oligarki. Skal man anklage Haase for noe, er det snarere at han overlojalt fulgte demokratiets spilleregler; at han ikke var oligark. – Men denne versjon er tydeligvis nærmest uttryddelig i all senere tenkning. Demokrati og fred assosieres fullstendig automatisk; som demokrati og frihet. Selv Lipset går fullt og helt god for Michels' påstander i sitt utførlige forord til Michels fra 1961.

Ellers savner jeg delvis personer som lord Acton, Sidgwick og Fabianerne. – Acton skrev utførlig om frihet, og Sidgwick har nettopp litt av den samme fine balansegang mellom ratio og deltakelse som det vi finner hos Mill. – En tilsvarende fin balansegang er derimot ikke alltid tilstede hos Fabianerne. En meget intelligent gruppe, som nok lærte adskillig av Mill, men som i langt høyere grad la vekt på ratio, og langt mindre på deltakelse. Sosialisme skulle først og fremst være et produkt av den dannede elite, langt mindre av arbeiderklassens egenaktivitet. Og det er hos dem tydelige tegn som peker henimot både byråkrati og teknokrati. Karakteristisk nok sa de nei til Marx, nei til Lenin; revolusjon er jo nødvendigvis en form for aktivitet; mens de på den annen side delvis sa ja til Stalin og hans byråkrati. Ekteparet Webbs bok *Soviet Communism: A New Civilization?* fra 1935, kan vel stå som storslaget monument over politisk naivitet; skrevet av profesjonelle samfunnskritikere. – Her er kontrasten til Mill meget tydelig.

Ellers er det kanskje litt påfallende at det er skrevet nokså lite om frihet, mer systematisk, i den senere tid. – Christian Bay kunne selvsagt nevnes; men her er nøkkelordet "frihet" brukt nokså upresist, nærmest i betydning av selvrealisering. – Det er jo litt paradoksalt

at norsk vitenskap, hvor jo Arne Næss i sin tid ivret utrettelig for økt presisering, senere skal bli såpass upresis. En kunne jo også nevne Galtungs bruk av "positiv fred"; noe som nærmest omfatter alt som er ettertraktelstverdig. – Her har vi forøvrig en slående likhet med Lipset når han definerer demokrati som "the good society itself in operation"; en tendens som vel er utbredt i politisk dagligtale, men som samtidig gjør dette begrep fullstendig uegnet til enhver form for analytisk forskning.

Forfatteren siterer på side 80 at Mill et sted nevner at "all silencing of discussion is an assumption of infallibility". – Jeg må her uttrykkelig gardere meg i denne forbindelse. De problemer som her er berørt kunne, med fordel, fortjene en fortsatt diskusjon. Og det er vel endog problemer som vi neppe noensinne blir helt ferdige med. – Jeg må også tilføye at det er adskillige deler av boken som ikke er ydet rettferdighet i denne disputas. Men det er jo alltid mer oppløftende å tale om momenter hvor en delvis kan være uenig, enn de mange hvor det er lite uenighet. Men jeg vil likevel nevne at spesielt de kommentarer vi finner i fotnotene, fortjener oppmerksomhet. Her har vi, i stor grad, både konsentrerte og også meget forstandige resonnementer. Som tydelig viser både innsikt og lærdom fra forfatterens side. – Hermed vil jeg lykkønske forfatteren så meget med hans doktoravhandling. Det har vært en glede både å lese den, og dessuten å opponere. Og jeg vil også uttrykke klare forhåpninger om fremtidig forskning.

Rent subjektivt vil jeg tilføye at det for meg personlig var en helt spesiell glede å få komme til Uppsala å disputere om dette emne. For vel en mandsalder siden kom opponenter til denne stad i form av en noe utungret attenårig student. Mitt eget universitet var nylig blitt omringet av utenlandsk politi med stålhjelmer og maskinpistoler; men her var det et universitet som fungerte. Selv om jeg dengang bare fikk anledning til å beskue det utenfra, kom dette universitet likevel til å stå for meg som et frihetssymbol, og endog som et frihetssymbol *par excellence*. Og det er derfor, naturlig nok, ikke bare en udelte glede å komme tilbake som opponert, men spesielt fordi disputasen har dreiet seg om politisk frihet og den fremste frihetsteoretiker som vel noensinne har levet.

Jens A. Christophersen

Sakkunnigutlåtanden

Sakkunnigutlåtanden rörande den biträdande professuren i Stockholm

Till Samhällsvetenskapliga fakultetens tjänsteförslagsnämnd

Den vid Stockholms universitet ledigförklarade tjänsten som biträdande professor i statskunskap har sökts av sex personer: Kjell Goldmann, Torsten Landelius, Jan-Erik Lane, Lars Rudebeck, Daniel Tarschys och Peter Wallensteen. Generell befordringsgrund vid tillsättning av tjänst som lärare är grad av sådan vetenskaplig, pedagogisk och annan skicklighet som är av betydelse med hänsyn till tjänstens ämnesinnehåll och beskaffenhet i övrigt. Särskild vikt skall vid tillsättning som biträdande professor fästas "vid vetenskaplig skicklighet som har visats genom egen forskning samt genom planering och ledning av forskning samt även vid pedagogisk skicklighet som har visats genom handledning av forskare, vetenskaplig undervisning eller utarbetande av läromedel för sådan undervisning". Min presentation och granskning av de här aktuella sex sökandena sker med utgångspunkt från dessa befordringsgrunder. Avslutningsvis företas en prioritering mellan de sökande bland de sex som jag uppfattar som mest meriterade.

Kjell Goldmann är född 1937. Han disputerade för filosofie doktorsgrad 1971 och antogs samma år till oavlönad docent vid Stockholms universitet. Han har sedan 1970 innehaft tjänst som forskningschef vid Utrikespolitiska institutet; sedan 1972 har han också innehaft tjänst som e.o. docent vid Stockholms universitet.

Det är inte ovanligt att indela studiet av politik efter nivå på vilken politik bedrivs: kommunal och regional politik, nationell politik samt internationell politik. Kjell Goldmanns rika vetenskapliga produktion är så gott som utslutande koncentrerad till den tredje av dessa nivåer. Hans forskningsinsatser inom internationell politik fördelar sig i sin tur på i huvudsak fyra delområden.

Ett delområde gäller säkerhetspolitik. Inom detta delområde har Goldmann visserligen inte publicerat något

större arbete men väl en serie förtjänstfulla uppsatser samt en uppslagsrik rapport om olika säkerhetspolitiska scenarier.

Ett annat område – och för Goldmanns forskning centralare – gäller studiet av normer i internationell politik. Hans licentiatavhandling och doktorsavhandling har bägge denna fokusering. De framstår som av varandra helt oberoende produkter. I licentiatavhandlingen, *FN i vapen* (280 s.), analyseras de normer för bruk av våld som tillämpades av FN-styrkorna i samband med konflikterna i Mellersta Östern, Kongo och Cypern. Framställningen är klar och redig. Tyvärr har avhandlingen inte utgivits i bokform; en förkortad version har dock publicerats på engelska under rubriken *Peacekeeping and Selfdefence* (60 s.). I doktorsavhandlingen, *International Norms and War between States. Three Studies in International Politics* (368 s.), koncentreras uppmärksamheten på den typ av normer som överhuvud åberopats vid staters igångsättande av krig. Boken sönderfaller i tre av varandra tämligen fristående delar; en i bokens första del presenterad modell för analys av normers betydelse för beslutsfattande blir inte föremål för testning i de andra delarna. Framställningen är inte alltid lätt att överblicka; resonemangen är ibland väl omständliga. Och ändå är jag imponerad av denna avhandling. Boken utmärkes av en respektingivande bredd i ansatser, av en påfallande metodmedvetenhet samt av resonemang som i regel är utomordentligt klara och koncisa. En påtaglig intellektuell hederlighet präglar denna framställning. Svårigheter skyfflas inte undan utan framhävs tvärtom; kontinuerligt levererar författaren själv tänkbara invändningar och motargument mot de egna slutsatserna.

Ett tredje delområde i Goldmanns forskning gäller studiet av internationella spänningar, "tensions". I arbetet *Tension and Détente in Bipolar Europe* (256 s.) är han inriktad på att mäta och förklara spänningarna mellan Öst och Väst i Europa under perioden 1946–1970. Spänning uppfattas existera mellan stater eller grupper av stater i den utsträckning som konflikter förväntas uppstå mellan dem. Konfliktförväntningarna mäts på grundval av officiella uttalanden; de på detta sätt fixerade spänningarna förklaras med hänvisning antingen till

centrala världshändelser, till polariserings- och depolariseringsprocesser eller till förändrade relationer i stormakternas nukleära kapabilitet. Sättet att mäta "spänningar" på kan diskuteras. Framställningen framstår emellertid som mycket spännande och lärorik. Varje led i forskningsprocessen klargöres och prövas: konstruktionen av begrepp, de operationaliseringar som göres, de tekniker som används. Nu, liksom i sin avhandling, är författaren mån om att både själv utveckla och bemöta tänkbara kritiska invändningar. Boken framstår som en betydande merit. En uppföljning av denna studie på data som avser perioden 1970-75 har gjorts i en särskild rapport som Kjell Goldmann utgivit tillsammans med Johan Lagerkrantz.

Ett fjärde delområde slutligen gäller internationell politik-teori. Ett märkligt manuskript, *Det internationella systemet* (170 s.), har bifogats ansökningshandlingarna, något missvisande klassificerat av Goldmann själv som "lärobok". I denna skrift rekonstruerar och explicitgör, kritiserar och försvarar Goldmann en serie antaganden som tillsammans kan rubriceras som den traditionella teorin rörande det internationella systemet och dess egenskaper. Detta arbete, baserat på författarens stora beläsenhet, framstår som utomordentligt originellt och stimulerande. Nu, mer än i sina tidigare arbeten, förmår Goldmann anlägga vida perspektiv. Han rör sig ledigt och lätt på svåra marker. Jag skulle vilja karakterisera detta manuskript som det mognaste Kjell Goldmann hitintills producerat. Hans produktion har härmed beskrivit en märklig kurva: varje nytt arbete kan i någon mening betecknas som förmer än det närmast föregående.

Kjell Goldmann har också dokumenterat sin vetenskapliga skicklighet genom planering och ledning av forskning. Han har den för sökande till professur i statskunskap mindre vanliga meriten att ha varit forskningschef vid ett från universitetsvärlden fristående forskningsinstitut. Flera forskningsprojekt har där utförts under hans ledning. Hans pedagogiska meritering är också omfattande. Han har handlett och handleder flera doktorander; han har gett kurser på doktorandnivå; han har under en följd av år lett ett specialseminarium kring internationell politik. En påfallande stor andel av de studerande på doktorandnivå vid statsvetenskapliga institutionen i Stockholm har just varit inriktade på den nivån av politisk aktivitet där Kjell Goldmann har sin både omfattande och kvalitativt högstående produktion.

Torsten Landelius är född 1916. Han disputerade för filosofie doktorsgrad 1965. Under knappt fyra år har han innehaft tjänst som e.o. universitetslektor på hel- eller halvtid vid statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet. Han har sedan 1975 en AMS-finansierad tjänst.

Landelius avhandling bär titeln *Workers, Employers and Governments. A Comparative Study of Delegations and Groups at the International Labour Conference 1919-1964* (553 s.). Den utgör en studie av ILO:s kongresser: av deras arbete och arbetsformer liksom av problem som berör representationen vid kongresserna och i deras utskott. Författaren har uppenbarligen nedlagt ett stort arbete på sin forskningsuppgift; ett omfattande och i och för sig intressant material har genomgått; en del värdefulla uppgifter rörande en internationell organisations arbetssätt och problem presenteras också. Men framställningen är tyvärr utomordentligt deskriptiv; texten är ofta präglad av långa referat och många detaljer; de analyserande avsnitten är få. Det är oklart vad avhandlingen är avsedd att belysa. Uttryckligt angivna frågeställningar saknas. En populärt hållen bok på svenska, *Parter och politik i ILO* (139 s.), anknyter till samma ämne som avhandlingen och är i sin genre förtjänstfull.

Landelius har förutom dessa två böcker inlämnat ett antal manuskript till bedömning. Några är koncentrerade på feed-back-problematiken. Jag vill särskilt nämna uppsatsen "*Vägförvaltningsdiskussionen fram till förstatligandet, analys av en feed-back-slinga*" från 1970; den uppvisar i vissa avseenden både spänst och originalitet. Andra manuskript kretsar kring temat cybernetik och politik. Här rör sig Landelius på ett i och för sig intressant gränsområde mellan teknik och politikforskning. Hans texter innehåller också en del friska reflexioner. Men nu, liksom i sin avhandling, har han svårt att hålla fast vid och rätta sig efter klart fixerade problemställningar. Materialet svämmar över; mycket av det som tagits med liten relevans för politikforskning. Torsten Landelius har också, något överraskande, som vetenskapligt specimen inlämnat sina ansökningshandlingar rörande antagning som oavlönad docent jämte en serie egna erinringar inför olika beslut och sakkunnigutlåtanden. Hans 26:e docentansökan avslögs detta år. Dessa ansökningshandlingar och erinringar av olika slag uppfattar jag till stora delar som demeriterande för sin författare.

Torsten Landelius pedagogiska verksamhet har ägt rum på grundnivå. Någon undervisning på doktorandnivå har han inte meddelat.

Jan-Erik Lane är född 1946. Han avlade filosofie licentiatexamen i statskunskap 1973; har inte avlagt doktorexamen. Från och med 1 januari 1975 har han innehaft tjänst som e.o. docent i statskunskap vid Umeå universitet; en termin har han vikarierat på professur. I början av 70-talet tjänstgjorde han också i olika funktioner vid avdelningen för vetenskapsteori vid Umeå universitet.

Lanes vetenskapliga produktion är ännu så länge inte särskilt omfattande. Förteckningen över insända skifter

omfattar femton nummer: sju av de insända skrifterna utgör artiklar eller recensioner som redan publicerats eller snart skall publiceras, åtta utgör ännu inte i tryck utgivna rapporter eller uppsatser. Något manuskript av bokkaraktär har inte inlämnats till bedömning. I och för sig bedömer jag det som en brist att vid ansökan om professor inte kunna hänvisa till en större slutförd forskningsuppgift. Det bör dock i Lanes fall understrykas att hans produktion, även om den är begränsad, i realiteten är mer omfattande än förteckningen över insända skrifter kan synas peka på. Lanes skrivsätt är som regel utomordentligt komprimerat.

Så gott som allt Lane skrivit är genomsyrat av hans skolning i filosofi och av hans förankring i vetenskapsteori. Han framstår i dag, kanske mer än någon annan, som det strikt logiska tänkandets tillämpare och talesman inom svensk statskunskap. Man kan urskilja två delområden, om också mycket närbesläktade, i Lanes produktion.

Ett delområde gäller en kritisk granskning av ett antal teoretikers resonemang liksom ett antal centrala begrepp. I en uppsats, "*Two Kinds of Means - End Contexts: On the Use of the Means-End Terminology in Weber, Parsons, and Simon*", granskas teorier som har giltighet över hela det samhällsvetenskapliga fältet. I en annan uppsats, "*On the Use of the Word Political*", koncentreras uppmärksamheten på ett begrepp som är speciellt centralt just för statsvetenskaplig forskning. I dessa och andra uppsatser för Lane resonemang av utomordentlig klarhet och stringens. Suddigheter och inkonsekvenser i formuleringar av problem, användning av begrepp och sätt att dra slutsatser blottlägges och nagelfares. Tönen är som regel ganska självsäker. Det händer inte så sällan vid läsning av Lanes teori-kritikinriktade uppsatser, även om framställningen ibland kan vara arbetsam att följa på grund av materians art och författarens koncentrerade uttrycks sätt, att skåha-upplevelser inställer sig. Tidigare förbisedda samband och felslut åskådliggöres. Jag tänker särskilt på uppsatsen "*On Easton's Theory: There must be some Limits to Confusion*". Lane kan sägas ha tagit som sin uppgift att bedriva metodologiskt renhållningsarbete inom statskunskapen.

Det andra delområdet inom Lanes produktion vetter mot universitetsproblemet. Han är sedan ett antal år sysselsatt med att leda ett projekt som benämns "Universitetet som en organisation: System och omgivning". Lanes hittillsvarande produktion i anknytning till detta projekt är emellertid ännu i huvudsak av begreppsutredande karaktär. I en uppsats, "*University Autonomy - A new Analysis*", görs en uppspaltnings efter olika dimensioner av detta kontroversiella och för universitetsvärlden centrala begrepp. Hypoteser om samband formuleras; möjliga mätningar av graden av autonomi anges; förda resonemang illustreras med svenska exempel. Uppsatsen

är utomordentligt intressant och bör få betydelse för en komparativt upplagd universitetsforskning. Inspirerad av detta sysslande med autonomibegreppet i relation till universitetet har Lane också färdigställt en rapport med betydligt vidare räckvidd. I uppsatsen, "*Democracy and Autonomy*", vågar han sig ut i en diskussion om samband mellan interdependens, autonomi och demokrati hos nationalstaten. De förda resonemangen är intelligenta och perspektivrika. Ännu så länge föreligger bara en uppsats av empiriskt inriktad karaktär, "*The Budgetary Process of Swedish Higher Education*", från Lanes nya forskningsfält. Den mäter sig inte kvalitativt med Lanes övriga produktion. Ensidigt material har utnyttjats för analys av beslutsprocesser; en del felaktigheter i fråga om universitetens utveckling och nuvarande funktionssätt finns kvar i texten. Det återstår uppenbarligen ännu för denna högt begåvade vetenskapsman att också dokumentera sin förmåga att bedriva empiriskt inriktad forskning av hög standard.

Jan-Erik Lane kan redovisa en icke obetydlig pedagogisk meritering. Han har hunnit vara verksam både på grundutbildningsnivå och doktorandnivå. På denna senare nivå har han bedrivit undervisning under mer än två år; han handleder vidare doktorander inom sitt projekt om universitetens organisation.

Lars Rudebeck är född 1936. Han disputerade 1967 vid Uppsala universitet och antogs omgående till docent. Han har innehåft kortare anställningar vid statsvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet, har har vidare varit förordnad på en extra ordinarie forskartjänst vid Statens Råd för Samhällsforskning. Sedan 1976 är han 1:e assistent vid Uppsala universitet.

Rudebecks vetenskapliga produktion har en "area"-koncentration. Nästan allt som han insänt till bedömning berör nämligen u-länders problem; några uppsatser har dock en Sverige-inriktning. Tidigt betonade Rudebeck det angelägna i att svensk statskunskap utsträcker sitt forskningsintresse till att omfatta också den tredje världen. Hans produktion är omfattande: dels en del större arbeten, dels sammanfattningar och populärversioner av dessa större arbeten, dels en antologi om ideologier i tredje världen, dels recensioner, dels debattinriktade artiklar om allmänna u-landsproblem. Jag skall koncentrera mig på hans större arbeten.

Licentiatavhandlingen och doktorsavhandlingen berör var sitt politiska system. I licentiatavhandlingen, "*En-partisystem i u-land. En studie i mexikansk politik* (126 s.), koncentreras uppmärksamheten på det dominerande partiet i Mexiko, i doktorsavhandlingen, "*Party and People. A Study of Political Change in Tunisia* (275 s.), på det dominerande partiet i Tunisien. Licentiatavhandlingen framstår ännu som en tämligen mager produkt. Den förebådar dock, i sin anknytning till Gabriel Almonds

och James Colemans betydelsefulla bok *The Politics of the Developing Areas* och i sin författares förmåga att genom intervjuer med politiskt aktiva sprida ljus över svårgripbara politiska system, avhandlingen och dess förtjänster. I mitten av 60-talet, när Rudebeck var systerfäst med denna avhandling, präglades svensk statskunskap av ett ganska plötsligt påkommet intensivt intresse för amerikanska teoretiker och deras olika förslag till angreppssätt (approaches) vid studium av politik. Många bekände sin entusiasm inför det nya, få förmådde eller ville tillämpa det nya i sin egen empiriskt inriktade forskning. Lars Rudebeck var en av de få. Han förmådde verkligen skriva en bok genomsyrad av en klart angiven generell modell. Redan i detta ligger, alldeles oavsett vilken uppfattning man kan ha om den tankeinriktning som avhandlingen är baserad på, en stor förtjänst. Därtill kommer att avhandlingen också förmedlar mycket värdefull kunskap om tunisisk politik.

Rudebecks andra större arbeten är *Utveckling och politik. En samhällsvetenskaplig teoristudie med anknytning till konkret politisk verklighet* (186 s.). Det har naturligtvis känts angeläget för Rudebeck, med hans intensiva intresse för u-länder att, såsom sker i denna bok, på ett mera generellt plan fördjupa sig i utvecklingsproblematiken: att kritiskt granska andra forskares synsätt, att för sig själv definiera tillstånd som skall rubriceras som utveckling resp. underutveckling samt att uppställa hypoteser om samband mellan faktorer som befordrar resp. inte befordrar utveckling definierad på ett visst sätt. Ambitionerna bakom denna bok har alltså varit stora. Resultatet har tyvärr inte blivit bra. Jag medger gärna att den kritiska granskningen av andra utvecklingsteoretiker i många avseenden både framstår som välgrundad och också originell för sin tid. Som något av en fadermördare uppträder dock Rudebeck i sina skarpa angrepp på Almond och andra funktionalister med tanke på den betydelse just dessa teoretiker hade för hans egna förstlingsverk. Men vad jag har svårt att uppskatta är de s.a.s. alternativa resonemang som Rudebeck för. Definitioner skiftar karaktär; angrepp mot andra teoretiker för myckenhet av inbyggda värderingar paras med egen sammanblandning av ideologi och analys; använda variabler är inte klart åtskiljbara; oklarhet föreligger om vad som skall uppfattas förklara vad o.s.v. Det som sägs framstår helt enkelt ofta som suddigt och inkonsekvent.

I sitt tredje större arbete, *Guinea-Bissau. A Study of Political Mobilization* (277 s.), kompletterat av ett ofärdigt manuskript om samma land, är Rudebeck igen inriktad på ett studium av ett konkret politiskt system i tredje världen. Jag hade hoppats att Rudebeck på nytt, oavsett vilken vetenskapsinriktning han nu ville inordna sig i och låta prägla sin forskning, skulle lyckas skriva en bra monografi om ett utforskat u-land. Det har knappast skett. Ännu en gång har han visserligen varit en

flitig – nu också orädd – deltagande observatör i det skeende som skildras. En mängd intressant material redovisas också om politiska och sociala förhållanden i Guinea-Bissau. Men författarens framställning har tillåtits bli påfallande deskriptiv; ett i bokens slut redovisat allmänt resonemang om mobilisering kan inte sägas fylla någon egentlig sorterande och systematiserande funktion för det material som presenteras dessförinnan. Rudebeck förefaller vara gripen av en form av nyenkelhet: fakta skall tala för sig själv tycks han mena alldeles som många menade i svensk statsvetenskaplig forskning för trettiofyrtio år sedan. Jag vill slutligen också tillägga att jag för min del, samtidigt som jag hyser sympati och förståelse för Rudebecks engagemang i det han skriver om, på flera punkter inte kan acceptera hans skrivsätt. Han presenterar sig nära nog som en medkämpe i det som sker; de stridandes språkbruk blir ibland det som han själv använder; beröm och kritik inför det som sker smyger sig in i hans text.

Rudebeck kan hänvisa till en icke obetydlig pedagogisk aktivitet. Han har meddelat undervisning på grundnivå likaväl som på doktorandnivå; han har handlett ett antal doktorander inriktade på forskning om u-länder; den av honom utgivna antologin *Ideologier i tredje världen* (367 s.) kan klassificeras som läromedel.

Rudebecks utveckling som forskare framstår för mig som gåtfull. Han har skrivit en både väl sammanhållen och väl utförd avhandling om ett konkret politiskt system men därefter publicerat skrifter som i väsentliga avseenden är präglade av oklarhet eller rå deskription. Det känns vemodigt att behöva konstatera att Rudebeck ännu inte förmått motsvara de förhoppningar som det en gång fanns anledning att fästa vid honom.

Daniel Tarschys är född 1943. Han disputerade 1972 både vid Princeton University och Stockholms universitet och utsågs samma år till docent vid det senare universitetet. Han har därefter i olika omgångar vikarierat på tjänst som e.o. docent. Vidare har Tarschys, i en utsträckning som är överraskande med tanke på hans ålder och hans stora forskaraktivitet, också hunnit med att vara verksam både som aktiv skribent i dagspress och som politiker. Han är bl.a. ledamot av riksdagen sedan 1976.

Tarschys vetenskapliga skicklighet, sådan den avtecknar sig i de skrifter som insänts till bedömning, uppvisar en bred områdestäckning. Denna bredd hade i och för sig framgått med tillräcklig styrka även om Tarschys varit något mera sparsmakad med insändning av specima. Nu omfattar listan 48 nummer uppdelade på ett tiotal underavdelningar. Många av de insända uppsatserna är bara på några få sidor; en del saknar egentlig vetenskaplig meritering.

I Tarschys rika produktion, tillkommen under en tämligen kort tid, framstår tre ämnesområden som de do-

minerande.

Ett ämnesområde är idéhistoria och idéanalys. Tarschys tyngst vägande arbete inom denna genre är doktorsavhandlingen *Beyond the State. The Future Polity in Classical and Soviet Marxism* (261 s.). I denna avhandling behandlas idén om statens utdöende både i ursprunglig marxistisk litteratur, i Lenins och hans samtidas skrifter liksom i efterkrigstidens sovjetiska diskussion. Frågeställningar och problemområden förefaller mig inte alltid riktigt klart specificerade och utvecklade. Ibland kan det också vara svårt, när Tarschys i sitt stora svep följer en idétraditions utveckling, att alldeles rättvist bedöma originaliteten i det han gör; särskilt värdefull förefaller mig dock hans analys av efterkrigstidens sovjetiska diskussion vara. Men visst är avhandlingen, trots dessa reservationer, av mycket god kvalitet. Den bär med all tydlighet vittne om sin författares eminenta förmåga att behärska och smälta ett väldigt material, att inte förlora sig i detaljer utan hålla fast vid de stora dragen, att uttrycka sig med påfallande elegans, att med lätthet bära och utnyttja kunskaper från olika epoker, kulturer och språkområden. Många av dessa drag hade f.ö. också präglat den kritiska genomgång av centrala temata i 60-talets s.k. vänsterdebatt som Daniel Tarschys tillsammans med Carl Tamm utförde i den polemiskt upplagda skriften *Den nygamla vänstern* (193 s.) från 1967.

Ett annat område i Tarschys produktion är modern sovjetisk politik. Denna specialitet anknuter i och för sig nära till avhandlingens ämne. Dels har Tarschys insänt några uppsatser som berör sovjetisk utrikespolitik och byråkrati, dels – och framförallt – har han bifogat ett ottryckt manuskript *Sovjetunionens politiska problem 1950–1970* (268 s.). Boken behandlar de problem som uppfördes på det sovjetiska samhällets s.a.s. synliga politiska agenda under efterkrigstiden. Undersökningens uppläggning är enkel och samtidigt mycket fruktbarande. Tarschys har granskat Pravdas ledare under tre år – 1950, 1960 och 1970 – för att via de instruktioner som denna officiösa publikation i ledarform utfärdar få en bild av mönster och förskjutningar i problemområden som centrala beslutsfattare funnit motiverat att ge offentlighet åt. (Naturligtvis finns det en mängd ”problemområden” som inte exponerats på detta sätt). Tarschys empiriska resultat är mycket intressanta. Någon gång kan själva presentationen av allt som tagits upp i Pravdas ledare – fördelat på både sektorer, regioner och institutioner och uttryckt i frekvens och intensitetsmått – bli litet träaktigt. Denna genomgång av innehållet i Pravda föregås av en utmärkt presentation av olika skolor inom sovjetforskningen. Boken avslutas med tankeväckande slutsatser där det sprakar av intelligenta reflexioner kring politik och byråkrati i allmänhet liksom om sovjetiska förhållanden i synnerhet.

Ett tredje större område slutligen i Tarschys produk-

tion rör den offentliga sektorn och dess expansion. Inom detta område har han publicerat en skrift, *Petita. Hur svenska mynigheter argumenterar för högre anslag* (121 s.) tillsammans med Maud Eduards. I denna skrift tillämpas i någon mån samma grepp som i manuskriptet om Sovjetunionens agenda: uppmärksamheten är koncentrerad på ett fåtal är skilda från varandra av ganska långa tidsintervaller. En sextioårsperiod av petitaargumentering blir härigenom täckt. Likheter likaväl som förskjutningar och förändringar framhäves. Analysen är både skickligt gjord, lärorik och rolig. Tarschys har vidare inom detta delområde publicerat ett antal uppsatser av påtagligt hög kvalitet. Jag tänker alldeles särskilt på en uppsats, ursprungligen publicerad på engelska, kallad *”De offentliga utgifternas tillväxt: nio förklarings typer”*. Där görs en inventering och analys av olika teorier inriktade på att förklara denna tillväxt. I en annan uppsats, *”Den politiska triangeln: en modell för policyanalys”*, görs en systematisering av tre huvudtyper av intressenter berörda av offentliga åtgärder: producenter, konsumenter och finansärer. Analysen i denna sistnämnda uppsats anknuter till ett på sin tid med rätta uppmärksammat remissvar, utarbetat av Tarschys för ULF:s räkning, på UKÄ:s PM II om nya samarbetsformer; remissvaret är insänt som specimen. Inom alla dessa skrifter, som mer eller mindre nära anknuter till den offentliga sektorns problem och expansion, dokumenterar Tarschys sin stora förtrogenhet med organisationsteori likaväl som med den expanderade public policy litteraturen. Det kan gott sägas att han här befinner sig i något som kan kallas en forskningsfront i dagens statsvetenskapliga forskning.

Daniel Tarschys har dokumenterat sin vetenskapliga skicklighet framförallt genom egen forskning; i denna forskningsverksamhet har han dock visat sig på ett lyckligt sätt kunna samarbeta med personal som hjälpt honom. För närvarande leder han ett tvärvetenskapligt projekt på uppdrag av Samarbetskommittén för långsiktigt motiverad forskning. Tarschys pedagogiska meritering består dels av timtjänstgöring på grundnivå vid olika institutioner, dels – och framförallt – av de kurser som han erbjudit inom doktorandutbildningen i samband med att han uppehållit vikariat vid Stockholms universitet. Han har också handledt doktorander även om denna handledning, av naturliga skäl, inte kunnat bli särskilt omfattande.

Daniel Tarschys vetenskapliga produktion präglas av bred områdestäckning, stor beläsenhet, påtaglig förmåga att anlägga vida perspektiv samt lyhördhet inför vad som rör sig i tiden. Denna lyhördhet är en naturlig konsekvens av ett ovanligt rörligt intellekt. Men den är också, tror jag, ett resultat av en skytteltrafik mellan forskarsamhället och världen utanför. För den som har till uppgift att forska om politik är det en tillgång att också

ha varit i politiken, förutsatt naturligtvis att dessa två roller kan hållas isär på ett sådant sätt som visats av Daniel Tarschys i hans centrala arbeten.

Peter Wallensteen är född 1945. Han disputerade 1974 och antogs samma år till oavlönad docent vid Uppsala universitet. Hans huvudsakliga akademiska verksamhet har varit förlagd till den 1971 grundade avdelningen för freds- och konfliktforskning; han har innehaft tjänst som forskarasistent vid avdelningen sedan 1971 och är sedan 1972 dess föreståndare.

Peter Wallensteen uppfattar sig och presenterar sig, vilket är en naturlig konsekvens av hans nuvarande akademiska mantalsort, som freds- och konfliktforskare. Det är inte meningsfullt att i detta sammanhang ta upp en diskussion om likheter och olikheter i det som skall rubriceras som freds- och konfliktforskning och det som man hitintills brukat syssla med inom statsvetenskaplig forskning. Låt mig bara säga att i princip alla de vetenskapliga publikationer som Peter Wallensteen insänt för bedömning enligt mitt sätt att se kan klassificeras som hemmahörande också inom ett statsvetenskapligt forskningsområde. De har alla anknytning till den översta nivå där politik bedrivs, d.v.s. de är koncentrerade till subdisciplinen internationell politik. Några av dem är dock också försedda, vilket hitintills inte varit regel i svensk statsvetenskaplig litteratur, med rekommendationer om hur tillstånd av fred skall kunna uppnås eller upprätthållas.

Peter Wallensteen gör i sin förteckning över handlingar som han önskar återopä en förtjänstfull uppdelning mellan vetenskapliga publikationer, populärvetenskapliga publikationer, utredningsuppdrag samt pedagogiskt material. Förteckningen anger sin upphovsmans stora utåtriktade aktivitet. Underavdelningen vetenskapliga publikationer omfattar femton nummer. De grupperar sig i huvudsak kring två huvudområden; utanför dessa huvudområden faller bl.a. en i och för sig anspråkslös men inte ointressant uppsats om de svenska borgerliga partiernas utrikespolitik i den av freds- och konfliktforskare i Uppsala utgivna volymen *Är svensk neutralitet möjlig?*

Ett huvudområde i Peter Wallensteens forskning gäller ekonomiska sanktioner i internationell politik. Flera av de insända skrifterna har anknytning till detta område; forskningsresultaten finns i sin helhet presenterade i den på svenska utgivna boken *Ekonomiska sanktioner* (202 s.) Wallensteens ambition har varit att granska bojkotters grad av framgång och att försöka förklara, om de varit framgångsrika, förutsättningarna härför. Hans analys sker med utgångspunkt från tio konkreta fall av sanktioner och från en testning av ett stort antal teorier på området. Framställningen har blivit intressant, redig och klar. Den visar sin författares stora beläsenhet och

förmåga till överblick och systematisering. Wallensteens forskningar på detta område har f.ö. också uppmärksamats internationellt.

Ett annat huvudområde i Peter Wallensteens forskning är någonting så omfattande som fixering av mönster i internationell politik. I sin doktorsavhandling, *Structure and War: On International Relations 1920-1968* (269 s.), gör han ett försök att förklara tillstånd av krig och fred mot bakgrund av staters interaktion med varandra. Fyra jämförelseår under en knapp fyrtioårsperiod studeras; staters interaktion, mätta på grundval av handelsdata, utnyttjas för att nå fram till en struktur med top-dogs och under-dogs; nationerna klassificeras efter deras "social order". På flera konkreta punkter är det i och för sig möjligt att kritisera Wallensteens undersökning. Val av jämförelseår är inte helt tillfredsställande; klassificeringen av politiska system är i vissa avseenden mycket egendomlig; det finns en otillfredsställande ensidighet i hans förklaring av krigstillståndets uppkomst o.s.v. Men an avhandlings kvalitet och värde måste dock ställas i relation till det undersökta ämnets svårighetsgrad. Wallensteens uppgift har varit svår och mäktig. I sitt sätt att lösa denna uppgift har han gett rika prov på en mindre vanlig forskningsfantasi och djärighet; han har dokumenterat stor förmåga en konsekvent analys, att hålla samman ett stort material, samt att skapa överblick och förenkla. En rapport som han utarbetat tillsammans med Unto Vesa och Raimo Väyrynen, *The Nordic System. Structure and Change, 1920-1970* (126 s), anknyter också till denna ambition att fixera mönster i internationell politik, i detta fall alltså inom en begränsad region, den nordiska.

Peter Wallensteen har slutligen också en dokumenterad pedagogisk skicklighet. Han har bedrivit undervisning både på grundnivå och doktorandnivå, har har också verkat som handledare av doktorander.

Min granskning av de sökande, person för person, är nu avslutad. Det torde klart ha framgått att dessa sex sökande uppvisar stora inbördes olikheter i fråga om vetenskaplig och pedagogisk skicklighet. Jag uttalar mig inte om i vad mån var och en kan anses ha en tillräcklig vetenskaplig och pedagogisk skicklighet för att tjänst som biträdande professor skall kunna skötas väl.

Två av de sökande - Kjell Goldmann och Daniel Tarschys - har, enligt mitt sätt att se, en sammanlagd meritering som ställer dem klart framom Torsten Landelius, Jan-Erik Lane, Lars Rudebeck och Peter Wallensteen. Torsten Landelius å andra sidan har en meritering som placerar honom klart efter övriga fem. Det finns ingen anledning för mig att i detta sammanhang ytterligare fördjupa mig i en diskussion om Jan-Erik Lanes, Lars Rudebecks och Peter Wallensteens meritering eller att ange en rangordning dem emellan. Jag

vill dock ännu en gång understryka att Jan-Erik Lane, trots en kvardröjande begränsning i sin produktion, särskilt imponerat på mig genom skärpan i sin analys.

Det återstår för mig att rangordna Kjell Goldmann och Daniel Tarschys. Låt mig då först framhålla att det varit en glädje att vara sakkunnig vid tillsättning av en professur som bland de sökande haft två så stimulerande och högt begåvade forskare som just Goldmann och Tarschys. Bägge har en dokumenterad vetenskaplig och pedagogisk skicklighet som gör dem väl skickade att inneha professur i statskunskap. Bägge har f.ö. också, genom arten av de problem de tagit upp och tack vare deras omfattande engelskspråkiga författarskap, redan hunnit skapa sig ett aktat namn i statsvetenskapliga kretsar utanför Sverige. Under de närmast gångna åren har jag haft rika tillfällen att konstatera detta.

Kjell Goldmann och Daniel Tarschys vetenskapliga skicklighet, såsom den visats genom egen forskning, uppvisar en serie olikheter. Daniel Tarschys produktion har en bredare områdestäckning än Goldmanns. Denna skillnad i bredd skall dock inte överdrivas. Goldmann har inom ramen för sin koncentration på internationell politik dels behandlat ett flertal olika problemområden, dels berört teorier, begrepp och frågeställningar av giltighet för hela det statsvetenskapliga fältet. Kjell Goldmann har å andra sidan dokumenterat en metodmedvetenhet och metodkunnighet som är större än Tarschys. Han är alltid djupborrande och han är uppenbart väl hemmastadd och konstruktivt arbetande inom alla en teoretiskt inriktad forskningsprocess fasar. Tarschys insatser i detta avseende skall dock inte underskattas; också han visar en bredd i tillämpning av olika metoder och tekniker.

Det förefaller mig riktigt att säga att Kjell Goldmanns sammanlagda vetenskapliga produktion, med dess inriktning på fyra delområden och omfattande fyra större arbeten jämte flera uppsatser, både i fråga om kvalitet och omfattning står något framom Tarschys i och för sig också omfattande och väl kvalificerade produktion. Jag värdesätter alltså Goldmanns vetenskapliga skicklighet, såsom den visats genom egen forskning, något högre än Tarschys. När det slutligen gäller vetenskaplig skicklighet, dokumenterad genom planering och ledning av forskning, samt pedagogisk skicklighet så måste Goldmann i bägge dessa dimensioner anses vara avsevärt mer meriterad än Tarschys. Jag uppför alltså Kjell Goldmann och Daniel Tarschys, som bägge har ett klart försteg framom fyra övriga sökande till den ledigförklarade biträdande professuren i statskunskap och som bägge framstår som betydande forskare välförtjänta att erhålla professur, i ordningen

1. Kjell Goldmann
2. Daniel Tarschys

Ang. tjänst som bitr professor i statskunskap

Enligt de nya reglerna för professorstillsättning är det inte längre obligatoriskt för de sakkunniga att avge yttrande om samtliga sökandes kompetens. Jag har i det följande likväl föredragit att göra så, eftersom samma sak anmars tenderar att uttryckas med andra ord eller få utläsas mellan raderna.

Sex sökande har anmält sig. De presenteras här i bokstavsordning. Endast viktigare arbeten omnämnes direkt i texten.

Kjell Goldmann, f. 1937, blev fil. dr vid Stockholms universitet 1971, där han sedan i olika omgångar tjänstgjort som docent. Han har varit knuten till Utrikespolitiska institutionen sedan 1963 och blev 1970 forskningschef där. Han har en omfattande erfarenhet av projektarbete och forskarhandledning. Jag finner honom pedagogiskt kompetent till den sökta tjänsten.

Goldmann har i sin ansökan åberopat 25 olika arbeten. De ligger nästan helt inom området internationell politik. De viktigaste av dem kan indelas i tre huvudgrupper: studier av internationella organisationer och internationella normer, studier av den utrikespolitiska spänningen i Europa, samt studier av det internationella systemets maktstruktur.

Till den första av dessa grupper hör fr.a. licentiatavhandlingen och doktorsavhandlingen. Den förra, "FN i vapen. De militära FN-styrkornas bruk av våld i Mellersta Östern, i Kongo och på Cypern" (1966) är en omsorgsfullt gjord studie, byggd på ett omfattande empiriskt material. Viktigare är doktorsavhandlingen, "International Norms and War Between States. Three Studies in International Politics" (1971). Jag var själv fakultetsopponent på avhandlingen och karakteriserade den i min recension (StvT 1971:300) som "en utmärkt avhandling, otvivelaktigt en av de bästa som ventilerats i svensk statskunskap under senare år" – ett omdöme jag efter förnyad läsning nu gärna vill upprepa, sex år senare. Avhandlingen är inte lika säkert gjord som vissa av Goldmanns senare arbeten – jag har således fortfarande (liksom i recensionen och i en efterföljande debatt med Goldmann) vissa reservationer vad beträffar författarens modellkonstruktion och vad beträffar hans användning av termen normers "degree of existence" – men detta rubbar inte det positiva helhetsomdömet.

Goldmanns andra huvudområde avser studier över spänningen i Europa. Fem av hans skrifter anknyter till detta, varav den viktigaste är "Tension and Détente in Bipolar Europe" (1974, tills. med två andra författare men med Goldmann som huvudförfattare). Boken demonstrerar en kvalitativ uppgång från doktorsavhandlingens redan höga nivå och visar på ett klart ökad säkerhet i forskningsprocessens alla fasar: problemformulering, begreppsbildning, modellkonstruktion, operatio-

Olof Ruin

nalisering, datainsamling och dataanalys, etc. Man kan kanske säga att här, liksom när det gäller doktorsavhandlingen, är egentligen inte resultaten det mest intressanta utan själva forskningsprocessen – Goldmanns skarpsinne, noggrannhet och ärlighet vid redovisningen av de olika stegen i analysen gör avhandlingen till en högst lärorik läsning. Den negativa sidan av saken är en viss omständlighet, som kan gränsa till det pedantiska (gäller i ännu högre grad avhandlingen) – men detta må betraktas som en perifer invändning. Undersökningens syfte är att på grundval av innehållsanalyserade officiella regeringsdeklarationer beskriva spänningen i Europa under perioden från krigslutet fram till 1970 och att förklara variationer i denna spänning. I en senare uppsats har Goldmann utsträckt materialinsamlingen också till perioden 1971–75. Undersökningen som helhet utgör en väsentlig forskningsmerit.

Goldmanns tredje stora forskningsområde gäller det internationella systemets maktstruktur – onekligen ett av de mera magistrala ämnen en forskare i internationell politik kan ge sig in på. Sex av Goldmanns skrifter behandlar detta; viktigast är "Det internationella systemet. En teori och dess brister" (manus, 1976, c:a 170 sid.). Goldmann försöker här ställa samman de grundläggande dragen i vad han betecknar som den etablerade eller den traditionella västerländska teorin om det internationella systemets struktur. Sådana syntesförsök är alltid vanskliga men vad jag kan förstå har Goldmann löst den svåra uppgiften på ett utmärkt sätt. Han diskuterar sedan förtjänster och brister hos denna "idealtyp" av teori och demonstrerar därvid en utomordentlig litteraturoverblick och en säker känsla för väsentligheter. Jag faller för frestelsen att använda ett så långtgående uttryck som att han därvid demonstrerar "ett suveränt handlag". Boken är enligt min mening den bästa i hela Goldmanns produktion, vilket förvisso innebär att den hör till de allra bästa i hela denna konkurrens. Den enda negativa kommentar jag vill göra är att företalet förefaller mig nästan bisarrt vilseledande: boken beskrivs som ett första utkast till en lärobok, till stor del byggande på elementärt allmångods, en del idéer är bara halvmälta, etc. För all del, blir boken i sin slutgiltiga version ännu bättre – så mycket bättre. Redan i sitt nuvarande skick vill jag karakterisera den som en i såväl vetenskaplig som pedagogisk bemärkelse mycket tungt vägande merit.

På samma höga nivå står uppsatsen "The Foreign Sources of Foreign Policy: Causes, Conditions, or Inputs?" (EJPR, 1976), som tar upp till prövning den nu vanliga tendensen att återföra utrikespolitiska beslut och handlingar på inrikespolitiska faktorer. Uppsatsen är ett gott exempel på Goldmanns förmåga att distinkt formulera ett problem, att diskutera olika metoder för att lösa det och att via empirisk analys ge ett så klart svar

som det är möjligt att ge.

Av Goldmanns övriga arbeten kan nämnas ett antal studier i säkerhetspolitik, utrikespolitiska doktriner, svensk utrikespolitik och försvarspolitik, samt säkerhetspolitiska scenarier. De står enligt min mening inte på samma nivå som Goldmanns senare större arbeten med de innebär ett ytterligare meritillskott.

Det som fr.å. tycks mig karakterisera Kjell Goldmann som forskare är hans mångsidighet vad gäller forskningsprocessens olika komponenter eller stadier: i synnerhet i sina senare arbeten rör han sig med samma säkerhet vare sig det gäller teoretiska eller empiriska frågor. Hans produktion är vidare omfattande och kvalitativt genomgående på en hög nivå; kvaliteten är dessutom stigande. Den präglas kanske inte av någon stark originalitet men väl av en ovanlig förmåga att skissera olika förklaringsalternativ och att väga mellan dem för att därefter komma fram till väl underbyggda lösningar. Produktionen ligger helt inom området internationell politik, men inom ramen för detta har Goldmann angripit problem av hög generell politikvetenskaplig relevans: makt, normers betydelse, systemiska vs. rationella förklaringar, etc.

Jag finner Kjell Goldmann kompetent till den sökta tjänsten.

Torsten Landelius, f. 1916, blev fil. dr vid Stockholms universitet 1965. Han har meddelat lektorsundervisning vid Stockholms universitet i sammanlagt ungefär 4 år. Jag kan på grundval av detta inte finna honom pedagogiskt kompetent till den sökta tjänsten, trots att han, som han själv skriver, bedrivit "informell forskarhandledning på hög nivå" genom klagoskrifter, polemiska specimen och genom att fungera som extraopponent vid disputationer.

De viktigaste verken i Landelius' produktion utgörs av doktorsavhandlingen (tillsammans med en mera populärvetenskaplig bok med anknytning till samma ämne), uppsatsen "Vägförvaltningsdiskussionen fram till förstatligandet" samt det stora arbetet "Politik och cybernetik". I anknytning till fr.å. doktorsavhandlingen har Landelius' vidare inlämnat en diger volym, innehållande huvudparten av det material vilket han, som nämnts, vill åberopa för att styrka sina meriter som forskarhandledare.

Doktorsavhandlingen "Workers, Employers and Governments. A Comparative Study of Delegations and Groups at the International Labour Conference 1919–1964" ventilerades 1965 och åsattes, ehuru med uttalad tvekan, betyget "Med Beröm Godkänd". Om vad som står eller inte står i denna avhandling har Landelius alltsedan dess varit involverad i en till synes ändlös strid med Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet och med landets professorer i

statskunskap, vilka i tur och ordning uttalat sig om denna avhandling och vilka alla funnit att den inte kan meriteras till docentur. Landelius vill ha striden till att gälla tolkningen av de 22 rader, som inleder avhandlingen och vari han menar att avhandlingens frågeställningar beskrivs. Utlåtandena om avhandlingen har, med mindre variationer, gått ut på att den i sin faktiska genomföring saknar de sammanhållen teoretisk frågeställning och att den, som fakultetsopponenten uttryckte saken, utgör "en serie specialundersökningar" (StvT 1966:2-3:253). Efter genomläsning av avhandlingen kan jag för min del inte komma till någon annan slutsats än att denna karakteristik är korrekt. Det är mycket svårt att se några klara linjer i undersökningen och att relatera dess resultat till annan forskning. Man kan inte undgå att imponeras av författarens väldiga arbetsprestation, men han verkar att ha stått så nära sitt material att han inte förmått strukturera det eller se dess vidare politikvetenskapliga relevans. Enligt min mening åsattes avhandlingen ett alltför högt betyg. Jag finner det närmast tragiskt att Landelius under 12 års tid slösat så mycket av sin och andras tid på en sak, där hans ställning är så svag.

Landelius' andra stora arbete är "Politik och cybernetik (manus, 430 sid.). Boken baseras på författarens beläsenhet i naturvetenskapligt och matematiskt orienterad systemteori och är långa stycken av så teknisk karaktär, att jag inte kan bedöma den. Mitt allmänna intryck är emellertid att det mesta författaren behandlar befinner sig mycket långt borta från politikvetenskapen, och att boken därför äga ringa relevans som specimen för den sökta tjänsten. Jag kan inte heller komma till något annat omdöme när det gäller skriften "Den krassa hypotesen", där författaren i vetenskapshistoriskt och vetenskapsfilosofiskt syfte försöker visa hur skillnaden mellan cybernetik och mekanik kan återföras till för-sokratisk och eftersokratisk filosofi.

Landelius' i detta sammanhang mest relevanta skrift förefaller mig att vara "Vägförvaltningsdiskussionen fram till förstatligandet. Analys av en feedbackslinga" (manus, 1970, 102 sid.). Den ger en mycket ingående skildring av diskussionen om det svenska vägväsendet och ansvaret för det. Därefter analyseras och systematiseras denna diskussion på ett sätt som förefaller mig äga stort intresse och som borde kunna vara en utvecklingsbar väg för metoder att studera fr. a. politiska debatter.

Sammanfattningsvis vill jag säga följande om Torsten Landelius. Hans pedagogiska kompetens kan inte anses tillräcklig för den tjänst det här är frågan om. Hans vetenskapliga produktion innefattar två stora arbeten, men det första, doktorsavhandlingen, befinner sig inte kvalitativt på en sådan nivå att det kan ha någon större vikt i sammanhanget, och hans andra större verk, om

Politik och cybernetik, är till stora delar av ringa relevans för den sökta tjänsten. Uppsatsen om vägväsendet är enligt min mening en vägande merit men kan naturligtvis inte vara tillräcklig i sammanhanget.

Jag finner inte Torsten Landelius kompetent till den sökta tjänsten.

Jan-Erik Lane, f. 1946, blev docent vid Umeå universitet 1975. Vid detta universitet har han haft olika befattningar i statskunskap, historia och vetenskapsteori, bl. a. som tf. professor i statskunskap under en termin. Sedan 1 mars 1977 är han prefekt vid Centrum för administrativa studier, Umeå universitet. Jag finner honom i pedagogiskt avseende kompetent till den sökta tjänsten.

Lane har till bedömning inlämnat 15 skrifter, alla i uppsatsform. Sidmässigt är hans produktion inte stor men det är därvid att märka att flertalet av hans skrifter är skrivna med en mycket hög grad av koncentration; hade Lane använt den stilistik som är vanlig inom politikvetenskapen kunde han lätt ha manglat ut sin produktion till det flerdubbla sidantalet. Den koncentrerade stilen och ämnenas svårighetsgrad kan göra vissa av Lanes skrifter svårforcerade för läsaren, men det i mitt genomgående intryck att Lane presenterat sina analyser med pedagogisk talang och inte gjort framställningen svårare än nöden kräver.

I det följande indelar jag, med någon tvekan, Lanes produktion i två block. Det första behandlar ämnen inom politisk teori, det andra kan karakteriseras som orienterat främst mot organisationsteori, förvaltning och budgetanalys (även här slår emellertid Lanes teoretiska intresse markant igenom).

Lanes är bl. a. skolad som vetenskapsteoretiker och detta präglar tämligen genomgående hans produktion. Med en analytisk skärpa, som enligt min uppfattning inte äger någon motsvarighet i svensk statskunskap, har han analyserat begreppsbyggnad och teorikonstruktion hos ett antal samhällsvetenskapliga författare som t. ex. Weber, Parsons, Simon, Lasswell, Levy, Easton, Heiskanen, Myrdal. Jag vill här särskilt nämna följande uppsatser: "Two Kinds of Means-End Contexts: On the Use of the Means-End Terminology in Weber, Parsons and Simon" (SPS 1974), "On the Use of the Word 'Political'" (i Barry, ed: Power and Political Theory, 1976), "On Easton's Theory: there must be limits to confusion" (1977), "Om Gunnar Myrdals värdeprenissteori" (StvT 1977). Med en utomordentligt effektiv teknik analyserar Lane här begreppsbyggnaden i dessa teorier och teoriernas logiska struktur och kognitiva status utifrån teorikriterier som precision, konsistens och omfång. Hans allmänna attityd kan karakteriseras med under-rubriken till den ovannämnda Easton-studien. Flertalet av Lanes uppsatser av detta slag förefaller mig stå på

en hög internationell nivå vad gäller analys och kritik av samhällsvetenskaplig teoribildning. De har ett högt meritvärde för den sökta tjänsten.

Lanes vidare produktion anknyter mer eller mindre direkt till ett större projekt för vilket han är ledare: "Universitetet som organisation: system och omgivning". Medan Lane i de tidigare nämnda skrifterna närmast sysslar med teorikritik vidgar han här sitt register till att också omfatta teorikonstruktion och empirisk forskning. Lane som självständig teoribyggar möter man fr.a. i de tre uppsatserna "Autonomy – a Theoretical Approach", "University Autonomy – A New Analysis" samt "Democracy and Autonomy" (alla 1977). I den första av dessa skrifter ges den teoretiska ramen medan de båda övriga, som också titlarna antyder, har en något mera "tillämpad" karaktär. Dessa skrifter är inte bara präglade av skarpsinne, som alla Lanes skrifter, utan ger också prov på en konstruktiv fantasi: den teori Lane skisserar om sambandet mellan autonomi och inflytande verkar vara högst fruktbar och säga något fundamentalt om relationerna mellan aktörer på olika analysnivåer. Jag har särskilt fäst mig vid analyserna av relationen mellan internationell interdependens och nationell autonomi samt vid analysen av demokrati och stabilitet utifrån autonomi-inflytande perspektivet (exempelvis är det korta slutavsnittet i den förstnämnda av dessa skrifter om Lijpharts "consociational democracy-teori" högst klarläggande).

I detta sammanhang skall också nämnas de båda skrifter vari Lane behandlar budget-problem: hans recension av Wildavsky's "Budgeting: a Comparative Theory of Budgetary Processes" samt den 70-sidiga skriften "The Budgetary Process of Swedish Higher Education". Recensionen är spänstigt skriven; i detta sammanhang kan också nämnas, att medan Lane i sina tidigare teorikritiska arbeten ibland har en tendens att en smula arrogant och kanske väl hastigt avfärda vetenskapliga produkter, som företer brister i precision och konsistens, visar han här –liksom f.ö. också på sina ställen i autonomiuppsatserna – större sinne för att sådana produkter kan ha andra förtjänster, i form av fruktbare insikter, etc. Skriften "The Budgetary Process . . ." är Lanes enda arbete som direkt bygger på empirisk forskning. Den är säkert komponerad men förefaller i rätt hög grad att ha karaktären av materialsamling och elementär översikt (den presenteras också som ett "working paper"); den väger alltså inte tungt. –Sammantaget vill jag om de skrifter som här har urskiljts som ett andra block i Lanes produktion säga att de visar på en breddning av hans intresseområde och att de (med ett undantag) har högt meriteringsvärde för den sökta tjänsten.

För mig framstår Jan-Erik Lane som den mest avancerade teoretikern i svensk politikforskning. Nästan alla hans skrifter är utarbetade med stor stringens och

ligger kvalitativt på en hög nivå. Hans produktion är inte stor i sidor räknat, men dels erinrar jag om min inledningsvis anförda kommentar till detta, dels bör det också framhållas att Lane nästan omgående behandlat ämnen av mycket hög svårighetsgrad. Möjligen kan det sägas att hans produktion i jämförelse med vissa av de andra sökandes är något smal, i det att analystekniken i åtskilliga av hans skrifter är likartad och i det att hans empiriska studier ännu inte resulterat i något viktigare arbete; mot detta kan man emellertid invända att Lane penetrerar flera och mera olikartade teorikomplex än någon annan av de sökande, och att teorikritik och teoribyggnad är ytterst krävande uppgifter.

Jag finner Jan-Erik Lane kompetent till den sökta tjänsten.

Lars Rudebeck, f. 1936, blev fil. dr vid Uppsala universitet 1967. Han har varit forskarasistent och docent vid Uppsala universitet och innehade under åren 1969–1976 en tjänst som forskardocent vid Statens råd för samhällsforskning inom ämnesområdet "Politik och samhällsförändringar i u-länder". I anknytning till detta ämnesområde har han bedrivit en ganska omfattande forskarhandledning. Jag finner honom i pedagogiskt avseende kompetent till den sökta tjänsten.

Rudebeck har en volymmässigt stor produktion: hans publikationslista omfattar drygt 60 skrifter. Några tidigare arbeten ligger närmast inom området politiskt sociologi men annars utgörs huvudparten av hans skrifter av studier över politik i u-länder. Det gäller således hans licentiatavhandling (om Mexico, 1964), hans doktorsavhandling (om Tunisien, 1967), hans översiktsverk "Utveckling och politik" (1970) samt hans studier över Guinea-Bissau (fr.a. 1974, 1977). Flertalet övriga skrifter grupperar sig, direkt eller indirekt, kring dessa större verk.

Rudebecks doktorsavhandling "Party and People. A Study of Political change in Tunisia" (1967) är en bok med betydande informativa förtjänster. Med utgångspunkt i funktionsschemat från Almond-Colemans bok 1960 studeras de förändringar det tunisiska enpartisystemet undergår under 1960-talet, då Neo-Destour-partiet förvandlas från ett elitparti till ett massparti; avsevärt intresse ägnas den roll som införandet av ett ekonomiskt planläggningssystem 1961 har spelat. Redan i denna bok demonstreras det intresse för massmobilisering i u-länder, som kommit att bli det problem Rudebeck speciellt ägnar sig åt. Boken bör betecknas som en tämligen god prestation, inte minst med tanke på den tidpunkt då den utarbetades. Fr.a. bör understrykas Rudebecks förmåga att bedriva datainsamling i u-länder under förhållanden, som inte kan ha varit lätta. Avhandlingen är enligt min mening fortfarande Rudebecks bästa arbete.

Även den stora boken om "Guinea-Bissau. A study of Political Mobilization" (1974) och den efterföljande studien av samma land (4 kapitel i manus, 1977) bekräftar Rudebecks förmåga till empirisk u-landsanalys. Boken ger en intressant skildring av PAIGC i Guinea-Bissau under dess kamp mot den portugisiska kolonialmakten, av rörelsens ideologi och konkreta mål, av dess ansträngningar att bygga upp en ny samhällsordning, i politiskt, administrativt, judiciellt, ekonomiskt och kulturellt avseende. Genomgående studeras mål och metoder för att mobilisera befolkningen, såväl före den portugisiska utrymningen (boken) som efter (manuskriptet). Som empiriska prestationer har såväl boken som manuskriptet sitt värde.

Rudebecks förtjänster som empirisk forskare motsvaras emellertid knappast av någon styrka som teoretiker. Han är i hög grad intresserad av teorier om politisk utveckling. Nu är detta som bekant ett svårt område, vilket alltför ofta fungerat som lekstuga för entusiaster utan teoretisk stringens, en karakteristik som dessvärre också kan innefatta Rudebeck. Mest ingående har han presenterat sina teoretiska funderingar i boken "Utveckling och Politik", men även Guinea-Bissau-boken samt uppsatsen "Vetenskaplig fruktbarhet" är relevanta för en bedömning av Rudebeck som teoretiker. Ett grundläggande problem i sammanhanget är naturligtvis att termen "politisk utveckling" är mycket svår att precisera på ett rimligt sätt. Ett exempel på detta är Rudebecks definition av 'underutveckling', bl.a. definierad i termer av "behov". 'Behov' är ju ett klassiskt problembegrepp inom samhällsvetenskaperna, och ett minimikrav på en definition där en sådan term ingår borde därför vara ett försök att precisera det begrepp termen avses täcka. Så sker inte; problemet avfärdas med en ytlig vändning om att behov kan vara såväl subjektiva som objektiva. Ytligt förefaller mig också Rudebecks resonemang kring den lista på åtta indikatorer som han uppställer för att mäta graden av utveckling/underutveckling. Uppgiften måste i så fall vara att närmare ange förbindelsen mellan dessa olika indikatorer och olika värden på dem och graden av utveckling/underutveckling enligt Rudebecks definition, men detta sker knappast alls. Rudebecks modell kan därför endast beskrivas som ett löst skisserat utkast, vars operationaliseringsbarhet ter sig högst tvivelaktig.

Låt mig vidare granska det grundläggande tillvägagångssättet i boken om Guinea-Bissau, varvid jag bygger på citat från den (vad jag kan förstå rättvisande) presentation av boken Rudebeck själv ger i uppsatsen "Vetenskaplig fruktbarhet" (ss. 29-38, cit VF). Vår förvalde Rudebeck just Guinea-Bissau som material för sina forskningar om utvecklingsstrategier och mobilisering? "Den teoretiska orsaken / . . . / var mitt antagande att en befrielsearmé inte kan få politisk och militär kontroll

över en stor del av sitt lands territorium gentemot kolonialmaktens energiska motstånd och överväldigande fysiska makt om inte just politisk mobilisering av folket ägt rum. I fallet PAIGC i Guinea-Bissau hade detta antagande stöd i all tillgänglig empirisk information. Det material jag själv lägger fram i min bok förstärker i hög grad det antagande jag gjorde i utgångsläget" (VF, s. 31). Jfr detta med följande grundläggande antaganden för studien (ibid; satserna numrerade i det följande): "1. Ur mitt perspektiv följer att samhällsutveckling i överensstämmelse med vanliga människors intressen måste åstadkommas av dem själva. 2. Detta är närmast en definitionsfråga. 3. Det är alltså sådan samhällsutveckling och betingelserna för den som är föremål för mitt forskarintresse. 4. Av detta sätt att uppfatta utvecklingsproblematiken följer i sin tur logiskt att politisk mobilisering har avgörande betydelse för underutvecklingens övervinnande i tredje världens länder. 5. Politisk mobilisering framstår helt enkelt som nödvändigt villkor för underutvecklingens övervinnande."

Låt oss närmare granska sats nr 5 (sats nr 4 är nästan likvärdig). Först från empirisk synpunkt: har Rudebeck visat att satsen är empiriskt sann (sannolik)? Uppenbart är att studien av Guinea-Bissau utgör ett mycket svagt test för detta (jämför den "teoretiska motiveringen" för denna studie). Även om vi bortser från att 'politisk mobilisering' kanske fungerar olika när det gäller att göra sig fri från en kolonialmakt respektive att övervinna politisk underutveckling (enligt Rudebecks definition), så måste naturligtvis ett sådant omdöme som sats nr 5 underbyggas med andra studier, där man bl.a. tar hänsyn till andra omständigheter av typ "utländsk intervention" eller "konkurrerande befrielseströrelser" (jfr t.ex. Angola). Vi kan också granska sats nr 5 ur formell synvinkel. Antag att någon replikerar på sats nr 1: "Samhällsutveckling i överensstämmelse med vanliga människors intressen måste *inte nödvändigtvis* åstadkommas av dem själva". Risken är då att Rudebeck svarar: "jo, såsom jag definierar en sådan samhällsutveckling" (sats 2), eller: "det är bara en samhällsutveckling, så definierad, som är föremål för mitt forskningsintresse" (sats 3). Antag att man vidare frågar: "Är det så, att vanliga människor själva kan åstadkomma en samhällsutveckling i enlighet med egna intressen *om och endast om* de blir politiskt mobiliserade"? Tydligt skulle Rudebeck svara ja på denna fråga (jfr orden "följer logiskt" i sats nr 4 och nödvändig förutsättning" i sats nr 5).

Vi tycks alltså få som resultat att påståendet om den politiska mobiliseringens nödvändighet för att övervinna underutveckling är en analytisk sats ("närmast en definitionsfråga") och som sådan inte falsificerbar. Rudebecks empiriska studier utgör ingen empirisk prövning av en generell hypotes utan väljes endast i syfte att illustrera vad han redan "vet". - Jag vill tillägga, att Ru-

debecks försök att i sista kapitlet av Guinea-Bissau-boken klarlägga relationen mellan begreppen 'politisk mobilisering' och 'social mobilisering' är helt förvirrat (vilket f.ö. också flera recensenter av boken påpekat) och att boken därför framstår som teoretiskt utomordentligt svag.

Det finns hos Rudebeck en radikal oförmåga till distinkt begreppsbildning och en tendens att arbeta med så snårigt formulerade utgångspunkter, att det han till sist presenterar som slutsatser och resultat visar sig vara inbyggda i dessa utgångspunkter. Detta karakteriserar såväl boken om utveckling och politik som Guinea-Bissau-boken, och Rudebecks produktion måste därför i teoretiskt avseende sägas beskriva en sjunkande kurva från doktorsavhandlingen.

Jag finner inte Lars Rudebeck kompetent till den sökta tjänsten.

Daniel Tarschys, f. 1943, blev fil. dr vid Stockholms universitet 1972. Under tiden 1972–76 var han docent vid Stockholms universitet; under kortare perioder har han varit förordnad såsom forskarassistent, bitr. professor och professor. Han har meddelat lektorsundervisning i statskunskap och var under läsåret 1975–76 prefekt för blockämnet samhällskunskap. Han har under vissa perioder varit tidningsmedarbetare och har vidare erfarenhet av praktisk politik i form av partiarbete, kommunalpolitisk verksamhet samt som ledamot av riksdagen sedan 1976. Han har deltagit i offentlig utredningsverksamhet. – Jag finner honom pedagogiskt avseende kompetent till den sökta tjänsten.

Tarschys har, trots sin relativa ungdom, en mycket stor vetenskaplig produktion: listan över inlämnade arbeten uppgår till över 50 skrifter. Även om åtskilliga av dessa är småskrifter och vissa upprepningar förekommer, täcker de emellertid ett brett register inom det politikvetenskapliga arbetsområdet: vad gäller "bredd" i denna bemärkelse kan inte någon av de övriga ansökarna överträffa Tarschys. – I det följande behandlas Tarschys' viktigare arbeten inom tre områden: politisk idéhistoria, forskning om den offentliga sektorn samt forskning om Sovjetunionen.

Tarschys' mest betydande arbete inom politisk idéhistoria är hans doktorsavhandling "Beyond the State: The Future Polity in Classical and Soviet Marxism" (1972). Boken är skriven och komponerad med stor elegans och vittnar om en stor beläsenhet i politisk idéhistoria, inte bara marxistisk. Ungefär hälften av boken upptas av en analys av synen på staten hos Marx' föregångare, hos Marx själv och hos Lenin; första delen avslutas med en översikt av den sovjetiska användningen av utopier. Del 2 i avhandlingen består i en systematisk analys av hur man i Sovjetunionen från revolutionen till mitten av 1960-talet behandlat frågan om

statens bortdöende och systemet av kommunistiskt självstyre. Medan bokens första del till större delen bygger på sekundärlitteratur, har författaren för den sista delen genomgått sovjetiskt primärmaterial.

– Det kan sägas om Tarschys' avhandling att den metodologiskt är tämligen traditionell. Den behandlar emellertid ett synnerligen centralt ämne inom den politiska idéhistorien och den senare delens genomgång av det sovjetiska idésystemet i ett viktigt avseende bör rimligen ha ett förklarande värde för analysen av vissa delar av sovjetisk politik. Systematiseringen av materialet är därtill utförd med säker hand. Avhandlingen har därför ett betydande meritvärde i sammanhanget, och författarens meritering på detta område accentueras ytterligare av några uppsatser i marxistisk idéhistoria.

Tarschys' andra stora forskningsområde gäller den offentliga sektorn, fr.a. faktorer som påverkar dess expansion. Ehuru han inte publicerat något större sammanhängande arbete på detta område är jag benägen att se hans insatser inom detta forskningsområde som hans viktigaste merit. Särskilt bör framhållas den briljanta uppsatsen "The Growth of Public Expenditures. Nine Modes of Explanation" (publicerad i SPS 1975), där Tarschys på ett mycket klarläggande sätt systematiserar olika teorier om de offentliga utgifternas expansion; uppsatsen vittnar om en beläsenhet som går utöver den traditionellt statsvetenskapliga. Vidare kan nämnas den lilla boken "Petita. Hur svenska myndigheter argumenterar för högre anslag" (1975, tills. med annan författare). Studien kan sägas vara ev. explorativ karaktär; den är ett gott exempel på Tarschys' förmåga att finna ett tidigare inte särskilt undersökt område och att på grundval av ett begränsat material dra intressanta slutsatser. Till detta område hör också uppsatsen "Den politiska triangeln: en modell för policy-analys" (stencil, 22 sid, 1975), vari Tarschys på ett originellt sätt diskuterar "intressentstrukturen kring politiska beslut". – Det skulle föra för långt att kommentera alla de arbeten som Tarschys utfört inom detta område och som är av relevans. Jag nöjer mig med att sammanfattningsvis säga, att produktionen på detta område utgör en mycket stark meritering. – Jag hoppas att Tarschys får tillfälle att integrera sina många ansatser inom detta forskningsområde; ett samlat arbete av Tarschys om den offentliga sektorns expansion torde komma att stå mycket centralt i svensk statskunskap.

Tarschys' tredje huvudsakliga forskningsområde gäller Sovjetunionen. Hans viktigaste arbete på detta område är boken "Sovjetunionens politiska problem 1950–1970" (manus, 270 sid., kommer att tryckas i år). I sin publikationsförteckning placerar Tarschys själv detta arbete under den allmänna rubriken "den politiska dagordningen". Han diskuterar inledningsvis vad som utgör ett politiskt problem samt olika sätt att beskriva

statens olika aktiviteter: vilka problem som tas upp på den politiska dagordningen, olika prioriteringar av problemen, olika sätt att beskriva den faktiska statliga verksamheten (t.ex. analys av statsutgifter). Det material han genomgår är ledare i Pravda de tre åren 1950, 1960 och 1970; materialet underkastas en intressant form av innehållsanalys. Inledningsvis ges också en översikt över den västliga sovjetforskningen, varvid Tarschys (i anknytning till vissa amerikanska forskare) urskiljer olika modeller man arbetat med, bl.a. "den totalitära modellen", "intressegruppsmodellen" och "den byråkratiska modellen". Undersökningen av Pravdamaterialet under de tre nämnda åren avses sedan kunna utgöra en viss, låt vara svag, testning av vilken modell som ter sig mest fruktbar för en analys av sovjetisk politik.

Boken vittnar, i likhet med stora delar av Tarschys' produktion, om hans uppslagsrikedom, kunnighet och energi, och det kan inte rådas något tvivel om att den har ett betydande meritvärde. Jag vill dock sätta några frågetecken i kanten. För det första borde de tre modellerna för sovjetforskningen preciserats bättre i syfte att öka "testets" värde. För det andra ter det sig tveksamt huruvida det material Tarschys arbetar med verkligen i mer än begränsad omfattning återspeglar de problem de sovjetiska beslutsfattarna möter, eller m.a.o. deras "politiska dagordning": som författaren själv framhåller är dels Pravda ett propagandaorgan och dels står vissa ledande organ och personer utanför den kritik som kommer till uttryck i Pravda. En mera adekvat titel på studien hade därför varit någonting i stil med "De centrala sovjetiska beslutsfattarnas försök till offentlig styrning av underlydande organ och grupper". För det tredje tycks det valda materialet tämligen automatiskt diskriminera mot en av de testade modellerna, nämligen intressegruppsmodellen, vilken också är den modell som kommer "sämst ut" vid resultatredovisningen. Jag säger inte att författaren är omedveten om något av de tre problem som här dragits upp, endast att han borde ha diskuterat dem mera ingående med hänsyn till deras betydelse för bedömningen av resultatens räckvidd.

Utöver de forskningsområden och arbeten som här har nämnts har Tarschys också en produktion på andra områden, bl.a. området "kommunism och vänsterdebatt i Sverige" samt inom området politisk teori. Utan att de på något avgörande sätt ändrar bilden av Tarschys vetenskapliga kompetens utgör dessa arbeten ett ytterligare meritillskott.

Daniel Tarschys är en högt begåvad forskare, karakteriserad av uppslagsrikedom, bred beläsenhet, förmåga att snabbt sätta sig in i olika områden samt förmåga att även på grundval av begränsade material dra intressanta slutsatser. Han kännetecknas också av en viss flyhänthet, vilket ibland kan ha sitt pris, men till övervägande delen är hans produktion väl genomarbetad.

Han är god, ofta lysande stilist.

Jag finner Daniel Tarschys kompetent till den sökta tjänsten.

Peter Wallensten, f. 1945, blev fil. dr och docent vid Uppsala universitet 1974. Sedan 1971 har han tjänstgjort som forskarassistent vid och föreståndare för avdelningen för freds- och konfliktforskning vid detta universitet. Han har meddelat forskarhandledning samt har utarbetat läromedel för undervisningen i freds- och konfliktforskning samt u-landskunskap. Jag finner honom i pedagogiskt avseende kompetent till den sökta tjänsten.

Wallenstens viktigaste produktion utgöres dels av hans licentiatavhandling och ett antal skrifter i anknytning till denna, dels av hans doktorsavhandling. Licentiatavhandlingen finns utgiven i något omarbetat och utökat skick i boken "Ekonomiska sanktioner" (1971). Det är en översiktlig framställning av ett antal fall av ekonomiska sanktioner sedan 1930-talet och av teorier om sådana sanktioners effekter. Området har tidigare endast i begränsad utsträckning varit föremål för systematisk analys. Boken är väl komponerad och skriven och har meritvärde.

Det allmänna problemet om ekonomiska relationer och nationell rörelsefrihet behandlas också i uppsatsen "Dealing with the Devil: Five African States and South Africa" (1971), där Wallensten studerar skillnader i attityder till apartheid-politiken hos Syd-Afrikas fem grannstater i relation till dessa staters ekonomiska beroende av Sydafrika och i relation till den interna politiska och ekonomiska situationen i respektive land.

Wallenstens viktigaste arbete är hans doktorsavhandling "Structure and War. On International Relations 1920-1968" (1973). Huvudproblemet är: i vilken utsträckning kan det internationella systemets struktur förklara uppkomsten av krig mellan nationerna? Tre variabler är centrala för Wallenstens försök att skapa en generell teori om internationella relationer: "First, the nature of the *structure* of the world: which countries are central and which are peripheral? Second, the impact of *interaction* in the international system: how does interaction affect countries of different structural positions? Third, the type of *social orders* of the countries: which are the social similarities and dissimilarities between nations? These three variables will be related to the emergence of *international conflict and war*" (s. 14). Ingen kan väl undgå att inledningsvis känna en viss skepsis inför en så till den grad ambitiös uppläggning, men vid den fortsatta läsningen av avhandlingen visar det sig glädjande nog att Wallensten verkligen genomför sitt projekt, på ett sätt som långa stycken är imponerande. Man kan ha många invändningar mot delar av författarens analys (några invändningar redovisas i det

följande) men man kan inte förneka att författaren ger många prov på djärvhet, energi och uppfinningsrikedom i sin analys av svåra problem.

Författaren diskuterar inledningsvis imperialismeteorier respektive interaktionsteorier och försöker att genom en syntes av dessa skapa en analysmodell. Diskussionen av de båda analysinriktningarna är insiktsfull men synes mig bitvis något odistinkt; fr.a. gäller detta presentationen av interaktionsteorin.

Författaren vill alltså beskriva det internationella systemets struktur, närmare bestämt dess maktstruktur eller "dominans"-struktur. Som indikator för att fastställa denna struktur, med dess "topdogs" och "underdog", använder han den internationella handeln, med data från fyra år under fyra perioder: 1926, 1937, 1953 och 1964. Jag kan acceptera denna operationalisering så länge författaren inte glömmet bort att dess validitet är långtifrån fullständig, och att de resultat som framkommer måste tolkas därefter. Bl.a. kan man påpeka, att medan relationer av makt (dominans, kontroll etc) möjligen generellt kan stipuleras vara av nollsummekaraktär kan detta knappast generellt gälla för handelsrelationer; eftersom maktstrukturens "topdogs" och "underdogs" urskiljes med hjälp av handelsrelationer är detta problem helt centralt för avhandlingen, vilket t.ex. framgår av författarens definition av "topdog" (s. 34): "If an actor is in the center of the system, that is, has a lot of interaction with most other actors, and on the whole gains from the interaction, this is a dominant actor, a *topdog*." Huruvida en aktör "on the whole gains from the interaction" kan Wallenstens sätt att analysera handelsdata inte säga något om, inte heller huruvida "underdogs" förlorar (exempelvis blir Sverige enligt författarens metod en "underdog"; förlorar Sverige på internationell interaktion i form av handelsutbyte?). Det är således markant olämpligt att bygga in sådana antaganden i själva definitionen av "topdog"/"underdog".

Att författaren ibland glömmet bort att hans operationalisering av dominansstruktur har begränsad validitet visar sig också i avsnittet om "the allocation of values": "The topdogs in the structure not only tend to accumulate control and economic values: *the topdogs also decide what is valuable*. / . . . / As the topdogs have accumulated much of these values, this make the underdogs 'look up' to the topdogs and accept the leadership of the topdogs, or at least their view of what is valuable" (s. 81). Detta är ett tämligen godtyckligt antagande – givet den metod varmed Wallensten identifierar topdogs och underdogs, kan medlemskap av topdogsklassen varken vara ett nödvändigt eller ett tillräckligt villkor för att kunna utöva inflytande av *detta* slag.

Det jag ställer mig mest kritisk till i avhandlingen gäller den typologi över samhällssystem ("social orders") författaren har ställt upp. Typologin förefaller mig i sin

ofullständighet inadekvat för författarens analys och i viktiga detaljer sakligt tvivelaktig (det är f.ö. märkligt att författaren inte konsulterat H.F. Peterssons avhandling 'Power and International Order' när han försökt konstruera en sådan typologi). Att typologin är inadekvat visar sig också i författarens empiriska analys, där han ibland förleds till bisarra karakteristiker, ibland tvingas att företa drastiska modifikationer av typologin. Vidare finner jag diskussionen om och redovisningen av hur begreppet 'krig' avgränsas alltför knapphändiga (jfr t.ex. den ingående diskussionen om detta problem i Kjell Goldmanns doktorsavhandling, appendix 1 – boken ej citerad).

Som bör ha framgått vill jag beteckna Wallenstens avhandling som en ojämn produkt, vilket dock inte skall undanskymma att förtjänsterna överväger. Den har ett betydande meriteringsvärde.

Av Wallenstens övriga arbeten skall här nämnas "The Nordic System. Structure and Change, 1920–1970" (tillsammans med två andra författare) samt några arbeten i anknytning till ett påbörjat projekt om "Knappa tillgångar som politiskt vapen. En studie över livsmedel i det internationella systemet". Det första av dessa arbeten har ett visst meritvärde; de andra ter sig intressanta men det är ännu för tidigt att yttra sig om projektets värde.

Peter Wallensten är den ende av de sex sökande till denna tjänst, inför vars produktion jag känt en viss tveksamhet vid kompetensbedömningen. Hans produktion rymmer nästan helt inom området internationell politik, men inom ramen för detta har han sökt sig till stora och svåra problem av intresse också för andra delar av politikvetenskapen. Han är otvivelaktigt en begåvad forskare, men vid en bedömning av hans samlade produktion kommer jag likväl efter långt övervägande fram till att den inte räcker till en full kompetensförklaring.

Jag finner Peter Wallensten ännu inte fullt kompetent till den sökta tjänsten.

Av de sex sökande till den biträdande professuren i statskunskap vid Stockholms universitet har jag alltså funnit tre kompetenta, en ännu inte fullt kompetent och två icke kompetenta.

De tre sökande jag har kompetensförklarat är Kjell Goldmann, Jan-Erik Lane och Daniel Tarschys. Vad först gäller pedagogisk meritering tycks det mig uppenbart att Kjell Goldmann är överlägsen de båda övriga, fr.a. genom sin verksamhet som forskningschef på Utrikespolitiska institutet men också genom författandet av boken "Det internationella systemet", vilken jag betecknat som en tungt vägande merit inte bara i vetenskapligt utan också i pedagogiskt hänseende. När det gäller att rangordna de båda övriga enligt detta kriterium kan jag på grundval av ansökningshandlingarna inte finna några klara skäl att sätta den ene före den andre

och betraktar dem följaktligen som jämbördiga vad gäller pedagogisk meritering.

Vid en bedömning av vetenskaplig meritering förefaller mig uppgiften att rangordna Goldmann, Lane och Tarschys svår. Alla tre är högt meriterade forskare men de är ganska olika.

Vad först gäller den allmänna vetenskapliga kvaliteten i deras arbeten är det svårt att med hjälp av denna skilja dem åt: de väsentliga delarna av deras produktioner befinner sig kvalitativt på en hög och jämn nivå. Kriteriet är vanligen lättare att tillämpa negativt, men ingen av dem har inlämnat arbeten som är dåliga eller som kunde tyda på dåligt vetenskapligt omdöme. Man använder ibland bedömningen av kvalitetstrend i produktion som särskilningskriterium, men härvid är det klart att alla tres bästa vetenskapliga arbeten har tillkommit under de senaste åren.

Ett annat kriterium är "bredd", vilket kan betyda flera olika saker. Gäller det ren kvantitet är det klart att Goldmann och Tarschys går före Lane. Gäller det arbetsinsats är detta vanligen en så svår sak för en utomstående att bedöma att man snarast bör avstå: hur skall man i detta hänseende väga Tarschys' insatser på ett flertal statsvetenskapliga problemområden mot Goldmanns omsorgsfulla utforskande av olika förklaringsmöjligheter mot Lanes djupborrande analyser av speciellt svåra problem? Gäller det områdestäckning inom det politikvetenskapliga forskningsområdena har Tarschys ett försteg framför de båda övriga; gäller det täckning av olika teoriansatser inom politikvetenskapen (och även närgränsande discipliner) har Lane ett försteg; gäller det metodologisk täckning, skicklighet i handhavandet av forskningsprocessens alla komponenter, har Goldmann ett klart försteg framför de båda övriga.

Ett tredje huvudkriterium kan vara i vad mån en författare bidragit med nya insikter, alltså graden av originalitet respektive fruktbarhet i vederbörandes produktion. Denna bedömning är uppenbarligen viktig men blir naturligtvis lätt mycket subjektiv, speciellt vad avser bedömningen av originalitet. Jag är nog visserligen benägen att säga att Tarschys och Lane är mera originella forskare än Goldmann, som s. a. s. mera arbetar inom en "kumulativ forskningstradition". Väl så väsentligt finner jag det dock vara att Goldmanns hitillsvarande forskningsresultat troligen är mera fruktbara, bl. a. därför att han är den av de tre som är skickligast i att strikt ställa ett problem och att "lösa" det (så långt man nu överhuvudtaget "löser" problem inom statsvetenskapen).

Mitt resultat blir att Goldmann i vetenskapligt hänseende bör ges ett försteg framför Lane och Tarschys. Vid en vägning mellan Goldmann och Tarschys lägger jag då en avgörande vikt vid att Goldmann är överlägsen i metodologisk mångsidighet och förmåga att efter

grundlig och allsidig penetration av strikt formulerade problem nå resultat. Vid en vägning mellan Goldmann och Lane talar Goldmanns metodologiska mångsidighet också i viss mån till hans fördel men viktigare vid denna jämförelse är att Goldmanns produktion såväl i kvantitet som i täckning av statsvetenskapliga problemområden visar en större bredd än Lanes. *Jag finner därför att Goldmann i vetenskapligt avseende har ett litet men klart försteg framför de båda övriga; då han dessutom är den pedagogiskt mest meriterade bör han klart placeras i första förslagsrum.* – I pedagogiskt avseende har jag funnit Lane och Tarschys jämbördiga. Vid vägningen av deras vetenskapliga meriter kommer jag, med någon tvekan, fram till att Tarschys bör ges ett visst försteg framför Lane. Jag låter då Tarschys' större produktion, större områdesmässiga mångsidighet och större vetenskapliga uppslagsrikedom väga något tyngre än Lanes överlägsenhet som teoretiker.

Med understrykande av att jag känt en viss tvekan när det gäller placeringarna i andra och tredje förslagsrummet vill jag alltså föreslå följande ordningsföljd:

- 1 Kjell Goldmann
- 2 Daniel Tarschys
- 3 Jan-Erik Lane.

Köpenhamn den 6 oktober 1977

Gunnar Sjöblom

Utlåtande över de sökande till tjänst som biträdande professor i statskunskap vid Stockholms universitet

Av Samhällsvetenskapliga fakulteten i Stockholm utsedd som särskild ledamot i tjänsteförslagsnämnden vid tillsättningen av biträdande professorstjänst i statskunskap får jag härmed överlämna sådan kortfattad motivering till min rangordning mellan de främsta sökande, som universitetsförordningen föreskriver (§§ 117, 133 och 134).

Filosofie doktor *Torsten Landelius* (f. 1916) behandlar i sin doktorsavhandling "Workers, Employers and Governments" medlemsstaterna inom ILO under tidsperioden 1919–1964 från jämförande synpunkt. Avhandlingen är en påfallande osystematisk, deskriptiv redogörelse utan teorianslutning eller klar problemställning med omfattande tabellsammanställningar, vilka tyvärr inte alltid för resonemanget framåt. Själv anser författaren att avhandlingen har en mycket speciell men missförstådd vetenskapsteoretisk status, vilket föranlett en omfattande polemik om förordet. Även denna polemik med ett flertal mot Landelius starkt negativa sakkunnigutlåtanden och efterföljande motinlägg från författaren, vilka i ett par fall är direkt demeriterande, åbe-

ropas egendomligt nog av den sökande som meriter för den här aktuella tjänsten. I anslutning till avhandlingen kan också noteras en populariserad, på det hela taget lättläst lärobok.

Landelius har också skrivit ett större arbete om "Politik och cybernetik", i vilket djärva hypoteser om den politiska betydelsen av "den yttersta programmeringen" och människans genetiska kod – dessvärre ännu oövisade – blandas med en mera konventionell kritik av systemanalysen av det slag, som numera blivit statsvetenskapligt allmängods. Det cybernetiska arbetet kompletteras liksom avhandlingen med en vetenskapsteoretisk betraktelse om "Den krassa hypotesen", som synes mig ha ett mycket begränsat värde. Ytterligare några uppsatser – om vägförvaltning, Sydafrika, fackförningarnas medlemsantal år 1945 samt åkskydd i FNs fackorgan – lägger intet väsentligt till Landelius profil.

När det gäller Landelius pedagogiska meritering, framgår det av de insända handlingarna att den sökande endast meddelat lektorsundervisning på grundutbildningsnivå, däremot ingen forskarutbildning.

Sammanfattningsvis vill jag kort och gott konstatera, att Landelius inte inlämnat något mera kvalificerat eller väl genomarbetat statsvetenskapligt arbete till den här aktuella konkurrensen.

Docent *Lars Rudebeck* (f. 1936) har ägnat sina forskningar åt samhällsförändringar i u-länder. I sin doktorsavhandling om Tunisien söker Rudebeck visa hur den ekonomiska planpolitiken i landet medförde en utveckling i riktning mot ett masspartisystem bland enpartistaterna; mobiliseringen av massorna uppfattades som en förutsättning för en framgångsrik planekonomi. Rudebeck använder sig i avhandlingen av en funktionalistisk teoriram. Mot funktionalismen har som bekant riktats vägande invändningar, men vid den tid avhandlingen publicerades utgjorde den utan tvekan ett framsteg i förhållande till den sparsamma svenska forskningen om politik i u-länder. Teoriramen ger systematik åt framställningen. Författarens förmåga att få fram svårtillgängligt källmaterial är imponerande. Avhandlingen får betecknas som en god forskningsprestation. Licentiatavhandlingen om Mexico står doktorsavhandlingen nära i fråga om uppläggning och genomförande.

Efter avhandlingen övergick Rudebeck till en helt annan begreppsvärld. Hans främsta arbeten härvidlag är en teoretisk studie om "Utveckling och politik" samt två böcker om Guinea-Bissau, den ena publicerad, den andra under utgivning, båda fyllda med intressant stoff från ett land under befrielsekrig och nationell födelse. En rad mindre studier ansluter till samma tema. Den nya begreppsvärlden förbryllar genom sin oklarhet. För Rudebeck centrala begrepp som "utveckling" och "mobilisering" definieras aldrig på ett sådant sätt, att läsaren

förstår vilka indikatorer som skall användas för att i verkligheten skilja ett mobiliserat land från ett icke mobiliserat. Läsaren får inte klart för sig om författarens klassificering av u-ländernas s.k. utvecklingsstrategier i en fyrfältstablå återger teoretiskt tänkbara kombinationer av variabelvärden eller empiriskt förekommande stater. Det blir inte bättre av att Rudebeck har en tendens att i sina resonemang hamna "mitt emellan" rutorna i tablå. Denna oförmåga att diskriminera sammanhänger med en ovilja att operationalisera. Om operationaliseringarna säger Rudebeck: "Try to measure that which is worth measuring, yes, but investigate only that which is easily measurable and controllable, no". Sådana självklarheter gränsar till total meningslöshet.

Meningen med detta och liknande uttalanden synes i stället ligga på ett annat plan – på ett normativt plan. Genomgående uttalar Rudebeck sina politiska sympatier för vissa regimer och vill uppenbarligen inte låta sig hindras i detta genom alltför snäva begreppsbestämningar. Rudebeck skiljer inte mellan definitioner och undersökningar utan låter det önskvärda forskningsresultatet ingå i själva definitionen. Stråvan till klarhet är inte ett tillräckligt mål för vetenskapen, menar Rudebeck. Forskningen måste också befrämja "människlighetens frigörelse", ett så allmänt formulerat program att det uppfyller högt ställda krav på användbarhet för skilda syften.

Rudebecks pedagogiska erfarenhet är omfattande; han blev docent redan 1967. Han har bl.a. givit doktorandkurser och handlett ett tiotal doktorander vid Statsvetenskapliga institutionen i Uppsala. Å andra sidan är naturligtvis en omfattande handledningsverksamhet inom ramen för ett diskutabelt forskningsprogram problematisk. Några av Rudebecks elever har också kritiserats på liknande sätt som han själv.

Om Lars Rudebeck vill jag säga sammanfattningsvis, att han är en mycket produktiv forskare, som på ett energiskt och framgångsrikt sätt lyckats få fram intressant material under svåra fältarbetsförhållanden. Rudebecks teoretiska analyser av u-ländernas samhällsproblem kan däremot enligt min mening göras till föremål för allvarlig kritik.

Docent *Kjell Goldmann* (f. 1937) behandlar i sin forskning den internationella politikens problem. Doktorsavhandlingen "International Norms and War Between States" består av tre delar: den första är en teoretisk analys av det internationella normsystemet, den andra en systematisering av de uttalanden med vilka stater sökt rättfärdiga sina krigshandlingar, den tredje en kvantitativ bearbetning av vissa samband mellan staters egenskaper och uttalanden. Det är en svår och ambitiös uppgift Goldmann förelagt sig, men han genomför den med utomordentlig kraft och originalitet. Framställning-

en igenom dryftar författaren sina metodproblem. Mina invändningar mot avhandlingen, vilkas räckvidd inte skall överdrivas, kan sammanfattas i två punkter. Metoddiskussionen kan ibland få en tendens till omständlighet, och författaren preciserar inte alltid tillräckligt pedagogiskt vilken relevans de minutiöst redovisade invändningar mot den valda ansatsen har för undersökningens resultat. För det andra är avhandlingen inte väl integrerad: de tre delarna har snarare karaktär av självständiga studier, som endast delvis är beroende av varandra. Enligt min mening skulle Goldmanns avhandling ha blivit ännu värdefullare, om den teoretiska modellen från första delen blivit föremål för en konkretare prövning i de senare delarna och om den tredje delen intimare relaterats till huvudfrågeställningen och mindre fått karaktär av metodisk exkurs. Licentiatavhandlingen om FN-styrkornas bruk av våld är ytterligare ett exempel på Goldmanns forskningsskicklighet och pekar genom ämne och metod fram mot doktorsavhandlingen.

Goldmann har varit projektledare för ett flertal större undersökningar inom den internationella politikens område, varigenom han visat förmåga att leda och planera forskning. Detta har han även visat som forskningschef sedan 1970 för Utrikespolitiska institutet. Boken "Tension and Détente in Bipolar Europe" utgör slutrapporten från ett av projekten. Det är en med säker hand genomförd innehållsanalys av politiska ledares uttalanden under efterkrigstiden och utgör ett från meriteringssynpunkt tungt vägande arbete. I forskningsrapporten "Vem har politiskt makt?" analyseras maktbegreppet; analysen har betydelse långt utanför den internationella politikens domäner. En promemoria om världspolitiken på 1990-talet visar att Goldmann även gjort sig förtrogen med scenariotekniken och kan hantera de speciella trovärdighetsproblem och omdömesfrågor, som genren kräver. I uppsatsen "The foreign sources of foreign policy" kritiserar Goldmann den moderiktning inom den internationella politiken, som han med lätt ironi anspelar på i titeln. Men som vanligt är han ingalunda onyanserad och illustrerar sitt resonemang med en elegant redovisning av svenska data om politiska attityder, parlamentariska förhållanden och rustningskostnader.

Slutligen vill jag fästa uppmärksamheten på ett arbete, som ännu blott föreligger i preliminär version. Det heter helt enkelt "Det internationella systemet". Full av eftertanke och med en självfallen, suverän behärskning av sitt ämne framträder här den mogna forskaren och lämnar någonting så ovanligt och angeläget som en kritisk analyserande sammanfattning av teoribildningen inom denna statsvetenskapliga subdisciplin.

Goldmann kan uppvisa en god pedagogisk meritering genom att han som e.o. docent sedan 1972 givit kurser och bedrivit handledning inom forskarutbildningen vid Statsvetenskapliga institutionen i Stockholm.

Sammanfattningsvis vill jag karakterisera Kjell Goldmann som en utomordentligt noggrann, kräset metodmedveten och självständig forskare, vars skrifter hävdar sig väl vid en internationell jämförelse.

Docent *Daniel Tarschys* (f. 1943) forskningar spänner över vida fält. Ett första område är idéanalys. I centrum står här doktorsavhandlingen "Beyond the State" i vilken författaren i god kontakt med den stora litteraturen på området drar upp ett idéhistoriskt perspektiv på föreställningen om statens bortdöende alltifrån dess förmarxistiska ursprung till renässansen under Chrustjev. I många fint resonerande avsnitt demonstrerar han hur skickligt han kan arbeta med den genetiska idéanalysens metod. Framställningen har dessutom en flykt och en språkbehandling, som gör den mycket njutbar. Samma egenskaper utmärker en rad smärre idéanalytiska studier - t.ex. den lilla uppsatsen om "den vetenskapliga konservatismen" i franskt 1800-tal och den spirituella kritiken av den nya vänstern "New Left, Old Guard".

Ett andra forskningsfält är svensk förvaltning. Författaren leder här stora undersökningar; bl.a. är han ordförande i förvaltningsutredningen. Av publicerade rapporter från detta fält vill jag särskilt nämna "Petita", en okonventionell, koncentrerad och synpunktsrik analys av hur många svenska myndigheter argumenterar för högre anslag under fyra budgetår under 1900-talet, och en pregnant, systematisk studie över nio förklaringsmodeller till den offentliga sektorns expansion. Ett förvaltningsforskningen närstående men helt självständigt specimen är uppsatsen om representativ demokrati och studentinflytande, som Tarschys utarbetade som ULFs remissvar på UKÄs PM om FNYS. Ett tredje tema är Sovjetunionens statsliv. I ett stort arbete om "Sovjetunionens politiska problem 1950-1970" (nu under utgivning) söker författaren fastställa hur den sovjetiska statsledningen uppfattar "den politiska dagordningen" i sitt land. För att lösa sin uppgift väljer Tarschys att innehållsanalysera Pravdas ledare med hjälp av s.k. datoriserad informationsåtergivning. Pravdas ledare, säger författaren, är en dagorder från Kreml till befattningshavare på alla nivåer i landets förvaltning; genom att läsa denna tidning får man en bild av hur statsledningen uppfattar sitt land. Uppläggningsvis visar sig mycket fruktbar och författaren når snabbt fram till intressväckande och substantiella resultat. Tarschys blir aldrig den kvantitativa teknikens fånge utan analyserar oavbrutet sina resultat med kritiskt omdöme. I denna skrift förs även kvalificerade metodresonemang.

Ur Tarschys penna har ytterligare flutit en strid ström av uppsatser om politisk teori och svensk och utländsk förvaltning och politik. Intet är ointressant eller konventionellt.

Som vikarie på bl.a. docenttjänst under större delen

Medarbetare i StvT

Jan-Erik Lane är docent i statskunskap i Umeå
Mogens N. Pedersen är professor i statskunskap i Odense
Fil. lic. *Karl Reinhold Hællquist* är forskningsledare vid Nordiska Asieninstitutet i Köpenhamn
Inger Sonden-Hællquist är kanslichef vid Bibliotekstjänst i Lund
Kazuki Iwanaga doktorerar i statskunskap i Lund
Lena Jonson doktorerar i statskunskap i Göteborg
Fil. lic. *Gunnar Olofsson* är lektor i sociologi vid Köpenhamns universitet
Lars Svåsand är verksam vid Sosiologisk institutt i Bergen
Lennart J. Lundqvist är docent i statskunskap i Uppsala
Anders Borg doktorerar i statskunskap i Stockholm
Tore Modeen är juris professor vid Helsingfors universitet
Dr. phil. *Henning Bregnsbo* är lektor i statskunskap vid Köpenhamns universitet
Dosent *Jens A. Christophersen* är verksam vid Institutt for statsvitenskap i Oslo

Till redaktionen insända skrifter

A Discussion with Gerald R. Ford. The American Presidency. American Enterprise Institute.
Andersen, Jan. A., Havsteknologi og automatiseringsteknikk. Chr. Michelsens Institut
Andersson, Sten, Som om. Skiss till porträtt av Max Weber. Korpen
Arbetsrätten i utveckling. Studier tillägnade Folke Schmidt. Norstedts
Bergman, Lars, Radionämnden anser... Publica
Bolton, John R., The Legislative Veto. American Enterprise Institute
Carlgrén, W. M., Swedish Foreign Policy During the Second World War. Ernest Benn
Chaplin, David, Peruvian Nationalism. Transaction Books
Chayes, Abram, International Arrangements for Nuclear Fuel Reprocessing. John Wiley
Christensen, Erik, Fagforeninger og lokalsamfund. Sydjysk universitetsforlag
Consumer Class Actions. American Enterprise Institute
Diamond, Martin, The Electoral College. D:o
Direct Election of the President. D:o
Eastman, Hope, Lobbying. D:o
Fant, Kenne, Torkpojken. Norstedts
Fehrman, Carl, Allehanda urkunder om himmel och helvete. AWE/Gebers
Fjaestad-Holmlöv, P. G., Dagspressen och samhället. Pan
Flowers, Marilyn R., Women and Social Security. American Enterprise Institute
Ford, Gerald R., The War Powers Resolution. D:o
Gustafsson, Agne, Kommunal självstyrelse. Liber
Hilleström, Karsten-Koch-Nielsen, Inger, Ønsker om fleksibel pensionsalder. Socialforskningsinstituttet, Köpenhamn
Hölmberg, Erik-Stjernquist, Nils, Vår nya författning. Tredje uppl. Pan
Hultqvist, Göran, Projektekonomi. Nordstedts
Hveem, Helge, En ny økonomisk verdensordning og Norge. Universitetsforlaget, Oslo
Hägg, Ingemund m.fl., Att arbeta med modeller i företagsekonomi. Fjärde uppl. Liber
Iveroth, Axel, Det goda samhället. Norstedts
Koch-Nielsen, Inger, Ågteskabets fremtid. Socialforskningsinstituttet, Köpenhamn
Lihme, Benny-Palsvig, Kurt, Effekten af behandling på børne- og Ungdomshjem. D:o
Modeen, Tore, Finlandssvenskarnas nationella grundlagsskydd. Åbo akademi
Penniman, Howard R., ed., Australia at the Polls. American Enterprise Institute
Platz, Merete, Velkommen til børnehaveklasserne. Socialforskningsinstituttet, Köpenhamn
Plischke, Elmer, Microstates. American Enterprise Institute
Prizan, Vita, Født i udlandet. Socialforskningsinstituttet, Köpenhamn
Ranney, Austin, Participation in the American Presidential Nominations, 1976. American Enterprise Institute
Sjöstedt, Gunnar, The External Role of the European Community. Saxon House
Smolka, Richard G., Election Day Registration. American Enterprise Institute
Strömberg, Håkan, Kommunalrätt. Sjunde uppl. Liber
Vanhanen, Tatu, Political and Social Structures. European Countries. University Microfilms
Wilson, Graham K., Special Interests and Policymaking. John Wiley
Wiseley, William, A Tool of Power. John Wiley

Prenumerera på Statsvetenskaplig Tidskrift för år 1978!

Ordinarie abonnenter – sätt in 65 kr på postgiro nr 27 95 65-6

Studentabbonenter – tag kontakt med tidskriftens ombud vid de statsvetenskapliga institutionerna.

Åberopa alltid abonnentnumret i samband med abonnemang, distribution eller adressförändring (numret finns angivet på adresslappen på kuvertet).